ION GEORGESCU

BABA NOVAC

legendă şi realitate istorică

MEMORIA PĂMÎNTULUI ROMÂNESC

ION GEORGESCU

BABA NOVAC

legendă și realitate istorică

ION GEORGESCU

BABA NOVAC

LEGENDĂ ŞI REALITATE ISTORICĂ

EDITURA ALBATROS

1980

Baba Novac.

„Se poate spune că nu există palmă de pămînt care să nu fi fost udată cu sîngele moşilor şi strămoşilor noştri în lupta pentru libertate şi neatîrnare, pentru progres economic şi social. Nenumărate sînt locurile care vorbesc despre neîntrecuta vitejie a înaintaşilor ! Nenumăraţi sînt marii domnitori şi eroi populari care şi-au înscris numele în măreţul nostru hronic naţional ! În cartea de aur a ţării au rămas nemuritori marii conducători de oşti ca Mircea cel Bătrîn, Vlad Ţepeş, Ioan de Hunedoara, Ioan-Vodă cel Viteaz, Ştefan cel Mare, Petru Rareş, Mihai Viteazul şi atîţia alţii. Dar şi mai mulţi sînt eroii anonimi, masele largi populare, care, timp de sute şi sute de ani, au făcut zid în calea cotropitorilor, păstrînd prin vremuri, ca o flacără sacră, libertatea pămîntului străbun".

NICOLAE CEAUŞESCU

I

CREȘTE PERICOLUL SEMILUNII

La începutul secolului al XVI-lea Imperiul otoman reprezenta cea mai mare forță militară din Europa. Baiazid al II-lea și Selim I duc o politică de cuceriri în Orient, unde anexează vaste teritorii în Mesopotamia și Siria. Succesele politicii externe a lui Selim I impresionează pe oamenii politici din Europa. Răgazul oferit de sultanul Selim I (1512—1520) este folosit de Papa Leon X pentru organizarea unei cruciade antiotomane în Balcani. Regele Ungariei, Vladislav, solicită unirea forțelor creștine pentru salvarea propriului său regat. Țăranii răspund la chemarea emisarilor papali și cruciada se transformă în războiul țărănesc condus de Gheorghe Doja. Cu martirizarea acestuia apune un mit : unirea celor de o credință în lupta împotriva islamului. Peste 12 ani, în 1526, în confruntarea decisivă de la Mohács, dintre oastea feudală maghiară și oastea otomană, țărănimea privește cu indiferență cum dispare o coroană și o parte din nobilimea care se dovedise mai nemiloasă decît turcii. Aceasta duce la prăbușirea regatului feudal maghiar.

Lui Selim I îi urmează Soliman Magnificul (1520—1566), sub domnia căruia Imperiul otoman atinge culmea puterii sale. Acesta cucerește Belgradul în 1521, care îi deschide drumul spre centrul Europei. Un nou succes este ocuparea Severinului în 1524. După bătălia de la Mohács, în anul 1529, Soliman încearcă să cucerească Viena, dar nu reușește. Mai tîrziu, după ce ocupă Brăila, pornește, în 1538, campania împotriva Moldovei, pe care sultanul vroia s-o transforme în pașalîc. Țara rezistă și sultanul se mulțumește să impună condiții care limitează independența Moldovei.

Soliman se consideră stăpînul lumii, de el depinde fericirea multor popoare. Cuceririle continuă. În 1541, Buda este trans-

formată în pașalîc, iar în anii următori, alte cetăți din Ungaria Superioară sînt cucerite de către turci. De asemenea, în 1552, este ocupată regiunea Timișoarei și transformată în pașalîc, în timp ce Persia admitea condițiile supunerii impuse de Imperiul otoman. Este momentul cînd în apusul Europei Filip al II-lea (1556—1598) organizează lupta pentru restaurarea catolicismului și apărarea posesiunilor Spaniei din Italia și din Mediterana, împotriva turcilor. Un prim rezultat al acestei politici este victoria navală de la Lepanto (1571), care însă nu afectează potențialul militar al Imperiului otoman. Dealtfel, forțele principale ale acestuia sînt angajate încă în Asia. În 1578 este ocupat Tiflisul, iar războiul cu Persia va dura pînă în anul 1589 [1].

Murad al III-lea (1574—1595) reia politica de cuceriri în Europa, în 1591 asediind Essekul. În iunie 1593, lungul armistițiu nestabil dintre sultan și împăratul german este călcat definitiv de către turci prin declarația oficială de război adresată imperialilor. La îndemnul papei Clement VIII (1592—1605) se încheie acum Liga Sfîntă în care intrau, pe lîngă Papă, puterile catolice, Spania și Austria, principii germani, marele duce al Toscanei, Ferdinand I de Medici, cu care Mihai Viteazul va stabili legături, Mantova și Ferrara. Evenimentele ulterioare au dovedit însă că Liga Sfîntă nu avea resursele necesare ca să ducă un război ofensiv împotriva turcilor. Pe de altă parte, statele Europei nu aderau în totalitatea lor la această coaliție. Franța se afla în relații de prietenie cu Imperiul otoman, în Anglia se constituia Campania Levantului care urmărea obținerea unor avantaje comerciale de la turci, iar Veneția, mereu redusă în posesiunile ei de pe coasta dalmată, prefera să păstreze o atitudine pașnică față de Poartă, în schimbul unor privilegii comerciale. Polonia continua de asemenea politica tradițională de bună înțelegere cu Imperiul otoman. La Dunărea de Jos, pînă la începutul secolului al XVI-lea, turcii supuseseră trecînd prin foc și sabie numeroase state din sud-estul Europei : Macedonia în 1394, Bulgaria în 1396, Serbia în 1459, Bosnia — 1463, Herțegovina — 1482, Muntenegru — 1496, Srem (regiunea Belgradului) în 1521 și Ungaria Centrală — pașalîcul de la Buda — în 1541. Ocuparea Peninsulei Balcanice și transformarea statelor acestei regiuni în pașalîcuri a făcut din Im-

[1] Manole Neagoe, *Mihai Viteazul*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1976, p. 7—10.

periul otoman un vecin periculos al țărilor române, punîndu-le acestora problema capitală a supraviețuirii, a păstrării ființei lor de stat. Este cunoscută îndelungata și eroica epopee românească împotriva colosului din sud, în care s-au impus lumii prin curajul lor Mircea cel Bătrîn, Vlad Țepeș, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Ioan vodă Viteazul, Radu de la Afumați și alți însuflețiți domnitori și conducători de oști române.

Aceasta fiind situația în apusul și centrul Europei, emisarii papali și imperiali pornesc în căutarea ajutoarelor la Moscova, la Cracovia, în Transilvania și în Moldova. Tratativele se încheie fără succes din lipsă de energie și inițiativă pentru a organiza acțiuni ofensive de mare amploare. În Croația, în Ungaria Superioară au loc ciocniri care se soldează cu cucerirea mai multor cetăți de către turci și cu prea puține succese pentru oștile Ligii. Puterile europene dovedesc aceeași incapacitate de a realiza o unitate de acțiune, urmărind fiecare interesele proprii. De asemenea, aceste state treceau prin greutăți financiare și nu puteau realiza recrutarea unor mari armate de mercenari. Cu toate eforturile depuse pe plan diplomatic, activitatea militară este slabă, planurile cele mai optimiste făurite la Roma nu sînt aplicate pe teatrul principal de operații.

Intrarea țărilor române în acest război mută însă teatrul principal al luptelor din marginea Vienei, în Țara Românească. Ofensiva otomană spre centrul Europei este pentru un timp paralizată. În flancul drept al armatei otomane care acționa spre Viena apare potențialul economic și uman al țărilor române [1].

Rezultă că datorită capacității militare ridicate, a luptei hotărîte și aproape necontenite, la sfîrșitul secolului al XVI-lea țările române își menținеau independența în timp ce vechile state din Peninsula Balcanică fuseseră transformate în pașalîcuri, ca și partea centrală a Ungariei. La rîndul său, Casa de Habsburg avea să depună eforturi susținute pentru a stabili o strînsă alianță cu țările române, cu ajutorul cărora spera să-și mențină stăpînirea posesiunilor sale din Ungaria și mai ales asupra Transilvaniei.

În noua conjunctură creată, presiunea stăpînirii turcești se exercită tot mai intens asupra țărilor române, atît pe plan eco-

[1] Manole Neagoe, op. cit., p. 10—11.

nomic cît și politic. Obligațiile lor față de Poarta otomană, și în primul rînd haraciul, au crescut an de an. De pildă, de la 8 000 de galbeni cît era în 1503, haraciul se ridică pentru Țara Românească la 42 000 de galbeni în 1542, ca să ajungă la 65 000 în 1567 și la aproximativ 155 000 în anul 1593, cifră care reprezintă cota maximă a haraciului plătit Porții otomane în secolul al XVI-lea [1]. Pe măsură ce dependența țărilor române față de Poartă crește, se adaugă haraciului alte dări în bani și în natură trimise sultanului și unui grup din ce în ce mai larg din anturajul acestuia. Sivori arată că Petru Cercel trimitea, pe lîngă tributul de 150 000 de galbeni, alți 150 000 de scuzi sub formă de peșcheș. Asemenea daruri se dădeau și marelui vizir, pașalelor, sultanelor, cît și altor demnitari ai imperiului și rudelor apropiate. Astfel, orice apropiere oficială de un demnitar turc, indiferent de rang, însemna bani sau daruri în natură. De pildă, lui Ferhad-aga, care aduce steagul de domnie lui Despot Vodă, i se dau 1 500 de galbeni, 100 de cai, 18 haine de fir, 40 de bucăți de postav fin, mătase și altele, în timp ce turcii care fac parte din suită primesc, fiecare în parte, daruri ca să li se răsplătească oboseala.

Din informațiile italianului Botero, care a făcut o călătorie în țările române, aflăm însemnarea că „domnia în Țara Românească costa 300 000 de galbeni, afară de ceea ce se mai dădea pașilor și celorlalte obraze știute". Este vorba de anul 1590, cînd a avut loc această călătorie. „Domnii se schimbă mereu pentru că țările se dau cui oferă mai mult, și pentru ca domnii să se poată menține, se prăpădesc locuitorii și se distruge țara". Botero mai notează că „voievodul Moldovei nu-i prea supus turcilor, însă îi plătește totuși un tribut și-l însoțește la război pe sultan cu un însemnat număr de cai din care toată Valahia este foarte bogată, care sînt puternici și neobosiți. Moldoveanul poate da trei mii de archebuzieri, 25 000 de cai, Valahul dă o mie de soldați și 10 000 de cai" [2].

Însă în afara haraciului și în afara darurilor, ceea ce greva în mod aproape catastrofal economia țărilor române era cumpărarea tronului. Punerea la mezat și negocierea scaunu-

---

[1] M. Berza, *Haraciul Moldovei și Țării Românești în secolele XV—XIX*, în *Studii și materiale de istorie medie*, vol. II, București, 1957, p. 28—34.

[2] *La Relationi universali di Giovanni Botero Benese*, Divise in quattro parti, Veneția, 1608, p. 96.

lui Țării Românești pe piața Constantinopolului constituia o mare calamitate financiară pentru țară. După moartea lui Soliman, devine tot mai frecventă practica: „la tronul cine plătește mai mult". Oricînd un pretendent putea să răstoarne pe un domn aflat în scaun, dacă reușea să găsească credit. De pildă, Mihnea Turcitul, ca să-și mențină scaunul, cheltuiește în 1581 suma de 1 000 000 de galbeni. Petru Cercel oferă însă 1 160 000 de galbeni și reușește să cîștige tronul. În disputa dintre Mihnea și Cercel s-au cheltuit aproximativ 3 550 000 de galbeni, bani împrumutați în mare parte de la cămătarii din Constantinopol, cu o dobîndă care uneori se urca mai mult de sută la sută. Astfel s-a calculat că pentru cumpărarea tronului Țării Românești s-au dat între anii 1581 și 1590 circa 6 500 000 de galbeni [1], sumă care echivalează cu valoarea de cumpărare a mai mult de jumătate din satele Moldovei și Țării Românești, existente în această perioadă.

Acestora li se adaugă corvezile și rechizițiile pe care le fixa sultanul cînd credea de cuviință. După distrugerea flotei turcești în bătălia de la Lepanto (1571), sultanul cere lemn, salahori, vîslași pentru transport și construirea unor noi vase. Sute de mii de chile de orz, de grîu, sute de mii de vite sînt trimise pentru a hrăni capitala imperiului și armata acestuia. Cavaleria turcească pierzînd mulți cai în luptele din Persia, sultanul cere 3 000 de cai din herghelille românești și care pentru transportul proviziilor și artileriei, precum și o mare cantitate de grîu, ce trebuia transportat la Trapezunt, și de acolo mai departe, pe uscat, pînă în zona operațiunilor militare. În anul 1587, cazacii atacă și ard cetatea Oceacovului. Petru Șchiopul, domnul Moldovei, trimite 3 000 de care și 15 000 de salahori [2], și cetatea este refăcută pe cheltuiala voievodului român din ordinul sultanului Murad al III-lea. Astfel, bogățiile țărilor române, energiile poporului se scurg în afara hotarelor pentru deservirea intereselor Porții otomane.

În a doua jumătate a secolului al XVI-lea, sarcinile impuse de Imperiul otoman ca putere suzerană cresc an de an, în timp ce domnii țărilor române joacă un rol tot mai mic pe plan militar. Așa se explică de ce starea de dependență a țărilor

---

[1] M. Berza, *Variațiile exploatării Țării Românești de către Poarta otomană în secolele XVI—XVIII*, în *Studii* nr. 2/1968, p. 60—61.

[2] *Istoria României*, vol. II, Editura Academiei R.P.R., București, 1962, p. 785.

române creşte faţă de Imperiul otoman în această perioadă. Ajunşi în scaun, domnii sînt înconjuraţi de greci şi de turci, care sînt folosiţi la strîngerea dărilor. Boierii şi mînăstirile fiind scutite prin privilegiile pe care le aveau de a plăti dări către domnie, toate angaralele sînt suportate de ţărani, care se ruinează continuu. Dregătorii domnului şi turcii jefuiesc, comit silnicii, „ridică — după cum arată Balthasar Walther —, în chip nelegiuit, după un nou obicei, al zecelea copil, ca şi cum s-ar fi luat zeciuială de vite /.../, săvîrşeau tot felul de grozăvii şi cele mai rele nelegiuiri cu mare cutezanţă, fără a fi pedepsiţi de cineva". Dintr-o ţară odinioară „aşa de înfloritoare" — mai precizează Balthasar Walther — „Ţara Românească se înfăţişa acum greu apăsată şi aproape cu totul căzută la pămînt" [1].

Situaţia era cu atît mai grea cu cît nu se spera la vreo salvare de undeva. Forţa economică, politică şi militară părea să se fi vlăguit în interior ca şi în afara ţării. Nemulţumirea creştea în sufletul umilit al celor oropsiţi. Ţările române se aflau în pragul prăbuşirii. Toate aceste suferinţe vor căli însă voinţa şi dîrzenia poporului, vor spori dorinţa de izbăvire a ţării.

În aceste momente de grea cumpănă îşi va inaugura domnia Mihai Viteazul, care avea să reprezinte în zbuciumata istorie a poporului român întruchiparea unui ideal politic, un simbol mereu viu al aspiraţiilor către libertate şi unitate naţională.

---

[1] Balthasar Walther, *Scurtă şi adevărată descriere a faptelor săvîrşite de Io/an/ Mihai, domnul Ţării Româneşti*, în *Literatura română veche (1402—1647)*, vol. II, ediţie îngrijită de G. Mihăilă şi Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1969, p. 148. (În continuare: *Cronica lui Balthasar*).

II

SEMNE PREVESTITOARE LA DUNĂRE

În anul 1593 cînd Mihai Viteazul se pregătea să ocupe tronul Țării Românești, Poarta otomană impunea obligații tot mai mari popoarelor supuse, pentru a putea face față cheltuielilor militare efectuate cu războaiele purtate pe diferite cîmpuri de luptă din centrul Europei, la Dunăre, în Asia Mică și în nordul Africii. Această fiscalitate excesivă dusese inevitabil la ruinarea economică a țărilor cuprinse în sistemul de exploatare otomană. Astfel, nedreptățile săvîrșite de turci în țările române și în celelalte teritorii cucerite întrecuseră măsura. În vechile capitulații — statutul juridic al țării față de Poartă — era prevăzut că turcii nu au voie să se așeze și, mai ales, nu au voie să ridice moschei în Țara Românească. Dar, la începutul domniei lui Mihai Viteazul, nimeni nu le putea sta împotrivă. Turcii, negăsind banii pe care-i așteptau, își alegeau pămînt, își ridicau case, se instalau temeinic, semn că și acest fel de recompensă le era pe plac. De asemenea, războiul început de turci în anul 1593 se continuă în anul următor, și Mihai Viteazul trebuie să trimită hrană pentru oastea turcească. Se impune apoi achitarea datoriilor pe care înaintașii lui nu avuseseră timp să le plătească.

Obligațiile economice în creștere impuse de Poarta suzerană, ca și permanentele imixtiuni turcești în treburile interne care contraveneau statutului de autonomie ce fusese recunoscut au dus la o stare de mare tensiune în raporturile turco-române. La un an de la urcarea în scaunul Țării Românești a voievodului Alexandru (1592—1593) — intrat în istorie, prin politica de spoliere a țării și de concesiuni față de turci, ca „cel Rău" — o delegație de boieri, în frunte cu Stroe Buzescu și Radu Florescu comisul, se plîngea Porții de starea în care ajunsese țara și cerea să le fie domn Mihai, fiul lui Pătrașcu

cel Bun. Sub ameninţarea ruinei economice şi a pierderii independenţei garantate s-a produs ampla coeziune a energiilor interne, care l-a impus pe Mihai Viteazul atenţiei lumii contemporane, ca important factor în confruntarea diplomatică şi politică internaţională de la sfîrşitul secolului al XVI-lea.

Despre originea marelui voievod avem puţine ştiri. Unii cercetători l-au considerat fiu legitim al lui Pătraşcu cel Bun : alţii, fiul nelegitim al acestuia. Ştim că s-a născut în 1558 ; în 1601 avea, cum arată pictorul Aegedius Sadeler care i-a făcut portretul, 43 de ani. Cum Pătraşcu cel Bun a murit în decembrie 1557, Mihai ar fi fiul său postum. Ceea ce ştim sigur este că pe mamă-sa o chema Tudora şi că a locuit multă vreme în Cetatea de Floci, aşezare de la gura Ialomiţei. Indiferent de părerile exprimate, Mihai rămîne, în primul rînd, fiul faptelor sale şi însemnătatea sa în istoria patriei se datoreşte operei sale, fără legătură cu nobleţea dovedită prin hrisoave. Tinereţea lui însă nu a fost aceea a unei odrasle domneşti, ci a fost crescut de mama sa Tudora în tîrgul-cetate amintit. Aici a luat contact de tînăr cu lumea diferită a tîrgului, unde se împleteau interesele negustorilor şi sonoritatea diferitelor graiuri, ceea ce l-a determinat să primească lupta cu viaţa direct.

În tinereţe s-a ocupat cu negustoria : ne-o spun mai multe mărturii ale timpului. Una, polonă, îl arată să fi făcut comerţ cu vite ; o alta, spaniolă, cu giuvaericale. A practicat negoţul de vite dincolo de Dunăre, unde a stat cîtva timp, şi apoi la Constantinopol. Ştia turca şi greaca. Avea un scris frumos, energic : iscălitura sa se recunoaşte fără greutate [1]. Ajutat de bogatul Iane Epirotul, ban al Olteniei şi, în acelaşi timp, capuchehaie (reprezentant) al ţării la Istanbul, fratele mamei sale Tudora, s-a stabilit în jurul anului 1580 prin părţile Olteniei, unde cumpără pămînt şi aspiră astfel la dregătorii.

Investit cu diferite dregătorii, începînd cu cea de ban mic sau bănişor de Mehedinţi, în 1588, devenind la finele aceluiaşi an mare stolnic, sub Ştefan Surdul devine mare postelnic (1591), apoi mare agă (1592) şi chiar ispravnic, în locul unchiului său Iane, care locuia la Istanbul. În anul 1593 — domn fiind Alexandru cel Rău — este mare ban, cea dintîi dregătorie a ţării. În importanta dregătorie, marea bănie a Craiovei, Mihai era — consemnează cronica — „vestit tuturor, atît prin rangul

[1] Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1976, p. 324—325.

părintelui și privilegiul nașterii, cît și prin frumusețea armonioasă a trupului și prin statura lui mîndră". Vrednic de laudă era marele ban „prin iubirea de țară, prin bunăvoința față de cei mai mici ca el, prin dreptate, adevăr, statornicie". Drag le era tuturor Mihai „pentru darurile înalte ale sufletului lui nobil cu adevărat, pornit chiar prin fire să săvîrșească isprăvi grele", ca și pentru cuvîntul său înțelept.

Prin căsătoria cu Stanca, nepoata lui Dragul postelnicul din Mănești, fiica Neacșei din Petroșani [1], Mihai moștenise o mare avere, pe care, ca dregător, a știut-o lărgi, ajungînd unul dintre puternicii vremii, respectat, dar și temut. Legăturile de familie ca și dregătoriile avute în Oltenia au făcut ca Mihai să cunoască bine provincia din dreapta Oltului, cu locuitorii ei practici, vioi, întreprinzători. Înainte de a fi ban, Mihai a fost ispravnic la Cerneț în Mehedinți, timp în care i-a cunoscut bine pe sîrbi și lupta lor împotriva turcilor. Tot acum se pare că a aflat de familia Novac din satul Poreci și de luptele haiducilor sîrbi din Bosnia, conduși de căpitanul Baba Novac.

Ca mare ban al Craiovei, el moștenea o tradiție pe care o creaseră și o ilustraseră altădată Craioveștii, ce știuseră, în momente de criză ale puterii centrale, să înlocuiască domnii netrebnice și să impună în fruntea țării, în persoana lui Neagoe Basarab, un fiu al plaiurilor oltene. Mihai cunoștea istoria înaintașilor lui în dregătorie, prețuia efortul celor pe care-i cîrmuia în susținerea marelui deziderat de supraviețuire a țării, înțelegea durerea și vrerea celor mulți, năzuia să poată într-o zi îndepărta răul, să reînvie vremurile de glorie de altădată, să ridice țara și să-i facă mare numele.

Bănuit de Alexandru cel Rău că vrea să fie domn, fiindcă se află în fruntea mișcării de opoziție a unor mari boieri, mișcare descoperită de domnitor, este adus la București, dar scapă cu zile și ia drumul pribegiei, refugiindu-se în Transilvania. Pe acest drum a fost urmat de mulți dintre noii boieri, mai apropiați, printre care Stroe Buzescu și comisul Radu Florescu. În cele două săptămîni cît au pribegit prin Transilvania, Mihai și ceilalți boieri au fost oaspeții lui Sigismund Báthory, principele Transilvaniei. Mihai era astfel recunoscut ca o personalitate reprezentativă și admisă ca atare de influenta partidă

[1] Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova*, sec. XIV—XVII, Editura enciclopedică română, București, 1971, p. 70.

a boierilor olteni, fapt care îl determină pe Sigismund Báthory să intervină la Constantinopol pentru a-i facilita obținerea domniei Țării Românești. Cronicarul Szamosközy notează că „scris-a Sigismund Báthory pentru el (Mihai, n.n.) lui Sinan paşa la Poartă să-l pună în scaunul Țării Românești, aşijderea şi solului englez, Eduard Barton".

Astfel, Mihai a trecut prin momente grele, a cunoscut amarul zilelor de pribegie, dar a reuşit prin puterea banilor, deschizători ai bunăvoinței dregătorilor otomani din preajma sultanului Murad al III-lea, ca şi cu ajutorul acordat de Iane şi de Andronic Cantacuzino, rezidenți în capitala imperiului tricontinental, să obțină scaunul rîvnit, în care îl dorea şi țara. Au fost împărțite, potrivit obiceiului, sume mari şi bogate daruri la toate mărimile din Constantinopol. Spre sfîrşitul lunii octombrie 1593, cînd Mihai ocupa tronul, erau, ca şi altădată, vremuri grele, apăsătoare, primejdioase pentru ființa țării. Învățătura dobîndită în trecut l-a făcut pe cel urcat în scaunul Basarabilor să-şi dea seama că nu putea fi indiferent, nu putea rămîne inactiv în această cumplită stare de criză. Datoriile se urcau la o cifră fabuloasă : creditorii îl însoțesc pe Mihai în țară, ca să-şi scoată banii şi dobînzile. Tot acolo îl aşteptau şi creditorii „vechi", ai lui Alexandru cel Rău.

Atent la schimbările politice ce se petreceau pe plan internațional, în special în statele vecine, Mihai Viteazul a manifestat un extraordinar spirit de pătrundere în strategia alianțelor, înțelegînd în ce măsură poate folosi condițiile date pentru inițierea unor acțiuni menite să conducă la întărirea puterii domniei pe plan intern şi la creşterea rolului Țării Românești pe arena internațională. În funcție de forța de amenințare a pus în aplicare un minuțios plan, care îmbina intervenția diplomatică cu acțiunea militară, al cărui rezultat a fost recîştigarea libertății politice şi întruparea ideii de unire românească — suport luminos în strădaniile celor ce i-au succedat.

•

Încă din tinereţe Mihai Viteazul avusese ocazia să cunoască starea de spirit a supuşilor creştini din Imperiul otoman, în rîndul cărora se manifestau puternice semne de revoltă. Căderea sub dominația otomană a popoarelor din Balcani şi transformarea acestei regiuni în paşalîcuri coincidea cu instalarea în aceste zone a unui regim de crîncenă opresiune.

Lipsite de posibilitățile organizării rezistenței la nivel central, popoarele din sudul Dunării au recurs la haiducie ca formă a luptei armate. Fenomenul s-a generalizat în Bulgaria, Macedonia și nordul Greciei, iar mai tîrziu și în țările române.

Spontană la început, mișcarea haiducească de la sudul Dunării avea să crească în amploare și intensitate în tot cursul secolului al XVI-lea, ajungînd să se constituie într-o adevărată rezistență armată cu caracter popular. Multe din detașamentele de haiduci cuprindeau în rîndurile lor mii de oameni, care inițiau atacuri și contraatacuri, după toate cerințele artei militare a timpului. Putem considera că în acele condiții istorice vitrege, haiducia a fost una din formele de luptă cele mai active și mai eficace împotriva stăpînitorilor, și a ținut permanent trează în conștiința maselor încrederea în forțele lor, speranța ardentă în izbîndă, în cucerirea drepturilor și libertăților lor vitale, în redobîndirea independenței statelor proprii.

Despre mișcarea haiducească avem puține mărturii scrise, întrucît, fiind o formă de manifestare a maselor populare nemulțumite, cu un pronunțat caracter social, ce a îmbrăcat forme diferite mergînd pînă la lupta armată, autoritățile au trecut-o în mod tendențios sub tăcere. În schimb, folclorul a fost mai fidel și, secole de-a rîndul, a constituit cea mai importantă sursă de cunoaștere a faptelor haiducilor, privită cu circumspecția impusă de critica istorică asupra creației populare orale. Totuși, în calcularea forțelor care ar fi putut coopera la lupta de eliberare de sub jugul otoman, Mihai Viteazul nu a nesocotit aspirațiile de libertate ale popoarelor din sud-estul european, care se aflau sub stăpînirea turcească [1].

În a doua jumătate a secolului al XVI-lea mișcarea de eliberare a popoarelor balcanice intră într-o nouă etapă. Mișcarea haiducilor cunoaște o dezvoltare mai amplă. Constituiți în cete de 15-30 luptători, ei puteau ataca mai puternic și în același timp se puteau ascunde mai ușor de agenții stăpînirii. Fiecare ceată avea steagul ei, iar haiducii se legau cu jurămînt de devotament și ajutor reciproc. Cîteodată cetele se uneau în detașamente mari și atacau chiar orașe, cum au făcut mai ales în timpul domniei lui Mihai Viteazul. Ripostele lor pentru care erau urmăriți adesea și pedepsiți cu deosebită cruzime vădeau că în anumite condiții se putea conta pe un se-

[1] Marin George, *Baba Novac, căpitan în oastea lui Mihai Viteazul*, Editura militară, București, 1975, p. 5—7.

rios sprijin al populației sud-dunărene. Numeroasele solii ale balcanicilor sosite la Tîrgoviște arătau domnului român că, dacă el ar trece Dunărea, „bulgarii, sîrbii și albanezii, care sînt de aceeași religie cu dînsul, s-ar uni cu el“ [1]. Dar lupta directă împotriva forțelor semilunii avea să fie deosebit de grea pentru voievodul Mihai și pentru oștile sale, care vor cuprinde și luptători din rîndurile popoarelor aflate sub dominația Imperiului otoman.

Concomitent, Mihai Viteazul solicita și el, ca pe vremea lui Ștefan cel Mare și Petru Rareș, ajutorul Moscovei, cerînd prin solii sprijin bănesc, atît pentru susținerea creștinilor din sud-estul european, cît și pentru întreținerea trupelor de mercenari necesare în lupta pe care o pregătea împotriva turcilor [2]. Relațiile de prietenie cu cneazul Kievului, Constantin Vasile de Ostrog, reprezintă tocmai un asemenea capitol interesant, care definește amploarea activității diplomatice a voievodului, vizînd realizarea unor alianțe strînse cu toate statele ce îl puteau sprijini.

În general, în sud-estul Europei, în afară de un puternic sentiment de revoltă, sentiment ce se manifesta în rîndul maselor populare, mai era și un alt curent, al elitei grecești din Constantinopol, alcătuită din capii bisericii creștine, și al demnitarilor greci, care jucau un rol important în viața socială și politică a Imperiului otoman. Prin unchiul său Ianc și prin Andronic Cantacuzino, Mihai avea legături și cu fruntașii luptei poporului grec pentru eliberarea națională de sub jugul otoman. O parte din greci doreau lupta fățișă cu turcii în momentul cînd s-ar fi ivit un principe creștin care să ia ofensiva în Balcani. Astfel, speranțele popoarelor din sudul Dunării se legau de vitejii voievozi români. Ei puteau să joace rolul de eliberatori, cînd aveau suficiente mijloace să înceapă lupta, și în acel moment bulgarii, sîrbii, grecii și albanezii erau gata să se ridice, fără întîrziere, la lupta de eliberare.

Era, deci, firesc ca în politica sa externă Mihai să acorde o atenție stăruitoare problemelor sud-est europene. Tot firesc era ca popoarele sud-dunărene, strivite prin sistemul pașalîcurilor de dominația Porții otomane — deci o situație de fapt

---

[1] Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XII (1594—1602), Documente adnotate și publicate de N. Iorga, București, 1903, p. 361. (În continuare : Hurmuzaki...).

[2] Hurmuzaki, XII, p. 1261—1262.

alta decît cea de la nord de Dunăre — să întrezărească, datorită exemplului român, posibilitatea de a pune capăt unei subjugări îndelungate. Ceea ce înainte părea imposibil : coalizarea forţelor unei întregi regiuni a continentului european în lupta pentru înlăturarea stăpînirii străine sub care gemeau atîtea popoare, altădată libere, şi care altfel nu puteau porni pe calea unei dezvoltări istorice firești — devenea cu putinţă.

*

Perioada domniei lui Mihai Viteazul înregistrează şi din punct de vedere militar importante transformări organizatorice. În a doua jumătate a secolului al XVI-lea se ivesc noi mijloace de luptă, corespunzătoare progreselor tehnice ale vremii. Ţările române erau obligate, pentru a supravieţui, să se adapteze noilor condiţii.

Pretenţiile mereu crescînde ale Imperiului otoman au determinat, între altele, o accentuată sporire a obligaţiilor de ordin fiscal. Asemenea impuneri au vizat şi pe „curteni", cunoscuţi şi sub denumirea de „roşii" sau „roşii aleşi". Supuşi mereu unor dări sporite, „curtenii" au început să decadă în perioada marilor prefaceri ale acestui sfîrşit de secol. Decăderea lor, pe de o parte, ca şi nevoia domnului de a întări autoritatea centrală, pe de altă parte, au impus necesitatea „înfiinţării unui corp nou de auxiliari ai domniei". Aşa a fost creat „corpul slujitorilor", a cărui înfiinţare credem că este legată direct de numele voievodului Mihai. Mărturii străine au prezentat admirativ acest corp de oaste, numindu-l „oastea frumoasă" a lui Mihai Viteazul, alcătuită din roşii. [1] Acest corp era format din călăraşi şi dorobanţi : primii erau ostaşi călări, ceilalţi pedestraşi. În corpul slujitorilor este probabil că s-au integrat şi curtenii ce au reuşit să supravieţuiască, după cum credem că au intrat — dată fiind marea nevoie de ostaşi — chiar şi ţăranii aserviţi. Călăraşii proveneau din ţărani liberi, scutiţi de obligaţii fiscale în schimbul serviciilor ce le prestau domniei. Primele date referitoare la efectivele acestora sînt din perioada domniei lui Mihai Viteazul, dintr-o relatare a lui Giorgio Tomassi, care menţionează cifra de 8 000 de călăraşi [2]. Dorobanţii sau dra-

[1] Hurmuzaki, III—1, p. 431.
[2] Nicolae Stoicescu, *Curteni şi slujitori*, Bucureşti, 1968, p. 108.

banții numărau, în timpul domniei lui Mihai, mai mult de 6 000 de oameni [1]. Din cifrele de mai sus rezultă că acest corp depășea, în mod obișnuit, cifra de 10 000 de oameni. Durata serviciului militar pe care erau obligați să-l presteze slujitorii, cu rîndul, era de trei luni pe an. În restul timpului își vedeau de rosturile lor. Obligațiile de căpetenie ale acestora erau două : să vină la chemare cu armament și cal propriu, și să participe la trecerile în revistă anuale ale efectivelor [2]. Crearea acestui nou corp de oaste a determinat — așa cum se va arăta în paginile următoare — și apariția unor comandanți noi. Prezența în acest corp a unui mare număr de țărani impune concluzia că el avea o bază de masă incomparabil mai largă decît corpul de „curteni". El constituia, în același timp, și o anumită formulă de echilibru în cadrul armatei în ansamblu, care cuprindea și mercenari.

Al doilea corp principal de oaste, mereu în creștere, era cel al mercenarilor. El se impunea ca o necesitate mereu sporită datorită existenței armelor de foc și importanței tot mai mari pe care un astfel de armament îl căpăta pe cîmpul de luptă. Mînuirea lui cerea însă o oarecare pricepere și, mai ales, antrenament, pe care — cel puțin pentru vremea aceea — nu și-l puteau oferi decît mercenarii, oameni ce trăiau dintr-o asemenea ocupație. Se pare că efectivul maxim de mercenari al lui Mihai nu ar fi depășit cifra de 23 000 de oameni [3]. Întreținerea acestora costa însă foarte mult, reprezentînd o povară pentru vistieria țării chiar și în anii cînd, datorită acțiunilor conduse de Mihai, tributul fusese aproape înlăturat. Pentru o mai bună înțelegere a situației exemplificăm cu următoarele date : un cal costa 6 florini, în timp ce solda oastei de mercenari, între anii 1599—1600, costa pe o singură lună suma de 75 000 de florini. Și, pe lîngă leafă, domnul mai avea față de aceștia și alte obligații. De aceea, voievodul român a fost nevoit să solicite și să accepte diferite împrumuturi. Folosirea mercenarilor în armată de către Mihai a fost determinată de cauze obiective, și anume : o anumită secătuire a izvorului de ostași pe care-l oferea țara, dorința lui Mihai de a-și moder-

[1] N. Iorga, *Documente noi, în mare parte românești, relative la Petru Șchiopul și Mihai Viteazul*, în *Anal. Acad. Rom. Mem. secț. ist. t. XX*, București, 1897—1898, p. 468—469.

[2] Ion Ionașcu, Victor Atanasiu, *Mihai Viteazul*, Editura militară, București, 1975, p. 35—36.

[3] Hurmuzaki, III—1, p. 431.

niza armata și nevoia de o armată permanentă, bine pregătită. Însă oastea lui de mercenari nu a fost alcătuită numai din străini, ci și dintr-un număr însemnat de români, recrutați din oastea de țară, dintre slujitori, ca și dintre moldoveni. Acestora li se acorda întreținere și leafă, trecîndu-i astfel în rîndul lefegiilor. Și cu toată importanța crescîndă pe care au avut-o mercenarii, totuși, „baza alcătuirii oștirii românești o constituia categoria privilegiată a slujitorilor". Aceasta și pentru motivul că ei reprezentau elementul sigur la nevoie și incomparabil cu mercenarii din punctul de vedere al cheltuielilor.

De la această dată constatăm că „oastea de țară", săvîrșitoare de nepieritoare fapte de arme în apărarea pămîntului străbun, pierdea din importanță, iar țărănimea, care luptase cu elan veacuri de-a rîndul sub steagurile ei, era sortită a privi cu resemnare cum banii strînși din munca sa mergeau la plata mercenarilor. Totuși, în timpul lui Mihai Vodă oastea de țară a mai avut situații cînd a făcut proba atașamentului său neclintit. Recrutată după vechiul sistem teritorial, conducătorii unităților țărănești nu mai îndeplineau însă acest rol în calitate de boieri, ci de comandanți militari locali, fiind subordonați pe scara acestei ierarhii șefului suprem — domnul. În acest fel, Mihai Vodă îngrădea foarte mult tendințele descentralizatoare ale unor mari feudali. Fiecare ținut putea mobiliza la nevoie oastea sa, care varia din punct de vedere numeric de la ținut la ținut, în funcție de situația demografică respectivă. Fiecare ceată își avea steag propriu și diferit de „steagul țării", care era de culoare roșie și cusut cu fire de aur. Unitatea militară de bază era „steagul" și număra în jur de 100 de oameni. El era comandat de un iuzbașă sau hotnog. Mai multe steaguri formau o ceată, comandată de un vătaf. Ca unități superioare au fost „căpităniile" sau „pîlcurile", constituite pe județe și comandate de căpitanii de județ. Printre aceste corpuri militare teritoriale amintim pe ale Craiovei, Jiului, Mehedințului [1], care aveau și rolul de întărire a puterii domniei. Astfel, se păstra autoritatea militară asupra tuturor subordonaților, indiferent de rangul boieresc ce-l deținea. Un exemplu ni-l oferă banul Craiovei, care comanda toate oștile

[1] *Istoria Țării Românești*, 1290—1690. *Letopisețul Cantacuzinesc*, Ediție critică întocmită de C. Grecescu și Dan Simonescu, București, 1960, p. 73.

Olteniei, dar acționa numai la ordinele voievodului. În timp de război baza oștirii au constituit-o cel mai des slujitorii. Comandantul lor era marele spătar, ajutat de marele agă, acesta din urmă fiind și comandantul direct al dorobanților.

În evoluția armatei feudale românești din timpul domniei lui Mihai Viteazul putem distinge, sub raport organizatoric, trei etape : prima, pînă în jurul anului 1597, cînd oastea de țară a avut un rol important alături de slujitori și mercenari ; a doua, de la 1597 pînă la 1600, în care sînt prezenți mercenarii și un număr sporit de slujitori ; a treia, după anul 1600, cînd asistăm la momente de dizolvare a oastei de mercenari. În felul acesta armata Țării Românești din timpul lui Mihai Viteazul apare ca un instrument de forță complex, bazat pe principii proprii de organizare și instruire, cu o disciplină severă. Valoarea armatei a fost rezultatul calităților de luptă și morale pe care le prezentau cele trei categorii componente : oastea de țară, slujitorii și oastea de mercenari. Mai putem preciza că oastea pămînteană a dat comandanți iscusiți, de seamă, printre care amintim : Ivașcu, Albu, Radu, Preda și Stroe Buzescu, banul Manta, banul Mihalcea în Țara Românească, și pe Mihai hatmanul, Tomșa spătarul, Moțoc vornicul în Moldova. Ea a rămas multă vreme instrumentul fără egal, mai ales în misiunile de cercetare și acoperire, datorită pe de o parte inteligenței native a ostașilor, iar pe de alta calității cailor, în timp ce armata de mercenari, cu toată superioritatea pregătirii ei în mînuirea armelor de foc, a fost un instrument de luptă adeseori nesigur, credința acestora fiind în strîns raport cu leafa ce li se plătea.

În solda lui Mihai Viteazul se aflau în timpul campaniilor militare pînă la 14 000 de oameni. Dintr-o notă de plată rezultă că se aflau în leafă : 2 917 cazaci călări și 18 pedeștri, 916 unguri călări, 1 425 călărești moldoveni, 1 608 călărești sîrbi, 40 beșlii sîrbi, 6 010 dorobanți (drăbanți), 200 drăbanți unguri, 120 călărești sub comanda unui căpitan sîrb și a unui căpitan ungur, un număr nespecificat de tunari, comișei, stegar satîrgii și lefi mărunte [1]. Pentru acești 14 000 de mercenari, jumătate călărești și jumătate pedestrași, se plăteau 92 799 de taleri, leafa pe o lună, pentru unii, pe două luni, pentru alții,

[1] C. C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, partea a doua, București, 1943, p. 509.

sumă considerabilă, care explică dările excesive puse de Mihai pe seama satelor [1].

Luptele cu turcii şi după aceea campaniile din Transilvania şi Moldova au impus recrutarea şi întreţinerea unui mare număr de lefegii, de unde şi politica lui faţă de ţărănime. Mihai nu i-a legat pe ţărani de glie, dar i-a impus la dări mari, iar birurile şi numeroase alte obligaţii în bani şi în natură au sărăcit un mare număr de sate. Rostul recensământului fiscal, al aşa-zisului „aşezământ" sau „legătură" a lui Mihai, săvîrşit după plecarea lui Sinan paşa, în decembrie 1595, a fost acela că a desfiinţat dreptul pe care-l aveau vechii proprietari de a urmări şi readuce pe moşiile lor pe rumânii fugiţi în timpul cît a durat expediţia lui Sinan paşa, şi aşezaţi în altă parte, tocmai pentru a crea, la acea dată, o bază fiscală sigură [2]. „Legătura" lui Mihai Viteazul — act cu caracter administrativ-fiscal — a mai însemnat şi rumânirea oamenilor liberi, nedependenţi de un stăpîn, şi care, la data „legăturii", erau şezători în astfel de sate. Dar în această situaţie erau puţini ţărani. Dacă Mihai Viteazul nici n-a introdus, nici n-a consfinţit sau întărit rumânia, nu e mai puţin adevărat că situaţia ţărănimii şi în special aceea a moşnenilor — a stăpînilor de mici proprietăţi (ocini) — a fost grea în anii cîrmuirii lui.

---

[1] Manole Neagoe, op. cit., p. 271—272.

[2] Vezi: Constantin C. Giurescu, *Probleme controversate în istoriografia română*, Editura Albatros, Bucureşti, 1977, p. 32—75.

III

BABA NOVAC

Despre Baba Novac avem puține știri cu privire la începutul activității sale. Potrivit însemnărilor cronicarului Szamosközy, Baba Novac s-a născut în satul Poreci, situat pe o insulă a Dunării, aproape de cetatea Semendria (Smederevo), în Serbia [1], în jurul anului 1520, după afirmația lui B. P. Hasdeu [2]. El s-a ocupat, în cîteva articole publicate în ziarul *Românul* din martie-aprilie 1868, de acest erou legendar.

Viața și activitatea lui Baba Novac o putem împărți în trei perioade bine distincte : copilăria, în satul natal de pe malul Dunării, haiducia, și apoi timpul trăit în oastea Țării Românești. Baba Novac făcea parte din clasa de jos a poporului sîrb. De aceea, în satul natal cunoaște de tînăr umilința, apăsarea și nedreptatea unor străini cruzi. Urînd exploatarea turcească, părinții i-au sădit în suflet dragostea față de cei obidiți și, totodată, ura și setea de răzbunare față de tirani. Credem că a învățat puțină carte în chiliile mînăstirii din Poreci, din moment ce știa să scrie și să citească în limba slavonă. El devine și un apărător al creștinătății împotriva semilunii, care forța pe locuitori să treacă la religia musulmană. Aceasta rezultă

[1] Ioachim Crăciun, *Cronicarul Szamosközy și însemnările lui privitoare la români (1566—1608)*, Cluj, 1928, p. 53. (În continuare : Cronicarul Szamosközy).

[2] *Românul* din 4 aprilie 1868. Tradiția orală arată că familia Novac din satul Poreci a avut trei copii, și anume : Baba Novac, care a ajuns căpitan de haiduci ; al doilea, clopotar în orașul Praga ; iar al treilea, meseriaș cojocar, în Lugoj. În drum spre Viena în iarna anului 1600, Mihai Viteazul a primit cojoace pentru garda sa, la Ilia, de la lugojeni, prin intermediul cojocarului Novac. De asemenea, Novac clopotarul l-ar fi cunoscut pe Mihai la Praga, cu care ocazie ar fi aflat unele date despre lupta fratelui său, Baba Novac, sub steagul marelui voievod român.

și din faptul că Baba Novac a avut în ultima parte a vieții în anturajul său pe preotul Saşcă, cu care dealtfel a și împărtășit tragicul destin. Meșteșugul armelor l-a învățat în anturajul unei căpetenii de haiduci locali, afirmîndu-și repede calitățile ostășești. Era, dealtfel, un om voinic, băgînd groază în dușmani și prin forța sa fizică, nu numai prin iscusința sa de bun luptător. Așa se explică și faptul că la o vîrstă foarte înaintată el era încă în plină vigoare, apt să se numere printre căpeteniile militare de seamă, fiind căpitan comandant al unui corp de haiduci ce însuma de la 5 000 pînă la 8 000 de oameni. În armata Țării Românești Baba Novac a comandat pe cîmpul de luptă pînă la o treime din oastea voievodului Mihai, avînd rangul de general, alături de Preda și Stroe Buzescu, banul Manta, banul Mihalcea sau Udrea Băleanu etc.

Din conținutul unor poezii populare rezultă că unul din motivele care l-au determinat în tinerețe pe Baba Novac să ia drumul haiduciei, pe lîngă cel al nemulțumirii față de stăpînirea otomană, este și faptul că, fiind un bărbat dintr-o bucată, căruia nu-i plăcea „să-și scoată căciula în fața nimănui", și-a atras ura autorităților turcești. Acestea, ca să-i frîngă cerbicia, l-au prins și l-au bătut îngrozitor, pînă cînd Novac, în disperare, s-a ridicat și s-a repezit asupra adversarului pe care dintr-o lovitură l-a trîntit la pămînt. Așa a ajuns — glăsuie în rimă de epocă legenda — Baba Novac să spună că : „Eu de turc nu m-oi lăsa, / Pînă capu-mi voi purta". O creație populară sîrbească ne vorbește și de faptul că voinicul Novac a fost silit să ia drumul haiduciei și din cauza sărăciei în care se zbătea, a dărilor pe care nu mai putea să le achite. După aceeași sursă, deși a muncit din greu, trei ani de zile, la ridicarea cetății Semendria de pe malul drept al Dunării, spre est de Belgrad, „la sfîrșitul celor trei ani nu avea nici un ban, nici măcar să-și poată cumpăra opinci în picioare". Astfel, ajuns la sapă de lemn, schingiuit și prigonit, tînărul Baba Novac părăsește meleagurile natale și, cu gîndul neclintit al răzbunării, se afundă în desișul codrilor [1].

Cu aceasta începe a doua parte a vieții sale, și anume activitatea haiducească în Valea Timocului, unde Baba Novac își organizează o ceată de haiduci pe care îi instruiește pentru luptele ce le va purta împotriva turcilor. El se bucură însă de o circulație mult mai redusă în epica bulgară decît în balada

[1] Marin George, op. cit., p. 8.

românească și în cea sîrbă. Sînt amintite luptele din Valea Timocului, unde Baba Novac a zdrobit pe turci la Cladova, cetatea timoceană Florentin sau la Vidin. Părerea că Baba Novac ar fi de origine bulgară sau român de pe Valea Timocului, opinie emisă pe baza cîtorva balade din această regiune, nu poate fi luată în considerație, deși istoriografia bulgară îi atribuie această origine, socotind că ar putea să provină din județul Vidin, regiunea timoceană [1]. Din conținutul unei balade timocene tragem mai degrabă concluzia, pentru perioada de formare a tînărului conducător de haiduci, că Baba Novac ar fi crescut în mijlocul unor locuitori în mare parte români, cu care ocazie a învățat să vorbească și românește, urmînd să fi trecut Dunărea la nord și, astfel, să fi cunoscut direct populația românească din părțile Calafatului, din rîndul căreia unii haiduci erau renumiți în luptele împotriva exploatării și dominației turcești. Poetul popular timocean arată între altele :

Baba Novac
Sare Dunărea-n ciomag,
Dincolo la Calafat
Unde e un rob legat,
Și-altu-n țapă alinat. [2]

Majoritatea cronicarilor contemporani lui, însă, ca și cei de mai tîrziu, precizează că Baba Novac a fost sîrb de origine, ca și miile de mercenari și haiduci liberi de origine sîrbă, ce au luptat sub steagul Țării Românești. Cronicarul italian, biograf ale generalului imperial George Basta, care l-a cunoscut personal pe Baba Novac, arată că acesta a fost nu numai sîrb, ci încă un om vechi de ani, așa cum îl zugrăvesc cîntecele populare de la nord și de la sud de Dunăre [3].

O mare parte a activității sale însă o desfășoară în Bosnia, pe muntele verde al Romaniei. (U zelenoj gori Romàniji). Eruditul învățat B. P. Hasdeu arată că „pe blestematul munte Romania, Baba Novac a petrecut vreo 40 sau 50 de ani, către

[1] *Kratkabălgarska ențiklopedia*, Tom. I A, Sofia, 1963, p. 160.
[2] Cristea Sandu Timoc, *Cîntece și doine*, Editura pentru literatură, București, 1967, p. 15.
[3] Ciro Spontoni, *Historia della Transilvania*, Veneția, 1638, p. 115.

care mai adăugîndu-se alţi vreo 20 sau 30 din viaţa sa anterioară de argat, rezultă că Baba Novac era aproape octogenar, cînd victoriile lui Mihai Viteazul, deşteptînd de îndată aspiraţiile spre emancipare a tuturor victimelor etagonului otoman, îl chemară din codrii Bosniei pe un alt cîmp de luptă, după alţii — lauri de glorie — într-o altă Românie“ [1]. Dealtfel, muntele Romanija (în Bosnia) este legat în poezia populară sîrbă mereu de bătrînul Novac (Starina Novac) şi de feciorul lui, Gruia (Novaković Gruja), personaje cunoscute şi în folclorul românesc. Aceasta confirmă faptul că în sudul Dunării locuiau şi români — după cum arăta şi P. Skok [2], făcînd o analiză a baladelor din regiunea muntelui Romanija — asemănătoare cu cele din nordul Dunării [3].

După cîţiva ani de activitate în părţile Bosniei, cînd face multe zile grele turcilor cu ceata lui de haiduci, cade în captivitate pentru un timp oarecare. Baba Novac este folosit ca subaşă de turci în Cetatea de Pămînt. Cu această ocazie el învaţă să vorbească turceşte [4] şi puţin greceşte.

Scăpat din robia turcească, Baba Novac revine în părţile Bosniei, unde îşi continuă haiducia, ajungînd uneori pînă în regiunea cetăţii Belgrad, spre Dunăre. Curajul şi priceperea probate în iureşul atacurilor, organizarea incursiunilor şi ambuscadelor, iscusinţa în mînuirea armelor, ca şi modul lui deschis şi prietenos de a fi în relaţiile cu ceilalţi aveau să-i aducă respectul şi admiraţia tovarăşilor săi de suferinţă şi de idealuri, dragostea fierbinte a poporului. În semn de preţuire a virtuţilor sale, tot mai mulţi haiduci liberi se pun sub comanda lui încercată. Impresionaţi de faptele şi succesele sale ostăşeşti, sute de ţărani îşi părăsesc familiile şi locurile de baştină şi se îndreaptă către munţii din Bosnia pentru a se înrola în rîndul haiducilor lui Baba Novac, spre a-i spori forţa braţului în înfăptuirea dreptăţii şi libertăţii rîvnite. Astfel, spre sfîrşitul secolului al XVI-lea Baba Novac avea sub conducerea sa cîteva mii de oameni, organizaţi după modelul armatei, în cete şi detaşamente, bine instruite şi cu comandanţi destoinici, oşti ce se întreţineau din resurse locale în regiunea

---

[1] *Românul* din 4 aprilie 1868.

[2] Petar Skok, M. Pudimir, *Balkanska* sudbina, în *Kijiga o Balkanu*, I, Balkanski institut, Beograd, 1936, p. 76.

[3] Radu Flora, *Relaţiile iugoslavo-române*, în *Lumina*, an. XXII, nr. 6/1968, Panciova, p. 356.

[4] *Cronicarul Szamosközy*, p. 144.

în care își desfășurau activitatea. Cu această armată de haiduci Baba Novac a eliberat și a pus sub ocrotire zone întinse din Bosnia, cu centrul în munții Romania. Alarmați de perspectiva zdruncinării pozițiilor lor de cuceritori, turcii au organizat împotriva lui și a populației care-l sprijinea multe campanii de urmărire și pedepsire, de „sacrificare" cu sabia a supușilor pentru a-i înspăimînta. Aceste acțiuni de „pacificare" nu au făcut altceva decît să aprindă și mai puternic focul mîniei și revoltei popoarelor asuprite din Balcani.

În această perioadă își desfășura activitatea un alt căpitan de haiduci, rămas în istorie, de origine raguzan din Dalmația, pe nume Marcu [1], poreclit de turci Deli — adică voinic de frunte. Deli Marcu avea și el un detașament de haiduci numărînd pînă la 1 500 de oameni, cu care, alături de Baba Novac, lupta împotriva dominației otomane. Între acești doi căpitani de oști se va lega o strînsă prietenie și vor lupta împreună pe diferite cîmpuri de bătălie sub steagul Țării Românești pînă la sfîrșitul vieții. Și numele lui Deli Marcu a fost cîntat de toate popoarele balcanice și, prin intermediul baladei timocene, a pătruns și în epica românească, așa cum se arată într-un cîntec de vitejie [2]:

Mai este, Petre mai este
Un Marcu Deli Marcu,
Da' mai are, Marcu are
Patruzeci de feciorei,
Și ca niște golumbei.

Căpitanul Baba Novac nu a trăit izolat, așa cum ar putea să se deducă din faptul că a viețuit mai ales în munții Bosniei, ci era un bun cunoscător al situației Imperiului otoman din partea europeană, adică din Peninsula Balcanică, și, mai ales, al desfășurării luptelor duse de popoarele subjugate din sudul Dunării pentru libertate și independență.

Mihai Viteazul se face cunoscut popoarelor balcanice subjugate de către turci îndată după alegerea sa ca domn, cu ocazia călătoriei spre București. Voievodul pleacă din Constantinopol la sfîrșitul lunii septembrie 1593, la 11 octombrie trece

---

[1] D. Papazoglu, *Monumentul lui Mihai Viteazul*, București, 1866, p. 28.

[2] Cristea Sandu Timoc, *Cîntece bătrînești și doine*, Editura pentru literatură, București, 1967, p. 141.

prin Adrianopole și prin 20 octombrie 1593 ajunge în București. Era însoțit de un alai strălucit, în frunte cu Stroe Buzescu-stolnicul, comisul Radu Florescu și căpitanul Vasile Mîrza. În semn de cinstire, sultanul a trimis cu Mihai pe preotul său, pe emirul, însoțit de două mii de turci aleși, spahii și ieniceri și alții [1]. Călărașii români țineau între ei steagul voievodului. Alaiul domnesc a poposit în localitățile mai importante din Bulgaria. La Tîrnovo, Mihai poposește la reședința mitropolitană, cu care ocazie îl cunoaște pe mitropolitul Dionisie Rálly. Acesta își va pune în taină mari speranțe în noul domn în cadrul luptei de eliberare națională. Ultimul popas în sudul Dunării îl face la Rusciuk. La trecerea prin dreptul porților cetății, căpitanul ienicerilor și-a așezat străjile în rînd, dîndu-i cinstea cuvenită numai vizirului, adică slobozindu-și poalele caftanelor pe care le țineau prinse în brîu, spre pămînt. Garda dată de sultan rămîne în Rusciuk, iar Mihai trece Dunărea la Giurgiu cu bărci de transport cu pînze. De la Giurgiu, alaiul domnesc își continuă călătoria prin Călugăreni la București, unde Mihai este instalat ca domn al Țării Românești.

Călătoria lui Mihai Viteazul de la Constantinopol în Țara Românească timp de peste o lună de zile, popasurile făcute în diferite localități, onorurile date de către demnitarii turci l-au reputat în aceste ținuturi de la sud de Dunăre, și, desigur, personalitatea sa a devenit cunoscută și căpeteniilor de luptători de aici. Printre ei, Baba Novac devine tot mai receptiv la desfășurarea evenimentelor din Țara Românească după urcarea lui Mihai în scaun. De aceea, din anul 1593, el părăsește Bosnia și își aduce corpul de haiduci în părțile Dunării — Cladova-Vidin, în apropierea hotarului Țării Românești. Haiduci din aceste părți se alătură atunci lui Baba Novac. De pildă, George Rațiu, născut în Salankemen, trece un timp în Transilvania ca argat la un nemeș ungur, apoi revine în sudul Dunării și intră în rîndul haiducilor lui Baba Novac. Tot acum el intră în legătură și cu căpeteniile răsculaților sîrbi, între care și episcopul Teodori al Vîrșețului. Acesta avea în dieceza sa și o parte din Banat, și susținea lupta de eliberare a popoarelor din Balcani împotriva semilunii.

---

[1] *Cronicarul Szamosközy*, p. 101.

IV

SE STÎRNEȘTE FURTUNA ÎN BALCANI

Ajuns în scaunul Țării Românești, Mihai Viteazul începe serioase pregătiri pentru o susținută campanie antiotomană. El intervine pe lîngă arhiducele Matei arătîndu-i importanța țărilor române în cadrul luptei comune împotriva turcilor. Deocamdată, emisarii imperiali îl socotesc pe Mihai omul acestora și este ținut în afara tratativelor directe. Dar Mihai nu era omul care să aștepte îndemnuri din altă parte și, cum nu era străin de ceea ce se petrecea în Europa, și împins de dorința de a salva propria-i țară de la dezastrul spre care o împingea stăpînirea abuzivă a Porții otomane, trimite oameni pentru a stabili contacte directe cu împăratul german Rudolf al II-lea (1576—1612), conducătorul Ligii Sfinte. Astfel, în lupta contra turcilor pentru independența țării Mihai Viteazul se va alătura Ligii Creștine, inițiată de papa Clement al VIII-lea și sprijinită de Filip al II-lea, regele Spaniei, și de Rudolf al II-lea, împăratul Germaniei.

Aceasta îi era cu atît mai necesară, cu cît, după cum relatează cronicarii turci Pecevi și Naima, relațiile dintre Mihai și Sinan pașa se înrăutățesc tot mai mult la începutul anului 1594. Ostilitatea otomanilor este motivată de atitudinea lui Mihai, care nu mai răspunde prompt cererilor formulate de turci. În 1593, dă lui Sinan pașa caii ceruți, dar, din Belgrad, marele vizir trimite oameni să-i ceară domnului alți cai, zaherea și bani, pe care voievodul le-a îndeplinit, dar cu oarecare întîrziere. Aceasta l-a supărat pe Sinan, și omul trimis de domn cu cele cerute era să fie ucis, dacă nu intervenea Mehmed pașa, fiul lui Sinan. Cu această ocazie marele vizir și-a arătat nemulțumirea pentru regimul politic din țările române. După cum relatează cronicarul turc Naima, Sinan ar fi spus : „De ce trebuie ca astfel de țări să fie în mîna unor ghiauri nepăsători ?

Cu ajutorul prea înaltului Allah, în primăvara aceasta expediția noastră va fi asupra Țării Românești"[1]. El exprima de fapt politica Porții otomane la nord de Dunăre și anume intenția de a ocupa și transforma țările române în pașalîcuri. Atît că dorința albanezului renegat era formulată mai înainte ca Mihai și Aron Vodă să fi ridicat steagul revoltei.

În anul 1594, turcii reușesc să cucerească Raabul (Györ). Succesele lor îl duc pe Sinan pașa în apropierea Vienei. Tătarii, care trecuseră în Moldova, participau și ei la operațiile oastei turcești. Erau momente grele pentru creștinătate și, în asemenea împrejurări, Rudolf al II-lea începe organizarea unei armate în stare să înfrunte pe turci, iar papa, prin emisarii săi, caută să obțină noi aderenți la Liga Sfîntă. Primul care aderă la Ligă este Sigismund Báthory[2]. În februarie 1594 erau trimise vești din Transilvania că și cei doi domni români ar adera la Ligă. Comuleo Alessandreo, emisarul papei care trimitea asemenea vești din Italia, recomanda la începutul lunii martie prudență în privința lui Mihai, care era înconjurat de turci[3]. În 22 martie 1594, Comuleo era la Iași și Aron Vodă se angaja formal că va sta alături de creștini. Aderarea Poloniei, Kievului, Moscovei și Suediei la Liga Sfîntă nu era încă o chestiune clarificată. Comuleo însă asigură pe domnii români că și Polonia va lua armele împotriva turcilor.

Mihai va lua dar singur inițiativa și, în august 1594, încheie un tratat direct de alianță cu împăratul Rudolf al II-lea. La București, voievodul însuși trebuie să se păzească de noii săi prieteni și paznici, semn al controlului direct asupra domniei. Cîrmuitorii Țării Românești sperau că turcii se vor potoli, dar „ei mai mult rău făcea. Că începuse a călcare țara și legea creștinilor"[4]. Jaf, violență fizică, umilire și pe deasupra călcarea credinței. Începutul domniei lui Mihai înseamnă ultima

---

[1] *Cronici turcești privind țările române.* Extrase, I, Sec. XV — mijlocul sec. XVII, volum întocmit de Mihail Guboglu și Mustafa Mehmed, București, 1966, p. 496. (În continuare: *Cronici turcești).*

[2] Manole Neagoe, op. cit., p. 33.

[3] *Călători străini despre țările române,* vol. III, București, 1971, p. 364—365.

[4] *Letopisețul Cantacuzinesc,* ediție îngrijită de N. Simache și Tr. Cristescu, Buzău, 1942, p. 55. (În continuare: *Letopisețul Cantacuzinesc).*

picătură care umple paharul amărăciunilor. Exasperarea atinge punctul culminant. O nemulțumire generală cuprinsese popoarele de la nord și de la sud de Dunăre. Primejdia care amenința țările române devine tot mai mare. Mihai știa că nu există decît o singură soluție, lupta cu arma în mînă. Mihai mai știa că Liga Sfîntă nu-i putea oferi deocamdată ajutoare. Era deci necesar să lupte numai cu forțele proprii ale țărilor române.

În această situație de grea cumpănă pentru țară, cînd o expediție turcească părea iminentă, Mihai Vodă începe întărirea oștirii proprii. În primul rînd va trece la angajarea mercenarilor, lucru ce obliga domnia la mari eforturi financiare. Cei mai mulți mercenari sînt recrutați din sudul Dunării, însoțiți de comandanți iscusiți. În timpul campaniilor militare numărul celor care trec din sud în nordul Dunării este tot mai mare. Printre comandanții acestora se afirmă Velicico, sîrb de origine, raguzanul Deli Marcu și mai ales Baba Novac.

În această situație complexă pe plan politic și militar în sud-estul Europei, popoarele subjugate din Balcani, cît și din lumea creștină din centrul și apusul Europei aveau să recunoască în voievodul Mihai pe conducătorul militar principal al răscoalei armate împotriva Porții otomane. Primul pas este făcut în luna decembrie 1593, cînd mitropolitul Dionisie Rálly de Tîrnovo vizitează pe domnitor la București. Pentru a nu fi descoperit de turci, el călătorește mai ales noaptea cu dese popasuri la preoții sătești pe care îi îndeamnă să răscoale poporul împotriva semilunii : să le spună supușilor că el merge la domnul Țării Românești pentru a-i cere sprijin. Dunărea o trece tot noaptea pe la Giurgiu, de unde este luat apoi sub pază de o ceată de oșteni trimiși de voievod. Întîlnirea cu Mihai are loc în palatul domnesc. La sfat iau parte Stroe Buzescu, Radu Florescu și alte căpetenii ale oastei muntene. Rálly mărturisește voievodului că și-a pus toate speranțele în el pentru izbăvirea prin arme a popoarelor balcanice. Mihai ascultă cu luare aminte cuvintele mitropolitului Dionisie Rálly care îi vorbea grecește. Din cuvintele meșteșugite ale lui Rálly se conturau fapte mărețe, pentru a căror izbîndire se ridicaseră toate popoarele din Balcani. Măriei-tale — spunea el — îi e sorocită sabia care va duce la luptă pentru libertate și mîntuire aceste noroade. Te așteaptă cavalerii greci din Peloponez, răsculații bulgari, cnezatele și haiducii din Serbia. Rálly îl înștiințează totodată pe Mihai că

de anul nou (1593) va fi vizitat de delegații sîrbilor din Banat care îi vor cere sprijin armat. La Tîrnovo vor veni trimișii banului Sava și ai vlădicii Teodori din Vîrșeț, pentru că acolo iernatul oștirii lui Sinan paşa a pustiit țara. De acolo se poate aprinde făclia răscoalei. De aceea, măria-ta, trebuie să sprijini pe sîrbi, să nu-i lași să fie atacați de turcii din Nicopole și Rusciuk. Mihai a ascultat cu luare aminte cele spuse și nu prea tîrziu se va vedea cum înțelege el să sprijine lupta popoarelor balcanice împotriva turcilor.

Încă în anii 1593—1594 creșterea în intensitate a mișcării haiducești a fost în mare măsură determinată și de incursiunile antiotomane organizate la sud de Dunăre de către Mihai Viteazul, domnul Țării Românești. Cu speranța realizării unui front comun de luptă pentru aceeași cauză, Baba Novac și alți haiduci din Balcani își îndreaptă tot mai mult privirile spre voievodul muntean. Dar nu numai haiducii, ci și popoarele de la sud de Dunăre vedeau în voievodul Mihai pe izbăvitorul lor de sub tirania otomană. Așa se explică de ce domnul român a devenit unul din cei mai îndrăgiți eroi ai liricii și epicii populare din Peninsula Balcanică.

Mihai Vodă, care pregătise răscoala românilor și sîrbilor de la Dunăre, preludiul începutului războiului antiotoman, urmărind desfășurarea luptelor, știa că aceștia vor avea nevoie de ajutor militar din partea sa, căci turcii strîng forțe puternice pentru a înăbuși răscoala. Față de această situație Mihai sosește în taină — fără știrea turcilor — la începutul lunii aprilie 1594, în tabăra din codrii Vîrșețului. Voievodul este însoțit de căpitanii Racea, Ghețea și Vasile Mîrza, Simion și Pătru din Copăceni.

Venea din Oltenia, de unde, pe Valea Cernei, a intrat în Banat — veche provincie românească. Acum cunoaște pentru prima dată acest teritoriu cu oameni harnici și buni luptători. În anii următori românii bănățeni vor fi tot timpul alături de voievod în luptele antiotomane și pentru unitate națională. El poposește în unele localități bănățene, printre care amintim : Plugova, Bozovici, Anina, avînd călăuză pe Ion Popovici. Pătru din Copăceni și căpitanul Mîrza mergeau în avangarda suitei lui Mihai. După trei zile de mers ajunge în dreptul tîrgului Oravița pe care-l ocolește și poposește în satul Greoni. Apoi trece prin Mercina și la ora prînzului pătrunde în regiunea Vîrșețului. Aici, voievodul este întîmpinat de căpeteniile sîrbilor în frunte cu banul Sava, cneazul Dușan și căpitanul Dochian.

Călătoria se continuă în mare taină spre Vîrşeţ pentru a nu fi descoperiţi de spahiii paşalîcului Timişoarei cît şi de turcii din oastea lui Sinan paşa ce iernau în regiunea Belgradului.

În toamna anului 1593 Mihai cunoscuse pe bulgari gata de luptă împotriva semilunii. Acum va cunoaşte pe răsculaţii sîrbi. După echipamentul şi armamentul de luptă ce-l purtau, după comportarea demnă ostăşească cu care îl înconjurau, domnul român îşi dă seama că sîrbii sînt oşteni viteji, sînt buni luptători. Ne sînt fraţi şi pot apăra ţara din coastă, pot scufunda corăbiile turceşti care vin pe Dunăre, pot hărţui drumurile Balcanilor, îi arată Mihai căpitanului Vasile Mîrza.

Călătoria se continuă pînă seara tîrziu. În faţa suitei voievodului merg călăreţii sîrbi cu arme şi coifuri strălucitoare. Mihai are în stînga pe banul Sava şi la dreapta pe căpitanul Mîrza. După domn merg Simion şi Pătru din Copăceni, apoi bănăţeanul Ion Popovici şi alţi oşteni sîrbi. Ajung în marginea unei păduri unde se află tabăra răsculaţilor sîrbi şi a haiducilor lui Baba Novac. Aici se organizează un sfat al căpeteniilor militare române şi sîrbe. În timpul discuţiilor cneazul Duşan arată că turcii le-au pustiit ţara. Iernarea lui Sinan paşa la Belgrad a ruinat toată Serbia. Norodul nu mai rabdă. Numai hărţuielile şi atacurile haiducilor nu sînt de ajuns. Mihai Vodă, care vedea pentru prima oară pe Baba Novac, se întoarce către acesta şi-l întreabă : aşa-i căpitane de haiduci ? Baba Novac s-a închinat cu mîna pe inimă în faţa marelui voievod şi răspunde : Aşa este, măria-ta, dar eu sînt obişnuit mai mult cu viaţa de codru şi cu pedepsirea osmanilor, şi mai puţin cu sfaturile domneşti ca cel de astăzi.

Sfaturile domneşti se cuvin să fie alcătuite din viteji ca tine, Baba Novac. Pe lîngă ostaşii mei, arată apoi Mihai, dacă te-aş avea pe tine, pe Dochian, pe Deli Marcu şi pe cnezii prezenţi la acest sfat, nu m-aş teme de toate paşalele turceşti. Pentru a izbîndi împotriva păgînilor trebuie să-şi unească forţele sub conducerea unui sfat militar care să conducă lupta de eliberare.

Luă cuvîntul şi banul Sava, în cortul căruia avea loc adunarea căpeteniilor militare şi ale haiducilor, şi arătă că prietenii la nevoie se cunosc indiferent de depărtare sau gradul de rudenie. Era prezent şi episcopul Teodori al Vîrşeţului care propaga ridicarea la luptă a poporului împotriva semilunii.

Apoi căpeteniile sîrbe s-au închinat adînc în faţa voievodului. Ochii le străluceau de bucurie că a sosit momentul în-

ceperii luptei de eliberare de sub jugul otoman. Mihai l-a cuprins de umeri pe Baba Novac, şi privindu-l în ochi îi spuse că doreşte să-l vadă luptînd cît mai curînd în oastea sa.

Baba Novac, Dochian şi Deli Marcu stăteau alături de Mihai, cercetîndu-l mereu cu privirea în timp ce banul Sava vorbea cu voievodul. Mihai ceru apoi banului Sava informaţii despre mişcările turcilor din regiunea Belgradului de sub comanda lui Mehmed paşa. La auzul acestui nume Baba Novac a tresărit. Avusese lupte cu turcii acestui paşă. Îl ura de moarte. Banul Sava explică voievodului că nu are oameni la Stambul, dar poate ştie ceva viteazul Baba Novac (...). El bate acele regiuni şi cunoaşte drumurile Dubrovnikului (Ragusa). Nici o veste, de la Stambul, măria-ta, răspunde Baba Novac, dar în părţile noastre sînt mişcări de trupe turceşti. Se pregăteşte ceva (...). Sîntem înconjuraţi de otomani, măria-ta, şi (...) se impune să ne luptăm cu ei pe viaţă şi pe moarte. Mihai Vodă ascultă cu luare aminte cuvintele lui Baba Novac. Exprimau gîndurile unui încercat căpitan de haiduci victorios în numeroase lupte purtate cu turcii în diferite părţi ale Balcanilor de la Adriatica pînă la Dunăre.

La sfîrşitul adunării voievodul Mihai a luat jurămîntul de credinţă căpeteniilor răscoalei antiotomane a sîrbilor. Momentul solemn are loc sub pînza groasă de mătase a cortului, cînd palele căpeteniilor sîrbeşti au fulgerat din teci, împreunîndu-se la picioarele voievodului. La rîndul său, Mihai scoate sabia, aşezînd-o peste palele care-i juraseră credinţă. Jurămîntul a fost întărit de episcopul Teodori al Vîrşeţului, care le-a urat succes în lupta împotriva semilunii.

Baba Novac a rămas puternic impresionat de personalitatea voievodului Mihai, domnul Ţării Româneşti, care îl va încuraja să continue lupta cu şi mai mult elan împotriva turcilor. Mihai apărea astfel ca o tainică nădejde a tuturor luptătorilor pentru libertate din această parte a Europei.

La întoarcerea în Ţara Românească s-au luat severe măsuri de paza voievodului. Din motive de prevedere, pînă la Cerna se va călători pe un alt drum. Baba Novac cu haiducii săi se deplasează mai pe la nord aproape de paşalîcul Timişoarei gata de luptă în apărarea voievodului Mihai. Din loc în loc domnul român era informat de Baba Novac că nu există nici un pericol din partea turcilor. Ajuns în Valea Cernei, oştenii sîrbi revin în tabăra lor din sudul Banatului, în timp ce

voievodul pătrunde în Țara Românească, revenind la București. De data aceasta, în afară de cîțiva dintre credincioșii lui, nici Radu și Preda Buzescu, nici Divanul nu au știut prea multe despre călătoria lui Mihai Vodă la Vîrșeț.

Rolul jucat de voievodul Mihai în pregătirea răscoalei românilor și sîrbilor din sudul Banatului este relatat într-un document sîrbesc, din care rezultă că domnul român încă la începutul lunii aprilie 1594 îl trimisese pe Toma Postelnicul, omul său de încredere, la Caransebeș, la Gheorghe Palatici, banul Severinului, ca să perfecteze un acord pus la cale în secret. Dar secretul a ieșit la iveală curînd dintr-o scrisoare datată, 13 mai 1594, la Vîrșeț, adresată de banul Sava și vlădica Teodori lui Moise Székely, omul lui Sigismund Báthory. Principele Sigismund Báthory era înștiințat de răscoala, în pregătire, organizată de Mihai Vodă. „Această scrisoare o scrim cu toții, se spune în ea, toți spahii, cnezii și întreaga sîrbime și toată creștinătatea (populația din Banat, n.n.), vrem să vestim pe domnia-ta că a venit între noi Mihai Voievodul și ne-a găsit pe toți adunați în tabără, vreo mie. De aceea, am trimis în toate părțile pe acest pămînt și în două sau trei zile se pot aduna cinci sau șase mii. Iară cnezii și creștinii se adunară aici și jurară înaintea lui veli Mironit Sava și a vlădicăi Teodori, și a voievodului Mihai că vor lupta împreună împotriva turcilor“ [1]. Revenind în Țara Românească, Mihai le trimite unele ajutoare militare prin banul Severinului, Gheorghe Palatici, întreținînd mai departe tainice legături cu căpeteniile răsculaților și ale haiducilor din sudul Dunării, între care și cu Baba Novac. Tot prin banul Palatici, răsculații cer ajutoare lui Sigismund Báthory, care însă nu răspunde favorabil acestora, probabil de teama turcilor.

De altfel, încă de la începutul domniei sale, Mihai întreținea la sud de Dunăre o întreagă rețea de spioni, care îi semnalau mișcările turcești. Astfel, în prima jumătate a anului 1594, el începea negocierile cu Transilvania și cu sîrbii, a căror tabără militară o vizitase personal. Trebuie arătat că drumul

[1] Borovszky Samu, *Torontál vármegye monografiaja (Monografia comitatului Torontal)*, p. 399—400. În textul sîrbesc se scrie astfel : „Vaida Mihok, adică Mihai Vodă, a venit în taină — fără știrea turcilor — spre a cîștiga pe sîrbi pentru marele scop de a porni o campanie împotriva păgînilor“. Vezi : A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. IV (1593—1595), București, 1932, p. 77—78. (În continuare : *Documente).*

la sîrbi fusese pentru domnul român drum de cuget și început de înfăptuire. Legăturile cu răsculații sîrbi îi vor întări încrederea că lupta sa împotriva turcilor pentru neatîrnarea țării va fi sprijinită și de popoarele din sudul Dunării care urmăresc același scop.

De mișcările antiotomane din Balcani va ține Mihai seama în cadrul pregătirii campaniei militare din 1595, cînd Baba Novac, Dochian și alte căpetenii sîrbești vor lupta în sudul Dunării în timpul epopeii Călugărenilor. Negocierile au intrat în faza hotărîtoare la mijlocul anului 1594, cînd Mihai Viteazul amîna prin toate mijloacele participarea cerută de turci la expediția împotriva Transilvaniei. Între timp, Aron Vodă ajungea la o înțelegere deplină cu emisarii imperiali și convenția dintre Imperiu și Moldova se încheia la mijlocul lunii august 1594 [1].

Alcătuirea coaliției antiotomane în 1593 la care aderă apoi și țările române schimbă raportul de forțe în favoarea taberii imperialilor. Încă la începutul anului 1594 nu mai era nici un secret pentru popoarele de la Dunăre că domnitorii din țările române se pregătesc de luptă împotriva turcilor. Negustorii difuzau pînă spre Mureș știri despre pregătiri de răscoală în Banat [2] și în părțile Vîrșețului, unde se aflau haiducii lui Baba Novac și Deli Marcu.

De la o vreme bănuielile turcilor că țările române ar trece în tabăra imperialilor devin tot mai sigure. La rîndul său, Sigismund Báthory împuternicește pe Gheorghe Palatici, banul Severinului, să pătrundă în sudul Banatului, unde era pașalîcul Timișoarei, pentru a răscula populația crunt exploatată. La îndemnul acestuia, care aducea și ajutorul trimis de Mihai din Țara Românească, circa 1.500 de țărani români, sîrbi și unguri din sudul Banatului se răscoală împotriva turcilor din pașalîcul Timișoarei la începutul lunii iunie 1594 sub conducerea lui Maiuț Petru, Teodori Vlădica, Docian, Iancu Balabur și Májsocz Péter. Răsculații cuceresc localitățile Obad și Dobra și bat de două ori pe pașa din Timișoara.

Numărul răsculaților crește continuu. Aceasta îl determină pe pașa din Timișoara ca, alături de trupele beilor din Gyula, Cenad și Lipova — cu 5.000 de ostași — să pornească

---

[1] *Istoria României*, vol. II, Editura Academiei R.P.R., București, 1962, p. 956.

[2] Dudás Gyula, *Istoria rolului sîrbilor din Ungaria, 1526—1711*, în *Buletin* nr. 3/1885, partea I-a, p. 116.

împotriva acestora. Expediția a fost însă înfrîntă. Răsculații înaintează spre Becicherecul Mare (actualul oraș Zreneaniu în R.S.F. Iugoslavia) pe care îl cuceresc împreună cu cetatea, la 10 iulie 1594 — așa cum se arată în Letopisețul brancovicesc [1]. Au loc noi lupte între răsculați și turci, care se soldează cu succese ale răzvrătiților, fiind omorîți mii de turci. Cade în luptă însuși pașa, fiul său și beii din Rentzschawe, Vidin și Mudas. Totodată, răsculații capturează 18 tunuri de calibru mare. Luptele continuă cu tot mai mare înverșunare. Garnizoanele turcești din regiunea Palanca Nouă—Panciova sînt nimicite, insurgenții pătrund în Vîrșeț însă nu reușesc să cucerească cetatea. Concomitent cu acțiunile din sudul Banatului, sîrbii din părțile Vidinului și Cladovei între care și Baba Novac cu haiducii săi liberi, atacă pe turcii din cetățile dunărene. Nicolae Iorga nota că „sîrbii se răsculaseră de mai înainte și dăduse dovezi frumoase de voinicie în Banat" [2].

Turcii văzînd că răscoala românilor și sîrbilor ia proporții, atacă în iulie 1594 cu o armată de 30.000 de oameni, sub conducerea pașei Hasan din Timișoara, tabăra de la Becicherec. Copleșiți de forțele turcești superioare, lipsiți de ajutorul lui Sigismund Báthory, avînd numai puținul ajutor al voievodului Mihai, care, fiind la începutul domniei și pentru a ține încă în taină pregătirile sale pentru lupta antiotomană, nu a intervenit direct în sprijinul lor. După o rezistență eroică și tragică, răsculații au fost zdrobiți. Mulți dintre ei cad jertfă furiei turcești, iar cei scăpați cu fuga iau calea codrului sau calea pribegiei spre Transilvania și Țara Românească [3]. Răscoala românilor, sîrbilor și ungurilor din sudul Banatului și din părțile Dunării și Tisei a fost o izbucnire violentă, o revărsare a amărăciunilor și nemulțumirilor acumulate ani de-a rîndul împotriva turcilor.

După înăbușirea răscoalei, Sigismund Báthory trimite spre Lugoj împotriva pașalîcului Timișoarei pe căpitanul Francisc Gésztey cu 2000 de oameni pentru a cuceri Lipova și Timișoara. Pașa Hasan din Timișoara ia măsuri de apărare a ce-

---

[1] Damaschin Mioc, *Letopisețul brancovicesc*, în *Mihai Viteazul. Culegere de studii*, Editura Acad. R.S.R., București, 1975, p. 212, întocmită de Paul Cernovodeanu, Constantin Rezachevici. (În continuare: *Letopisețul brancovicesc).*

[2] N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul pentru poporul român*, București, 1901, p. 41.

[3] Dr. George Popovici, *Istoria românilor bănățeni*, Lugoj, 1904, p. 240.

tăților asediate și, totodată, aduce în luna septembrie 1594 o oaste tătară de 15.000 de oameni pentru iernat în Banat. Intervenția lui Sigismund Báthory se încheie fără succes. Din această cauză, căpeteniile sîrbilor se îndreaptă tot mai mult către Mihai, numeroși sîrbi trec acum în nordul Dunării și se înrolează ca mercenari în oastea voievodului român. Baba Novac, însă, cu corpul său de haiduci rămîne încă în sudul Dunării, unde continuă luptele cu turcii concomitent cu cele desfășurate de țările române în anul 1595. La sfîrșitul lunii octombrie 1594, alianța țărilor române era încheiată, determinată de interesele comune și de voința unitară de luptă — în acel moment — a poporului român [1].

Vreme de un an, Mihai și-a pregătit cu multă grijă țara pentru grele încercări și primejdii. A pus bazele unei oștiri de lefegii sau mercenari, așa cum cereau legile militare ale secolului al XVI-lea, cînd armele de foc se înmulțiseră, iar războiul devenise o meserie a unor specialiști în tehnica mînuirii acestui armament. De la Sigismund Báthory a primit 2.000 de oameni, sub comanda pîrcălabului de Făgăraș, Mihai Horváth. Pe la începutul lunii noiembrie 1594, aceste forțe se aflau în marș, spre Țara Românească, unde veneau prin trecătoarea Branului.

Ținînd seama de modul cum evoluau pregătirile în interior, ca și de posibilitatea sosirii sprijinului transilvănean, Mihai hotărăște să dea semnalul răscoalei antiotomane în București, la 3/13 noiembrie 1594. În această zi cei peste 4.000 de creditori turci, greci și de alte neamuri sînt chemați la visterie pentru încheierea socotelilor. Le sînt cerute cărțile în care erau consemnate datoriile, și, în timp ce așteptau efectuarea plăților sînt loviți cu tunurile și atacați de oastea țării în frunte cu Buzești și transilvănenii lui Horváth, uciși fiind pînă la unul. În legătură cu acest eveniment, într-un raport contemporan se arată între altele : „Apoi, chemînd poporul și făcînd să se ardă în public polițele și cărțile, au făcut să se știe că așa cum se elibera pe sine de toate datoriile sale, așa va elibera pe supuși de orice sarcini, și cine vrea să-l urmeze să vie la dînsul“ [2]. Așteptîndu-se la represalii din partea turcilor, Mihai se adăpostește în noul palat de lîngă mînăstirea Mihai Vodă. Căci tocmai acum venise din Ungaria,

[1] *Istoria României*, vol. II, Editura Academiei R.P.R., București, 1962, p. 956—957.
[2] Hurmuzaki, III—1, p. 465.

sub pretextul iernatului, un corp de oaste format din 2.000 de ieniceri și spahii, comandat de un emir și care avea în ascuns misiunea să supravegheze mișcările domnului și ale altor căpetenii. Mihai, înțelegînd intențiile emirului, chemă în grabă curtenii și oastea de țară și, împreună cu trupele transilvănene, atacă noaptea tabăra turcească. Cu toată rezistența opusă și cu toate promisiunile de răscumpărare, toți turcii sînt măcelăriți. Astfel, Mihai își sărbătorea cu deplin succes împlinirea primului an de domnie. Țara Românească este repede curățită de 6.000—8.000 de turci împînziți pe întregul ei teritoriu. În același timp, Aron Vodă măcelărește circa 1.800 de turci pe teritoriul Moldovei. Răscoala devine generală. Aceasta însemna aplicarea în practică a alianței antiotomane cu voievodul Mihai. Sigismund Báthory trimisese, la rîndul său, așa cum s-a arătat mai sus, trupe împotriva pașalîcului Timișoarei, cerînd totodată generalilor imperiali să coordoneze acțiunile lor cu ale sale, pentru a produce cît mai multe pagube turcilor[1]. Ecoul acestor evenimente a ajuns la Istanbul spre sfîrșitul lunii noiembrie 1594, deoarece la data de 28 ale lunii, „războiul fu strigat împotriva Moldovei și a Țării Românești și locțiitorul lui Sinan pașa se zicea că avea să-l poarte".

Începea astfel una din cele mai dramatice și mărețe epopei din istoria poporului român : lupta inegală, de o uimitoare îndrăzneală a lui Mihai Viteazul cu formidabila putere militară a Imperiului otoman. Ceea ce a uluit pe contemporani a fost strategia ofensivă a voievodului muntean. După ce a lichidat elementele turcești aflate în Țara Românească au urmat în iarna anului 1594—1595 și în primăvară puternice acțiuni ofensive ale oștirilor lui Mihai și Aron Vodă, îndreptate împotriva raialelor turcești, cît și asupra regiunilor de dincolo de Dunăre, unde acționau și haiducii de sub comanda lui Baba Novac, Deli Marcu, Velicico și alți căpitani, conjugate cu răscoalele locale ale popoarelor din toată Peninsula Balcanică. Voievodul român avea astfel un suport militar solid și plin de nădejde în lupta popoarelor din sudul Dunării, a căror luptă slăbea potențialul de ripostă al trupelor otomane în iarna acestui an.

---

[1] E. D. Tappe, *Documents concerning Rumanian History (1427—1601)*, 1964, Monton, London, The Hague-Paris, în care la pag. 92 se arată că „prințul Transilvaniei și-a adunat forțele și a intrat în pașalîcul Timișoarei, unde a trecut toate garnizoanele turcești prin foc și sabie, și l-a urmărit pe Hasan pașa pînă la porțile cetății Timișoara".

Bine informat asupra inamicului, Mihai a urmărit, în același timp, inducerea în eroare a adversarului asupra intențiilor sale, în vederea realizării efectelor de surprindere asupra unităților turcești. Incursiunile adînci, executate la sud de Dunăre, împotriva garnizoanelor turcești, ca și acțiunile ofensive întreprinse în Transilvania și Moldova, pot servi drept clasice exemplificări din punct de vedere al tacticii militare. De altfel, în toată domnia sa, Mihai a ținut pe turcii de la Dunăre în nesiguranță prin asemenea acțiuni ofensive conjugate cu ale răsculaților și haiducilor din Balcani, chiar dacă Țara Românească era în pace cu Poarta otomană.

În fața acestor evenimente sultanul Murad al III-lea a hotărît să înlocuiască pe Mihai cu pretendentul la domnie Bogdan Vodă, aflat la Constantinopol. În acest scop a pregătit împotriva Țării Românești o acțiune combinată a unei grupări de forțe turcești, care să acționeze de la Rusciuk spre nord, cu a altei grupări de tătari, care să acționeze în Banat — de-a lungul Dunării — în direcția Bucureștilor. Inițial aceste două corpuri de oaste urmau să se unească la nord de Giurgiu și ulterior să acționeze împreună spre București. Astfel, cetatea și raiaua Giurgiului formau capul de pod de unde se supravegheau acțiunile domnului român. Cu propria sa armată, împreună cu corpul de oaste transilvănean de circa 3.000 de oameni, Mihai atacă Giurgiul. Cetatea, cu ziduri puternice, nu poate fi cucerită, lipsind tunurile de asediu. Turcii se îndreaptă spre Giurgiu, dar Mihai arde tîrgul, și ucide sau prinde parte din turcii așezați aici. După această victorie Mihai încărcat de prăzi se întoarce la București, lăsînd un detașament la Giurgiu pentru a împiedica pe turci să treacă la nord de fluviu.

Forța celor două grupări dușmane este evaluată la 16.000—20.000 de turci și 24.000 de tătari [1]. Efectivele lui Mihai numărau 10.000—12.000 de ostași, grupate inițial în zona orașului București. Mihai cîștigă, deci, această victorie cu forțe net inferioare numeric.

În timp ce se pregătea să treacă Dunărea pe gheață, pentru a lovi armatele comandate de Hasan pașa și Mustafa pașa, domnul primi, în tabăra de la satul Pietrele, de unde supraveghea mișcările adversarului, știrea că o grupare de tătari, comandată de Gazi Ghirai, a trecut Dunărea pe la Vidin și

[1] N. Iorga, *Istoria armatei românești*, vol. I, 1910, București, p. 367.

înaintează spre est cu direcția Giurgiu. Voievodul își retrase forțele mai în interior, la Hulubești, la confluența Cîlniștei cu Neajlovul, lîngă Călugăreni, și trimite pe frații Buzești, pentru a împiedica joncțiunea coloanelor invadatoare. Aceste evenimente aveau loc la sfîrșitul lunii noiembrie 1594. Dar cu ce dușman să înceapă mai întîi lupta ? Situația indica pe tătari ca fiind cei mai periculoși : erau mai numeroși decît turcii ; nu aveau în drumul lor nici un obstacol și dispunînd de unități călări puteau ajunge cei dintîi pe cîmpul de luptă. Turcii erau încă în curs de concentrare, deci nu se întrevedea o acțiune imediată din partea acestora și mai ales cu forțe însemnate.

După o scurtă perioadă de organizare, Mihai a hotărît, cum era și firesc, să înceapă lupta cu gruparea tătară, căreia să-i iasă în întîmpinare cît mai repede posibil, pe căile ei de acces spre Giurgiu. Momentul pentru atacarea tătarilor a fost judicios ales, orice întîrziere ducînd la micșorarea spațiului de manevră și oferind deci posibilitatea unor forțe turcești de a lovi în spate oștile române, angajate frontal cu tătarii.

Se înscriu cele dintîi biruințe. Era iarnă. Viscolea în munți și peste cîmpie. Gerul lega malurile Dunării cu un lung pod de gheață. Dar inima oamenilor lui Mihai ardea de dorința de a lovi pe turci. Începeau luptele din iarna anului 1594 și primăvara anului 1595 din nordul și sudul Dunării, care aveau să dezvăluie adevăratele dimensiuni ale personalității voievodului Mihai.

Pentru început este oprită înaintarea tătarilor spre Giurgiu care urmărea să facă joncțiunea cu forțele turcești ce se concentrau în sudul Dunării. În felul acesta se creează oastei Țării Românești posibilitatea desfășurării unor puternice acțiuni ofensive în nordul și sudul Dunării atît împotriva turcilor cît și împotriva tătarilor. Aceste acțiuni sînt conjugate cu luptele detașamentelor de haiduci sîrbi din sudul Dunării cît și cu ale răsculaților bulgari.

Atacul împotriva cetăților turcești de la Dunăre a început chiar în primele zile ale lunii decembrie 1594, cînd lovitura a fost dată în mai multe direcții. Mai întîi este distrusă, la 10 decembrie 1594, cetatea de la gura Ialomiței, de o grupare de forțe comandată de căpitanul transilvănean, Albert Király. În ziua Anului nou (1595) forțele comandate de voievodul Mihai trec Dunărea pe gheață și zdrobesc garnizoana turcească de la Hîrșova, evaluată la 7.000 de oameni. Cetatea Hîrșovei a fost apoi incendiată. După cîteva zile de repaus trupele ro-

mâne trec din nou Dunărea și atacă cetățile Silistra, la 8 ianuarie 1595, apoi SișTov, Rahova și Vidin, ca și alte localități întîlnite în cale. Multora dintre ele le-au dat foc [1]. Încep apoi luptele cu tătarii care sînt bătuți la Putineiu (14 ianuarie 1595) și la Stănești (16 ianuarie 1595). Dar unirea lor nu poate fi împiedicată. Atacați din nou, într-o noapte (23 ianuarie 1595), la Șerpătești de paharnicul Manta, sînt siliți să fugă.

Mihai, sosit între timp „cu gloatele", trece Dunărea înghețată pe la Marotin, cu tunuri cu tot. Se instalează la Rusciuk la 25 ianuarie 1595 în poziție gata de luptă. Armata lui Mihai și corpul transilvănean de sub comanda lui Horváth numărau 10.000 de oameni, în timp ce armatele turcești aveau 14.000. Trupele otomane sînt sfărîmate la Rusciuk : amîndouă pașalele sînt ucise : pe cîmpul de luptă au rămas 7000—8000 de morți. „Clocotul valurilor de sînge s-a auzit pînă în văzduhuri" — se tînguia cronicarul turc [2]. Artileria — 50 de tunuri — și bagajele armatei turcești cad în mîinile armatei române. Rusciukul este ars și prădat, turcii sînt trecuți prin ascuțișul sabiei, iar creștinii cu familiile lor sînt mutați în Țara Românească. Brăila, apărată de o garnizoană de 1.000 de oameni, cade după un atac concentric dat de paharnicul Manta și de Albert Király, noul comandant al corpului de ajutor unguresc, numit în martie 1595, în locul lui Mihai Horváth. Înfrîngerile suferite de tătari și de turci au pus în mare încurcătură pe sultan, care poruncește să fie închise porțile capitalei, și timp de o săptămînă creștinii sînt vînați pe străzile orașului imperial. Era o răzbunare a neputinței. Oricum, după înfrîngerile din februarie și uciderea lui Mustafa pașa, Ferhad, marele vizir, zace de obidă două zile la pat [3].

Aceste succese au fost exploatate ulterior, în cursul lunilor februarie-aprilie 1595, prin numeroase acțiuni executate în sudul Dunării și în Moldova. Aron Vodă cu ajutor căzăcesc intră în Bugeac și asediază puternica cetate a Benderului — Tighina — pînă în luna iunie. Între timp moldovenii cuceresc cetățile Măcin, Chilia și asediază Cetatea Albă. Babadagul este, de asemenea, incendiat de trupele lui Aron Vodă. Oștile lui Mihai pătrund și ele în sudul Moldovei și ocupă cetatea Ismail, omorînd 1.000 de turci, și capturează 70 de tunuri de diferite mărimi. Au loc apoi incursiuni ale armatei muntene

[1] *Cronica lui Baltasar*, p. 153—154.
[2] *Cronici turcești*, p. 550.
[3] Hurmuzaki, III, p. 469.

pe țărmul drept al Dunării, iar corpul de oaste al lui Albert Király trece chiar în regiunea munților Balcani spre Adrianopole [1], în timp ce o ceată de români surprind un convoi ce se întorcea cu Sinan pașa de la Belgrad în drum spre Constantinopol. Atacat prin surprindere în zona munților Balcani (Haemus), Sinan pierde mai mulți oameni din escortă și toate bagajele, el de-abia scăpînd cu fuga. În această luptă, ostașii români sînt sprijiniți de cete de haiduci sîrbi și bulgari, care luptau în regiunea dintre Dunăre și munții Balcani. În primăvara aceluiași an, transilvănenii nimicesc și pustiesc 10 cetăți și întăriturile turcești la Dunăre, între care : Maidanpek, Golubac și Moldova Veche [2]. Ultima cucerire a fost cetatea Brăilei de către corpul de oaste comandat de banul Mihalcea. La 10 aprilie 1595 are loc capitularea Brăilei. Între 19—29 iunie 1595 „necredincioșii... au venit asupra Nicopolului — scrie cronicarul Mustafa Selaniki — și, neieșind nimeni în calea lor, au luat tot ce au găsit și, pîrjolind și ruinînd Turtucaia, au făcut-o una cu pămîntul". Detașamente înaintate ajung „pînă la Varna, carea iaste lîngă Marea Neagră". Cu acestea s-au încheiat acțiunile ofensive duse de oastea română și haiducii liberi în zona Dunării în iarna și primăvara acestui an. Trecuse atîta vreme de cînd românii nu mai probaseră prin acțiuni atît de îndrăznețe și de o asemenea amploare setea lor de libertate și de independență.

În această vastă campanie de iarnă, purtată pe ambele maluri ale Dunării, Mihai avu prilejul să-și arate excepționalele sale calități de comandant militar. Numeroși haiduci balcanici de origine sîrbă, bulgară, albaneză și chiar greacă, încep a se aduna sub steagul eliberator al voievodului român. Aceștia erau organizați în cete, dotați cu armament diferit, dispunînd și de arme de foc — și, sub comanda unor viteji căpitani, printre care Baba Novac, Deli Marcu, Velicico și alții, luptau între Dunăre și munții Balcani împotriva cotropitorilor străini pentru libertatea propriilor popoare, pentru pedepsirea fărădelegilor comise atît de invadatori cît și de elementele autohtone trecute în slujba acestora. Dintre acești căpitani de haiduci liberi, Deli Marcu s-a înrolat cu oamenii săi în oastea Țării Românești încă din toamna anului 1594, devenind repede un comandant de încredere al voievodului Mihai. De pildă, pe cînd domnul muntean se afla în cetatea de scaun, are loc

[1] Hurmuzaki, IV—2, p. 200.
[2] D. Mioc, *Letopisețul brancovicesc*, p. 213.

un atac asupra Craiovei din partea unei grupări tătărești dislocată în părțile Vidinului. Orașul este incendiat de inamic, dar nu poate fi cucerit deși era apărat de numai 160 de haiduci aflați sub comanda lui Deli Marcu, rănit în această luptă. Între timp sosesc forțe de întărire și inamicul este respins și urmărit peste Dunăre pînă în părțile Vidinului [1]. Astfel, luptele forțelor române la sud de Dunăre, ca și întreaga luptă antiotomană întreprinsă de Mihai au constituit un prilej favorabil pentru acțiunile haiducilor din întreaga Peninsulă Balcanică. Încurajați de biruințele românilor la sud de Dunăre, izbucnesc răscoale în Serbia, Bulgaria, Albania, Bosnia, Herțegovina, Moreea și în alte părți din Balcani [2]. Dintre acestea amintim răscoala celor 2.000 de țărani bulgari, care ocupă orașul Sofia și apoi îi dau foc în luna martie 1595 [3]. Nicolae Iorga vorbește de atacul a „2.000 de haiduci și cîțiva sîrbi" la Sofia, soldat cu mare pradă. Este vorba de o răscoală locală încurajată de victoriile domnului român.

Conjugarea acțiunilor militare la nord și la sud de Dunăre de către Mihai dovedesc că voievodul român conta în planurile sale și pe lupta haiducilor din aceste regiuni. Aceasta a permis domnului muntean să manevreze forțele proprii și transilvănene în funcție de evoluția situației de pe cîmpul de luptă, care se desfășura cu multă repeziciune de-a lungul Dunării, din Banat pînă în Moldova și la sud pînă dincolo de munții Balcani. De fapt, nu mai este vorba de lupta unor cete de haiduci, ci de o răscoală generală a celor oprimați în sudul Dunării. Exemplul lui Mihai a răscolit conștiința popoarelor sud-dunărene, le-a deschis perspectiva cuceririi libertății la care atît năzuiau, i-au încurajat neîndoielnic în rezistența lor. Pentru întîia oară, după aproape 150 de ani, o răscoală dezlănțuită împotriva sultanilor era încununată de succes, operațiile militare fiind mutate în interiorul imperiului. Fapt este că după această campanie și în restul domniei lui Mihai mișcarea popoarelor subjugate de la sud de Dunăre s-a aflat într-o directă legătură cu desfășurarea războiului românesc pentru redobîndirea și consolidarea independenței. Totodată, se realizează o strînsă legătură între voievodul Mihai și conducătorii miilor

---

[1] Hurmuzaki, XII, p. 36 : Scrisoarea emisarului imperial Ioan de' Marini Poli din 24 martie 1595.

[2] P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, București, 1936, p. 58.

[3] Hurmuzaki, III, p. 231—232.

de haiduci, care devin în fapt căpitani de nădejde ai domnului român. Între ei, cel mai vestit avea să fie Baba Novac.

Campania antiotomană din toamna lui 1594 şi iarna anilor 1594—1595 luînd sfîrşit, Baba Novac rămîne pentru un timp încă în sudul Dunării, unde continuă acţiunile de pedepsire a asupritorilor de tot felul. Atunci cînd luptele de apărare ale Ţării Româneşti vor căpăta — după Călugăreni — noi dimensiuni, căpitanul Baba Novac va trece cu corpul lui de haiduci liberi în nordul Dunării şi, alături de voievodul Mihai, timp de peste cinci ani, nu va lipsi nici un moment de unde era mai mare primejdia, de unde era mai mare nevoie de braţul său oţelit, din bătăliile unde se făurea unitatea naţională a românilor şi se ivea speranţa eliberării tuturor popoarelor din Balcani de sub robia semilunii.

Urmările campaniei din iarna 1594—1595 sînt considerabile însă nu numai din punctul de vedere al intereselor ţărilor române şi al popoarelor din Balcani, ci şi al Europei. Fiind înfrînţi la Dunăre, turcii sînt obligaţi să renunţe la ofensiva spre Viena, înlăturîndu-se astfel pentru moment pericolul ce ameninţa Europa Centrală.

V

LA VADUL CĂLUGĂRENILOR...

Victoriile lui Mihai Viteazul, ca şi instigarea popoarelor balcanice la răscoala împotriva turcilor, nu puteau fi tolerate de Poarta otomană. Capitala imperiului cunoştea, la începutul anului 1595, zile de instabilitate politică, specifice schimbărilor de sultan. Murad al III-lea murise în luna ianuarie 1595, iar fiul său, Mehmed al III-lea (1595—1603), devenit sultan, se dorea un mare cuceritor. El a şi hotărît suspendarea ofensivei spre centrul Europei pînă la readucerea ţărilor române sub ascultarea Porţii, numind chiar pe Satîrgi-Mahomed paşa beglerbeg al Ţării Româneşti, iar pe Giafer paşa beglerbeg al Moldovei. În lupta pentru marele vizirat, între Ferhad şi Sinan, cîştigă Ferhad.

Dar în Moldova este înlăturat, la 24 aprilie 1595, de la tron Aron Vodă la intervenţia lui Sigismund Báthory cu concursul mercenarilor unguri din Iaşi, şi asentimentul hatmanului Ştefan Răzvan, care devine domnul Moldovei. Turcii intervin la Sigismund să iasă din Liga creştină în schimbul întinderii stăpînirii peste ţările române. De asemenea, delegaţia Ţării Româneşti trimisă la Sigismund, semna la Alba Iulia, la 10/20 mai 1595, tratatul prin care „Voievodul Ţării Româneşti este socotit între sfetnicii Serenităţii sale şi ai următorilor" (art. 17), lui Mihai i se rezerva funcţia de locotenent al principelui transilvan, nemaiavînd dreptul să-şi spună „domn din mila lui Dumnezeu", şi nici să numească Ţara Românească, „ţara mea" [1].

Potrivit acestui tratat, domn al Ţării Româneşti devenea deci în mod efectiv Sigismund Báthory. În chestiunile de politică externă şi de război aveau să decidă principele şi cei doi-

[1] Hurmuzaki, III—1, p. 209—213.

sprezece boieri, Mihai ne mai avînd dreptul de a trimite solii şi trata cu nici o putere din afară" (art. 18). Tratatul din 20 mai 1595 a fost acceptat totuşi de Mihai sub imperiul necesităţii colaborării militare cu Transilvania, fiind în aşteptarea invaziei otomane. Într-o convorbire confidenţială Mihai declara solului polon Lubieniecki, la 27 iulie 1595, la Bucureşti, că cei 12 boieri „nu au tratat după punctele pe care le aveau în instrucţiunile ce li se încredinţaseră, ci au făcut după voia lor, dobîndind unele drepturi şi privilegii..." : şi că nu se încrede în boieri „care m-au trădat, căci nu au transmis ceea ce am poruncit eu şi nu au făcut aşa cum le-am spus eu" [1]. Unele clauze, nici puterea suzerană nu le formulase vreodată. Cu toată mîhnirea firească simţită în acele momente, Mihai va găsi resursele morale necesare pentru a domina situaţia. La 3 iunie 1595, noul domn al Moldovei, Ştefan Răzvan, încheiase, tot la Alba Iulia, un tratat asemănător.

Turcii pregătesc o campanie de mari proporţii în vara anului 1595 împotriva Ţării Româneşti. La rîndul său, Mihai îşi cheamă cetele de haiduci şi gloatele, care aleargă sub steagurile martore ale atîtor biruinţi. Tratatul îi asigura totuşi păstrarea detaşamentului transilvănean condus de Albert Király şi îi dădea speranţa unui ajutor mai mare în viitor, care însă întîrzia să vină. Dar în faţa pericolului turcesc, domnul român trebui să se bizuie deocamdată pe forţele proprii. Prin spioni voievodul află că turcii urmăresc cucerirea Ţării Româneşti, după care voiau să pătrundă în Transilvania. Marele vizir Ferhad trimite pe linia Dunării corpuri de oaste cu scopul de a pregăti cele necesare pentru traversarea fluviului. De asemenea, Curzio Pichena scria marelui duce de Toscana, Ferdinand I de Medici, despre concentrările de trupe turceşti la Timişoara, sub Hasan paşa, ceea ce îngrijora pe Sigismund Báthory [2].

Direcţiile de concentrare ale turcilor erau Rusciuk, Cerveni şi Silistra. Aflînd de venirea acestor oşti proaspete, Mihai trece la ofensivă pentru a produce pierderi şi derută inamicului. Mai întîi bate la hotarul de la Milcov o oaste tătară care prădase Moldova şi se îndrepta spre Ţara Românească

---

[1] *Literatura română veche (1402—1647)*, vol. II, Editura tineretului, Bucureşti, 1969, *„Interviul" lui Mihai Viteazul acordat solului polon Lubieniecki la 27 iulie 1595*, p. 28—29.

[2] Aurel Decei, *Documente din Arhivele Vaticanului privind anul 1595*, în *Revista Arhivelor*, nr. 1/1967, p. 211, Praga, 18 aprilie 1595.

în ajutorul stăpînilor lor otomani. Apoi Mihai trece în sudul Dunării pe la Turnu Măgurele. La Nicopole, în fruntea unui detaşament de 1000 de pedestraşi şi călăreţi, dă o luptă la 10 iunie cu 1300 de turci conduşi de doi paşi şi doisprezece sangeaci. Tot acum sînt distruse aproape o mie de bărci şi toate mijloacele accesorii pentru construirea podului peste fluviu. A doua zi dă foc oraşului Nicopole şi se retrage peste Dunăre cu o bogată pradă şi mulţi prizonieri. Apoi domnul se îndreaptă spre Vidin, unde bate 1000 de turci conduşi de doi bei şi dă foc oraşului şi altor localităţi de pe malul drept al Dunării. Un alt corp de oaste atacă Turtucaia, a cărei cetate este făcută una cu pămîntul. Dar evenimentele se precipitau. Curajoasele acţiuni de la Nicopole şi Vidin, urmate de atacul asupra Giurgiului, pe la începutul lunii iulie 1595, arătau hotărîrea domnului Ţării Româneşti de a se opune cu toată puterea sa de jertfă ofensivei turceşti.

La începutul lunii iulie 1595, Ferhad începe construirea podului, dar intrigile la serai şi desele dispute între ieniceri şi spahii fac ca, la 17 iulie 1595, acesta să fie înlăturat, şi octogenarul Sinan paşa să-i ia locul. La 11 august Sinan paşa se afla la Rusciuk. De data aceasta marele vizir nu mai aducea cu sine pretendenţi pentru scaunul Ţării Româneşti. Vilaeturile Ţării Româneşti şi Moldovei sînt din vechime ogeacuri duşmane ale credinţei, comentează un cronicar turc[1]. Pentru a termina odată pentru totdeauna cu răufăcătorii din aceste ţări, Sinan paşa decide transformarea lor în paşalîcuri. La 14 august, Hasan paşa, beilerbeiul Rumeliei, trece primul podul aruncat peste Dunăre. În următoarele două zile toată oastea turcească de sub comanda marelui vizir Sinan, de circa 100 000 de oameni şi peste 80 de tunuri era pe malul românesc[2]. După trecerea armatei pe malul de nord al Dunării, Sinan paşa însoţit de forţele grupărilor laterale comandate de Hasan paşa şi Satîrgi paşa se îndreaptă spre Bucureşti.

Pînă la jumătatea lunii iulie Mihai a condus din Bucureşti forţele care asigurau acoperirea pe Dunăre la Brăila, Silistra, Giurgiu şi Nicopole, sîcîind inamicul prin acţiuni de hărţuială. În faţa ameninţătoarei primejdii, Mihai părăseşte capitala ţării, la 28 iulie 1595, şi se deplasează în fruntea oastei sale

---

[1] *Cronici turceşti*, vol. I, p. 550.
[2] Hurmuzaki, III—1, p. 484.

la Turnu Măgurele[1]. Acolo au alergat în aceste zile de mare pericol, încurajați de îndrăzneala cu care Mihai atacase pe turci la Nicopole și Silistra, o parte din creștinii din sudul Dunării care se alătură oastei domnului român. Tot aici la Măgurele, Mihai a ținut sfat de război cu căpeteniile din oastea sa și s-a hotărît ca loc al luptei să fie Vadul Călugărenilor. Armata Țării Românești, cu ajutoarele primite, număra aproximativ 16000 de oameni, din care aproape jumătate erau lefegii, și 12 tunuri. Trimiși ai răsculaților bulgari cer ajutor lui Mihai Vodă, promițîndu-i închiderea trecătorilor balcanice spre a stăvili marșul spre Dunăre al armatei de invazie, condusă de Sinan pașa. Detașamente puternice de haiduci sîrbi și bulgari au ocupat, pentru puțină vreme, Sofia, amenințînd liniile de comunicație ale armatei turcești. În ajunul bătăliei de la Călugăreni, numeroși oșteni de origine balcanică din armata turcă, islamizați contra voinței lor, au părăsit tabăra lui Sinan pașa, din care unii au trecut de partea lui Mihai. În oastea domnului român se afla și căpitanul Deli Marcu cu oștenii săi, în timp ce Baba Novac și alte căpetenii acționau în sudul Dunării. Fără îndoială, că aceste evenimente au influențat — fie chiar și numai prin forța exemplului — și alte elemente de la sud de Dunăre. Cînd cele două tabere se aflau la o distanță mai mică de o zi, se spunea într-o scrisoare, „unii renegați au fugit, care ca ienicer, care ca altceva, în oastea lui Mihai, ceea ce le-a dat bună nădejde creștinilor. Sîrbi, bosniaci s-au dus 1400 lîngă voievodul Mihai, toți flăcăi buni, cu cai buni“ [2].

În primăvara anului 1595, haiducii sîrbi și bulgari coboară din munți și atacă cete răzlețe de turci. În Macedonia și Epir, în Peloponez și pe țărmurile Adriaticei, în Banat și în munții Bosniei, adevărate armate țărănești de sîrbi, bulgari, greci, croați, albanezi, loveau năpraznic pe turci și le aminteau că

---

[1] Ion Sîrbu, *Istoria lui Mihai-Vodă Viteazul, domnul Țării Românești, 1593—1599*, Timișoara, Editura Facla, 1976, p. 167.

[2] Hurmuzaki, XII, p. 97. La rîndul lor, cronicarii turci arată, că „De asemenea și la serhatul Timișoarei, afurisitul de ardelean, cunoscînd foarte bine situația de la Poarta fericirii, a început să adune ghiaurii și să se răzvrătească. S-a arătat tot că atunci cînd el a atacat cetatea Lipova sangeacheiul ei a căzut, trecînd în rîndurile martirilor, iar ghiaurii au pus stăpînire pe cetate în aprilie 1595“. Aceste acțiuni arată întărirea alianței Țării Românești, Moldovei și Transilvaniei în lupta comună împotriva Porții otomane în fața grelei încercări militare din anul 1595 (vezi. *Cronici turcești*, vol. I, p. 367).

popoarele subjugate nu au renunțat la dragostea de libertate și independență națională.

În aceste momente de grele încercări, marea oștire turcească comandată de vizirul Sinan se îndreaptă spre București pe direcția cea mai scurtă, care trecea peste apa Neajlovului, pe la Călugăreni. Aici turcii sînt întîmpinați de Mihai, fără șovăială, dar cu inima grea de îndoieli. Cunoștea disproporția dintre mijloacele de care dispunea el și cele ce i se opuneau de inamic, avea puțină încredere în ajutorul lui Sigismund Báthory, principele Transilvaniei, și mai puțin încă în cel al împăratului Rudolf al II-lea. Bătălia de la Călugăreni care s-a desfășurat în ziua de 13/23 august 1595, unde Mihai a așteptat pe turci după ce nu reușise să-i împiedice să treacă Dunărea, s-a transformat într-o strălucită biruință românească [1].

În zori au ajuns aci, în mlaștinile Neajlovului, oștile marelui vizir Sinan pașa. După un atac puternic al ienicerilor, turcii trec puntea de peste Neajlov și-i răzbesc pe români. Mihai se retrage pînă în spatele satului Călugăreni, unde începe contraatacul său celebru care a dus în cele din urmă la dezastrul armatei turcești. Împinși în mlaștini, turcii sînt măcelăriți. „Iar boierii și căpitanii — spune cronica — pe capete năvălîră asupra turcilor de-i tăia și-i-necară în tină". Trei pași, — Hasan, Haider și Mustafa — sînt uciși. Unul din ei a fost ucis de Mihai, chiar cu mîna lui, despicîndu-i capul cu sabia. Sinan pașa însuși văzu primejdia morții în mlaștinile Neajlovului, și scapă cu fuga. Walther Balthasar vorbește despre căderea de pe cal a lui Sinan sau doborîrea lui de pe cal cu scoaterea dinților [2], în timp ce în cronica lui Radu Popescu [3] este pomenită numai doborîrea de pe cal. Episodul cu urmărirea fiilor lui Sinan și robirea unuia din ei este menționat numai în *Letopisețul brancovicesc* [4]. Oricum, dezastrul armatei turcești este foarte mare. Numeroase steaguri sînt pierdute, iar steagul cel verde al lui Mahomed — socotit sfînt — este capturat de ostașii lui Mihai. Chiar cronicarul turc Naima a socotit bătălia de la Călugăreni drept „o întîmplare de-

---

[1] Pentru detaliile desfășurării bătăliei de la Călugăreni, vezi: Colonel Victor Atanasiu, *Mihai Viteazul. Campanii*, Editura militară, București, 1972, p. 145—168.

[2] Dan Simonescu, *Cronica lui Balthasar Walther despre Mihai Viteazul în raport cu cronicile interne contemporane*, în *Studii și materiale de istorie medie*, III/1959, p. 79.

[3] *Istoriile domnilor Țării Românești*, București, 1963, p. 74.

[4] D. Mioc, *Letopisețul brancovicesc*, p. 214.

zastruoasă". Vestea izbînzii se răspîndi repede în toată Europa. Pentru Mihai era prima lui zi mare, în care dăduse tot ce putea da. Călugărenii sînt, fără îndoială, fapta poporului român, cum e — dincolo de ajutoarele, în oameni sau în bani, primite din afară — întregul război de independenţă dus în aceşti ani. Dar cel care închegase totul într-o forţă nimicitoare era Mihai voievodul. Ochiul lui alesese locul, potrivit unor străvechi procedee tactice româneşti, el condusese direct lupta. Virtuţilor de comandant li se adăugase, printr-o îmbinare posibilă încă în acea vreme, exemplul cuceritor al elanului luptătorului care ucide duşmanii cu propria-i mînă, cum va intra grabnic în legendă.

Victorie tactică strălucită, Călugărenii nu putuseră însemna sfîrşitul războiului. Mihai se retrage la Stoeneşti, în munte, unde a fost aşezată tabăra, în aşteptarea ajutorului transilvănean. Turcii pustiiesc ţara, cuceresc vremelnic oraşele Bucureşti şi Tîrgovişte. În luna octombrie însă sosesc ajutoarele din Transilvania, de la ducele Toscanei şi ale moldovenilor, care numărau cu totul, socotind şi oastea lui Mihai, cam la 40.000 de oameni, dintre care numai 25.000 erau consideraţi ca oaste de elită. Sinan paşa aflînd că o oaste numeroasă vine împotriva lui, a preferat să se retragă decît să dea o luptă lîngă Tîrgovişte. Începe astfel, a doua fază a campaniei cu eliberarea oraşelor Tîrgovişte şi Bucureşti, fortificate între timp de către turci. Bătălia decisivă are loc în ziua de 20/30 octombrie 1595 la Giurgiu, unde o parte din oştirea turcă trecuse fluviul în frunte cu Sinan, care privea neputincios de la Rusciuk flăcările ce mistuiau, odată cu cetatea, şi faima sa. Are loc nimicirea părţii din oştirea otomană, care, în grabnica-i retragere, nu apucase să treacă Dunărea, şi cucerirea temeinicului punct de sprijin pe malul nordic al fluviului, care era cetatea Giurgiului. Despre această înfrîngere scrie Mustafa Selaniki, fără să-şi poată opri resentimentele: „Oastea islamică luptîndu-se cu ghiaurii cei nenorociţi a avut foarte multe pierderi, iar cetatea Giurgiului, care de peste un secol era ţinut musulman, fiind bătută timp de două zile de afurisiţii necredincioşi, a fost luată prin luptă şi lovituri în văzul serdarului (Sinan paşa)".

Expediţia de pedepsire ordonată de sultan în 1595 se încheia printr-un eşec complet pentru turci şi o victorie deplină a lui Mihai Viteazul. Rolul acestuia în contextul politic şi militar din centrul şi sud-estul Europei este de cea mai

mare importanță. La rîndul său, cronicarul turc Naima, după ce-și varsă și el necazul pe „apostatul" și „blestematul" Mihai, recunoaște că „o asemenea retragere dezastruoasă și înfrîngere n-a mai fost pomenită în istorie". Brăila fusese, de asemenea, eliberată. Pentru un timp Sinan pașa este destituit din funcția de mare vizir. Îndată după biruință, Sigismund Báthory se întoarce în Transilvania. Dîndu-și, în sfîrșit, seama de realități și, în primul rînd, de valoarea vecinului și aliatului său, el renunță la clauza prin care controla veniturile Țării Românești, lăsîndu-le în întregime la dispoziția lui Mihai. Îi urmează, în aprilie 1597, refuzul lui Mihai Viteazul de a participa la lucrările dietei. Schimbările care au loc în Transilvania în 1598 — abdicarea lui Sigismund Báthory — au precipitat procesul anulării tratatului defavorabil, de la Alba Iulia. Mihai încheie campania cu o ultimă acțiune împotriva cetăților otomane de la Dunăre pentru a le lua turcilor posibilitatea unor intervenții imediate. Brăila, Nicopole și Vidinul cucerite cu acest prilej sînt martorele acțiunilor conduse de Mihai, banul Udrea, aga Farcaș și alții. Turcii care au mai avut posibilitatea au fugit înspăimîntați, cetățile respective rămînînd în stăpînirea oștilor române. În legătură cu aceste ultime acțiuni de luptă desfășurate de-a lungul Dunării, Nicolae Bălcescu făcea aprecierea că „aceste din urmă biruințe de la Nicopole și Vidin încununară frumos minunata și nemuritoarea campanie din vara anului 1595, întru toate vrednică de cea de iarnă".

Campania din 1595 s-a terminat cu o strălucită biruință a românilor, una din cele mai mari din acel veac [1]. O victorie hotărîtoare după un an de grele și eroice lupte purtate pe ambele maluri ale Dunării. Toți recunoșteau că, fără Mihai Vodă, turcii nu ar fi fost atît de categoric înfrînți. Strategia și tactica domnitorului român a dus la victoria împotriva oștirii turcești mult mai numeroasă decît cea românească. Victoria din 1595 era totodată una din marile izbînzi de importanță europeană, înregistrată la sfîrșitul secolului al XVI-lea.

[1] La 5 septembrie 1595 se anunța în lagărul din Rîșnov, că Albert Király a cucerit Lipova și, s-a primit vestea că moldovenii, valahii, transilvănenii și sîrbii l-au înfrînt pe Sinan pașa.

VI

ŞI VĂZÎND TURCUL CÎTĂ PAGUBĂ ÎI FĂCEAM ÎMI TRIMISE STEAGUL

Pentru domnul român războiul nu se terminase. Pericolul venea din partea turcilor, care nu-i puteau ierta înfrîngerile suferite. La începutul anului 1596, primejdia se profilează şi la hotarul Moldovei. La Constantinopole, moare marele vizir Ibrahim, şi în locul lui este numit din nou octogenarul Sinan paşa. Acesta reuşeşte să cîştige pentru a cincea oară înalta dregătorie. Şi odată cu ea încep planurile de revanşă. La începutul lunii februarie 1596, hanul Gazi Ghirai pătrunde în Dobrogea cu 6.000 de tătari. Hasan paşa se afla la Dunăre cu o armată, gata să pornească împotriva creştinilor la începutul primăverii. Pe plan diplomatic, problema ţărilor române în disputa de interese dintre Rudolf, turci şi poloni, devenise din nou o mare actualitate politică. Politica lui Sigismund Báthory oscila vizibil spre o împăcare cu turcii. Liga creştină era pe cale să se destrame. În Moldova, noul domn Ieremia Movilă devenea unul dintre cei mai periculoşi duşmani ai săi. Pe plan intern Mihai a avut de înfruntat trădarea unei părţi a marii boierimi care urmărea să-l aducă în scaun pe Simion Movilă. Complotul este descoperit şi capetele boierului Dumitru (Mitrea vornicul), al marelui logofăt Chisar şi al fiului său „au căzut sub securea călăului". O altă parte a boierilor complotişti au fugit în Moldova la curtea lui Ieremia Movilă. Pe de altă parte, la începutul anului 1596, între 12—21 ianuarie, sosesc la Poartă plîngeri din Ţara Românească împotriva lui Mihai din partea boierilor turcofili care scăpaseră de sabia voievodului. Ei se angajau că vor plăti haraciul după obicei. Ceea ce doreau era ca Mihai să fie „nimicit de sabia distrugătoare" [1].

[1] *Cronici turceşti*, vol. I, p. 376.

Totodată, însufleţiţi de exemplul românilor din campania anului 1595, sîrbii, bulgarii, grecii, muntenegrenii şi albanezii din sudul Dunării şi-au intensificat acţiunile de subminare a stăpînirii străine, întreprinzînd atacuri susţinute împotriva garnizoanelor şi taberelor militare turceşti, împotriva convoaielor de aprovizionare sau a celor care le transportau avutul în cămările Porţii. Cu toţii vedeau în Mihai pe singurul conducător de oaste al timpului, capabil să înfrîngă oştirile otomane şi să-i mîntuie de una din cele mai dure şi spoliatoare stăpîniri. De aceea l-au şi supranumit „Steaua răsăritului". Cît de fierbinte era în cugetele lor această dorinţă ne putem convinge şi dintr-un document al vremii. „Creştinii din Bulgaria şi de aiurea, de dincolo de Dunăre — se arată în acest document — îl aşteaptă (pe Mihai, n.n.) cu cerere mare şi-l îndeamnă zilnic, ba-i trimit şi scrisori de blăstăm (Lettre di maledictin) că zăboveşte atîta" [1].

Mihai Viteazul, fidel însă cauzei libertăţii popoarelor, nu a rămas pasiv. În faţa ameninţărilor care veneau de la sud de Dunăre, dar şi din Moldova, voievodul muntean reacţionează potrivit temperamentului său. Încă în luna martie 1596, el trimite soli la cazaci [2], pentru a-i chema la oaste, promiţîndu-le leafă bună, daruri şi postav. El făcea apel la cazaci, căci aceştia erau buni luptători şi, în al doilea rînd, un mercenar din apusul Europei costa foarte scump, ca întreţinere. Cazacii, ungurii sau sud-dunărenii erau mult mai puţin pretenţioşi atunci cînd se punea problema cartiruirii. Deci ajutorul acestora era binevenit. De aceea, în cererile făcute principilor apuseni, Sigismund Báthory şi Mihai Viteazul nu solicitau oameni, ci bani. Astfel, lipsa de bani în ţara sărăcită de războaie nu i-a permis voievodului constituirea deocamdată a unei numeroase oşti de mercenari pentru reluarea războiului antiotoman. Un sprijin deosebit îl va primi însă Mihai din partea haiducilor sîrbi — dornici de libertate — care alergau cu entuziasm sub steagul domnului român. Mihai Viteazul se bucura de faima de mare conducător de oşti, şi nu numai de oşti, ci în aceeaşi măsură şi de personalitate cu o gîndire politică modernă, asemenea marilor conducători. Toate aceste calităţi explică preferinţele unor oşteni cu leafă care răspund chemării sale. Erau mercenari din Peninsula Balcanică, haiduci din rîndul oamenilor de

[1] Marin George, op. cit., p. 14.

[2] P. P. Panaitescu, *Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul*, Bucureşti, 1936, p. 20—21.

jos, nemulțumiți din cauza stăpînirii turcești și exploatării stăpînilor de pămînt, oameni care și-au părăsit satele și, sub conducerea unor căpitani temerari, s-au constituit în adevărate oști care luptau atît împotriva exploatării sociale, cît și împotriva dominației străine. După estimarea cercetărilor, numărul lor se ridica la vreo 7.000—8.000, haiduci a căror întreținere era pe deasupra și mai puțin costisitoare pentru domnie.

O mare bucurie a avut voievodul Mihai la sosirea corpului de haiduci liberi sub comanda căpitanului Baba Novac și cel al lui Velicico, luptători care au trecut în nordul Dunării în primăvara anului 1596 și s-au încadrat în oastea Țării Românești. Detașamentele de haiduci liberi deși au fost încorporate în oastea Țării Românești sub comanda supremă a voievodului Mihai, totuși și-au păstrat structurile proprii, menținîndu-și fiecare comandanții, adică n-au fost risipite în masa luptătorilor români și a celorlalți mercenari, cazaci, unguri, bulgari etc. Aceștia formau detașamente independente care se întrețineau din resursele oferite de regiunile unde erau dislocați. Din acest motiv ei nu sînt trecuți în listele de plată a mercenarilor și sînt amintiți totdeauna separat de aceștia. Participarea lor continuă la operațiunile militare organizate de Mihai reprezintă deci o formă de solidarizare a popoarelor sud-dunărene cu lupta antiotomană a Țării Românești. Numărul lor a diferit în timpul domniei voievodului român, evoluînd în medie de la 4.000 la 5.000 de oameni pînă în 1599, ca să ajungă, după părerea lui Darahi, la 8.000, în 1600 [1]. În unele documente se vorbește de haiducii lui Deli Marcu [2], ceea ce dovedește că locuitorii nu făceau deosebire între haiducii lui Baba Novac și ai lui Deli Marcu, sau ai altor căpetenii. De asemenea, unii cronicari au socotit sub denumirea de mercenari pe toți haiducii din sudul Dunării încadrați în oastea Țării Românești. Astfel, afirmația lui Szamosközy că Mihai a avut în oastea sa mulți sîrbi veniți din Ungaria nu se poate referi deci la haiducii lui Baba Novac. În felul acesta era ușor domnului român să încredințeze lui Baba Novac, și altor căpitani de haiduci, misiuni independente și de mare răspundere, în cadrul campaniilor militare

[1] *Călători străini despre țările române*, vol. IV, Editura științifică, București, 1972, p. 129.

[2] *Documente privind istoria României, veacul al XVII-lea*, vol. I, B, p. 268. (În continuare : *D.I.R.*)

conduse de acesta. De aceea, la bine şi la rău, credinţa lui Baba Novac a fost nemărginită şi neclintită. Înţelesul nu e greu de intuit şi nici de explicat. O mare asemănare îi unea pe cei doi viteji : temeritate în gînd şi în faptă, idealuri şi aspiraţii identice, şi chiar un destin asemănător.

Astfel, cu venirea haiducilor în Ţara Românească şi integrarea lor în oastea ţării, în viaţa lui Baba Novac se deschide o nouă pagină glorioasă ce-l va aşeza definitiv în galeria marilor căpitani de oşti care au luptat pentru eliberarea popoarelor din sud-estul Europei de sub dominaţia otomană. Corpul de haiduci condus de Baba Novac, cuprinzînd circa 7.000—8.000 de oameni, în unele bătălii reprezenta pînă la o treime din oastea voievodului Mihai. Această oaste populară era dislocată în diferite regiuni ale Ţării Româneşti sau în Banat, de unde trece în părţile Olteniei şi Munteniei, pentru întreţinere şi pregătire de luptă, după ordinele primite de la domnul român, în funcţie de acţiunile militare organizate de Mihai, de necesităţile de pază ale unor puncte importante de trecere sau în refacere după bătăliile susţinute. De la domnie primea mai mult ajutor material cu caracter militar, arme, praf de puşcă, harnaşament pentru cai, în timp ce hrana oamenilor şi a animalelor se asigura prin contribuţia populaţiei din regiunea respectivă. Haiducii erau organizaţi în tabere militare, unde, în timp de pace, făceau exerciţii pentru a fi gata de luptă în orice moment. Legătura cu domnul era asigurată prin ştafete călări săptămînale sau mai des cînd situaţia impunea a se anunţa o intervenţie urgentă. Baba Novac ia parte la sfaturile de război organizate de Mihai privind pregătirea oştirii pentru campaniile militare, contribuţia fiecărui căpitan în ceea ce priveşte efectivele, materialele de război, zona de concentrare etc. Fiecare căpitan era răspunzător faţă de domn de îndeplinirea sarcinilor primite şi de păstrarea secretului operaţiunilor militare.

Acţiunile lui Mihai erau determinate nu numai din punct de vedere al principiilor de artă militară, dar şi din nevoia de a aduna cele necesare pentru susţinerea luptei. Prin loviturile pe care le dă mereu peste Dunăre domnul se întoarce tot de atîtea ori cu arme şi prăzi, mijloace pentru continuarea ostilităţilor, obţinute fără mari cheltuieli. Convins de faptul că războiul cu turcii nu putea fi socotit încheiat, chiar dacă la Călugăreni, Giurgiu şi în alte locuri ieşise biruitor, că lupta armată făcuse progrese însemnate atît în planul tactic-operativ, cît

și în al puterii de foc, Mihai a ajuns la concluzia că înfăptuirea planurilor sale ulterioare, precum și consolidarea victoriilor obținute nu vor fi posibile dacă nu va avea la dispoziție combatanți experimentați și pricepuți în arta acțiunilor militare. De aceea, a căutat să întărească rîndurile oștirii cu mercenari. Această orientare a lui Mihai trebuie privită și din nevoia imperioasă a voievodului român de a-și asigura o anumită independență și libertate de mișcare față de marea boierime, care nu o dată, în decursul timpului, atunci cînd interesele i-au fost periclitate, a trădat fără șovăire. Despre această situație, Letopisețul cantacuzinesc avea să scrie : „deacă pierdu atîția voinici (...) el începu a trimite prin toate țerile străine, ca să strîngă voinici viteji, și aduse leași și cazaci și de tot fealiul de oameni care erau de folos“ [1]. Avînd în vedere situația grea economică prin care trece Țara Românească în această perioadă, Mihai reușește totuși să țină în slujba sa un număr de 13.000—14.000 de oameni.

Cît de costisitoare erau lefurile mercenarilor, rezultă și din faptul că Mihai a fost nevoit să intervină mereu la împăratul Rudolf al II-lea și la alți demnitari vecini angajați în lupta antiotomană, pentru a-l sprijini cu bani. De aceea, cei 8.000 de haiduci liberi conduși de Baba Novac și de alți căpitani, deprinși cu greul luptelor, dînd expresie voinței lor nestrămutate de a nu avea liniște pînă cînd turcul nu va fi izgonit, care au făcut corp comun cu oștirea țării, a contribuit mult la ușurarea cheltuielilor militare făcute de domnul român. Dincolo de țelul eliberării se pare că asupra acestei alianțe a lui Baba Novac a avut o anumită influență și personalitatea fascinantă a lui Mihai Viteazul. Căci după cum bine remarca Nicolae Bălcescu, prin întreaga lui comportare Mihai „fermeca și răpea mintea și inimile ostașilor. Era aprig și cutezător în luptă, apropiat și atent cu ostașii, admirabil de bun, prieten și cu căpitanii săi“. Polcovnicul polonez Valentin Walawski scria că „ne primește pe noi ofițeri și polcovnici cu mare cinste cînd mergem la dînsul, la masă ședem cu el, și nu ne privește ca domn, ci ca adevărați camarazi de luptă, la fel ca dînsul. E o zi rară, cînd nu ne dă nouă cîte ceva din al său“. La rîndul lui, silezianul Balthasar Walther scria despre Mihai, că este „vestit tuturor prin omenie față de cei mai mici ca el, față de toți prin dreptate, adevăr, statornicie, mărinimie și

[1] *Letopisețul cantacuzinesc*, p. 58.

deprinderea altor virtuți de acest fel". Astfel, aceste alese trăsături de caracter și virtuți de comandant autentic, mai rar întîlnite la un voievod în relațiile cu supușii, nu puteau să nu exercite o anumită putere de atracție asupra luptătorilor, să nu exalte sentimentele lor de admirație și respect. Prin prisma acestor calități care făcuseră nu numai înconjurul țării, dar trecuseră dincolo de hotare, apare îndreptățită aprecierea lui Nicolae Bălcescu, că „viteji din toate părțile și din toate națiile alergau cu entuziasm sub steagul unui erou care le făgăduia biruințî slăvite, căci ei știau bine căci el își ține făgăduiala și înfocarea lor era așa de mare cît și încrederea lor. Cu un asemenea căpitan ei erau mîndri de dînsul și de ei înșiși, gîndind că fac parte dintr-o armie nebiruită" [1].

Ca urmare a victoriilor obținute în 1595 și a măsurilor luate de voievod în iarna anului 1596 se creaseră condiții mai favorabile în Țara Românească de continuare a luptei antiotomane în sudul Dunării. Mihai Vodă și sfetnicii lui apropiați caută să folosească împrejurările favorabile cu succes. La începutul lunii februarie 1596 Mihai află că tătarii iernează în Dobrogea, de unde-i cereau 40.000 de boi ca dijmă. Voievodul, drept răspuns, a dispus să li se trimită numai patru boi. Din lipsă de alimente, aceștia năvălesc în Țara Românească unde ard Buzăul, Gherghița și Bucureștiul, și prădă o parte din sud-estul țării. În acest ceas al primejdiei, Mihai adună oastea de țară, circa 6.000 de luptători, și ocupă o poziție la Gherghița. Tătarii nu angajează lupta, ci se retrag spre Dunăre, urmăriți de Mihai, care le produce pierderi mai ales la trecerea fluviului. După cum afirmă însuși domnul, „...n-au voit să mai aștepte, ci se întoarseră apoi cu multă rușine" [2]. Respingerea tătarilor a avut drept urmare salvarea Ungariei Superioare și chiar a Austriei de prădăciunile hoardelor lui Gazi Ghirai care aveau ordin de la sultan să atace centrul Europei pentru a ușura ofensiva turcilor la Dunăre pornită sub comanda lui Hasan pașa în primăvara anului 1596. Sinan pașa murise între timp.

Pentru a nu îngădui dușmanului să-și unească forțele, Mihai ia din nou inițiativa și atacă el primul. Voievodul cere ajutoare

---

[1] Nicolae Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*, ediție îngrijită de Andrei Rusu, București, 1960, p. 244.

[2] *O istorie a lui Mihai Viteazul de el însuși*, în *Literatura română veche (1402—1647)*, vol. II, Editura tineretului, 1969, p. 45. (În continuare : *Memoriul*).

din Transilvania, de unde i se trimit cîteva sute de pușcași. La începutul lunii martie trece în Moldova, unde pustiește o parte din țară, taie pe boierii care-i prinde, pentru că-și trădaseră domnul. Aici bate pe Ieremia Movilă și pe Radu Mihnea, pretendentul la tronul Țării Românești, care se salvează cu fuga. Aflînd de acțiunile domnului român, sultanul trimite pe Hasan pașa și Satîrgi-Mehmed pașa să apere cetatea Vidin. Mihai trimite în sudul Dunării un corp de oaste de 4.000 de oameni, între care și o parte din haiducii lui Baba Novac, să atace cetatea Vidin. Victoria este de partea turcilor. Însă Mihai își arată și de data aceasta talentul și energia în a dezorganiza orice încercare de ofensivă a adversarilor săi. Hasan pașa beilerbeiul Rumeliei, care intervenise la Poartă pentru iertarea lui Mihai, raporta între 21—30 martie 1596, din Razgrad, unde se afla cu oștile pentru a supraveghea mișcările domnului român, că „afurisitul Mihai, care se răsculase în Țara Românească, făcîndu-și tabără, stă cu afurisiții pe care i-a adunat lîngă el. El se bizuie pe avuțiile pe care le-a luat din cetățile înfrînte în luptele date. De aici el a luat tot, căpătînd astfel putere". [1]

•
• •

Față de situația creată, sultanul începe pregătirea unei ofensive de mare amploare cu direcțiile de atac: Belgrad—Buda și Țara Românească. Totodată, un corp de oaste tătară de circa 20.000 de oameni se deplasează din Dobrogea prin sudul Dunării și își face apariția la începutul lunii mai în părțile Lipovei. Într-o cronică turcească se notează că turcii nu s-au mai îndreptat spre Buda pentru că o oaste creștină se apropia de ea. Pentru această campanie de mari proporții fusese chemat la Sofia și Hasan pașa, beilerbeiul Rumeliei. Efortul militar al turcilor se deplasase spre Ungaria, împotriva Imperialilor și a lui Sigismund, dar și la Dunăre continua să rămînă aceeași amenințare militară otomană. În primăvara anului 1596, Țara Românească fiind pustiită de luptele cu turcii din 1595, iar populația fiind încă împrăștiată, Mihai Viteazul nu a putut reorganiza oastea pentru reluarea războiului antiotoman. Voievodul întocmește un plan strategic cu scopul de

[1] *Cronici turcești*, vol. I, p. 380.

a ține permanent sub presiune și în nesiguranță stăpînirea Porții otomane la sud de Dunăre și a crea astfel posibilități forțelor românești de a se regrupa și întări în vederea bătăliilor viitoare. Cronicarul silezian Balthasar Walther, care, în anul 1597 a stat două luni la curtea lui Mihai, scrie că incursiunile de dincolo de Dunăre, la turci, se mai organizau și „pentru a răzbuna vătămările și pagubele aduse lui (Mihai, n.n.) și poporului său". [1] El organizează puternice incursiuni în sudul Dunării și în Balcani cu concursul detașamentelor de haiduci sîrbi și bulgari conduse de Baba Novac, Deli Marcu și Velicico. Putem afirma că în luna mai 1596, o bună parte din oștirea Țării Românești o constituiau haiducii din sudul Dunării. Dînd dovadă de atașament pentru voievodul Mihai, acesta le-a încredințat misiuni de luptă independente în regiuni ocupate de turci care constituiau un permanent pericol pentru oștenii creștini.

Mihai Vodă, bine informat despre deplasările turcilor, socotește momentul potrivit pentru a lovi în sudul Dunării, în clipa în care Hasan pașa va părăsi postul de observație. În acest scop el organizează o incursiune de mare anvergură pe teritoriul ocupat de pașalele turcești, în Bulgaria. Apreciind că Baba Novac are multă experiență în lupta cu turcii, dobîndită în cei peste 40 de ani de haiducie în sudul Dunării, cît și mare devotament pentru cauza eliberării popoarelor de sub dominația otomană, Mihai îi dă înalta poruncă de a executa o incursiune pînă în regiunea munților Balcani.

Baba Novac organizează în mare taină trecerea peste fluviu în apropiere de Turnu (azi Turnu Măgurele) cu șăicile și corăbiile construite din timp din ordinul lui Mihai fără a fi observat de turci [2]. Acest important moment al forțării Dunării este reținut și de balada populară :

Unde Dunărea cotește,
El cu pasu mi-o pășește,
Pe turci, zo, mi-i prăpădește.

Ajuns din nou în sudul Dunării, de data aceasta căpitan al marelui voievod Mihai, lovește cu înverșunare pe turci și

---

[1] *Cronica lui Balthasar*, p. 179.

[2] Mai multe mărturii contemporane consemnează construirea a zeci de șăici și sute de corăbii, la porunca lui Mihai, necesare operațiunilor de patrulare și transportului de oști românești pe Dunăre.

reușește în scurtă vreme să pătrundă pînă la poalele munților Balcani, nu departe de Sofia, la locul unde primise poruncă să-l întîmpine și să-l atace pe vizirul Hasan pașa, care era cu oștirea în drum spre Țara Românească cu misiunea de a-l aduce din nou sub ascultare pe răzvrătitul Mihai.

În acțiunile din sudul Dunării, Baba Novac a avut la început un număr mic de oameni, în raport cu forțele turcești (întrucît o parte din haiduci rămăseseră în nordul Dunării), pentru îndeplinirea misiunii, care impunea pătrunderea „în inima" puterii otomane pe o distanță de circa 150 de kilometri, în timp ce spatele îi era neasigurat. Forțele românești și detașamentele de haiduci ale lui Deli Marcu și Velicico luptau la porunca domnului în alte regiuni. Cronicarul Szamosközy arată că „purces-a Baba Novac cu încă șapte sute lîngă sine" [1]. În timpul acțiunii însă i se alătură noi cete de haiduci, reușind să adune în juru-i pînă la 1.200 de oșteni buni de luptă [2], și cu care încearcă să distrugă cetatea Plevna. În această luptă vor lua mulți prizonieri, printre care, soția cu doi copii, un băiat și o fată, ai bogatului Mohamed Mihailoglu. „Ținută cu omenie" — cum spune Balthasar — turcoaica și fiii săi sînt răscumpărați cu 500.000 de galbeni [3].

Baba Novac nu s-a lăsat impresionat de superioritatea forțelor inamice și a continuat să pătrundă în adîncimea dispozitivului otoman. După asaltul Plevnei, Baba Novac se îndreaptă spre sud-vest și se așază cu oastea sa pe muntele Barkoncza, care era în apropierea localității Vrața, situată în adîncimea pozițiilor turcești la o distanță de aproximativ 75 km de la Plevna. Atacă din mișcare localitatea, distruge și arde castelul din Vrața, după care se pune în mare grabă în marș forțat în adîncimea Balcanilor, îndreptîndu-se apoi spre Sofia.

După aceste lupte, Baba Novac pătrunde în trecătorile munților Balcani, deci la obiectivul misiunii încredințate, și își alege o poziție favorabilă, de unde la momentul potrivit, se năpustește cu toată energia asupra oastei turcești comandată de vizirul Hasan pașa. Lovit năpraznic, prin surprindere,

---

[1] *Cronicarul Szamosközy*, p. 144.

[2] Alexandru Ciorănescu, *Documente privitoare la istoria românilor culese din Arhivele din Simancas*, București, 1940, p. 131—132. În Transilvania, știrile consemnează numărul de 5.200 de români care au luptat în sudul Dunării distrugînd cetatea Plevna.

[3] *Cronica lui Balthasar*, p. 173. Socotim că suma de 500.000 de galbeni este exagerată.

trufaşul vizir este obligat să cedeze şi, se salvează fugind, lăsînd pe cîmpul de luptă numeroase arme şi care pline cu bagajele oamenilor săi. În memoriul către ducele Toscanei, Mihai îi înfăţişează astfel dezastrul vizirului Hasan paşa: „Şi după ce l-am învins pe Sinan paşa şi am cucerit Giurgiul, Sinan pleacă la Constantinopol, lăsînd în locul său pe un oarecare Hasan paşa, fiul lui Mehmed paşa, care era beglerbeg al Rumeliei, care de asemenea a fost în acel război cu Sinan paşa şi a văzut ruşinea lui Sinan; şi-l lăsă la hotarele Ţării Româneşti. Deci el se plecă cu pace faţă de mine, trimiţîndu-mi oamenii săi pentru pace. Apoi se ridică de acolo Hasan şi plecă să se întîlnească cu sultanul la Sofia, pe cînd împăratul se ducea la Eger (Agria), lăsînd în locu-i pe un alt paşă. Înţelegînd eu de aceasta şi ştiind pe unde are să treacă şi prin ce munţi spre a se întîlni cu sultanul la Sofia, trimisei atuncea pe Baba Novac, şi el plecă cu hăiducii săi şi trecu Dunărea şi se duse pînă la munţi ca să-l aştepte pe Hasan paşa la locul unde îi poruncisem. Şi voind paşa să treacă acei munţi, Baba Novac sări pe el, zdrobindu-l şi punîndu-l pe fugă, tăind în bucăţi destui dintre ei, luîndu-le cămilele şi caii şi armele şi întreagă visterie ce o aveau, întorcîndu-se apoi cu acea izbîndă în Ţara Românească, îndurînd Hasan paşa această ruşine de la Baba Novac“ [1].

Voievodul precizează dar că victoria împotriva lui Hasan paşa se datoreşte căpitanului de haiduci Baba Novac, strălucita sa biruinţă a fost posibilă şi prin contribuţia populaţiei locale, care i-a furnizat informaţii preţioase cu privire la deplasările turcilor şi trecerea acestora prin punctele mai greu de străbătut din regiunea muntoasă a munţilor Balcani, conducîndu-i pe haiduci pe căi de acces ferite, cunoscute numai de localnici.

Rapida înfrîngere suferită de Hasan paşa a stîrnit nu numai o mare consternare, ci şi multă îngrijorare şi amărăciune în rîndurile autorităţilor turceşti din zona Balcanilor. Pînă şi sultanul Mehmed al III-lea, care se afla în palatele de lîngă Bosfor, şi care îşi punea mari speranţe în capacitatea militară a lui Hasan paşa, a fost cutremurat de acest eşec lamentabil, survenit în interiorul imperiului său, pe care îl credea inexpugnabil. Alarmaţi de cele petrecute, comandanţii armatei turceşti nu mai pridideau cu transmiterea unor „strașnice po-

[1] *Memoriul*, p. 44—45.

runci" pentru a se tăia retragerea oastei viteazului Baba Novac și prinderea lor înainte de a trece în nordul Dunării la răzvrătitul de Mihai. „În această vreme — scrie cronicarul Szamosközy — turcii s-au strîns dincoace de Dunăre, ca să-i închidă calea" [1]. Aflînd că turcii se concentrează la Dunăre în dreptul cetății Rusciuk pentru a-l ataca, Baba Novac nu s-a mai întors cu oștenii săi pe drumul pe care venise, ci, fiind un bun cunoscător al regiunii, ca un „pirat la țărmurile apelor" se îndreaptă spre nord-vest, iar „după mari ocoliri", trece Dunărea pe la vechiul castel florentin, din jos de Orșova, nu departe de Vidin [2]. Acțiunile ofensive desfășurate de Baba Novac la sud de Dunăre, în condiții grele de teren și climă au însumat circa 280—300 de kilometri, reprezentînd o performanță demnă de toată lauda.

Trecerea la nord de Dunăre, pe la Vidin, chiar dacă Baba Novac evitase gnosul armatei turcești, s-a făcut totuși, prin luptă. În cetatea Vidin era instalată oastea otomană comandată de destoinicul vizir Satîrgi-Mehmed pașa. Această situație impunea înfruntarea unor însemnate efective turcești care trebuiau distruse, altfel, totul putea să se sfîrșească printr-un dezndămînt tragic pentru Baba Novac și pentru oamenii săi. După ce se orientează asupra taberei turcești al cărei efectiv în oameni era mult mai mare decît al său, el ia îndrăzneața hotărîre de a da totuși lupta cu inamicul, apreciind că singura șansă de victorie este să-i atace prin surprindere. După ce a așezat haiducii în dispozitiv de luptă, s-au avîntat în iureș asupra citadelei otomane și, în urma unei încleștări crîncene, au ieșit biruitori, avînd numai opt morți. Mai mult, au capturat un mare număr de corăbii turcești pe care le-au folosit apoi la trecerea Dunării, Szamosközy mai precizează că „adus-a mulți robi și vite" [3]. Cu această izbîndă se încheie primejdioasa misiune încredințată de voievodul Mihai acestui brav căpitan de haiduci. Succesele răsunătoare repurtate de Baba Novac au umplut de bucurie cugetele românilor și ale cellorlalte popoare subjugate. Ele au insuflat încredere în oștile muntene, demonstrînd că turcii pot fi bătuți și alungați dacă cei care se ridică la luptă cred pînă la sacrificiu în dreptatea cauzei lor.

---

[1] Ioachim Crăciun, *Baba Novac, generalul lui Mihai Viteazul*, Extras din *Gazeta ilustrată*, Cluj, 1936, nr. 5—6, p. 3—8. (În continuare : Ioachim Crăciun, *Baba Novac).*

[2] *Cronicarul Szamosközy*, p. 128—129.

[3] *Cronicarul Szamosközy*, p. 144.

Totodată, biruințele obținute în această importantă misiune au verificat încă o dată valoarea manevrelor și atacurilor prin surprindere, și au scos în evidență importanța cunoașterii și folosirii în scopul intereselor proprii a stării de spirit a populației din zona teatrului de operațiuni militare.

Contactul locuitorilor din regiunile ocupate de turci cu detașamentele care au participat la operațiunile militare au ușurat pregătirea unei răscoale generale în Balcani. Însă lipsa de coordonare a acțiunilor între diferitele centre de răscoală, a făcut ca trupele turcești de intervenție să stingă, unul după altul, focarele de revoltă. Cînd în 1596 puternica cetate dalmată Klis a fost cucerită de răsculați, aceștia nu au putut-o menține și este semnificativ faptul că, după căderea ei, căpetenia croată Lencovici se adresa și lui Mihai Viteazul între cei cărora le cerea ajutor.

Printre răscoalele încurajate de succesele românilor și ale haiducilor conduși de Baba Novac se înscrie și răscoala de la Cladova din vara anului 1596, ai cărei conducători îl considerau pe Mihai Viteazul propriul lor domn, cerîndu-i să treacă Dunărea spre a-și uni forțele cu ale lor. Aspirațiile de libertate ale popoarelor balcanice asuprite de turci erau din nou încurajate. Încă din luna februarie 1596 căpitanul Deli Marcu lupta cu detașamentul său format din 300 de călăreți dalmațieni prin părțile Timișoarei împotriva turcilor, trimis de voievod în sprijinul oastei transilvănene [1]. La 21 mai 1596, Deli Marcu primește întăriri pînă la 1.500 de oameni și, din ordinul lui Mihai, trece în sudul Dunării, și atacă pe turci în direcția sud-est spre Plevna, la o zi depărtare de Nicopole. El înfrînge toate rezistențele turcești întîlnite în cale făcîndu-le mari pagube. Valoarea prăzii capturate se ridică la mai mult de 40.000 de scuzi [2]. Asistăm astfel la o acțiune militară de amploare conjugată cu cea dusă de Baba Novac în Balcani, care a înspăimîntat cumplit pe turcii aflați în garnizoanele dintre Dunăre și Balcani. Așa că aprecierea cronicii turcești nu este lipsită de temei : „Afurisitul de Mihai, care s-a răsculat și s-a răzvrătit este pricina împrăștierii în așa măsură a raialelor care s-au dus să-și caute loc de refugiu pentru a scăpa de loviturile de sabie" [3]. Este vorba de familiile turcești bogate, care de frica altor incursiuni au început să-și caute sălașuri prin

[1] Hurmuzaki, III—2, p. 169.
[2] Hurmuzaki, III—2, p. 197.
[3] *Cronici turcești*, vol. I, p. 376.

părțile mai liniștite ale imperiului, mulți stabilindu-se la Istanbul, care și așa era foarte aglomerat. Majoritatea populației raialelor o formau însă locuitorii creștini, care au rămas pe loc. Aceștia erau crunt exploatați de conducerea administrativă și de armata otomană.

Măsurile represive luate de către autoritățile turcești împotriva populației din sudul Dunării pentru „crima" de a-l fi sprijinit pe Baba Novac, arată cît de mult au fost înspăimîntați turcii de această incursiune și în același timp, vădește cît de puternică era dorința maselor subjugate de a se vedea libere și neatîrnate. Neîncrederea turcilor în populația oprimată a fost atît de mare, încît aceștia au mers pînă la luarea măsurilor de expulzare a armenilor, sîrbilor și grecilor, care aveau o vechime mai mică de cinci ani, din Constantinopol. Asemenea acțiuni, ca și întreaga politică antiotomană promovată cu atîta consecvență de Mihai a creat mari dificultăți stăpînirii turcești în aceste teritorii. Întregul sistem de strîngere a birurilor și dărilor în cerealele din partea europeană a Imperiului otoman a fost paralizat. Garnizoanele situate de-a lungul Dunării, pe lîngă coșmarul loviturilor neașteptate, trăiau și o acută lipsă de alimente. Starea de nesiguranță a fost accentuată și de revoltele populației locale față de autorități.

Conform planului său de acțiune antiotomană din primăvara anului 1596, Mihai ia măsuri de a lovi pe turci și în partea de est a Țării Românești concomitent cu luptele purtate de Baba Novac și Deli Marcu între Dunăre și Balcani. Pentru executarea acestei incursiuni Mihai Vodă trimite în 6 mai 1596 un detașament de circa 2.000 de haiduci în frunte cu căpitanul Velicico în nordul Dobrogei pe Dunăre îmbarcați în peste 200 șăici, pregătite din vreme la porunca lui Mihai Vodă. El debarcă la Hîrșova și înaintează în direcția cetății turcești Babadag (Baba) din nordul Dobrogei pe care o asediază [1]. Datorită eroismului haiducilor cetatea Babadag este cucerită apoi arsă și prădată, iar toți turcii sînt omoriți. La întoarcerea din Dobrogea, Velicico și oștenii săi sînt încercuiți de o oaste turcească de circa 12.000 de oameni în părțile Brăilei. Bătălia se sfîrșește prin uciderea majorității oștenilor și a comandantului Velicico de către otomani după lupte aprige continuate timp de trei zile. „Iar Mihai Vodă dacă a auzit foarte se întristă"

[1] Hurmuzaki, IV—2, p. 221.

— consemnează cronica Buzeștilor [1]. Mustafa Selaniki precizează că eșecul expediției (lui Velicico, n.n.) se datorește distrugerii ambarcațiunilor de către turci, așa încît nimeni nu s-a mai putut reîmbarca după atacarea orașului Babadag [2].

Luptele antiotomane continuă. În 16 iulie 1596, domnul român organizează un alt corp de oaste sub comanda lui aga Farcaș din Brabova, care trece Dunărea pe la Idegla, cu obiectivul spre Vidin. Lovit fără veste, Farcaș este biruit însă de otomani și numai puțini călăreți reușesc să scape cu fuga. Mihai — scrie Cronica Buzeștilor — „dacă-și pierdu atîția voinici să scîrbi foarte și începu a trimite printr-alte țări streine să-i strîngă voinici viteji" [3]. Aceasta confirmă faptul că abia în vară reușesc să ajungă în Țara Românească mercenari poloni și cazaci, atîția cît putuseră să treacă fără ca Ieremia Movilă, domnul Moldovei, să-i poată opri. Rezultă de aici că în prima parte a campaniei anului 1596 din sudul Dunării, Mihai s-a bazat numai pe forțele proprii și pe haiducii balcanici conduși de Baba Novac, Deli Marcu, Velicico ș.a. Pe bună dreptate remarca Nicolae Iorga, că după bătălia de la Călugăreni, și, odată cu anularea odiosului act de la Alba Iulia din mai 1595, Mihai caută să se scuture de unele căpetenii din rîndul boierilor sau trimiși ai lui Sigismund Báthory și, se va sprijini numai pe haiducii aceștia care-i arătaseră fidelitate [4].

Dar, în timp ce Mihai trecea prin atîtea grele încercări, turcii asediau, la 22 septembrie 1596, cetatea Agria (Eger, Esztergom), apărată de 4.000 de oameni, care sînt siliți să capituleze la 13 octombrie 1596. Maximilian, fratele împăratului Rudolf al II-lea, și Sigismund Báthory, principele Transilvaniei, își unesc forțele pentru a recuceri cetatea Agria. După cîteva zile de lupte sînt însă bătuți de turci în ziua de 26 octombrie la Kérésztes (Cîrsteștí, în cronica românească). După victorie, sultanul se întoarce la Constantinopol. Însă Mihai, după ce alungase din țară pe tătari, care voiau să ajungă în

---

[1] *Cronica domniei lui Mihai Viteazul (Cronica Buzeștilor)*, în *Literatura română veche (1402—1647)*, vol. II, p. 97. (În continuare : *Cronica Buzeștilor).*

[2] C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, p. 337.

[3] *Cronica Buzeștilor*, p. 97.

[4] Nicolae Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, Editura militară, București, 1968, p. 214.

Ungaria spre a veni în sprijinul sultanului la asediul cetății Agria, continuă luptele la Dunăre. În legătură cu noua ofensivă, voievodul arată : „iar după aceasta am pornit de la un capăt la celălalt al țării, ca să bat un turc care era în fața Nicopolului, pe care îl luai“ [1]. Această acțiune are loc la 18 noiembrie, cînd Mihai trecea Dunărea pe la Turnu cu 12 000 de oameni, între care și Baba Novac cu haiducii săi, și dă foc orașului, asediind cetatea. După biruințele de la Turnu și Nicopole domnul român se întoarce la Tîrgoviște la sfîrșitul lunii noiembrie. Se împlinea un an de lupte și zbucium, dar care potrivit afirmației sale nu se încheia acum : „În cele începute de mine mă voi strădui zi și noapte (...)“.

Loviturile date turcilor la sud de Dunăre, precum și înfrîngerea tătarilor au constituit tot atîtea ajutoare date frontului habsburgic din Ungaria Superioară și oastei lui Sigismund Báthory, care lupta pentru redobîndirea cetăților Lipova și Timișoara de la turci. Ele au avut darul să întîrzie și să îngreuneze proiectata ofensivă otomană spre inima Europei. Totodată, aceste acțiuni ofensive au împuținat și rîndurile combatanților turci.

În cele din urmă, strădaniile voievodului Mihai nu fuseseră zadarnice. Domnul român este recunoscut de Poartă, pentru că, așa cum ne-o spune el însuși, „văzînd turcul cîtă pagubă îi făceam, îmi trimise steagul pentru că mult dorea să mă poată pleca sub ascultarea lui“ [2]. Astfel, sultanul, la insistențele lui Hasan pașa, și la acțiunile diplomatice ale voievodului, recurge la soluția care i se pare cea mai potrivită pentru moment, îi dă steagul de domnie lui Mihai Viteazul.

Înainte ca pacea să devină fapt împlinit, Mihai a ținut să aibă o ultimă întrevedere directă cu principele Transilvaniei, pentru a vedea dacă nu există altă cale. După ce lasă paza Dunării în seama haiducilor conduși de Baba Novac și Deli Marcu, iar la Tîrgoviște pe Stroe Buzescu, Mihai, însoțit de banul Mihalcea, de Radu Buzescu și alți cîțiva boieri, merge în Transilvania. Întîlnirea cu Sigismund Báthory are loc la Alba Iulia în ziua de 9/19 decembrie 1596. Principele încă nu-și revenise din spaima de la Kérésztes, unde Imperialii fuseseră înfrînți de turci, silindu-l să fugă la Tokay. Tratativele au durat 10 zile. Cronicarul Szamosközy — de altfel atît de

[1] *Memoriul*, p. 45.
[2] *Ibidem.*

ostil românilor — spune că Mihai a pus limpede alternativa : sau e război, dar atunci „să adune împăratul într-adevăr toate puterile sale și împreună cu căpeteniile creștinătății să înceapă a lucra serios, nu ca pînă acum", deoarece „turcul e foarte ușor de învins", numai să fie o pregătire temeinică, sau dacă nu, atunci să se facă pace. Sigismund, care se gîndea acum să-și părăsească țara și s-o predea imperialilor, a dat un răspuns echivoc : „va încerca să ridice creștinătatea, iar dacă nu va putea, va încheia pace". Mihai și-a dat însă seama că pe un sprijin militar din partea lui nu se mai putea conta în lupta antiotomană. La sfîrșitul anului 1596, nu se putea altfel decît pacea.

La Tîrgoviște, liniștit acum, Mihai aștepta să i se trimită ceea ce i se cuvenea, ca urmare a victoriilor repurtate de el și de căpitanii săi, printre care, la loc de frunte, se situează Baba Novac, pe diferite cîmpuri de luptă din sudul Dunării. La 7 ianuarie 1597, pașa de Belgrad, Hasan, anunța că sultanul a trimis steag de domnie lui Mihai „așa că atît acesta cît și întreaga Țară Românească se găsește în pace bună". Trimițînd voievodului muntean steag de domnie la sfîrșitul anului 1596, atotputernica împărăție a semilunii se recunoștea de fapt învinsă. Țara Românească obținea astfel una din cele mai strălucite victorii din întreaga sa istorie, și care i-a dat răgazul necesar să se refacă și să se pregătească pentru înfăptuirea idealului de unitate națională sub același sceptru.

VII

ACUM ORICINE VA PUTEA CUNOAȘTE CÎTĂ PAGUBĂ AM FĂCUT DUȘMANULUI

Voievodul independenței și al unirii a folosit pentru realizarea marelui său țel și mijloacele negocierii, ale diplomației. După rezistența și succesele din anii 1594—1596, restabilește legăturile cu Poarta otomană, firește în condiții favorabile pentru Țara Românească. Mihai înțelegea să plătească tribut, dar pentru rest să nu cedeze nimic, nici o fărîmă din autonomia țării, niciuna din cetățile cucerite. „Dorește ca turcii să preia tributul, dar pentru rest să fie lăsat în pace" [1]. El știa însă că turcii nu se împacă ușor cu noua situație creată la Dunăre, deoarece popoarele din această parte a imperiului se pregăteau intens pentru eliberarea lor deplină. Astfel, lupta lui Mihai încuraja continuu rezistența antiotomană a popoarelor vecine subjugate. Sîrbii din zonele Vîrșeț și Cladova, comunitățile bulgare dintre Balcani și Dunăre, îndeosebi din regiunea Tîrnovo, răsculîndu-se împotriva stăpînirii otomane, intră în legătură cu Mihai și îi solicită ajutorul. Mitropolitul Dionisie Rálly de Tîrnovo scrie lui Mihai că „aici toată creștinătatea e aplecată către măria-ta cum o va dovedi și la judecata din urmă". Mitropolitul Tîrnovei îl vedea pe Mihai ca domn al sudului dunărean și insistă să vină acolo, unde oamenii îl așteaptă, să se proclame, în Sofia, domn al creștinilor eliberați de sub jugul turcesc. S-au adunat arme, s-au adunat provizii, voievodul este așteptat cu oastea lui, să nu încheie pace cu turcii — scria la 5 mai 1597 Rálly — „căci atunci primejdia ar cădea pe spatele nostru. Vă rog încă și aceea ca prin mijlocirea oamenilor mei să-mi comu-

[1] Hurmuzaki, IV—2, p. 57, 223.

nicați cu siguranță toate lucrurile, pentru ca eu să știu de ce să mă țin"[1].

La începutul anului 1597 și în Bulgaria se întețeau pregătirile pentru o răscoală generală. Căpetenii ale răsculaților cutreierau satele și orașele Bulgariei pentru ridicarea poporului la luptă legîndu-și speranțele de ceea ce urma să întreprindă domnul Țării Românești. Dar o campanie peste Dunăre, în 1597, nu a putut avea însă loc deoarece fluviul nu înghețase de ajuns pentru ca trupele să-l poată trece în siguranță. Totuși, în Bulgaria se continuă pregătirea unei răscoale generale în speranța că aceasta va fi favorizată de reluarea luptelor antiotomane la Dunăre de către voievodul Mihai. De altfel, misiunea diplomatică română care a dus, în primăvara anului 1597, la Praga, tratative cu imperialii, s-a ocupat și de problemele bulgare, domnul Țării Românești fiind considerat de către consilierii împăratului Rudolf al II-lea ca cel mai competent interlocutor în ceea ce privește pregătirea eliberării teritoriilor de la sud de Dunăre. Răscoala voievodului Grădan din Herțegovina în primăvara anului 1597, se încadrează ca primă acțiune în atmosfera de rezistență armată stimulată de evenimentele de la Dunăre. Tot în această vreme se constată mișcări populare în Macedonia și Albania. O stare de efervescență se resimte, de asemenea, în rîndurile populației din ținuturile grecești. La nord de Dunăre, Deli Marcu, cu mai bine de 2.000 de haiduci, care îl aleseseră căpitan general, lupta împotriva tătarilor în părțile Timișoarei[2]. În anul următor, el revine din nou în oastea Țării Românești, cu corpul său de haiduci alături de Baba Novac pentru a îndeplini noi misiuni încredințate de domnul român.

Voievodul Mihai se afla însă într-o situație critică, căci în timp ce el dorea o ofensivă generală a Ligii creștine împotriva turcilor, împăratul nu putea recurge decît la măsuri mărunte în sprijinul acestuia la Dunăre. Pe un sprijin militar din partea lui Sigismund Báthory nu se mai putea conta spre a se întreprinde o acțiune de mare amploare, care să determine o retragere otomană la sud de munții Balcani.

În Praga, la 17 februarie 1597, împăratul Rudolf al II-lea îl primea, împreună cu principele Sigismund Báthory, pe ba-

---

[1] Hurmuzaki, III—2, p. 243.

[2] *Călători străini despre țările române*, vol III, Editura științifică, București, 1971, p. 515.

nul Mihalcea și pe Petre Grigorovici, în legătură cu situația frontului antiotoman. La întoarcerea solilor, Mihai ține sfat domnesc cu boierii și căpitanii, între care și Baba Novac. Banul Mihalcea arată că Sigismund Báthory nu se gîndește acum la războiul cu sultanul, iar Rudolf al II-lea a făcut numai promisiuni. Baba Novac susține că dacă Mihai ar primi sprijin imperial, în șase luni, creștinii ar lua Țarigradul. Intervine vistierul Petre Grigorovici care descrie mai în amănunțime, în sfatul domnesc, discuțiile de la Praga. Cînd am înfățișat scrisorile mitropolitului Rálly al Tîrnovei, spune Grigorovici, văzînd cum toată creștinătatea de la sud de Dunăre se închină lui Mihai Vodă, că însuși patriarhul Țarigradului îl așteaptă ca pe un izbăvitor, cînd am arătat că dacă nu ne-ajută apusenii, cerem sprijin țarului Moscovei și regelui Poloniei, atunci împăratul mi-a făgăduit banii pentru a întreține 4.000 de ostași.

Dar, peste trei zile la un nou sfat domnesc, logofătul Teodosie Rudeanu vestește pe voievod că, prin Ali-ceaușul, sultanul a scris lui Sigismund Báthory despre pace, iar acesta a răspuns că-i gata a primi. Mihai Vodă arată sfatului că în timp ce turcii vorbesc de pace, cară la Nicopole șăici și grinzi, pentru un pod mare peste Dunăre, iar mii de călăreți se văd patrulînd pe malul bulgăresc. Înseamnă că vor război — întreabă Mihai ? Atunci să-l ducem pînă la Bosfor. Baba Novac, Cocea și Leca aga — cere domnul — să-mi cate cîte două mii de oșteni ; români, sîrbi, bulgari, cazaci. Să facem oaste de lefegii, căpitanii mei. Strîngeți-mi voinicii viteji, să-mi fie de folos pentru gîndul meu cel mare, mai precizează voievodul.

În asemenea împrejurări, la 10 iulie 1597, „sîrbii sau sclavinii — relatează Balthasar Walther care asistă la convorbiri — prin solii trimiși în ascuns se rugau fierbinte, în împrejurări mai puțin potrivite, ca domnul să treacă Dunărea în cea mai mare grabă, unde 10.000 de oameni de diferite națiuni ce locuiau în acele colțuri pierdute, și care chiar în luna iunie, abia trecută, năvăliseră, ca din pornirea lor, totuși, nu fără știrea și sfatul domnitorului, asupra cetății întărite Vasița și asupra marelui oraș Cladova, cale de două zile de la cel dintîi, și le ocupaseră cu forța — făgăduiau credincios să nu se cruțe și să nu se dea în lături de a-și vărsa sîngele și de a-și da chiar viața pentru mîntuirea domnului creștin, pentru ca,

măcar scuturînd jugul atît de jalnic al celei mai aspre şi barbare robii, să urmărească şi să dobîndească şi ei odată libertatea ce le fusese răpită" [1]. Mihai devenise idolul popoarelor subjugate de turci, el era domnul care trebuia să vină să-i elibereze, pe el îl aleseseră de conducător al lor. Voievodul Mihai arată însă solilor sîrbi că situaţia nu este potrivită pentru o acţiune de amploare antiotomană în sudul Dunării. Dar Baba Novac care se încadrase în oastea Ţării Româneşti cu cei peste 4.000 de oşteni îşi pusese mari speranţe în politica voievodului Mihai de eliberare a popoarelor din sudul Dunării de sub dominaţia otomană. Ataşamentul total pînă la sacrificiul vieţii faţă de domnul român este determinat tocmai de dorinţa sa de a contribui la eliberarea poporului sîrb al cărui fiu era. El era gata să intre în luptă la ordinul lui Mihai. De fapt, în Serbia adevărate regimente de haiduci au ridicat armele împotriva stăpînirii otomane încă din 1595. Se poate vorbi între 1594 şi 1597 chiar de o alianţă sîrbo-românească, date fiind nu numai prezenţa masivă de ostaşi sîrbi în armata lui Mihai Viteazul, dar şi conlucrarea militară cu forţele sîrbeşti de la Dunăre.

La începutul anului 1597 singurele forţe militare ale lui Mihai erau oastea alcătuită din români şi haiducii liberi veniţi din sudul Dunării sub comanda lui Baba Novac şi Deli Marcu. Cei 4.000 de mercenari trimişi de Sigismund Báthory din Transilvania sub comanda lui Moise Székely şi Matia Perusith, nu mai puteau fi plătiţi de domn, fiindcă împăratul Rudolf al II-lea întîrzia cu ajutorul bănesc. Din această cauză lefegiii neplătiţi pătrund pînă la reşedinţa lui Mihai reclamînd, cu ameninţări şi insulte, soldele [2].

De aceea, una din preocupările centrale ale cîrmuirii lui Mihai a fost găsirea fondurilor fără de care nu se puteau recruta şi păstra mercenarii, adică trupele specializate în meseria armelor — specializare impusă de însuşi progresul armamentelor, al tehnicii de război. Însă oastea de ţară a avut totuşi un rol însemnat. Alcătuită din stăpînii pămîntului (moşneni, boieri), din curteni sau roşii, din dorobanţi şi călăraşi, oastea ţării a fost prezentă la cele mai multe din luptele voievodului şi a dus greul operaţiunilor în primii doi

[1] *Cronica lui Balthasar*, p. 181.

[2] *Raportul lui Erich Lassota către Rudolf al II-lea*, la 31 iulie 1597, din Tîrgovişte.

ani de la declanşarea ostilităţilor cu turcii. Totuşi domnul se străduieşte să-şi întărească puterea militară proprie. În 26 iunie 1597, Mihai cheamă oşteni „din ce ţară veţi fi", precizînd că va plăti „leafă" cîte 5 taleri soldatului călare, iar pedestraşilor cîte 3 taleri — cu sporuri pentru comandanţii de diferite grade [1]. Împăratul Rudolf al II-lea îi trimite în iulie 1597 bani pentru 4.000 de soldaţi. Mihai solicită împăratului însă un ajutor bănesc pentru angajarea unei oşti de 10.000 de pedestraşi şi 3.000 de călăreţi, promiţînd că va prăda pînă în Balcani şi „cu ajutorul lui Dumnezeu — adăuga Mihai — aş încerca un lucru mare împotriva duşmanului : să prad, să le stric ţara şi să merg pînă la Constantinopole" [2]. Lefegiii angajaţi de Mihai au numărat cîteva mii, fiind recrutaţi dintre cazaci, unguri, sîrbi, albanezi şi polonezi. Haiducii liberi — grupînd îndeosebi sîrbi, bulgari, dalmaţieni şi albanezi — alcătuiau un corp de oaste separat, aflat sub conducerea directă a lui Baba Novac.

Turcii manifestă o simpatie înşelătoare faţă de Mihai. Faptul că tătarii lui Gazi Ghirai II (1596—1608) se apropiau de hotarul Moldovei în primăvara anului 1597 arăta lui Mihai adevăratele intenţii ale Porţii otomane. De asemenea, spahiii paşei din Belgrad jefuiesc permanent satele din sudul Banatului. Pîrcălabul Ion din Lugoj intervine cu o mie de bărbaţi din satele Almăjului şi resping o incursiune turcească, omorînd peste două sute şi prinzînd şase sute optzeci. Însuşi sangeacul Belgradului a pierit în luptă. De altfel, sultanul nu avea suficiente mijloace pentru a organiza o nouă campanie de mari proporţii. Se impunea un răgaz. De aceea, marele vizir se străduia să stabilească relaţii de bună vecinătate cu Mihai şi cu Sigismund Báthory. Domnul înţelesese mai bine acum că trebuie făcut totul numai cu forţele de care dispune. Totuşi, măsurile luate de Mihai pe plan politic şi militar în anul 1597 dădeau noi dimensiuni planurilor vioevodului de independenţă şi unitate a ţărilor române. La rîndul său Baba Novac care urmărea să se reînceapă luptele antiotomane în

[1] Ştefan Ştefănescu, *Un document recent descoperit privitor la recrutarea oastei de mercenari de către Mihai Viteazul*, în *Romanoslavica*, V, 1962, p. 157—162.

[2] Hurmuzaki, XII, p. 417, 420.

sudul Dunării, avea toată încrederea în planurile măreţe ale voievodului român. Corpul său de haiduci dislocat în nordul Olteniei era în permanenţă gata de luptă. Menţinerea aceluiaşi efectiv în oameni şi chiar mărirea la nevoie, se realiza prin înrolarea haiducilor sîrbi fugiţi în nordul Dunării. Aceasta a făcut ca numărul oştenilor lui Baba Novac să fie în permanenţă de peste 4.000 de oameni gata de luptă.

La începutul anului 1598, Mihai inspectează trupele sale „prin toată ţara". Oastea Olteniei, adunată la Craiova, pentru a fi inspectată de voievod, avea în frunte la dreapta cetele Buzeştilor, cu steaguri roşii. Urmau cetele lui Udrea Băleanu, cu steaguri albastre şi ale lui Şerban paharnicul cu steaguri verzi. La centru erau haiducii lui Baba Novac, voinici, călări şi pe jos, îmbrăcaţi în cojoace. În flancul stîng se înşirau lefegiii lui Leca aga, secuii lui Ciomîrtan Tamaş, cazacii şi moldovenii lui Cocea şi polonezii lui Walawski. Hatmanul peşte toată oastea olteană, era banul Mihalcea, ajutat de Radu Buzescu.

Vestea că voievodul Mihai este cu oastea la Craiova ajunge repede la Vidin şi pricinuieşte mare spaimă turcilor din cetate. Ei se tem de un atac românesc, „din toate părţile înconjurătoare", şi pînă la Constantinopol, se ridică plîngeri că Mihai vine asupra lor cu 40.000 de oameni. Ienicerii se pregătesc de luptă, iar ştafetele aleargă după ajutor la Nicopole, Cladova, Rusciuk, Sofia, Ţarigrad. Ca primă măsură, 4.000 de ieniceri au primit poruncă să construiască la Rusciuk un pod peste Dunăre. De asemenea, Giafer paşa are poruncă să ocupe Brăila şi Giurgiul, să zidească iar cetăţile.

În aceste zile s-a stîrnit crivăţul cel mare şi Dunărea a îngheţat de-a binelea. Ca răspuns la pregătirile turceşti, la 16 ianuarie 1598, oastea română trece fluviul. Urmează lupte crîncene cu turcii. Radu Buzescu alungă pe Hafiz paşa din Nicopole şi dă foc cetăţii. Preda Buzescu şi Udrea Băleanu pradă Vidinul. Baba Novac cu Deli Marcu bagă groază în turci pînă în părţile Belgradului şi apoi trec repede Dunărea la nord pentru a nu se rupe gheaţa. Dealtfel, ori de cîte ori era Dunărea îngheţată, cetele lui Deli Marcu şi haiducii lui Baba Novac o treceau noaptea şi prădau cîte o zi-două pe turci după care reveneau în nordul fluviului. La sfîrşitul lunii ianuarie iarna se îmblînzeşte şi voievodul Mihai se întoarce în Bucureşti.

Se apropia primăvara, Mihai urmărea să obțină mai repede bani pentru circa 10.000 de mercenari călări și pedestrași, dotați cu arme de foc. Voia să înlăture pe Ieremia Movilă și pentru aceasta stabilise legături cu unii dintre boierii moldoveni. Voievodul nu renunțase la gîndul unei noi confruntări militare cu turcii și pentru aceasta dorea să-și asigure spatele prin unirea Moldovei cu Țara Românească. Banii și oamenii propuși de imperiali nu sosiseră încă, din care cauză nu a trimis tributul făgăduit turcilor și hanului tătar. Se aștepta însă la represalii din partea acestora. Și într-adevăr, hanul reproșa marelui vizir Hasan pașa că nu l-a lăsat să prade Țara Românească ; sultanul vedea și el că trecuse anul 1597 fără să se rezolve nimic. Hasan pașa este îndepărtat și este numit mare vizir Ibrahim pașa. Ca să liniștească spiritele la Constantinopol și în cetățile de la Dunăre, Ibrahim pașa anunță că-i pregătit să-l răzbune pe Sinan pașa : „Fac trei poduri : la Vidin, Rusciuk și Silistra și pîrjolesc țara ghiaurului (...)".

La Dunăre situația devine din nou încordată. Însă Mihai se menține ferm pe poziția cîștigată pe cîmpul de luptă. Trimisului imperial îi arată că „am intrat în mare horă și alții stau în pace, ca cei din Transilvania, și eu la toate trebuie să fac față cu mîinile goale".[1] La curtea lui Rudolf al II-lea se discutau amănuntele trimiterii unor ajutoare domnului român, dar preocuparea majoră a împăratului era să-l determine pe Sigismund Báthory să-i cedeze Transilvania. Este trimisă o delegație în Transilvania și Țara Românească pentru a cerceta la fața locului posibilitățile pornirii unei ofensive împotriva turcilor și, în același timp, să afle care sînt adevăratele planuri ale domnului român. Comisia era alcătuită din episcopul Ștefan Szuhay, contele Francisc Nádasdy și sfetnicul imperial Bartolomeu Pezzen. La 30 martie 1598, Sigismund Báthory, principele Transilvaniei, abdică de la tron, și se retrage în Silezia, în ducatele de Oppeln și Ratibor, oferite de împărat, ceea ce creează pentru Mihai o situație primejdioasă. Transilvania este guvernată de Comisia imperială care sosise între timp la Alba Iulia.

[1] Hurmuzaki, XII, p. 338.

Stăpînirea austriacă ajunge la hotarul Ţării Româneşti. Dar împăratul nu avea mijloacele necesare înfăptuirii planurilor sale, mai ales că, între timp, polonii şi turcii fac tot ce le stă în putinţă ca să scoată Transilvania de sub stăpînirea austriacă. Manevrele turco-polone de a scoate Ţara Românească şi Transilvania din Liga Sfîntă se axau pe incapacitatea Curţii imperiale de a rezolva prompt problema moştenirii Transilvaniei. Maximilian refuză să preia conducerea principatului, pentru că nu-i este dăruit de către împărat cu titluri care să corespundă vanităţii sale. Domnul român dorea prezenţa lui Maximilian în Transilvania, pentru a-şi asigura legătura directă cu împăratul. El condusese în ultimii ani trupele imperiale împotriva turcilor, cunoştea mai bine decît oricine cîte sacrificii se cer şi în ce condiţii se duc luptele cu Imperiul otoman. Mihai vedea în el pe aliatul de nădejde, interesat în continuarea luptelor pînă la cîştigarea victoriei, care să asigure independenţa Ţării Româneşti. Rudolf voia să încorporeze principatul pentru el în cadrul Imperiului. Nobilimea din Transilvania voia ca Transilvania să aibă un statut aparte, în măsură să le asigure libertăţi pe care împăratul nu era dispus să le acorde.

Starea de incertitudine care decurge din această politică este nefavorabilă voievodului Mihai. Domnul, aşteptînd soluţionarea definitivă a stăpînirii Transilvaniei, cît şi stabilirea unor raporturi directe de data aceasta cu împăratul, încearcă să preîntîmpine, prin tratative cu turcii, înrăutăţirea propriei sale poziţii la Dunăre. Mihai se arată dispus să recunoască suzeranitatea sultanului cu condiţia ca vechile tratate să fie respectate. El este de acord să plătească anual 5·000 de galbeni, şi primeşte pe negustorii turci în ţară. De asemenea, în martie 1598, se reiau legăturile comerciale cu sudul Dunării. Astfel, Mihai avea încă iniţiativa în raporturile cu turcii, şi, aşa cum remarca Nicolae Iorga, în primăvara anului 1598, „centrul politicii creştine în Răsărit se mutase la reşedinţa domnului“ [1].

În noile condiţii create după abdicarea lui Sigismund Báthory, imperialii sînt nevoiţi să trateze direct cu Mihai problemele continuării războiului antiotoman. Însă domnul român nu merge în Transilvania pentru a duce tratative cu comisarii împăratului. El consideră că este de datoria acestora să vină

[1] Nicolae Iorga, op. cit., p. 236.

la el. La rîndul lor, și comisarii imperiali înțeleg că este în interesul misiunii lor să treacă în Țara Românească, pentru a se întîlni cu Mihai. Era o acțiune pe care unii nobili transilvăneni nu o vedeau cu ochi buni. Aceștia îl vedeau pe Mihai într-o poziție subalternă ; era, deci, o scădere pentru împărat și pentru ei ca „doi comisari împărătești așa de aleși să se ducă la un supus“ [1].

În ciuda acestei opoziții, în ziua de 5 iunie 1598, comisarii imperiali Ștefan Szuhay, episcop de Vácz, și propalatinul Nicolae Istvánffy, cu o suită de magnați, trec munții pe la Brașov-Predeal în Țara Românească. Consilierul Bartolomeu Pezzen, conducătorul soliei, fiind bolnav, a rămas pentru puțin timp la Brașov, în gazdă la Valentin Hirscher. Mihai trimite un alai domnesc pentru a întîmpina pe comisarii împăratului la frontiera Țării Românești. În fruntea alaiului se afla Stroe Buzescu cu ceata lui de călărești, îmbrăcați în haine roșii. Urmează ostașii din cetele banului Mihalcea, în tunici verzi, apoi călărașii din Vîlcea cu Udrea Băleanu, iar la urmă, Baba Novac cu cei mai voinici și mai arătoși dintre haiducii lui, în pantaloni de aba albă și cu tunici negre împodobite cu găitane roșii. Pe partea cealaltă a drumului, erau aliniate cetele lui Radu și Preda Buzescu, îmbrăcate în albastru și roșu, ale lui Șerban-paharnicul în galben și negru. Comisarii sînt salutați la Brașov în numele voievodului de către Teodosie Rudeanu logofătul, după care alaiul domnesc pornește prin Predeal-Bran-Cîmpulung la Tîrgoviște. La un ceas depărtare de Tîrgoviște, îi întîmpină Nicolae Pătrașcu, fiul domnului, cu un strălucit alai de trei mii de călărești și pedestrași. Aceasta sporește și mai mult încrederea și bunăvoința comisarilor. Iar întîlnirea cu voievodul Mihai în fața palatului domnesc îi copleșește ; nu-și închipuiseră că vor vedea un bărbat atît de frumos, strălucitor, demn și binevoitor. La 7 iunie 1598, Mihai depune jurămîntul față de împărat sus în mînăstirea Dealu, lîngă lespedea de mormînt a lui Pătrașcu Vodă. Între timp sosește la Tîrgoviște și consilierul Pezzen. Apoi, încep discuțiile în vederea încheierii unui tratat de alianță între Țara Românească și imperiali, care se semnează la 30 mai/9 iunie 1598 la mînăstirea Dealului din Tîrgoviște. Prin acest tratat Rudolf se angaja să asigure lui Mihai, lunar, plata a 5.000 de soldați, „în bani gata și, eventual, încă pentru atîția, cît și, la

[1] Idem, p. 238.

nevoie, tunuri, praf de pușcă și alte instrumente de război". Cu aceste trupe Mihai se va sili „din toate puterile" să îndepărteze pe otomani „din Transilvania, Țara Românească și din părțile Ungariei". În împrejurări grele, împăratul sau fratele său, arhiducele Maximilian, va trimite în ajutor „oaste mai mare din Transilvania și din alte locuri". La rîndul său, dacă dușmanul ar declanșa ofensiva în părțile Ungariei, Mihai va trimite, la cerere, trupele de lefegii cît și oastea de țară (muntenească). Domnul Țării Românești recunoaște suzeranitatea împăratului, fără „a plăti vreun tribut sau vreo dare", oferind însă, pe fiecare an, „după vechiul obicei... un dar de cinste, după căderea și cuviința majestății sale și a noastră". Împăratul recunoaște domnia lui Mihai și a urmașilor săi asupra întregii țări, „cu toate veniturile sale, drepturile și hotarele sale". Dacă va fi silit să părăsească domnia, Mihai va primi în Ungaria sau Transilvania un castel, cu venituri suficiente pentru a trăi potrivit rangului. Diferența între acest tratat și acela din 1595 este enormă. La curtea împărătească meritele voievodului român sînt acum recunoscute; arhiducele Maximilian, fratele lui Rudolf, spune că el „a fost zidul și apărarea acestor țări" [1]. Cu acest prilej, s-a încheiat, prin intermediul lui Mihai, care a invitat la Tîrgoviște pe solii hanului tătar în frunte cu Hasan aga, o convenție secretă între tătari și imperiali.

Acesta este programul politic pe care Mihai îl vede realizabil la începutul verii anului 1598, în condițiile în care Transilvania intra în componența imperialilor. Voievodul explicase comisarilor că planurile prezentate de el, oricît ar fi de îndrăznețe, pot deveni realizabile. Comisarii sînt impresionați de energia și entuziasmul voievodului, raportînd împăratului că dacă domnul român are zece sau cincisprezece mii de oameni, „toate națiile acelea pînă la Constantinopole, căzute în robia turcească, cum sînt bulgarii, sîrbii, albanezii, rații, legați religios de dînsul, vor înlătura pe orice turc din mijlocul lor; pentru care scop el păstrează la dînsul ca zălog și chezășie pe copiii celor mai de seamă din aceste neamuri" [2].

În tratatul de alianță cu imperialii încheiat pe baza programului politic și militar al lui Mihai Viteazul, se vor include și prevederi relative la chestiunea sud-dunăreană. Comisarii

[1] C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, op. cit., p. 340—341.
[2] Hurmuzaki, XII, p. 361.

împăratului puteau în noile condiții să asigure pe solii bulgari că, de îndată ce steagurile voievodului român își vor face apariția în Bulgaria, Grecia și Macedonia vor porni la luptă pentru a scutura jugul tiraniei otomane.

Acest tratat consolidează poziția europeană a Țării Românești și, totodată, demonstrează înțelepciunea politică a voievodului Mihai. Prin el domnul român își asigurase deplina libertate de mișcare în cadrul coaliției antiotomane, în timp ce Sigismund Báthory, compromis ca om politic, înceta să mai fie un partener primejdios în politica de apropiere față de imperiali.

După cîteva luni, dîndu-și seama de greșeală — nu se comparau ducatele sileziene cu frumoasa și bogata Transilvanie — Sigismund Báthory se întoarce pe furiș și, la 20 august 1598, dieta îl proclamă din nou principe. Comisarii care guvernau țara în numele lui Rudolf al II-lea sînt arestați. La curtea din Praga știrea neașteptată provoacă tulburare și se exprimă părerea ca Mihai, ajutat de secui și sași, să alunge pe Sigismund Báthory. Acum însă are loc atacul turco-tătar asupra Oradiei. Mihai, leal aliantei, trecînd peste considerente personale, deși luptele izbucniseră și pe linia Dunării, trimite un ajutor de 1.500 de oameni comandați de aga Lecca [1]. Înainte de asediul Oradiei, domnul amenințase pe Sigismund Báthory că dacă se împacă cu otomanii, atunci îi va fi el „în loc păgîn și turc destul"; dar după ce s-a produs atacul la Oradea, același Mihai intervine pe lîngă împărat să nu-l înlăture pe Sigismund Báthory, deoarece nu ar fi în folosul cauzei comune.

Aflînd de tratat, turcii concentrează puternice forțe militare la Dunăre pentru a redeschide ostilitățile împotriva Țării Românești și a Transilvaniei. La 18 iunie 1598, Satîrgi-Mehmed pașa în fruntea unei puternice armate turcești părăsește Belgradul și se îndreaptă spre Ungaria Superioară. Dar marșul turcilor este lent, în așteptarea tătarilor hanului Gazi Ghirai II și, după patruzeci de zile de așteptare, la sfîrșitul lunii august își unesc forțele armate. În urma unui sfat de război, turcii și tătarii se hotărăsc să atace Oradea, unde ajung abia la începutul lunii octombrie 1598. La Vidin este lăsată o armată turcească sub comanda lui Hafîz-Ahmed pașa pentru a

[1] *Cronica Buzeștilor*, p. 100.

supraveghea mișcările voievodului român și pentru a preîntîmpina un atac al acestuia în sudul Dunării.

Pregătirile turcilor, desfășurate în această vreme pe linia Dunării, îl determină pe Mihai să-și regrupeze oștile în punctele importante de la hotarul de sud. Spre Cladova își așează tabăra haiducii lui Baba Novac și cetele lui Deli Marcu; la Roșiori de Vede își strîng cetele fratii Buzești; la Buzău, banul Mihalcea, iar la nord de Giurgiu își organizează tabăra oastea domnului. Voievodul trece să inspecteze oștile. Astfel, îl găsim pe Mihai cînd pe drumul spre Năenii Buzăului, cînd spre vadurile de la Dunăre, dintre Cernavodă și Vidin.

În această situație, domnul scrie împăratului, la 30 iunie 1598; „(...) mi-a sosit știrea că sultanul își îndreaptă armia asupra țării mele. Pașalele din Silistra, Rusciuk, Nicopole și Vidin au și pogorît la Dunăre. Deci, acum este timpul ca măria-ta să ne ajuți cu oaste și bani, că de vorbe frumoase sîntem sătui (...). Dacă dușmanul creștinătății doboară țara mea, ferească Dumnezeu, toată Europa-i primejduită (...)“ [1]. La 6 iulie 1598, voievodul român scrie și comisarilor imperiali; „(...) Gata sînt a-mi vărsa sîngele pentru obștea creștină. Dar dacă merg împotriva dușmanilor sau ei vor veni împotrivă-mi, n-am chip să le țin piept. N-am bani pentru lefegii, și fără bani ei nu se bat (...). Am semne că vor să înceapă a jefui țara. Eu aș face mare pagubă sultanului, de-aș primi ajutorul făgăduit. Țineți-vă cuvîntul, cinstiți soli împărătești! Altminteri, ne prăpădim; și noi și voi“ [2].

Pentru moment, Mihai încearcă să adoarmă vigilența turcilor la Dunăre. El trimite un sol la Hafîz-Ahmed pașa la Nicopole prin care își manifestă dorința de a păstra relații bune cu sultanul. Despre aceste manevre politice, menite să ascundă adevăratele intenții ale domnului român se vorbește într-o scrisoare trimisă de Hafîz la Constantinopole și înregistrată de cronicarul turc Selaniki în care acesta arată: „De multă vreme ne aflăm în gîlceavă cu afurisitul de Mihai, voievodul Țării Românești, care se află în stare de răscoală. De aceea, cînd ne ciocnim cu el, cînd îi arătăm prietenie falsă. În acest timp, amîndouă părțile stăm și veghem. Dușmanul legii (Mihai, n.n.) spune întruna: «Eu sunt un rob supus și tributar al măriei sale padișahul, ocrotitorul lumii, și ascult de

[1] Hurmuzaki, XII, p. 369—370.
[2] Hurmuzaki, XII, p. 371.

porunca sa». Zicînd astfel, au sosit din partea lui şi şase poveri de tribut pentru visteria de la Poarta fericirii. Dorinţa mea arzătoare este să-l văd pe măria sa padişahul"[1].

Pînă la bătălia decisivă cu Hafîz-Ahmed paşa de Nicopole au loc ciocniri locale între oştenii români şi turci. Mehmed paşa de Silistra, la îndemnul şi sfatul celui de Vidin, intră în ţară „să ocupe scaunul lui Mihai Vodă" : este respins spre satul Chiselet (aproape de Calafat) de Dumitru vornicul şi pierde două steaguri. Acestea sînt trimise domnului aflat în tabără la Caracal[2]. O parte din turci se ascund în cetate, iar alţii fug spre Cladova şi spre Plevna. Cete de bulgari, trimişi de mitropolitul Rálly, bine înarmaţi şi dornici de luptă, iau parte la această campanie sub steagul lui Baba Novac, ce acţiona pe malul sudic al Dunării. Se încheia o zi victorioasă pentru români la Vidin. Voievodul este foarte bucuros de această victorie, căci sînt capturate patru galere şi cincisprezece bărci mari, încărcate cu arme şi praf de puşcă.

După aceste ciocniri încheiate cu succes pentru oastea românească şi a corpului de haiduci, Mihai primeşte informaţii că turcii au concentrate puternice forţe militare la Nicopole cu scopul de a invada Ţara Românească, ofensivă conjugată cu cea care se desfăşura împotriva cetăţii Oradea. Nici din Moldova nu avea voievodul ştiri prea bune, căci Ieremia Movilă uneltea în ascuns împotriva domnului muntean. Pericolul pentru ţările române îl constituia mai ales cucerirea Oradiei de către otomani. Oastea imperială şi cea a lui Sigismund Báthory, recent revenit pe tronul Transilvaniei, nu prezentau garanţia eliberării Oradiei de încercuirea armatei otomane comandată de Satîrgi-Mehmed paşa. Mihai apreciază că trebuia făcut totul pentru ca turcii să nu poată trimite întăriri şi muniţii la asediul cetăţii Oradea. Aceste considerente îl determină pe voievod să treacă la ofensivă pe linia Dunării, cu direcţia principală de atac cetatea Nicopole.

Oastea Ţării Româneşti se concentrează la nord de Giurgiu sub comanda lui Mihai. Corpul de haiduci ai lui Baba Novac este dislocat din părţile Calafatului, la Izlaz, şi trece sub comanda directă a domnului român. Baba Novac primeşte poruncă să fie gata pentru a trece Dunărea pe la Izlaz spre a ataca în flancul stîng armata otomană din Nicopole concomitent cu acţiunea armatei româneşti din direcţia Turnu. În con-

[1] *Cronici turceşti*, vol. I, p. 389.
[2] *Cronica Buzeştilor*, p. 101.

tinuarea operațiunilor din sudul Dunării, Baba Novac va înainta pînă la Sofia, unde va aștepta poruncă de la Mihai.

După minuțioase pregătiri — căci sute de șăici fuseseră construite încă din primăvară — voievodul trece fluviul pe la Turnu la începutul lunii septembrie 1598, cu o oaste de circa 7.000 de oameni și își așează tabăra nu departe de Nicopole. Baba Novac trece între timp Dunărea și își așază tabăra lîngă Nicopole gata să intervină în luptă la porunca voievodului. Aici are loc lupta cu Hafîz-Ahmed pașa, luptă care se încheie cu înfrîngerea turcilor și uciderea pașei de Caraiman și a altor căpetenii otomane. Descriind această luptă, Mihai arată că „a fost o ispravă prea frumoasă și vrednică de pomenire, și cu ajutorul lui Dumnezeu, deși îmi uciseră calul sub mine, și rămînsei rănit la umăr, cîștigai izbînda asupra lor, pricinuindu-le mult omor, căci Caraiman pașa a fost ucis cu o mulțime de căpetenii, iar Hafîz pașa cu anevoință scăpă în cetățuia Nicopolului“ [1]. Cronicarul turc Mustafa Selaniki avea să consemneze această înfrîngere, că „. . .afurisitul de Mihai a dat el însuși un atac asupra lui Hafîz-Ahmed pașa“. El mai arată că, cu ajutorul lui Allah și potrivit vorbei „fuga la timpul potrivit înseamnă bărbăție“, nu a căzut în mîinile românilor, ci a scăpat, dar poverile și corturile tuturor ostașilor săi, precum și zahereaua și tunurile au fost capturate, pricinuindu-se astfel otomanilor pierderi mari. Iar Ibrahim Pecevi, alt cronicar turc, reproduce amănuntul că oamenii lui Mihai, luînd toată bogăția lui Hafîz, i-au adus voievodului „pînă și anteriul și șalvarii și turbanul cu care se îmbrăca Hafîz pașa“ [2].

După înfrîngerea oastei comandată de Hafîz-Ahmed pașa, Mihai începe baterea cetății Nicopole și, în același timp, trimite oameni prin împrejurimi să ardă și să nimicească tot. Din lipsă de pulbere, fiindcă nu adusese destulă, încetă asediul acesteia. Voievodul precizează într-o știre către arhiducele Maximilian, la 16 octombrie 1598, că la Nicopole a înfrînt o oaste de 13.000 de turci, condusă de doi pași și 12 sangeaci bei, pe care a distrus-o în cea mai mare parte. Steagurile capturate la Silistra și Nicopole au fost trimise împăratului Rudolf al II-lea.

După victoria de la Nicopole Mihai ține sfat de război cu principalii săi căpitani ; Stroe Buzescu, Udrea Băleanu, banul

[1] *Cronica Buzeștilor*, p. 101.
[2] *Cronici turcești*, vol. I, p. 509.

Manta și Baba Novac, hotărînd să continue campania antiotomană în sudul Dunării. Oastea Țării Românești atacă cetățile turcești de la Dunăre și din regiunea munților Balcani pînă în regiunea orașului Sofia. Direcțiile principale de atac sînt: Cladova, Vidin, Niș, Sofia. Gruparea comandată de Stroe Buzescu atacă pe turci la Cladova, în timp ce detașamentele banului Manta, Tudor Mahlăr și Petru Orăș pătrund adînc în regiunea muntoasă a Balcanilor pînă aproape de Sofia. Corpul de haiduci condus de Baba Novac pătrunde în sudul Serbiei pînă la Niș, ucigînd peste 700 de turci întîlniți în cale. Se făcea dreptate miilor de români din valea Timocului alungînd pentru un timp pe cotropitorii otomani. Totodată, sînt devastate de către detașamente românești și de haiduci și localitățile din sudul Dunării, Sistov, Rahova, Florentin, Țaridal, Vrața și încă o dată Plevna. Alte cete de oșteni de-ai domnului ard Turtucaia și Rusciukul [1].

Campania lui Mihai Viteazul nu se oprește pe linia Dunării ci oastea Țării Românești pătrunde adînc în regiunea muntoasă a Balcanilor pînă la Sofia. După mărturii contemporane, Mihai a mers pînă în regiunea Balcanilor, iar de la munți pînă la Dunăre, a pustiit toată țara dușmanului și a ucis cîți dușmani s-au găsit în cale. De altfel, nu este pentru prima dată cînd un voievod român îndrăznește să se desprindă de cetățile sud-dunărene și să pătrundă adînc, în teritoriul stăpînit de turci. Se dezvoltă acțiunea întreprinsă de Baba Novac în mai 1596 din ordinul lui Mihai. În acest timp a izbucnit la Tîrnovo o puternică răscoală la care participă și regiunile învecinate, din satele și orașele bulgare ridicîndu-se un mare număr de luptători — circa 12.000 de localnici — care păzesc toate trecătorile spre a nu putea trece trupe turcești în ajutorul cetăților de la Dunăre atacate de oastea Țării Românești și de corpul de haiduci condus de Baba Novac. Despre această acțiune se amintește în scrisoarea trimisă de judele Sibiului bistrițenilor, la 7 octombrie 1598, în care se spune că „Mihai al nostru a trecut Dunărea, a cucerit Nicopolul și merge înainte; toată Bulgaria i s-a supus".

După izbînda de la Nicopole și a incursiunilor din regiunea munților Balcani, Mihai se îndreaptă apoi cu grosul armatei asupra Vidinului, unde se semnalaseră încă din vară

[1] Nicolae Iorga, *Istoria armatei românești*; Ediție îngrijită de N. Gheran și V. Iova, București, 1970, p. 238.

concentrări de trupe turcești. Fără amînare, el începe o lungă și grea luptă cu sangeacul de Vidin și cu alți sangeaci din împrejurimi. Deși ei începuseră voinicește să țină piept și să se bată, „noi, i-am învins și i-am zdrobit rău de tot, tăind foarte mulți din ei în bucăți. Și eu, în această luptă — arată Mihai — primii de la un turc o suliță în piept, pe care o smulsei și o rupsei cu mîinile mele. Le luai artileria și tot ce aveau în lagăr“ [1].

O nouă victorie o constituie atacul împotriva fortăreței turcești Cladova, unde era așteptat sangeacul de acolo cu o mulțime de turci. După o scurtă rezistență turcii o luară la fugă. O parte însă sînt prinși și omorîți. „Pe urmă — mai arată Mihai — petrecui șase săptămîni în țara turcului și voii ca toată țara să fie dată pradă focului și pustiită, și pe toți creștinii pe care i-am găsit i-am trecut în Țara Românească, cu toate ale lor“ [2]. Cronicarul Szamosközy arată și el că Mihai a prădat pînă în Balcani : „A stricat, jefuit și prădat vreme de șase săptămîni țara de dincolo de Dunăre, cale de zece zile“ [3]. Domnul arată că de la granița Țării Românești și pînă la Sofia a ars 2.000 de sate turcești. Tot acum au fost strămutați 16.000 de creștini cu avutul și vitele lor în Țara Românească, unde li s-a dat loc de hrană îndestul — după însuși spusa domnului“ [4].

Operațiunile militare din sudul Dunării s-au desfășurat concomitent cu cele de la hotarul de vest al ținuturilor românești unde otomanii asediaseră Oradea (septembrie-octombrie 1598), în timp ce tătarii prădau în jur. Această campanie a adus o importantă contribuție la salvarea cetății Oradea, al cărei asediu a fost ridicat de turci la 23 octombrie 1598. Satîrgi-Ahmed pașa revine la Belgrad pentru iernat, dar este ucis din ordinul sultanului pentru eșecul militar înregistrat la asediul cetății Oradea.

Între timp, Sigismund Báthory informează greșit pe Mihai că turcii ar fi ocupat Oradea. Voievodul fiind convins că solul principelui spune adevărul, trece Dunărea și își așază tabăra la Caracal, de unde putea să supravegheze mai ușor miș-

---

[1] *Memoriul*, p. 47.
[2] *Memoriul*, p. 48.
[3] *Cronicarul Szamosközy*, p. 112.
[4] Hurmuzaki, XII, p. 417, 420.

cările turcilor, care s-ar concentra eventual la Nicopole sau la Vidin. Corpul de haiduci condus de Baba Novac a rămas în continuare lîngă domn pentru a participa la noi acțiuni militare. Din tabăra de la Caracal Mihai comunica în scrisoarea din 16 octombrie 1598 arhiducelui Maximilian, că are de gînd să treacă Dunărea prin alt loc să atace garnizoanele turcești din Dobrogea pînă la Cetatea Albă. Însă împrejurările nefavorabile au făcut ca Mihai să nu mai poată continua lupta în toamna anului 1598.

La 5/15 noiembrie 1598 trupele muntene trec Dunărea îndărăt, cetele lui Stroe Buzescu pe la Rușava (Orșova), iar gruparea voievodului pe podul de vase de la Nicopole, și revine la Tîrgoviște. În sudul Dunării a rămas încă pentru cîteva zile corpul de haiduci și lefegii condus de Baba Novac care continuă să atace resturi ale trupelor otomane fugite din cetățile de la Dunăre spre munții Balcani. Între timp și el va reveni pentru iernat în regiunea muntoasă a Țării Românești. Noua campanie din toamna anului 1598 a avut adeziunea populației oprimate de otomani. La Istanbul — așa cum consemnează cronicarul Mustafa Selaniki — se știa că „ghiaurii din raiale din vilaetul Țării Românești (...) tot sprijinul și toată dorința lor este pentru Mihai".

Voievodul renunță, pentru moment, la planurile pe care le comunicase arhiducelui Maximilian. Făcînd bilanțul pierderilor otomane, un document spaniol din 1599 arăta că Mihai Viteazul începînd din anul 1595 și pînă în 1599, „a ucis mai bine de cinci sute de mii de turci". Atît catastrofala înfrîngere de la Călugăreni cît și viguroasele acțiuni purtate alături de căpitanii săi, între care și Baba Novac, au silit în cele din urmă Poarta otomană să-l reîntărească pe Mihai în domnie.

La începutul lunii noiembrie 1598 este descoperită trădarea lui Moise Székely față de domnul român în timpul luptelor de la Dunăre. Acesta anunță pe Mihai că va da drumul secuilor neplătiți. Voievodul îi cere să mai rămînă, căci la înghețarea Dunării vor trece în sud pentru a da o nouă lovitură turcilor [1]. Székely era în ascuns în legătură cu Sigismund Báthory și submina lupta antiotomană pe care românii o purtau cu mari sacrificii. Mihai ține sfat de război cu căpitanii săi, și-l pedepsește cu dezarmarea și alungarea din oastea sa.

[1] Hurmuzaki, XII, p. 330—331.

Totuşi, îl iartă de ruşinea de a fi dezarmat în faţa oştirii. Din ordinul domnului, Baba Novac îi rupe spada, ceea ce Moise Székely nu va uita niciodată. El va trece pentru un timp în tabăra Báthoreştilor.

Astfel, cea de-a treia campanie întreprinsă în toamna anului 1598 peste Dunăre a fost cea mai amplă dintre toate prin pierderile provocate turcilor în numeroase lupte care puneau în lumină forţa militară a Ţării Româneşti. Alături de oastea domnului a participat la lupte şi corpul de haiduci condus de Baba Novac şi circa 10.000 de sîrbi şi bulgari din sudul Dunării. Întreruperea campaniei peste Dunăre a influenţat însă durata răscoalei bulgare cu centrul la Tîrnovo, cu toată larga bază socială a acesteia. Mihai considera acţiunile sale din 1598 ca un mare serviciu adus creştinătăţii, descriind că „Acum oricine va putea cunoaşte cîtă pagubă am făcut duşmanului şi cîtă slujbă creştinătăţii, înfrîngînd atîta ţară, începînd de la hotarele Ardealului pînă unde se varsă Dunărea în marea cea Mare, ostenindu-mă zi şi noapte fără să fi avut pace sau odihnă, nici vreme de vară, nici de iarnă, necruţînd nici cheltuială, nici altele, nici primejdie de orice fel“ [1].

În aceste împrejurări, la 6 octombrie 1598 — consemnează cronica internă — avea loc încheierea păcii cu sultanul, fapt care consfinţea recunoaşterea independenţei Ţării Româneşti. Românii culegeau astfel roadele atîtor grele şi răsunătoare bătălii. La Dunăre a fost din nou linişte, cu excepţia incursiunilor obişnuite ale bandelor turceşti de jafuri. Ca atare, la sfîrşitul anului 1598 şi la începutul lui 1599, Ţara Românească nu era numai un stat cu independenţa consolidată, ci o forţă politică şi militară de care cele două mari puteri antagoniste — Imperiul habsburgic şi cel otoman — trebuiau să ţină seama în ce priveşte desfăşurarea ulterioară a războiului, o forţă politică şi militară în stare să extindă considerabil sfera acţiunii sale. Marile dimensiuni ale locului ocupat din punct de vedere militar şi politic de Ţara Românească în conjunctura internaţională de atunci sînt date de marea campanie de peste Dunăre întreprinsă în a doua jumătate a anului 1598, nu numai ca răspuns prompt şi violent la incursiunile turceşti şi tătăreşti din primăvara aceluiaşi an, ci mai ales pentru dezangajarea forţelor turceşti care asediau

[1] *Memoriul*, p. 48.

Oradea, a cărei cădere ar fi putut fi fatală independenței Transilvaniei.

Astfel, în timp ce devine de temut pentru turci, pentru împăratul Rudolf al II-lea, Mihai ajunge stîlpul politicii sale orientale. El este acela care poate impune principelui transilvănean ascultare și supunere față de Curtea din Viena. Are acum mijloacele pentru a înfăptui un asemenea program. Anul 1599 va confirma aceasta.

VIII

ÎN IUREŞ SPRE ŞELIMBĂR. ŞI HOTARUL ARDEALULUI — POHTA CE-AM POHTIT

Mihai Viteazul se temea de ienicerii trimişi în timpul iernii ca să întărească linia Dunării la Hîrşova, Silistra, Nicopole şi Vidin. Ştia că în urma faptelor săvîrşite de el nu va putea obţine iertarea deplină din partea sultanului. De aceea, o parte din ostaşi între care şi haiducii lui Baba Novac sînt rînduiţi pentru iernat în părţile Dunării cu misiunea de a împiedica eventuale atacuri turceşti. La sfîrşitul lunii februarie 1599 în loc să adie vînt de primăvară, prinde a sufla crivăţul, vălmăşind valuri viscolite de zăpadă. Şi un ger straşnic încremeneşte totul. Podul peste Dunăre era făcut. Acum e de noi, se veselesc haiducii lui Baba Novac. Aveau pod şi se aruncau fără frică asupra tîrgurilor de dincolo de apă, mai ales noaptea, şi pradă pe turci. La fel fac şi lefegiii polonі, cazaci şi moldoveni. Lovesc acolo unde nimeni nu se aşteaptă : cînd la Silistra, cînd la Vidin, la Hîrşova ori la Nicopole, băgînd groază în garnizoanele turceşti.

Bănuielile lui Mihai se adeveresc. În primăvara lui 1599 turcii reiau ostilităţile la Dunăre. În primele zile din martie, beilerbeiul de Silistra, Ahmed paşa, folosind Dunărea îngheţată, şi „socotind aceasta un prilej bun de pradă" (semnificativă recunoaştere a lui Mustafa Selaniki !) trece noaptea fluviul pe ţărmul stîng cu 4.000 de ieniceri şi spahii şi şase tunuri de cîmp. Invadatorii jefuiesc cîteva sate, surprinzînd într-un loc pe nişte ţărani petrecînd la o nuntă. Baba Novac trimite ştire domnului la Tîrgovişte despre atacul otoman şi cere ajutoare. La Caracal, la Roşiorii de pe Vedea se fac pregătiri de luptă. Preda Buzescu aflat în apropiere de Turnu porneşte cu cetele lui spre vad. La poarta dinspre Dunăre se aşază căpitanul Farcaş ; la cea dinspre apus, Baba Novac ; iar la cea dinspre tîrg, Preda Buzescu. Apărătorii aveau nu-

mai patru tunuri. Se trage cu artileria de ambele părți. Bombele surpă zidul cetății. Românii de pe metereze ochesc cu arcul îndeosebi în tunari. În zorii zilei atacul se rărește. Căpeteniile Baba Novac și Preda Buzescu văd că turcii sînt vreo 4.000, că au numai șase tunuri. Să rezistăm pînă ne sosesc ajutoare, Buzescule — spune Baba Novac. La căderea serii, dușmanii încetează asaltul; dar pe la miezul nopții, românii aud zgomot în jurul cetății. Turcii se apropie mai mult de ziduri și așază tunurile, cîte două, în fața celor trei porți, aproape, să lovească mai cu putere.

Spre ziuă, viscolul se mai domolește. Ahmed pașa poruncește asaltul. Pe ziduri și la poarta dinspre tîrg, lupta devine crîncenă. Numai căpitanul Farcaș doboară zece dușmani. Lupta continuă cu înverșunare. Apărătorii rezistă. La ora prînzului, turcii încă nu pătrunseseră în cetate. Baba Novac lovește cu putere la poarta dinspre apus. Repede și la poarta dinspre tîrg un grup de haiduci în sprijinul lui Preda Buzescu. Ienicerii țintesc spre Baba Novac, care este rănit. Dar lupta continuă pînă aproape de miezul nopții. O parte din turci pătrund în cetate și încep s-o jefuiască. În acest moment de mare încleștare pe viață și pe moarte între năvălitorii turci și apărătorii români, sosește oastea lui Mihai care lovește ca un trăsnet. În mai puțin de un ceas oastea voievodului român și cetele lui Baba Novac și Preda Buzescu înfrîng pe turci și pașa se salvează, peste Dunăre, cu 50 de oameni, restul rămînînd pe cîmpul de luptă. Un document intern din 17 iunie 1599 amintește de atacul turcilor, cînd „au prădat și robit Țara Românească". A fost o expediție rapidă, iar atacatorii nu au mai rămas să se înfrunte cu trupele muntene.

Oastea Țării Românești trece apoi în sudul Dunării și lovește cetățile turcești. Aflînd că Mihai l-a înfrînt pe Ahmed pașa, iar acum pradă împărăția, Mahmud pașa poruncește celor de ieniceri și spahii să treacă Dunărea pe la Silistra și Rusciuk pentru pradă. Dar Mihai, însoțit de Baba Novac și de Preda Buzescu, atacă spre Tîrnovo unde era tabăra lui Mahmud pașa. Se încinge o crîncenă luptă cu turcii. Locul îngust nu îngăduie lui Mahmud pașa să-și arate priceperea în conducerea bătăliei. Oștenii români și haiducii lui Baba Novac se luptă cu îndîrjire timp de mai bine de trei ceasuri. Turcii sînt respinși. Pașa scapă cu fuga, spre Tîrnovo. Sangeacbeiul cel mare, mulți căpitani și 15 steaguri, opt tunuri, multă

pulbere și arme cad în mîinile oastei lui Mihai. Îndrăzneața incursiune munteană în sudul Dunării se încheie cu succes. Mihai se grăbește să treacă fluviul la nord pînă ce se menține încă podul de gheață. La începutul lunii martie 1599 Mihai era din nou la Tîrgoviște, iar Baba Novac, Preda Buzescu și Farcaș rămîn în părțile Dunării pentru a urmări mișcările turcilor. În același timp cete turcești atacă în nordul Dobrogei. Din lipsă de apărare, se vor întreprinde mai multe acțiuni antiotomane în 1599. Că voievodul intenționează să stea vreme îndelungată în sudul Dunării, precizau solii săi. Împăratul se arată foarte încîntat de aliatul său și, în afara vorbelor frumoase, poruncea să i se trimită domnului român o trăsură și opt cai, de război.

Succesele obținute de Mihai Viteazul în anul 1598 și la începutul anului 1599 îl îndreptățeau să-și croiască noi planuri pentru a lovi cu și mai multă putere oștile turcești. Tătarii iernaseră în apropierea Transilvaniei, cu ordin de la sultan de a jefui și reprima cumplit populația acestei provincii românești, fapt ce nu se realizase și hanul se temea acum de represalii din partea turcilor. La rîndul său, împăratul Rudolf al II-lea se gîndea la o împăcare cu turcii, mai ales că și marele vizir Ibrahim pașa era dispus să facă aceasta, semn al slăbirii militare a celor două tabere. Turcii iau măsuri de întărire a cetăților dunărene distruse în bună parte de ostașii lui Mihai și haiducii lui Baba Novac, cărora li se alăturase miile de răsculați sîrbi și bulgari.

Planurile domnului român erau îndrăznețe și mai realizabile ca oricînd. Avea căpitani de nădejde încercați în grele lupte purtate cu otomanii aproape 5 ani de zile. Frații Buzești, Baba Novac, Deli Marcu, Farcaș și alții erau gata de luptă la porunca voievodului Mihai. Dunărea nu mai era un hotar greu de trecut. Pe ambele maluri ale fluviului se făceau pregătiri de luptă. Mihai reușise, în bună parte, să controleze țara, să înlocuiască cu oamenii săi pe unii boieri nesiguri. Căpitanii de cetăți și dregătorii locali executau la timp ordinele domniei. Spre el se îndreaptă privirile celor ce doreau eliberarea la nord și la sud de Dunăre.

Evenimentele se desfășoară însă cu repeziciune și noi probleme, fundamentale pentru istoria poporului român, se vor pune curînd domnului Țării Românești. În aceeași primăvară au loc noi schimbări în Transilvania, cu urmări hotărîtoare pentru acțiunea lui Mihai. Sigismund Báthory renunță pen-

tru a doua oară la putere și determină, la 29 martie 1599, alegerea ca principe a vărului său, cardinalul Andrei Báthory, pe care pînă atunci îl dușmănise. Această alegere schimbă complet echilibrul politico-militar existent, clădit pe alianța dintre Țara Românească și Transilvania. Noul principe era devotatul și protejatul polonilor, fusese ajutat de ei cu bani și trăise mai mult timp pe lîngă cancelarul Zamoyski. Același cancelar îl ajutase pe Ieremia Movilă să devină domn, de unde și legăturile dintre cardinal și voievodul moldovean. Cum însă și Polonia și Moldova aveau bune raporturi cu Poarta, rezulta și pentru Andrei Báthory o orientare similară.

Stăpînirea acestuia în Transilvania însemna triumful politicii polone de dominație la Dunărea de Jos și în spațiul românesc, nu însă în opoziție cu Imperiul otoman, ci într-o formulă de dublă dependență, acceptată de Poartă în așteptarea restabilirii propriei sale dominații neîmpărțite cu nimeni. Aceasta era situația Moldovei sub Ieremia Movilă. Pentru Mihai, care era legat de Rudolf al II-lea din iunie 1598 printr-un tratat ce-i asigura domnia ereditară în Țara Românească și primirea ajutoarelor pentru întreținerea unei oștiri de mercenari necesară în noile condiții ale războiului, crearea unei atari situații în Transilvania însemna scoaterea acesteia din coaliția antiotomană, tăierea legăturilor cu imperialii și, mai curînd sau mai tîrziu, căderea sa și scoaterea Țării Românești din luptă. Că lucrurile stăteau așa, aflăm chiar din mărturisirile voievodului, cuprinse într-o scrisoare trimisă lui Ieremia Movilă în decembrie 1599, în care Mihai caută să explice motivul pătrunderii sale în Transilvania. Domnul român arăta că aroganța brutală a lui Andrei Báthory „ne-a băgat gheață în inimă".

Așa cum luase inițiativa alăturării la forțele antiotomane, la fel o va lua Mihai și pe aceea a intrării în Transilvania. Hotărîre istorică, prin care Țara Românească își asuma rolul de a crea o nouă ordine politică într-o zonă de competiții între mari puteri și între ale cărei urmări imediate nu va fi numai lichidarea domniei lui Andrei Báthory și, cu ea, a proiectului polon, ci și înfăptuirea unității politice și naționale a poporului român.

Dar neprimirea banilor trimiși de împărat îl pune pe Mihai în situația de a nu putea să-și plătească corpul de mercenari. Pentru moment se aștepta ca Andrei Báthory să-și

definească poziția: fie că trece în tabăra creștinilor, fie că rămîne aliatul turcilor și dușman al împăratului.

La începutul lunii septembrie 1599 începe în tabăra adversarilor o vie activitate diplomatică pentru realizarea unei acțiuni comune împotriva lui Mihai. Ieremia Movilă intervine pe lîngă regele polon, Sigismund al III-lea, ca să sprijine acțiunea moldo-transilvăneană de a-l alunga pe Mihai din Țara Românească. La 9 septembrie se știa la Varșovia că Zamoyski era de acord cu planurile lui Ieremia Movilă și Andrei Báthory. Paralel cu acțiunile diplomatice pe care le duce din momentul în care are loc schimbarea din Transilvania, domnul român își ținea oastea pregătită pentru a face față unui atac turcesc. Cum turcii pregăteau construirea unui pod la Giurgiu, toată luna iunie, după cum mărturisește un mercenar polon aflat în slujba lui Mihai, oastea „a stat în șa", voievodul așteptînd „cu mare bucurie" să-i bată pe turci [1], toată vara Mihai ținîndu-și oastea în tabără, pregătit să-i înfrunte pe aceștia.

Paralel cu evenimentele politice din Transilvania turcii execută mereu incursiuni din cetățile dunărene pe pămîntul Țării Românești, obligînd pe Mihai să țină în permanență cetele lui Preda Buzescu și corpul de haiduci comandat de Baba Novac gata de luptă pe linia Dunării. În iulie 1599 oamenii lui Preda Buzescu capturează în preajma Giurgiului trei galere și două șăici turcești trimise de Mahmud pașa pentru a ataca malul românesc. Haiducii lui Baba Novac pradă pe malul celălalt, luînd lucruri și băgînd spaima în otomani. Mihai Vodă dorea pacea la Dunăre și ar încheia-o bucuros, dar Mahmud pașa amenință, afirmînd că „înainte de a se îndrepta spre Belgrad, marele vizir Ibrahim pașa va spulbera Țara Românească de pe fața pămîntului". Într-adevăr, la 1 august 1599, Ibrahim pașa cu 40.000 de oameni se apropia de Belgrad, cu gîndul de a merge asupra cetății Oradea. Astfel, afirmațiile lui Mahmud pașa încep să se confirme de fapte.

Evenimentele se precipitau la granițele țării, și impuneau luarea unor hotărîri importante. De aceea, la începutul lunii august 1599, Mihai ține sfat de război în tabăra de lîngă Tîrgoviște. Dintre boieri, primul care ia cuvîntul este Teodosie Rudeanu. El arată că se teme mai mult de războiul în Transil-

[1] Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești (1596—1599)*, vol. V, București, 1932, p. 337.

vania decît la Dunăre. Mihalcea-banul propune să se încheie pace cu marele vizir, în care scop să fie trimis în solie Andronic vistierul. Dar Buzeştii, Baba Novac, Udrea Băleanu şi alţi căpitani cer să se ducă mai departe războiul cu turcii. Lor li se alătură Stoichiţă din Strîmba şi Andrei vistierul. Marele vizir, susţin aceştia, ca un făţarnic încearcă să ne adoarmă cu vorbe dulci şi în ascuns îl pregăteşte pe cardinalul Andrei Báthory şi pe Ieremia Movilă asupră-ne. Mihai, chibzuind răspunsul, arată, că pînă ce nu primeşte răspunsul marelui vizir, va sta de veghe la hotare.

În toamna anului 1599 Mihai era într-adevăr într-o situaţie din care nu putea ieşi decît printr-o energică acţiune militară, dublată, de o abilă activitate diplomatică, ceea ce el a şi reuşit să facă [1]. Voievodul aflase că Ieremia Movilă cu ajutorul lui Zamoyski este gata să pornească împotriva sa. Acelaşi lucru vroia să-l facă şi Andrei Báthory, iar sultanul se declarase de acord cu înlocuirea lui Mihai şi numirea lui Simion Movilă, ca domn al Ţării Româneşti. Exista, de asemenea, teama că o armată turcească ar putea trece Dunărea în momentul în care moldo-polonii intrau în Ţara Românească. În luna septembrie 1599, Ţara Românească se afla ameninţată de toţi vecinii ei, iar în interior puterea domnului muntean părea că se clatină, din cauza lipsei banilor necesari pentru întreţinerea armatei. Ca urmare — relatează un mercenar polon — „în oastea noastră a fost mare zarvă din pricină că Mihai Vodă nu avea bani cu ce să ne plătească“ [2].

Faţă de situaţia creată, Mihai trebuia să se asigure că nu va fi atacat de turci, în momentul în care pătrunde în Transilvania. Nehotărîrea împăratului Rudolf al II-lea faţă de planurile făurite de Mihai în legătură cu Transilvania, intenţia acestuia de a duce tratative cu turcii se datoresc activităţii diplomatice a lui Andrei Báthory. Brutal, cardinalul îi poruncea lui Mihai, ca unui principe care ar fi domnit din mila lui, să plece din Ţara Românească, precizînd că hotărîrea lui este şi voia împăratului Rudolf [3]. Evenimentele se precipitau cu repeziciune. Cardinalul urmărea pacea cu turcii şi să obţină Ţara Românească şi unele părţi către Timişoara, cu cedarea drepturilor

---

[1] Ştefan Ştefănescu, *Ţara Românească de la Basarab I „Întemeietorul“, pînă la Mihai Viteazul*, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1970, p. 154.

[2] Andrei Veress, op. cit., p. 338.

[3] Manole Neagoe, op. cit., p. 163.

asupra Lipovei și Inăului, angajîndu-se ca, împreună cu Ieremia Movilă „să prindă pe Mihai Voievod și să-l trimită la Poartă, dar cu învoială ca Țara Românească să nu fie recunoscută altora decît fratelui moldoveanului, cum i-a fost promisă, cu plata tributului anual, adică 5.000—6.000 de țechini de aur, cum se plătea în vremea veche, și tot așa și Ardealul"[1]

Încep mișcările de trupe ale adversarilor. La 26 octombrie 1599, Ieremia Movilă era la Roman, cu intenția de a intra în Transilvania pe la Oituz. Jonctiunea trupelor moldo-transilvănene avea, așadar, să se facă în Țara Bîrsei, de unde oastea celor doi urma să pornească împotriva domnului muntean. Tocmai aceasta explică trecerea lui Mihai în Transilvania, în luna octombrie. Într-adevăr situația voievodului nu avea altă ieșire, dar era și foarte critică, pentru că acțiunea ce avea să o întreprindă putea să-l ducă fie la prăbușirea sa, fie la marea izbîndă a neamului românesc. Tactica ce i se impunea era simplă : trebuia să-și atace dușmanii pe rînd, înainte de a-și uni forțele. Dar asupra cui să pornească în primul rînd ? Mihai știa că toamna turcii intră în cantonamentele de iarnă și nu l-ar ataca la Dunăre. Același lucru îl făceau și trupele polone dislocate în Moldova. El avea a se teme numai de ajutorul pe care Ieremia Movilă l-ar putea da cardinalului. Toate aceste motive l-au determinat pe Mihai Viteazul ca să-l alunge pe Andrei Báthory din Transilvania, ținînd seama de importanța strategică pe care această provincie românească o reprezintă în sistemul de apărare a spațiului carpato-dunărean. Poziția centrală pe care teritoriul intracarpatic o avea față de toate provinciile locuite de români, cît și coroana Carpaților care proteja în chip natural podișul Transilvaniei, îi crea o situație privilegiată lui Mihai din punct de vedere politic și militar. Prin alungarea lui Andrei Báthory și unirea Transilvaniei cu Țara Românească, se crea o situație favorabilă pentru apărarea țărilor române față de un atac otomon, după cum puteau fi anihilate cu ușurință, orice încercări ostile din partea lui Ieremia Movilă și a polonilor [2].

Meritul marelui voievod este acela de a fi știut să pregătească, în strict secret, campania din toamna anului 1599. Grosul oastei lui Mihai era concentrat inițial în regiunea Focșani pentru a preîntîmpina un eventual atac dinspre Moldova. Pen-

[1] Hurmuzaki, XII. p. 469.
[2] Manole Neagoe, op. cit., p. 171.

tru a duce în eroare pe Andrei Báthory, domnul român motiva concentrarea trupelor prin intenția de a porni contra turcilor care se pregătesc să atace la Dunăre. În momentul în care se decide să treacă la acțiune, Mihai ordonă concentrarea oștilor în două puncte deosebite. Astfel, încă în prima parte a lunii octombrie 1599, oștile Țării Românești erau puse din nou pe picior de război [1]. Corpul principal de oaste de sub comanda directă a voievodului se adună în zona Târgoviște–Gherghița. Pentru a păstra secretul operațiunilor în ajunul intrării în campanie, soldații lui Mihai nu știau unde vor merge. Gruparea secundară se concentra în zona Craiova sub comanda fraților Buzești și a banului Udrea, „sub pretext că ar voi să facă o incursiune peste Dunăre în pașalîcurile turcești".

Din știrile istorice, care se referă la concentrarea oastei Țării Românești în cele două zone principale rezultă că în primăvara și vara anului 1599 Baba Novac se afla în apropierea domnului muntean, care avea oastea concentrată în zona Dunării pentru a preveni un eventual atac turcesc pe la Turnu sau Giurgiu.

La porunca voievodului, în zorii zilei de 10 octombrie 1599, din poienele și din pădurile de la nord de București se ridică cetele de haiduci, staționate pentru odihnă după marșul executat din părțile Giurgiului, și se adună pentru a se deplasa în tabăra de la Ploiești. Deodată, drumul se umple cu cei aproape 6.000 de haiduci călări ; sîrbii echipați cu bunde castanii, bulgarii în cojocele alb-gălbui, arnăuții pestriți la îmbrăcăminte și mustăcioși, înarmați cu halebarde ori cu archebuze, cu suliți și steaguri. În fruntea lor se afla bătrînul căpitan Baba Novac, un uriaș cu barbă colilie, mare, stufoasă, cu cușmă neagră rotundă, pe un cal roib. Înainte de pornire, Baba Novac, care nu era străin de pregătirile de război, arată haiducilor că marșul trebuie să se execute ziua și noaptea în deplină disciplină pentru a se ajunge în cel mai scurt timp în tabăra domnului român. Ordinul este executat întocmai, căci în ziua de 11 octombrie corpul de haiduci sosea la Ploiești. Astfel, la începutul lunii octombrie Baba Novac se afla cu oștenii săi în tabăra de la Ploiești, ca o forță mobilă de călăreți pentru a interveni acolo unde s-ar produce vreun atac prin surprindere polon sau turcesc. Faptul este confirmat și de cronicarul

[1] Marin George, op. cit., p. 30.

transilvănean Szamosközy, care arată : „În acea zi curtenii, încălecați pe cai, împreună cu sîrbii și cazacii, erau în afară de tîrg ; pedestrașii al căror număr se ridica pînă la cincizeci de mii [cifră exagerată de cronicar], căci tot aici fuseseră atunci și haiducii lui Baba Novac, erau așezați în cinci sau șase rînduri, începînd din tîrg pînă la ușa voievodului“ [1]. Despre prezența lui Baba Novac în zona Ploiești la începutul concentrării armatei de către Mihai vorbește și Nicolae Bălcescu, care scrie : „Toată gloata ostașilor români și sîrbi erau așezați în piață și pe uliți, iar călăreții gvardiei sale, numiți curteni, și o ceată de cazaci și de poloni, îi răspîndi împrejurul orașului. Generalului Baba Novac, care avea sub comanda lui 5.000 oameni pedestrime, precum și pe haiducii din Ungaria, îi dete poruncă de a-și întocmi ostașii săi armați în cinci rînduri, din piață pînă la curtea palatului domnesc“ [2].

Mihai era, în orice caz, prevenit. Dinspre turci un atac nu era probabil, în viitorul imediat, deoarece, în august 1599, el primise „steagul“, semn al confirmării domniei. Amenințat în schimb să fie scos din propria sa țară de noul principe al Transilvaniei, hotărăște să atace el întîi ; mai ales că era un adversar care năruia și coaliția antiotomană. Rudolf al II-lea, sesizat în iulie 1599 printr-o solie alcătuită din Stoichiță vistiernul și Petre Grigorovici, își dăduse asentimentul. Avea de fapt interes să accepte planul propus de Mihai, altminteri, dacă Andrei Báthory își consolida stăpînirea, obiectivele Ligii — condusă de Rudolf — erau serios periclitate. Cînd primi răspunsul de la Praga, Mihai se afla în tabără, la Ploiești. Expediția întîrzie totuși mai bine de o lună din cauza ezitărilor lui George Basta, generalul imperial, care trebuia să atace în Transilvania dinspre apus. Temîndu-se de vreo complicare a situației și cum Rudolf nu trimisese un ordin expres lui Basta să intre în acțiune, Mihai se hotărî să pornească singur. După cum ideea înlăturării dușmanului din Transilvania a fost a lui, iar nu sugerată de imperiali, tot așa și înfăptuirea acestei idei îi aparține exclusiv. Ea formează unul din marile titluri de glorie ale domnului, un model de gîndire și acțiune politică și militară.

---

[1] *Cronicarul Szamosközy*, p. 114.

[2] Nicolae Bălcescu, op. cit., p. 250—251. Este vorba de 5.000 de haiduci călări sîrbi și, nu pedestrași, așa cum se spune în text.

Mişcările de trupe au fost calculate şi efectuate cu atîta precizie încît, în ziua şi ceasul hotărît, lupta s-a dat în condiţiile dorite de voievodul Mihai [1].

Cu sau fără voia împăratului, Mihai se hotărî să-şi împlinească neîntîrziat dorinţa. Şi deoarece generalul imperial George Basta, cel ce trebuia să atace concomitent dinspre nord, întîrzia, domnul român, care avea oştile pregătite de luptă, cuprins de neastîmpărul ce-l caracteriza în general şi cu deosebire cînd se găsea la o răspîntie de mare însemnătate, hotărăşte aruncarea în viltoare fără întîrziere şi cu propriile-i puteri.

Susţinut de asemenea credinţă tare şi încredere nestrămutată în biruinţa cauzei drepte pentru care se hotărîse să-şi jertfească „chiar de ar fi să-şi lase acolo corpul şi viaţa", Mihai porni în iureş spre Transilvania. Mai întîi, la 12 octombrie, trupele sînt trecute în revistă şi după ce toţi căpitanii au depus jurămîntul de credinţă voievodului Mihai, şi cu încredere în biruinţă, în după-amiaza aceleaşi zile, începe din Ploieşti marşul pe direcţiile stabilite pentru traversarea munţilor, pe valea Teleajenului şi a Buzăului. Astfel, la 5/15 octombrie 1599 un prim corp de oaste, mai numeros, sub comanda domnului însuşi, trece prin pasul de la Tabla Buţii (la vest de valea Buzăului), în timp ce o coloană de cazaci, urcînd pe valea Teleajenului, intrase pe la trecătoarea de lîngă Ciucaş.

Mihai pătrunde în Ţara Bîrsei cu un dublu scop : să se asigure de credinţa cetăţii Braşovului şi să se unească cu secuii, care, în număr de două mii, îi aşteptau cu tabăra la Întorsura Buzăului. Alte detaşamente de secui au închis pasurile spre Moldova pentru a împiedica orice mişcare a lui Ieremia Movilă spre Transilvania. Acestora Mihai le promite vechile libertăţi pe care le-au avut în vremuri mai vechi, răpite de politica Báthoreştilor. În ziua de 20 octombrie, Mihai era la Prejmer. Marşul trupelor este fulgerător chiar într-o regiune muntoasă. Braşovenii trimit o delegaţie la voievod care se angajează să păstreze o strictă neutralitate pînă la încheierea ostilităţilor. În cazul în care Mihai cîştigă campania, ei aveau să i se supună. În acelaşi timp, corpul de haiduci al lui Baba Novac începe deplasarea către valea Oltului, pentru a se uni cu gruparea comandată de fraţii Buzeşti şi banul Udrea, astfel ca „împreună cu toate oştile Craiovei, ale Jiului şi ale Mehedinţilor să iasă cu ele înaintea lui Mihai Vodă, către luncile

[1] C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 345—347.

Sibiului"[1]. Motivul acestor mişcări în dispozitivul oastei româneşti exprima dorinţa lui Mihai de a întări gruparea de la Craiova, care urma să se deplaseze pe valea Oltului spre Turnu Roşu sub comanda lui Baba Novac, a fraţilor Buzeşti şi a banului Udrea. Prin modul cum erau plasate în spaţiu şi urmau a se pune în mişcare, cele două grupări aveau posibilitatea să se sprijine reciproc, fiecare din ele păstrîndu-şi libertatea de a ataca inamicul în spate, indiferent spre care din ele s-ar fi dirijat acesta[2]. O coloană din gruparea voievodului se deplasează de la Ploieşti pe valea Prahovei către Predeal, de unde coboară la Braşov[3], în apropierea căruia s-a unit cu coloana principală la 20 octombrie ce, la această dată, era la Prejmer. Prin aceasta se urmăreşte trecerea în timp cît mai scurt a Carpaţilor cît şi faptul de a nu avea prea multe forţe armate concentrate la un loc spre a nu prinde de veste cardinalul, care prin oamenii săi din Braşov era informat de mişcările oastei muntene.

La 21 octombrie 1599, Mihai trece pe lîngă Codlea, de unde trimite ştafete prin Bran—Cîmpulung cu porunca pentru Baba Novac, fraţii Buzeşti şi banul Udrea să treacă munţii în Transilvania. Trecerea are loc pe la Turnu Roşu şi, în ziua de 26 octombrie ajung în satul Tălmaciu, unde îşi aşează tabăra. Gruparea principală comandată de Mihai, continuă înaintarea prin Făgăraş—Cîrţa—Avrig şi, la 25 octombrie intră în Veştem. Organizarea temeinică a marşului, repeziciunea de execuţie a deplasării şi alegerea chibzuită a punctelor de trecere a Carpaţilor, ca şi lipsa măsurilor de prevedere din partea inamicului au făcut ca forţele conduse de Mihai să nu întîmpine efectiv rezistenţe în calea lor. O scurtă ciocnire a avut loc lîngă Făgăraş cu detaşamentul condus de Moise Székely, trimis de cardinal în recunoaştere. Relativ uşor au înaintat şi „Oştile Craiovei" (ale „Jiului şi Mehedinţului"). Corpul de haiduci condus de Baba Novac a aflat tot aşa de puţină împotrivire pînă la Turnu Roşu, unde era deja încadrat în gruparea armatei ce înainta spre Transilvania pe valea Oltului. Prin împărţirea oastei româneşti în coloane, domnul muntean şi-a asigurat nu numai o bună coordonare a acţiunilor în vederea luptei hotărîtoare, dar a şi ţinut adversarul în

---

[1] *Cronica Buzeştilor*, p. 104.

[2] Ion Ionaşcu, Victor Atanasiu, op. cit., p. 98.

[3] Nicolae Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, Editura militară, Bucureşti, 1968, p. 275.

nesiguranță, nedîndu-i posibilitatea să cunoască în ce parte sînt concentrate forțele principale. Această concepție de mișcare a trupelor i-a permis lui Mihai să stăpînească un spațiu mai mare de la inamic, ceea ce a contribuit în mare măsură la asigurarea posibilităților de aprovizionare a oastei prin rechiziționări locale de animale de tracțiune, furaje și alimente din zonele străbătute de armată. Este demn de subliniat faptul că deplasarea prin ținuturile secuiești răspundea deziderateloi de ordin politic și militar ale momentului : asigurarea unei bune baze de operații, ajutor în aprovizionarea trupelor și mărirea efectivelor armatei, asigurarea spatelui față de o eventuală acțiune din Moldova. Împărțirea armatei în trei coloane pentru un atac concentric asupra inamicului a fost făcută de Mihai și pentru faptul că oștile cardinalului nu erau concentrate și nici nu puteau fi strînse înainte de jonctiunea trupelor proprii după trecerea Carpaților. Era astfel înlăturată posibilitatea unor atacuri din partea lui Andrei Báthory asupra vreuneia din coloanele oastei muntene.

Bănuind că în timpul lipsei sale din țară turcii ar putea ataca la nord de Dunăre, Mihai a luat cu sine pe Doamna Stanca, iar la Tălmaciu va sosi și fiica lor, Florica. Bănuielile domnului s-au adeverit, căci încă în cursul lunii octombrie, turcii fac o incursiune pînă la București, ducînd cu ei un doritor al scaunului domnesc. Oastea lăsată lui Dumitru vornicul de 5.000 de oameni pentru paza hotarelor sau a capitalei respinge însă inamicul și-l obligă să se retragă la sud de Dunăre.

La trecerea Carpaților totalul armatei Țării Românești care va acționa în Transilvania era în jur de 35.000 de oameni. Cronicarul Szamosközy arată că Mihai „a avut cînd a venit în Ardeal 16.000 de călăreți și 14.000 de pedeștri, afară de aceea secuime“ [1]. Despre voluntarii secui se apreciază că ar fi fost 8.000—10.000 de oameni. Însă în acest număr intră și aproximativ 3.000 de cazaci, mulți foști luptători la Călugăreni, care se vor remarca prin vitejia și credința lor și în bătălia de la Șelimbăr. În compunerea oștirii se mai aflau haiducii liberi și „oastea pămîntească a Țării Românești“, cu „mîndrul corp al roșiilor de țară și cel al măciucașilor“. Din totalul forțelor, circa 6.000—8.000 de oameni constituiau gruparea secundară. Artileria dispunea de 80 de tunuri mari și

[1] *Cronicarul Szamosközy*, p. 118.

mici. Inamicul, în momentul angajării bătăliei, dispunea de 20.000—25.000 de oameni și 45 de tunuri. Rezultă, din punct de vedere numeric, o ușoară superioritate din partea forțelor lui Mihai. Aceleași date le dă și Nicolae Bălcescu, care arată că „fiecare armie număra ca la 25.000 luptători" [1]. Egalitatea în raportul de forțe ridica probleme serioase pe plan militar lui Mihai, știut fiind că lupta ofensivă pretinde, de regulă, superioritatea în forțe și mijloace, avînd în vedere că cel care se apără are de partea lui alegerea dispozitivului, plus posibilitatea de a lovi din așteptare și din poziții acoperite, dinainte pregătite, ce îl expun mai puțin. Dar Mihai nu a renunțat la planul său militar. El se bizuia pe experiența și puterea de izbire a oștenilor săi, precum și pe sprijinul populației locale, profund nemulțumită de nobilimea din Transilvania. După cum afirmă cronicarul Szamosközy, rezultă că „Mihai încă înainte de intrarea sa a atițat în ascuns întreaga sărăcimea românilor din Transilvania". Această tactică a voievodului român a dat roade. Mare parte dintre țăranii iobagi din Transilvania au ieșit în calea oastei românești cu merinde și daruri în speranța că starea lor greu de suportat va fi îmbunătățită. Mulți dintre ei s-au înrolat în oastea Țării Românești. La fel au procedat și secuii, care erau nemulțumiți de familia Báthoreștilor. Cu aceștia, se arată în unele documente, Mihai „stătuse în înțelegere de mai înainte". Numărul secuilor și al sașilor care s-au alăturat oastei lui Mihai era de circa 4.000 de oameni.

În ziua de 26 octombrie 1599 s-a făcut joncțiunea la Tălmaciu, între oastea domnului cu unitățile comandate de Baba Novac și oastea de țară venită din Oltenia de sub comanda fraților Buzești și a banului Udrea. Lîngă Tălmaciu Mihai organizează o tabără fortificată din care, unde își adăpostește și familia : soția Stanca, fiul Nicolae Pătrașcu și fiica Florica. În felul acesta, orice risc era evitat pentru o armată ce se deplasa pe două coloane diferite. Grupările întrunite au continuat deplasarea spre cetatea Sibiului, punînd stăpînire, în ziua de 27 octombrie, pe satul Șelimbăr. Marșul de la Tălmaciu la Șelimbăr a fost fulgerător, cum spune solul imperial Carlo Magno. Străjile haiducilor comandați de Baba Novac prind un cazac nobil cu o scrisoare pe care cardinalul o scri-

[1] Nicolae Bălcescu, op. cit., p. 265.

sese voievodului Moldovei, Ieremia Movilă[1]. Andrei Báthory afirmase la început că „va distruge" pe Mihai; acuma înțelegînd realitatea, încearcă un demers „in extremis", prin nunțiul papal Germanico Malaspina, care, însoțit de Moise Székely și Melchior Boghaty, vine în tabăra voievodului spre a-l convinge să renunțe la luptă și să se retragă. Malaspina spune că vorbește în numele împăratului și al papei, ceea ce nu-l impresionează pe domnul român. El înțelese manevra trimisului cardinalului, aceea de a cîștiga timp pentru concentrarea forțelor armate. Mihai se sfătuiește cu căpitanii săi. Radu Buzescu este revoltat de faptul că Moise Székely a cutezat să mai vină în fața voievodului, care îl judecase pentru trădare. La rîndul său, Baba Novac atrage atenția lui Mihai să nu se lase amăgit de solia trimisă de cardinal. A doua zi, cînd nunțiul papal a venit din nou pentru parlamentări, Mihai îi răspunde categoric că n-a venit dintr-o dorință a sa, ci obligat de atitudinea cardinalului care s-a aliat cu Poarta și a vrut să-l și scoată din propria sa țară. Nu din vina lui se bat acum între ele oști „creștine". Și tot domnul arată aceluiași raționeu superioară a acțiunii sale, și anume interdependența Țării Românești și a Transilvaniei în lupta pentru drepturile lor: „(...) din moment ce sînt atît de legate între ele provincia sa (Țara Românească) și aceasta (Transilvania), încît căzînd una, cade și cealaltă și menținîndu-se una se menține și cealaltă". Malaspina, oprit în tabără, pînă la încheierea bătăliei, n-a mai avut cum să comunice răspunsul lui Andrei Báthory.

Ca loc al bătăliei a fost aleasă cîmpia dintre orașul Sibiu și satul Șelimbăr, teren care coboară uniform de la nord spre sud. La nord, cîmpia este închisă de cetatea Sibiului, iar la sud de pădurile de pe pantele de sud-vest de Șelimbăr. Poziția dominantă a terenului o constituia înălțimea Türkenhügel (Movila Turcilor), situată pe versantul sudic al văii Săpunului. Unele documente ale vremii arată că sibienii au privit desfășurarea bătăliei de pe zidurile cetății. Dispozitivul de luptă al lui Andrei Báthory se afla între valea Săpunului și Sibiu, iar al lui Mihai la sud de vale. Distanța între primele linii ale adversarilor era de aproximativ 1.500 de metri. Dispoziti-

[1] *Călători străini despre țările române*, vol. IV, Editura științifică, București, 1972, p. 123—124.

vul cardinalului era organizat pe trei linii de luptă, cu efective aproximativ egale, de 5.000 la 6.000 de oameni fiecare. Intenția comandantului armatei Gaşpar Korniş, era de a face efortul la centru şi la stînga dispozitivului oastei muntene.

Oastea lui Mihai era organizată tot pe trei linii, nuanțate însă din punct de vedere al efectivelor. Linia a treia era retrasă mai înapoi şi dispusă la stînga dispozitivului, avînd rol de rezervă. Cea mai puternică era linia întîi, 15.000 de oameni, formată din pedestrime şi cavalerie, în timp ce linia a doua era alcătuită în majoritate din cavalerie. Rezerva se afla sub comanda directă a voievodului. Planul lui Mihai era să-l atragă pe adversar cît mai departe de zidurile Sibiului, să atace pe aripa dreaptă a oastei transilvănene şi să taie în felul acesta legătura dintre oastea cardinalului şi cetatea Sibiului. De aceea, luptele cele mai îndîrjite s-au dat pe aripa stîngă a oastei condusă de Mihai.

După o atentă analiză a frontului, Mihai a intuit partea vulnerabilă a dispozitivului de luptă inamic, respectiv aripa dreaptă, exploatînd aceasta în folosul său. În acest scop el a împins forțele principale în primul eşalon cu o uşoară gravitate spre stînga, unde se găsea Baba Novac, pentru a putea intercepta şi tăia la momentul potrivit comunicația spre Alba Iulia, de fapt, drumul de retragere a inamicului. Orientînd greul luptei în direcția unde urmau să acționeze cei 6.000 de haiduci, voievodul punea mari speranțe în calitățile militare ale lui Baba Novac. „Pentru aceea — remarcă Nicolae Bălcescu — el întări bine stînga sa, față cu dreapta lui Andrei, puind acolo pe Baba Novac, vestit general pe acele vremi“ [1].

Linia întîia era comandată de căpitanii Ştefan Lazăr, Moise Székely şi Petru Husár. Steagul mare al oastei lui Andrei Báthory era purtat de căpitanul Ştefan Lazăr. În aceeaşi direcție era şi visteria cardinalului, alcătuită din 46 de care.

În cadrul dispozitivului de luptă, Baba Novac avea la dreapta munteni, lefegii moldoveni, călăreți unguri, poloni şi sîrbi. Rezerva, formată din cetele boiereşti şi din circa 1.000 de secui, se afla la dispoziția lui Mihai. Artileria era aşezată pe creasta Türkenhügel. Baba Novac era în armură de oțel, călărind un cal alb, voinic. El se îndreaptă spre locul unde erau adunate căpeteniile de frunte cu voievodul Mihai pentru a primi ultimele porunci de luptă. Sosit la locul adunării,

[1] Nicolae Bălcescu, op. cit., p. 274.

îl salută cu spada în mînă pe domnitor, la care acesta îi răspunde cu buzduganul de luptă. Eşti aripa mea stîngă îi spune Mihai. Îl izbeşti pe căpitanul Ştefan Lazăr, intri între el şi zidurile Sibiului, iei tunurile inamice şi revii în tabără. Te deplasezi în taină să nu te simtă nimeni. Ieşi la şarjă cînd cetele de călăreţi unguri conduşi de căpitanul George Makó, şi secuii lui Peter Domokós vor lovi linia întîia. Baba Novac coboară rîpa în galop îndreptîndu-se spre corpul de haiduci. Fulgerări de armuri, de coifuri, panaşe verzi şi roşii şi albastre, eşarfe, cavaleri mîndri în şei. Peste tot se mărşăluieşte cu flamurile desfăşurate. În ambele tabere se aşteaptă semnalul de luptă.

În dimineaţa zilei de 18/28 octombrie 1599, la ora 9, a început marea confruntare de la Şelimbăr, iniţiativa bătăliei aparţinînd lui Mihai. Semnalul luptei a fost dat de focul artileriei ambelor tabere. Voievodul Mihai şi-a îmbărbătat oamenii la luptă şi a început el atacul, scrie cronicarul Szamosközy [1]. Ghiulele inamicului se sparg la o sută de paşi înaintea liniei întîi, la centrul căreia era căpitanul George Makó. În flancul stîng al gărzii, cei o mie de secui călări ai căpitanului Peter Domokós trec la trap din coloană în linie de escadroane. Sunetul trîmbiţilor dădeau semnalul de atac. Baba Novac face două semne cu sabia. Inimoşi, viteji, impetuoşii haiduci trec la şarjă, urmărind să intre între aripa dreaptă a căpitanului Ştefan Lazăr şi aripa stîngă a centrului, în faţa căruia începe să lupte şi căpitanul Moise Székely. Haiducii lui Baba Novac lovesc puternic pedestrimea cardinalului Andrei Báthory, care se afla în fruntea oastei şi, nu numai că a lovit-o, dar a făcut o breşă în rîndurile ei, încît a clătinat-o de pe poziţie. Astfel, puternicul atac condus de Baba Novac a asigurat un prim succes al aripii stîngi a oastei muntene. Lupta continuă cu şi mai multă îndîrjire. Gruparea lui Baba Novac întîmpinînd o dîrză rezistenţă, Mihai introduce în luptă şi forţele de cavalerie de la centrul primei linii aflată sub comanda directă a domnitorului. Confruntarea devine tot mai înverşunată. Haiducii, aprinşi de văpaia luptei, continuă înaintarea în dispozitivul inamic. Odată cu ei înaintează şi grosul oştirii. „Fiind călcată de copitele cailor sau străpunsă cu suliţele", pedestrimea inamică nu a mai putut rezista. Armata nobilimii face eforturi disperate pentru a opri atacul.

[1] *Cronicarul Szamosközy*, p. 158.

Față de această situație, inamicul încearcă să se desprindă din încleștarea cu oastea lui Mihai pentru a se retrage spre zidurile cetății Sibiului. Baba Novac, care oprise pentru un moment atacul în vederea reorganizării dispozitivului de luptă de către voievod, își îmbărbătează călăreții să continue lupta cu și mai multă îndîrjire. Cuprinsă de panică, nobilimea cardinalului caută să se refugieze spre Veștem-Tălmaciu. Pentru a nu avea răgazul necesar de regrupare, Mihai poruncește boierilor Buzești și banului Udrea Băleanu să-și conducă steagurile la atac.

Lupta continuă să se desfășoare între grosul celor două armate. Haiducii lui Baba Novac se bat voinicește. Căpitanul Ștefan Lazăr, comandantul aripei drepte a inamicului, cu care haiducii s-au izbit încă de la intrarea lor în luptă, este omorît de Baba Novac. Bătrînul Ștefan Lazăr se prăbușește de pe cal în armura grea ce o purta. Baba Novac trece la exploatarea succesului, concomitent cu introducerea de către voievod în luptă și a forțelor de la aripa dreaptă a primei linii. Bătălia ia proporții. Ambele tabere aruncă în luptă rezervele.

Surprinzător, se produce în toiul luptei un contraatac viguros al trupelor comandate de Gașpar Korniș. Acest contraatac fusese așa de bine organizat încît, nu numai că încetini ofensiva oastei lui Mihai, dar reuși să restabilească dispozitivul inamic într-un moment cînd nimeni nu avea nici o speranță de victorie. Dușmanul se fixează la teren în cîteva locuri, ceea ce a permis lui Gașpar Korniș, cu forțele ultimelor două linii ale dispozitivului, „să facă un ocol la dreapta" și, atacînd în flanc trupele voievodului, să le oblige la retragere în direcția Cisnădie. Se aprecia că și linia a doua a lui Mihai este respinsă de centrul oastei cardinalului de sub comanda lui Petru Husár. Prima fază a bătăliei de la Șelimbăr se încheia în condiții favorabile pentru inamic, dar acesta nu a îndrăznit să le exploateze. Nunțiul papal Malaspina, spectator al acestei cutremurătoare bătălii ce a durat trei ore fără întrerupere, nota că „a văzut fugind nu numai infanteria și cavaleria, ci chiar și carele ce purtau artileria, așa că puțin a lipsit ca învingerea să fie de partea cardinalului".

Dar voievodul Mihai „cu nespus de mare voinicie și oarbă îndrăzneală", aruncă în luptă forțele liniei a 2-a și o parte din rezervă, formată din cete de cazaci și secui, cu ajutorul cărora oprește trupele aflate în retragere, întorcîndu-le „a doua oară la bătaie". În aceste clipe de grea cumpănă rein-

tră în luptă Baba Novac cu haiducii săi. Astfel începe a doua fază a bătăliei, care a durat pînă către ora 15. Printr-un atac puternic este dat peste cap contraatacul inamic. Românii pătrund adînc în valea Săpunului, și amenință cetele nemești cu încercuirea. Ca un patriarh bătrîn, Baba Novac, urcat pe Movila Turcului, îndeamnă la luptă oștenii cu strigăte și semne cu spada. Se reia treptat atacul de către trupele lui Mihai în flancul stîng al inamicului sub comanda sa directă. Mercenarii poloni și cazaci din oastea cardinalului trec de partea domnului român. Entuziasmat de primele succese ale haiducilor, Mihai intervine în persoană ; încurajîndu-și trupele, cerîndu-le să-și facă datoria, el se aruncă la atac cu cea mai mare vitejie și îndrăzneală. „Întocmai ca la Călugăreni — nota Nicolae Iorga — ceea ce restabili lupta a fost intervenirea personală tot așa de vijelioasă, a viteazului însuși“ [1]. Cu ultimele puteri, Mihai reia inițiativa luptei și respinge centrul și aripa dreaptă a adversarului. Haiducii lui Baba Novac și secuii lui Peter Domokós șarjează cu mare iuțeală în dispozitivul inamic. Pedestrimea inamică se destramă și fuge care încotro apucă pentru a scăpa de moarte. Dragonii și cazacii lui Walawski izbesc cu putere stînga comandată de Petru Husár, care intrase în luptă spre flancul stîng al cavaleriei căpitanului George Makó, pe care o dau peste cap. Gruparea comandată de Mihai intervine și în această parte în luptă și astfel se asigură izbînda. Armata nobilimii ungare este înfrîntă și „în risipă fugea în toate părțile“. „Alungatu-i-au și i-au împrăștiat“ pe ostașii lui Andrei Báthory — scrie cu amărăciune cronicarul Szamosközy. Însuși comandantul armatei cardinalului, Gaşpar Korniş, este făcut prizonier de călărețiі moldoveni. Se destramă și grupările comandate de Moise Székely și Petru Husár, care se retrag de pe cîmpul de luptă. Astfel, părăsit de căpitanii săi cei mai destoinici cu trupe cu tot, și, descurajat de atacurile continue ale oastei românești, Andrei Báthory nu mai așteaptă încheierea bătăliei, ci fuge, însoțit de cîțiva nemeși, de pe cîmpul de luptă. Sibienii închid porțile cetății, refuzînd orice ajutor oastei nobilimii, care spera să se salveze sub zidurile acesteia. Către ora 16, peste cîmpul de luptă de lîngă Sibiu se așternuse tăcerea. Doar gemetele răniților se mai auzeau din loc în loc.

[1] Nicolae Iorga, op. cit., p. 280.

La căderea întunericului, resturi ale forțelor dușmane se împrăștiau în dezordine în toate direcțiile. Între timp Andrei Báthory se îndreaptă spre munții din răsăritul Transilvaniei, cu gîndul de a trece în Moldova și apoi în Polonia. Dar nu a putut să-și realizeze planul deoarece, urmărit de cete de secui, rămas la urmă cu numai doi însoțitori, a fost ucis cu lovituri de topor în coliba unui păstor din munții Ciucului.

După biruința de la Șelimbăr, Mihai Viteazul a continuat urmărirea inamicului ce se retrăgea în dezordine pe diferite direcții, și anume : Făgăraș, Alba Iulia, Deva, Mediaș, Sighișoara și Odorhei. Prin aceasta se urmărea lichidarea tuturor resturilor fostei armate báthorești. Pe cîmpul de luptă de la Șelimbăr au căzut 2.027 soldați din ambele tabere. Oastea munteană condusă de Mihai a luat 1.000 de prizonieri și a capturat 45 de tunuri, cît și numeroase bagaje și steaguri ale armatei inamice. Deși întreaga armată a cardinalului putea fi nimicită, a fost totuși cruțată de biruitor, după intervenția lui Malaspina. La obținerea victoriei de la Șelimbăr o însemnată contribuție, în unele momente decisive ale bătăliei, au adus-o și cei aproape 6.000 de haiduci călări de sub comanda directă a lui Baba Novac. La gloria armatei române eliberatoare și Baba Novac a fost unul din eroii învingători, unul dintre generalii de frunte ai voievodului Mihai. În cele trei momente decisive ale luptei de la Șelimbăr mîna dreaptă a domnului român a fost Baba Novac. Oprit sau dat pentru un moment înapoi de inamic, bravul erou nu a disperat și și-a înzecit puterile, a îmbărbătat tot timpul pe haiducii lui să continue lupta cu și mai multă hotărîre. Prin poziția în dispozitivul de luptă — așa cum s-a arătat mai sus — Baba Novac a fost tot timpul în linia întîia, în încleștarea continuă cu inamicul. S-a bătut cu cei mai renumiți căpitani de oști ai nobilimii ungare ca : Ștefan Lazăr, Petru Husár, Moise Székely etc. S-a confruntat pe viață și pe moarte chiar cu Gașpar Korniș, căpetenia supremă a armatei cardinalului. Și i-a învins la Șelimbăr. Lui Baba Novac i-a revenit cinstea să ia armurile învinșilor și să le depună ca trofee de luptă în fața domnului român victorios. Era prima bătălie de amploare cînd Baba Novac a luptat direct sub comanda marelui voievod. Era prima dată cînd Baba Novac îndeplinea funcția de general comandant al unei părți de armată, al unei linii de bătaie în confruntarea cu o armată nobiliară modernă a acelei vremi.

Şi bătrînul general a ştiut să fie la înălţimea misiunii primite din partea bravului voievod român, devenind repede cel mai încercat şi cel mai bun general al domnului Mihai, dar şi cel mai devotat, aşa cum pe bună dreptate scria Nicolae Bălcescu.

Victoria de la Şelimbăr avea ca rezultat Unirea Transilvaniei cu Ţara Românească. Trei zile mai tîrziu, la 21 octombrie/1 noiembrie 1599, Mihai Viteazul intră în Alba Iulia cu un alai impresionant, relatat de un martor contemporan. Cetatea îl întîmpină cu mare bucurie. Mihai poartă tunică şi mantie albe, cu şoimi brodaţi în fir ; pe cap, cunoscuta cuşmă, al cărei surguciu, cu pene de cocor, stă prins într-o copcă de aur ; sabia bătută în rubine şi împodobită cu aur se află în partea stîngă ; cizmele sînt din săftian galben, ciorapii de mătase albă. Domnitorul este călare pe un cal roib. Vin apoi boierii şi căpitanii îmbrăcaţi şi ei somptuos, armaţi cu spade grele. Impresionează chipul uriaş al lui Baba Novac, cu barba şi părul alb, Stroe Buzescu cu manta verde cu brandenburguri castanii, apoi Preda şi Radu Buzescu, îmbrăcaţi la fel, doar în culori diferite ; apoi şirurile lungi de ostaşi munteni şi haiducii lui Baba Novac ; nobilii unguri şi foştii comandanţi ai armatei cardinalului care iau parte la ceremonie călări, dar fără arme, i se închină domnului ; la fel şi oraşele şi cetăţile, afară de cîteva de la hotarul de nord-vest, unde intraseră ostaşii generalului imperial George Basta. „Deci dobîndi Mihai Vodă două ţări : Ardealul şi Ţara Românească", îşi încheie relatarea cronicarul. De o parte şi de alta, oşteni falnici, între care şi haiduci, duc steagurile plecate spre pămînt ale báthoreştilor şi ale nemeşilor unguri, dobîndite în luptă.

Era pentru prima oară în istoria noastră milenară cînd un voievod al Ţării Româneşti domnea şi în provincia de la nord de Carpaţi. Astfel, Mihai s-a putut intitula domn al Ţării Româneşti şi al Transilvaniei, realizînd un prim pas spre înfăptuirea unităţii statale a poporului român. „Vestea acestei măreţe victorii — scrie cronicarul Szamosközy — a străbătut repede în toată ţara, neamul românilor ce locuieşte în satele Transilvaniei au făcut o conspiraţie şi, s-au unit cu conaţionalii lor veniţi de dincolo de Carpaţi şi, s-au ridicat în toate părţile. Întemeiaţi pe încrederea ce le-o da un principe din neamul lor atacau oastele nobililor şi pedepseau pe asupritori". Ecoul marii victorii a cuprins curînd toată Europa. La Viena, biruinţa de la Şelimbăr a fost anunţată prin salve de tun, iar la Besançon a fost sărbătorită prin procesiuni. Pînă şi

sultanul s-a grăbit să trimită lui Mihai un steag în semn că-l recunoaşte drept stăpîn al Transilvaniei.

Pe locul unde s-a desfăşurat memorabila luptă, se află o movilă cunoscută în popor sub numele de „Movila lui Mihai", unde se odihnesc cei care cu preţul vieţii lor au făcut să triumfe una din ideile şi din năzuinţele cele mai arzătoare ale românilor — unitatea naţională. Pentru cinstirea memoriei celor căzuţi în bătălia dintre Sibiu şi Şelimbăr pe această movilă s-a ridicat un monument pe care s-au dăltuit spre veşnică amintire cuvintele: „În amintirea ostaşilor lui Mihai Viteazul căzuţi pe aceste locuri în anul 1599 în bătălia de la Şelimbăr", omagiu adus în egală măsură şi oştenilor căzuţi din rîndul haiducilor conduşi de Baba Novac [1].

Crai al Ardealului prin izbînda de la Şelimbăr, pentru Mihai însă cea mai grea luptă abia acum începea. Cu o armată puternică, dar a cărei întreţinere punea zilnic cele mai grele întrebări, şi cu puţine detaşamente neclintite, printre care şi Baba Novac, domnul român trebuia să stăpînească înăuntru o ţară, unde ai săi erau cei mulţi, dar nu ei aveau atunci a-şi spune cuvîntul, şi, să se apere în afară împotriva tuturor duşmanilor ce se adunau la hotare. Tare pe dreptul lui, convins de misiunea ce revenea celor trei ţări româneşti strînse laolaltă, Mihai a dominat vîltoarea şi a îndrăznit să meargă pînă la capăt. Sînt aduse sub noua stăpînire şi părţile vestice ale Transilvaniei şi Banatului, „să ţie de hotarele acestor două ţări [Transilvania şi Ţara Românească], cum au fost de veac".

Îndată după victoria de la Şelimbăr, voievodul a înştiinţat în scris Poarta otomană că stăpîneşte Transilvania, că în Ţara Românească a lăsat pe fiul său Nicolae Pătraşcu şi că înţelege pentru ambele ţări să respecte raporturile anterioare cu Poarta: „Trimiţînd, ca şi mai înainte, peşcheşurile care se trimiteau an de an la Poartă, încă din vechime, nu ne opunem legii padişahului — preciza domnul. Dacă nu ne veţi fi potrivnici, atunci noi vom ţine regulile din trecut" — notează cronicarul Mustafa Selaniki. Cum Imperiul otoman era puterea dominantă la Dunăre — de la Buda şi pînă la Chilia şi în Deltă — demersul lui Mihai — prezentat Porţii otomane chiar în a doua decadă din noiembrie 1599 — apare cu totul normal. Sultanul nu formulă obiecţiuni şi-i trimite steag de domnie atît lui, ca stăpîn al Transilvaniei, cît şi lui Nicolae Pă-

[1] Marin George, *op. cit.*, p. 37.

trașcu. Gestul Porții înseamnă și o recunoaștere internațională a unirii celor două țări sub autoritatea lui Mihai.

Pentru cîrmuirea Transilvaniei a menținut sfatul princiar, format din nemeși unguri și din cîțiva boieri munteni. Mihai a numit pe episcopul Nápragy, în funcția de cancelar, pe Gașpar Korniș — învinsul de la Șelimbăr, Ștefan Csáky și Moise Székely (Secuiul) — comandant al armatei. Li se adăugară și cîțiva boieri munteni, Stoica (Stoichiță) din Strîmba numit mare postelnic (a condus două solii la Praga și Viena în 1599 și 1600) și Bărcan din Merișani — mare vistier în 1600 ; sfatul princiar este completat și cu banul Mihalcea Caragea, cu Teodosie Rudeanu și cu Lecca Racotă — ca agă. Cum comanda armatei o avea Moise Székely — un devotat al nobilimii ungare — practic, trupele nobilimii transilvane nu numai că n-au fost de folos lui Mihai, ci au constituit, la momentul potrivit, o forță îndreptată împotriva sa, așa cum s-a confirmat în august-septembrie 1600. Pentru cîrmuirea comitatelor și districtelor au fost lăsați mai peste tot vechii șpani. La Cluj însă jude este învestit Andrei Stăncel. Însărcinări temporare, speciale — de caracter administrativ, fiscal sau polițienesc — au primit unii dregători — armașul Sava, postelnicul Damian, spătarul Todor etc.

Cancelaria domnească a început folosirea limbii române, paralel cu slavona, în corespondența oficială din interiorul Principatului. A convocat dieta ori de cîte ori a trebuit să ia hotărîri însemnate de ordin politic, fiscal, administrativ sau social. În scurtul interval — aproape 11 luni — cît a durat stăpînirea lui Mihai peste munți, găsim începutul unor transformări în structura politică și social-economică a Transilvaniei în limitele situației create. În cea de-a treia dietă (20—27 iulie 1600), ținută la Alba Iulia, după dorința expresă a lui Mihai, s-au luat unele măsuri pentru îmbunătățirea stării iobagilor și preoților români din Transilvania.

Intervenția repetată a lui Mihai Viteazul în ședințele dietelor în favoarea populației rurale, care era precumpănitor românească, arată — fapt de reală însemnătate — că marele domn a gîndit să sprijine comunitățile românești din Transilvania și a căutat — atît cît i-au îngăduit împrejurările și anume realități majore ale timpului —, să ia unele măsuri în favoarea lor. Mihai nu putea lua măsuri radicale în Transilvania atît datorită structurii social-economice și politice existente, ce dăinuia de secole, cît și conjuncturii externe atît

de complicată. Țara Românească și Transilvania se aflau în zona de confruntare între două mari imperii și sub amenințarea unui atac tătărăsc și chiar moldovean dinspre răsărit. Secuilor — în care a găsit un sprijin real pe plan militar, le-a confirmat libertățile așa cum le-au avut confirmate de regii Ungariei, îndeosebi de Matei Corvin.

După unirea Transilvaniei cu Țara Românească, în luna noiembrie 1599, conform tratatului de la Tîrgoviște cu imperialii, din 9 iunie 1598, Nicolae Pătrașcu — la vîrsta de numai 15 ani — este numit domn al Țării Românești. Această domnie a durat pînă în septembrie 1600, cînd a fost predat ca ostatic generalului imperial George Basta. În conducerea trebilor Țării Românești, Nicolae Pătrașcu a fost ajutat de divanul domnesc de la Tîrgoviște, în timp ce exista un alt sfat domnesc pentru problemele mai importante, la Alba Iulia, care lua hotărîri pentru întreg teritoriul aflat sub autoritatea lui Mihai Viteazul.

Pentru a fi el și numai el stăpîn în Transilvania, unde poporul grăia aceeași limbă cu cei de peste munți și avea aceeași rîvnă spre libertate, Mihai ia o serie de măsuri de apărare militară, mai ales la vest, unde se aflau două căi importante de pătrundere : „poarta Someșului", accesibilă forțelor imperiale din Ungaria de Sus, și „poarta Mureșului", accesibilă forțelor turcești din pașalîcul Timișoarei. În acest scop a ocupat imediat cetățile Chioarul la nord și Lipova la sud, cheile de intrare. Hotarul dintre aceste cetăți îngloba și cetatea Oradei Mari, prelungindu-se spre nord pînă la aliniamentul localităților Debrețin și Valea lui Mihai, incluse în acest plan de apărare [1]. În cetățile mai importante din Transilvania, Mihai și-a instalat proprii lui căpitani. La Făgăraș este pus comandant — căpitanul Farcaș ; La Ocna-Mureș — banul Mihalcea ; la Gherla și Chioar — Lecca ; la Gurghiu — Constantin stolnicul, iar Andrei Barcsai, banul Lugojului și Caransebeșului, devine un sprijinitor de seamă al voievodului în lupta antiotomană și în campania pentru cucerirea Moldovei.

Corpul de haiduci de sub comanda lui Baba Novac a fost dislocat pînă la sfîrșitul anului 1599 în părțile Clujului pentru a înăbuși eventuale răzvrătiri ale nobilimii ungare împotriva domnului român. La sfîrșitul lunii decembrie 1599, Baba Novac a venit cu o puternică gardă de haiduci călări la Alba

[1] Ion Ionașcu, Victor Atanasiu, op. cit., p. 106.

Iulia pentru a lua parte la ceremonia prezentării consilierului aulic, Gaşpar Mellick, a trofeelor de război capturate în bătălia de la Şelimbăr, ce vor fi trimise de voievod împăratului Rudolf al II-lea. Baba Novac a asigurat cu oamenii săi paza trofeelor. O parte din haiduci au intrat în garda domnească făcînd zid cu săbiile lor în jurul voievodului Mihai, care le cunoscuse vitejia şi devotamentul încă pe cîmpul de luptă. După ieşirea purtătorilor cu trofee din sala festivă, Baba Novac a adus în lanţuri grele, sub paza haiducilor, pe căpitanii nobilimii ungare, între care şi pe Petru Husár, prinşi în bătălia de la Şelimbăr. Aceştia sînt prezentaţi consilierului aulic în vederea judecării lor de un sfat militar de război pentru înaltă trădare faţă de împărat. După această întrunire, Baba Novac este trimis cu cei 5.000 de haiduci pentru iernat în regiunea Lipova din Banat, avînd şi misiunea de a apăra această provincie românească de repetatele incursiuni turceşti organizate de paşalîcul Timişoarei. Totodată, atît Baba Novac cît şi ceilalţi căpitani primesc poruncă de la voievod să-şi sporească capacitatea combativă a oştirii şi să fie gata de luptă pentru primăvară. Mihai a ţinut în permanenţă legătura cu Baba Novac, care lua parte alături de ceilalţi căpitani la sfaturile cu caracter militar organizate la Alba Iulia.

La începutul anului 1600 se petrec evenimente mai puţin favorabile pentru Mihai. Împăratul Rudolf al II-lea plăteşte voievodului numai o parte din mercenarii cu care va lupta împotriva turcilor; marele han era să fie omorît la Belgrad de Ibrahim paşa, pentru că nu a vrut să pustiască Ţara Românească, deşi tot el va întări firmanul de domnie trimis de sultan domnului român. Zamoyski, hatmanul şi cancelarul regatului polon, uneltea la pieirea lui Mihai la îndemnul Movileştilor şi al lui Sigismund Báthory. La 15 ianuarie 1600 se trimitea ştire sultanului că Baba Novac cu haiducii sîrbi pradă paşalîcul Timişoarei şi pun foc mahalalelor cetăţii. În lupta antiotomană desfăşurată în Banat, Baba Novac era sprijinit şi de nobilii români devotaţi lui Mihai, printre care şi George Pitar din Caransebeş, făcut vornic de voievod, ce primise satul Sărăzanilor al castrului Jdioara din comitatul Timiş. Lupta cu turcii din părţile Timişoarei, care a durat o lună de zile, a fost încununată de succes. Stegarul Jivco Roşu şi şase haiduci izbutesc să răpună în luptă trei căpetenii otomane, şi anume: başbulucbaşa Selim Erden — ucis chiar de Baba Novac, stegarul Sander Kitaberî — feciorul paşei, tăiat de Jivco Roşu în

luptă corp la corp, şi timariotul Kemal Altinören, ucis de căpitanul Petcu. Capetele lor sînt prezentate ca trofee de către vornicul George Pitar din Caransebeş comisarului imperial David Ungnad, ca dovadă că haiducii lui Baba Novac aflaţi în slujba craiului Ardealului pentru care împăratul cheltuieşte bani, continuă lupta antiotomană în sudul Banatului. Acţiunile antiotomane din această parte a ţării noastre continuă pînă în primăvara anului 1600, pentru a întreţine impresia turcilor că Mihai este în permanenţă gata de luptă, şi deci să nu fie atacat. O asemenea acţiune este menţionată la 22 martie 1600, cînd se spunea că „popoarele [români, n.n.] lui Mihai merg contra Timişoarei, iar turcii pierd nădejdea de a face pace cu el“ [1].

La mijlocul lunii februarie 1600, Baba Novac revine din părţile Timişoarei, în regiunea Lipova, unde iese biruitor în mai multe ciocniri cu turcii [2]. În acelaşi timp, oştile din părţile Lugojului şi Caransebeşului, din preajma Bistriţei şi Năsăudului, din părţile Mureşului şi Tîrnavelor, din Oltenia şi Muntenia, se adunau în lagăre. Secuii erau anunţaţi să fie gata de luptă. La Dunăre părea că-i linişte, dar Mihai informa pe comisarii imperiali încă la 19 februarie 1600, în Alba Iulia, că turcii îi cer predarea cetăţilor Brăila, Giurgiu, Lipova, Ineu, Lugoj şi Caransebeşul [3]. Deci legăturile cu turcii devin o problemă ce trebuia rezolvată pentru a avea pace din partea acestora, paralel cu pregătirile pentru campania contra lui Ieremia Movilă, la curtea căruia se înmulţeau intrigile împotriva domnului român.

[1] Hurmuzaki, IV—2, p. 73.
[2] Hurmuzaki, XII, p. 788.
[3] Hurmuzaki, XII, p. 719.

IX

INTRAI CU OASTEA MEA ÎN MOLDOVA ȘI ALUNGAI PE DUȘMANI

Înstăpînirea în Transilvania însemna atingerea țelului prevăzut de prima direcție a manevrei politico-strategice începută de Mihai Viteazul. Eforturile diplomatice ale voievodului se concentrează în jurul creării condițiilor favorabile unirii celor trei țări românești, prin neutralizarea marilor puteri pe calea tratativelor și consolidării acestei cuceriri politice. Dobîndirea domniei Moldovei însemna realizarea celei de a doua direcții a politicii externe. Aici însă se întîlneau interesele antagonice ale Imperiului habsburgic și ale regatului polon. Mai mult, la Iași se aflau Simion Movilă și Sigismund Báthory, dornici de a se pune în slujba oricui pentru a-l înlătura pe Mihai. Pe plan militar, voievodul român urmărea să realizeze o ofensivă rapidă în Moldova prin care să se asigure noua stăpînire a Transilvaniei față de pretențiile exponentului polon Sigismund Báthory și, totodată, înlăturarea lui Simion Movilă, care urmărea să obțină domnia Țării Românești. La acestea se mai adăuga dorința manifestă a lui Mihai de a fi domn ereditar peste cele trei țări românești. De altfel, Mihai avea aceasta în plan după răsunătoarele victorii ale campaniei antiotomane din 1596 — gînd mărturisit prietenului său apropiat Andrei Tharanowski încă în 1597 — cînd voievodul român a cerut, în octombrie 1598, deschis, împăratului Rudolf al II-lea încuviințarea de a intra în Moldova. Însă împăratul nu a fost de acord, și Mihai, pentru a nu-și complica situația, a amînat pentru mai tîrziu punerea în practică a acestui plan. Uneltirile întreprinse de Movilești și Sigismund Báthory cu sprijinul polon de la începutul anului 1600 au determinat pe Mihai să treacă la acțiune. Pentru a fi asigurat de liniște la Dunăre, el a reactualizat tratatul de pace cu turcii, primind și steagul de domnie pentru Transilvania. Apoi a stabilit le-

găturі diplomatice cu Boris Godunov, ţarul Moscovei, cu cazacii şi tătarii, care, la nevoie, urmau să atace pe poloni. A întreprins o vie activitate diplomatică cu imperialii spre a obţine sumele necesare pentru plata mercenarilor, în vederea unei ofensive antiotomane la Dunăre. De asemenea, s-a înţeles cu o parte a boierilor moldoveni care îl duşmăneau pe Ieremia Movilă, pentru ca la momentul potrivit să treacă de partea sa, părăsindu-l pe acesta. Totodată, a închis graniţele dinspre Polonia şi Moldova, după ce îşi trimisese oamenii săi pentru a culege ştiri din aceste ţări. În Transilvania lăsa ca înlocuitor pe logofătul Teodosie Rudeanu, cu un corp de 3000 de cazaci, pentru asigurarea pazei şi liniştei în această provincie.

O ştire din Pylsen semnalează că voievodul român reuşise să obţină totuşi acordul tacit al împăratului Rudolf al II-lea pentru acţiunea sa în Moldova. La 14 aprilie se comunica din Alba Iulia că „pregătirile lui Mihai Vodă pentru campania din Moldova sînt gata. S-a dat ordin în ţară să fie toţi gata de plecare. Mihai are 24 de tunuri. Aşteaptă de la Lipova pe Baba Novac, un căpitan renumit de haiduci“ [1]. În acest timp Baba Novac asedia din ordinul domnului român cetatea Jdioara din Banat, apărată de căpitanul Nicolae Harmadia [2]. Mihai scrie lui Baba Novac, la 15—16 aprilie 1600, să fie gata pentru a participa la campania împotriva Movileştilor. Ştirea era comunicată de emisari împăratului Rudolf al II-lea, după audienţa avută la Mihai : „căpitanul haiduc Baba Novac — precizau ei — nu are bani şi colindă regiunile ca să se întreţină pe sine şi oamenii săi“ [3]. Primind ştirea de la Mihai de a lua parte la proiectata campanie împotriva Moldovei, corpul de haiduci condus de Baba Novac ridică asediul cetăţii Jdioara, care dura de 29 de zile, şi revine în regiunea Lipova, unde se pregăteşte pentru marş spre Alba Iulia.

Într-un alt raport din 19 aprilie 1600, emisarii comunică Curţii din Viena că în Ardeal este organizată recrutarea poporului pentru armată. Totodată, ei confirmă ştirea, că „pe la Lipova şi împrejurimi este un căpitan haiduc renumit şi care are afluenţă mare. El are şi acum în jurul său la 4.000 de haiduci, şi poate să mai strîngă în cîteva zile încă 4.000 de

---

[1] Andrei Veress, op. cit., vol. VI, p. 80.

[2] Pesty Frigyes, *Krasso-vármegye története*, vol. II, partea a 2-a, Budapesta, 1885, p. 314.

[3] Hurmuzaki, XII, p. 843 : Alba Iulia, 16 aprilie 1600.

oameni". În legătură cu aceasta, se arată în continuare, „a sosit astăzi de la Lipova un delegat cu această știre, oferindu-se a sluji pe domn cu haiducii săi. Despre aceasta voievodul s-a bucurat foarte mult. Timpul va arăta dacă Novac va cuteza să vină aici [la Alba Iulia n.n.]. De altminteri, Novac i-a dat de știre domnului voievod, că peste cîteva zile va afla vești de la el, precum că a întreprins ceva" [1]. Însă Mihai avea în plan să plece din Alba Iulia în ziua de vineri 21 aprilie 1600, dar fiindcă — arată emisarii imperiali împăratului Rudolf — Baba Novac căpitanul haiducilor mai este încă departe, voievodul a hotărît că va aștepta pînă luni 24 aprilie, ca în țară să nu rămînă în urma lui nici un ostaș care să aducă țării vreo pagubă și să se mențină și mai mult acolo [2]. În slujba lui Mihai sosește și căpitanul raguzan Deli Marcu cu 3000 de oameni [3]. Totodată, sosește și oastea districtelor Ineu, Lipova, Lugoj și Caransebeș sub comanda banului Andrei Barcsai. Pînă la 24 aprilie sosește și Baba Novac la Alba Iulia cu corpul său de haiduci alcătuit din circa 8.000 de oameni. În aceștia Mihai „avea un umăr tare" și „un foarte bun cunoscător al artei războiului pe comandantul lor". De altfel, amînarea plecării voievodului cu cîteva zile în campania din Moldova cînd se înmulțeau știrile despre pregătirea ei, ce punea în pericol însăși situația domnului român în Țara Românească și în Transilvania, pînă la sosirea lui Baba Novac, cît și urgența cu care acesta a căutat să se deplaseze în marșuri forțate de la Lipova pînă la Alba Iulia, avînd în componența corpului său de oaste călărești și pedestrași în număr de circa 8.000, confirmă încrederea și baza pe care și-o punea Mihai în acest brav căpitan de oști.

Astfel, după o iarnă de pregătiri febrile și de așteptare încordată, la 24 aprilie 1600, toate grupările de oști ale lui Mihai erau gata de a pătrunde în Moldova. Din raportul lui Ioan Székely reiese că oștile voievodului erau alcătuite din 38.000 de pușcași pedeștri, 3.000 de cazaci, 4.000 călărești sîrbi (rați), 6000 călărești ardeleni, 4.000 călărești din trupele lui Baba Novac și 4.000 secui [4]. Deosebit de important este faptul că, pe lîngă munteni și ardeleni, alături de Mihai acți-

[1] Hurmuzaki, XII, p. 788 : Alba Iulia, 19 aprilie 1600.
[2] Hurmuzaki, XII, p. 853 : Alba Iulia, 20 aprilie 1600.
[3] Hurmuzaki, XII, p. 741 : martie-mai 1600.
[4] Történelmi Tár, 1884, p. 273. Cifra de 40.000 de secui indicată în document este exagerată. După alte izvoare erau 8.000 de secui.

ona și un detașament alcătuit din 2000 de moldoveni, comandat de căpitanul Vasile Mîrza. Dar puternica armată a lui Mihai îl costa 102.000 de taleri pe lună, socotind cheltuielile militare numai pentru circa 30.000 de oameni [1]. Mai puțin costisitor era corpul de haiduci al lui Baba Novac de 8.000 de oameni și al lui Deli Marcu de 3.500 de oșteni, care se întreținеau pe cont propriu prin aprovizionări direct de la populație din regiunea unde își așezau taberele de odihnă, iernare sau pe timpul marșurilor și al luptelor.

La Alba Iulia se află că Sigismund Báthory trecuse cu polonii în Moldova și se pregătește să intre în Transilvania. În ziua de 24 aprilie 1600, voievodul Mihai pleacă din Alba Iulia cu o armată de circa 30.000 de oameni și în două zile ajunge la Făgăraș, unde îl aștepta și artileria ce începuse deplasarea mai devreme. Aici discută cu toți nemeșii și juzii orașelor despre contribuția lor la sprijinirea armatei prin contribuții de război și modalitățile de aprovizionare. La 27 aprilie marșul continuă spre Brașov, zona de concentrare a grupării principale de forțe de sub comanda voievodului ce trebuia să intre în Moldova. În ziua de 1 mai are loc un popas la Codlea, unde Mihai inspectează trupele noi sosite. Marșul continuă prin Brașov și la 3 mai întreaga armată sosește în tabăra de la Prejmer. Cronicarii sași din Brașov indică ziua de 3 mai în care oștile cu carele lor de provizii traversau ogoarele din Țara Bîrsei, iar haiducii — probabil oamenii lui Baba Novac — au aprins Brașovul Vechi, Hărman, Budila și Prejmerul [2] Marcus Fuchs pomenește de prădăciunile celor 3.000 de roșiori (Rosis) și precizează că satul Hărman a ars seara între orele cinci și șase [3]. La refuzul unor locuitori din aceste localități de a da provizii pentru armată, oștenii au luat măsuri de pedepsire. Voievodul Mihai petrece noaptea de 3 spre 4 mai în tabăra din Prejmer.

Pătrunderea în Moldova s-a făcut pe mai multe direcții, așa cum rezultă chiar din scrisoarea lui Ieremia Movilă din 3 mai 1600, către cancelarul Zamoyski. Corpul de oaste munteană de sub comanda lui Pătrașcu Vodă cu un efectiv de 10.000 de luptători se afla în tabăra de la Focșani. La momentul potrivit, acesta a înaintat prin Tecuci, Bîrlad și a atins orașul Iași. Un al doilea corp de oaste, cu un efectiv de

---

[1] Hurmuzaki, XII, p. 830—831.
[2] *Quellen zur Geschichte de Stadtkronstadt*, V, Brașov, p. 377.
[3] Ibidem, p. 288—289.

20.000 de pedestraşi şi 8.000 de călăreţi, şi 24 de tunuri, concentrat la Braşov şi, aflat sub comanda directă a lui Mihai, pătrunde în Moldova prin pasul Oituz, trece prin Trotuş şi ajunge la Bacău. Cel de-al treilea corp de oaste, format din 5.000—7.000 de ostaşi, porneşte din Bistriţa, trece munţii prin Cîmpulung, se îndreaptă spre Suceava şi apoi, prin Botoşani, spre Hotin. Ieremia Movilă mai ştia că se pregătea un atac şi de la nord-est pe valea Ceremuşului [1]. Baba Novac cu corpul lui de 8.000 de oameni a intrat în compunerea grupării principale care acţiona sub comanda voievodului. Înaintînd pe trei ori chiar patru coloane, Mihai urmărea să prindă prin învăluire armata adversarului său. Faţă de planul strategic al domnului român, Ieremia Movilă rămîne incapabil să ia vreo măsură eficace de apărare. Aceasta se datoreşte superiorităţii militare a lui Mihai, ale cărui forţe totalizau peste 45.000 de oameni, în timp ce ale lui Ieremia Movilă numai 13.000, din care 3.000 erau poloni.

Campania din Moldova a început în dimineaţa zilei de 4 mai 1600. Planul voievodului prevedea acţiuni fulgerătoare pe direcţiile de pătrundere în Moldova, care să respingă iniţial elementele de acoperire de pe frontieră, şi apoi, după pătrunderea în interior, urma fracţionarea forţelor adverse şi tăierea căilor de comunicaţie spre nord, pentru a le putea izola şi nimici pe părţi.

Corpul de oaste care trecuse Carpaţii pe la Vatra Dornei-Cîmpulung apare pe neaşteptate în faţa Sucevei, la 25 aprilie. Încercarea de a cuceri cetatea s-a soldat cu pierderi grele de o parte şi de alta, asediatorii stînd în aşteptare pînă la sosirea voievodului. La 4 mai, Mihai se afla la Breţcu, însă trupele sale, între care şi corpul de oaste condus de Baba Novac, începuseră trecerea munţilor prin pasul Oituz. Ca şi în luptele anterioare, Baba Novac a primit misiunea de a merge în avangardă. La 1 mai avangarda întîmpină o îndîrjire rezistentă la Tîrgul Trotuş, suferind pierderi mari. Sosind întăriri din urmă, tîrgul este cucerit şi ars din temelie împreună cu 70 de sate din jurul său. După victoria de la Trotuş, Mihai continuă înaintarea şi, la 8 sau 9 mai dimineaţa, ajunge cu armata sa în Bacău, unde este oprit de oastea lui Ieremia, aproape egală cu a sa, compusă din moldoveni, turci şi tătari.

[1] Alexandru Gonţa, *Campania lui Mihai Viteazul în Moldova*, în Studii nr. 4/1960, p. 146.

Bătălia a început la ora 10 și a durat pînă seara, cînd oastea lui Ieremia nemaiputînd ține piept s-a împrăștiat, luînd-o la fugă [1]. Au fost luați 15.000 de prizonieri, ceea ce a dus practic la lichidarea oricărei rezistențe [2]. O contribuție importantă la această victorie a adus Baba Novac cu corpul său de haiduci așa cum rezultă din scrisoarea lui Ieremia Movilă din 1/10 mai 1600, adresată polonilor, în care arată : „Mihai Viteazul a intrat în Moldova și straja lui pradă între Trotuș și Bacău", iar „Ieri straja lui [este vorba de Baba Novac, n.n.] a pornit de la Trotuș la Bacău pustiind, arzînd curțile boierești, anume pe acelea unde nu sînt ai voștri" [3]. De la Bacău, căpitanul Vasile Mîrza cu detașamentul său de moldoveni a pornit spre Roman și apoi s-a îndreptat în grabă spre Suceava. Față de situația creată, Ieremia Movilă a început retragerea spre nord, întărind cetățile Neamț, Suceava și mai ales Hotinul. Rapiditatea cu care înaintau forțele lui Mihai a pus pe domnul moldovean într-o situație foarte grea. Din această cauză, Ieremia Movilă nu a putut cîștiga nici măcar timpul necesar sosirii primului ajutor polon.

După această răsunătoare victorie care i-a dus faima pînă la Roma, Mihai și-a împărțit armata în mai multe coloane ce aveau să se aprovizioneze din regiunile pe unde se deplasau. Coloana principală a domnului a făcut joncțiunea cu oastea lui Pătrașcu Vodă și a continuat înaintarea spre nord în urmărirea lui Ieremia Movilă pe direcția Roman-Pașcani-Suceava. O coloană formată din mercenari maghiari și sîrbi se deplasa pe valea Bistriței. A treia coloană comandată de banul Udrea mărșăluia tot pe Siret, ajungînd repede la Roman și spre Pașcani, cu direcția Suceava. Coloana a patra comandată de Baba Novac, desprinsă încă de la Bacău din gruparea principală, trece pe stînga Siretului, cu poruncă să supună țara dintre Siret și Prut avînd ca prim obiectiv ocuparea orașului Iași. Astfel, întreaga armată a voievodului Mihai înainta cu multă repeziciune spre nordul Moldovei, fără a întîlni prea mari rezistențe în cale din partea inamicului. Coloana comandată de Baba Novac reușește să-și îndeplinească cu succes

---

[1] Hurmuz ki, III—2, p. 531.

[2] Nicolae Bălcescu vorbește de 15.000 de moldoveni care și-au pus cușmele în suliți și au trecut de partea lui Mihai.

[3] Al. Gonța, op. cit., p. 149.

misiunea, ocupînd tîrgul Iași, înainte de 19 mai 1600. Aici instalează o garnizoană militară de apărare în așteptarea unor noi porunci de la voievod. La 19 mai intra în Iași infanteria lui Mihai, știre comunicată de banul Mihalcea comisarilor imperiali [1].

La recomandarea stăruitoare a lui Zamoyski, Ieremia Movilă încearcă o rezistență disperată în fața Sucevei cu 10.000 de moldoveni și 3.000 de poloni [2]. Dar chiar de la începutul luptei, 1500 de moldoveni au trecut de partea lui Mihai, tăind 400 de poloni, care vroiau să-i oprească. Ieremia fuge lăsînd cetatea Sucevei sub comanda căpitanului polon Trzaska. Miron Costin notează, că „Era așa de groaznic Mihai Vodă și vestit în războaie... cît îndată ce au sosit la Suceava, i s-au închinat și cetatea Sucevei și a Neamțului". Moldovenii, care făceau parte din garnizoana cetății, s-au răsculat, au ucis 400 de poloni și au predat cetatea lui Mihai la 16 mai 1600. La Suceava, Mihai a instalat pîrcălab ardelean pe căpitanul Kaptury [3]. În ochii lui Kaptury, Mihai apare, în mod firesc, ca domn al celor trei țări românești, și în această calitate depune jurămîntul stăpînitorului și domnului Ardealului, Țării Românești și Moldovei măriei sale lui Mihai Vodă. În aceeași zi — 16 mai 1600 — domnul român scrie din Suceava conducătorilor orașelor din Transilvania : „Vă înștiințez ce noroc mi-a dat Dumnezeu [...]. Am luat țara aceasta. Deci să fiți veseli și bucuroși". După capitularea Sucevei, cavaleria lui Mihai a urmărit îndeaproape pe Ieremia Movilă și anturajul său, în care se afla și Sigismund Báthory, în fuga spre Hotin. Baba Novac trimite oșteni de ai săi care să taie calea fugarilor spre cetatea Hotinului.

Corpul de oaste de la nord era la 8 mai lîngă Botoșani, unde angajează lupte cu inamicul. Ajuns de cavaleria lui Mihai la Verbia, Ieremia Movilă îl lasă pe polonul Gulski cu 1070 de poloni și puțini moldoveni ca să-i oprească pe urmăritori. În lupta care a avut loc în ziua de 16 sau 17/27 mai 1600, au pierit toți oamenii lui Gulski, dar Ieremia a putut fugi [4]. Tunurile așezate într-un loc potrivit — este vorba de o pădurice din fața Hotinului — i-au împiedicat pe călărețiii

---

[1] Hurmuzaki, XII, p. 912.

[2] Curierii cu scrisoarea cancelarului Zamoyski către Ieremia Movilă sînt capturați de călărețiii lui Baba Novac la Oroftiana.

[3] Hurmuzaki, XII, p. 951.

[4] *Letopisețul Cantacuzinesc*, p. 125.

lui Mihai să-l prindă pe Ieremia, chiar sub zidurile cetății. Baba Novac a reușit să intre în golul dintre detașamentele lui Gulski în momentul în care făgărășenii răsturnau cei dintîi dragoni ce apăreau în flancul nobilului Ștefan Csáki, ceea ce a contribuit în mod hotărîtor la victorie. La 18 mai oastea lui Mihai sosește în fața Hotinului. Însă rezistența cetății îl obligă pe voievod să renunțe la prelungirea asediului, mulțumindu-se a bloca cetatea cu forțele strict necesare.

În răstimpul dintre 8—20 mai cît voievodul Mihai ocupase Suceava și urmărise pe Ieremia Movilă pînă la Hotin, cea de-a patra coloană condusă de Baba Novac, și-a reluat înaintarea pe valea Jijiei în urmărirea inamicului, supunînd localitățile dintre Miletin și Prut. În satul Munteni, nu departe de Vlădenii de pe Jijia, coloana condusă de Baba Novac a trecut în tabără pentru odihnă. După un scurt timp de refacere, făcînd și aprovizionarea cu alimente și furaje din regiune, coloana a început să se deplaseze pe valea Prutului spre nord, ocupînd pe rînd satele Albești și Ionășenii pe Jijia, Mihăilești sub Carpeniș, Baloșeni cu Coțușca pe Volovăț și Dumenii pe Jubăneasa. Pe valea Prutului coloana a trecut prin satul Vasiliuți, nu departe de Brănești de azi din stînga rîului, și la mică distanță de Ștefănești, a ocupat pe rînd satele Hîjdienii de pe Dubovăț și Hădărăuții pe Racovăț[1]. Această acțiune s-a desfășurat fără greutate, întrucît nu a avut de înfrînt vreo rezistență inamică. În înaintarea sa spre cetatea Hotinului, Baba Novac avea și misiunea de a prinde pe unii mari dregători din suita lui Ieremia Movilă, cum erau fiii lui Drăghici Nădăbaico, fost mare vornic, Ionașco pîrcălabul, Drăguș fost vornic, și Pătrașco vornicul de Botoșani, care și-au pierdut privilegiile satului Solești de pe Vaslui tocmai „pe malul Nistrului" sub cetatea Hotinului[2]. Aceștia se refugiaseră de la Botoșani odată cu Ieremia.

În timpul expediției, corpul de haiduci ce număra circa 8.000 de călăreți și pedestrași se aproviziona mai ales pe seama boierimii, așa cum atestă un act al cancelariei lui Constantin Movilă, între anii 1608—1611, unde se arată că uricele Frăsinei, fiica lui Cubei și a lui Micul, fiul lui Oancea pentru moșia Vlădenii de pe Turia și Jijia ținutul Iași, au fost pierdute „în reutatea care a fost în zilele lui Mihai voie-

[1] D.I.R., A, XVI, vol. I, p. 46—47 : vol. II, p. 221, 318, 332 : vol. III, p. 205.

[2] D.I.R., A, XVI, vol. I, p. 54—55.

vod, cînd i-au jefuit haiducul Baba Novac“ [1]. Aceste practici erau iminente și obișnuite în condiții de război, mai ales că, în general, erau prădate gospodăriile boierești, agonisite din estorcarea celor oropsiți ce le munceau ogoarele.

Baba Novac și-a continuat înaintarea în nordul Moldovei spre regiunea în care acționa oștirea voievodului Mihai pentru a se uni cu ea în vederea înfrîngerii ultimelor rezistențe ale armatei inamice. La Hotin, de pildă, Baba Novac a participat alături de coloana lui Mihai la cele trei atacuri zadarnice și cu pierderi asupra acestei cetăți. El este acela care flutura steagul în fața porții cetății încurajîndu-și haiducii la acele asalturi repetate. Înăuntrul cetății se aflau Sigismund Báthory, Ieremia Movilă, mitropolitul Gheorghe Movilă, fratele domnului, și cei doi mari vornici, Nistor Ureche al Țării de Jos și Cîrstea al Țării de Sus. Dîndu-și seama — după cum s-a arătat mai sus — că a continua asediul înseamnă a pierde timp prețios, Mihai renunță la planul de a cuceri cetatea Hotinului, însă o menține sub asediu cu haiducii lui Baba Novac.

Revenind la Suceava, la 21 mai 1600, Mihai trimite de aici două scrisori; una către împăratul Rudolf al II-lea și alta către regele Sigismund al III-lea, în care îi informează de supunerea Moldovei. Despre această victorie domnul scria și bistrițenilor, că... „Moldova am luat-o, astăzi e sub stăpînirea noastră“ [2]. Totodată, informează pe comisarii imperiali că „Ieremia însuși și-a căutat mîntuirea în fugă, împreună cu Sigismund Báthory, trecînd apa Nistrului. Acuma numai de atîta ne ținem ca, împărțind pretutindeni oștile noastre, să silim pe locuitori la supunere“. Pentru a înfrînge ultimele rezistențe ale lui Ieremia Movilă și a preveni un atac din partea polonilor, Mihai trimite unele grupări militare pe malul drept al Nistrului de la Soroca în sus pînă la Nizniov în Pocuția. Aceste grupări erau comandate de banul Udrea Băleanu, Moise Székely — care revenise în slujba domnului român, Deli Marcu și Baba Novac [3]. Rezultă că Moise Székely obținuse din nou încrederea voievodului. Iar fiindcă, dușmănea pe Baba Novac, îl roagă pe Mihai să-l trimită pe acesta contra tătari-

---

[1] Arhivele statului București, Achiziții Noi, XXXIII/7.

[2] Hurmuzaki, XII, p. 914.

[3] Reinholdi Heidenstein, *Rerum polonicarum ab excessu Sigismundi Augusti, libri XII*, Francfourti ad Moenum, 1672, p. 351.

lor dincolo de Nistru. Dar domnul a refuzat. La 26 mai 1600 Mihai se duce la Iaşi — capitala Moldovei — unde îşi instală o cancelarie domnească şi emise un număr de documente.. Aici rămîne o lună de zile pentru a organiza stăpînirea Moldovei. Era mîndru de ceea ce realizase şi atunci cînd, la Iaşi fiind, i s-a citit în şedinţa sfatului domnesc scrisoarea regelui polon Sigismund al III-lea, prin care acesta îl invită să plece din Moldova, Mihai a replicat mînios că e „destul de tare" pentru a refuza. Rudolf al II-lea, cum notează Cronica Buzeştilor, dorind să-l abată de la Transilvania, îl sfătuieşte, la rîndu-i, pe Mihai „să-şi ţie Ţara Moldovei şi Ţara Românească, că-i va ajunge. Iar Mihai Vodă nu se îndura de Ardeal, ci se silea sa-şi tocmească de către împăratul să-şi ţie Ardealul" [1].

În timp ce voievodul Mihai primea la Iaşi jurămîntul moldovenilor, gruparea lui Baba Novac, care pătrunsese adînc în teritoriul Poloniei, urmărea ca, prin acţiuni de diversiune, să împiedice mobilizarea forţelor polone, ce eventual ar putea fi trimise în sprijinul lui Ieremia Movilă asediat în cetatea Hotin. Organizată din faţa cetăţii Hotin incursiunea în Pocuţia avea de scop — arată Nicolae Bălcescu — şi încercarea de a atrage de partea lui Mihai şi pe cazacii care se aflau în sudul Poloniei. În timpul acestei incursiuni sînt devastate moşiile lui Ştefan Potocki, apoi este asediată cetatea Sniatyn şi se continuă rapid înaintarea spre Kolomeea şi Halici, ajungînd la 5 iunie pînă la Tismeniţa, la 23 km. sud de Halici [2]. La asediul cetăţii Sniatyn a luat parte şi Deli Marcu, trimis de Mihai, pentru ca Baba Novac cu o parte din oştenii săi să aibă libertatea de a acţiona în continuare spre nord, pentru a ataca alte cetăţi în care Ieremia Movilă ar mai încerca, eventual, să-şi înjghebeze o nouă rezistenţă cu ajutor polon. De fapt, Baba Novac rămăsese în nordul Moldovei să urmărească pe Ieremia Movilă, în care scop a fost nevoit să întreprindă incursiuni peste Nistru şi în Polonia [3]. Deci acţiunile lui Baba Novac în nordul Moldovei şi în Polonia erau determinate de motive militare şi politice, între care, prinderea lui Ieremia Movilă şi a aderenţilor săi, pentru a asigura domnia lui Mihai Viteazul şi în Moldova.

---

[1] *Cronica Buzeştilor*, p. 109.

[2] Ion I. Nistor, Campania lui Mihai Viteazul în Pocuţia, în *Anal. Acad. Române, Mem. secţ. ist.*, seria III, tomul XXVI, p. 22—23.

[3] D.I.R., XVII, B, vol. I, p. 27 şi vol. II, p. 318.

Ca să-l determine pe împărat să se desolidarizeze de Mihai, comisarii imperiali comunicau lui Rudolf al II-lea, că Baba Novac cu 3.000 (avea de fapt 7.000—8.000) de oameni a trecut Nistrul pînă la Kameniţa şi nici Hotinul nu se poate menţine mult timp neocupat [1]. Regele polon ia măsuri de apărare pe la mijlocul lunii iunie 1600 la frontiera cu Moldova. El trimite scrisori către oraşe cu porunca de a se aproviziona din vreme cu cele necesare pentru apărare, şi anume: cu arme, praf şi hrană destulă. Se trimit cîteva detaşamente pentru a respinge pe năvălitorii din cauza cărora suferă mult şi domeniile regale din Pocuţia. „Atît de mare-i spaima pe aici — [Pocuţia] — raporta substarostele din Sniatyn cancelarului Zamoyski — încît se spune că n-a fost aşa din vremuri străvechi, căci au fugit aproape toţi oamenii, nu numai din sate, dar chiar şi din oraşele“ [2]. Este vorba de asediul cetăţii Sniatyn de către Baba Novac şi Deli Marcu, care dominau cu forţele lor nordul Moldovei şi Pocuţia, în timp ce voievodul Mihai se afla în Iaşi cu o parte din oştile ce intraseră în Moldova la începutul lunii mai 1600. Unii boieri ostili lui Mihai scriau polonilor că voievodul ar intenţiona să atace Polonia.

Stolnicul Grigorie Talpă îl înştiinţa pe Ieremia Movilă, care se refugiase între timp în Polonia, că Mihai Vodă este gata să atace Ţara Leşească, precum şi localităţile Soroca, Hotin şi Cernăuţi, şi că în acest sens l-ar fi trimis pe Baba Novac cu 20.000 de oameni să treacă la Cernăuţi, unde urmează să se unească cu oamenii voievodului [3]. Se mai precizează în scrisoare, că aceste lucruri care „se vorbesc pe faţă în Moldova şi peste tot, se vor întîmpla întocmai fără întîrziere“. Îndrăzneţele acţiuni militare întreprinse de Baba Novac peste Nistru au pus în mare derută pe Ieremia Movilă şi pe poloni. Un nobil polon scria încă la 21 mai, că „Mihai a risipit în mod ruşinos pe ai noştri, aşa că hospodarul [Ieremia] cînd el ajunse la Hotin a închis cetatea. Nici ai noştri nu se mîndresc. Au trecut în fugă peste Nistru şi nu puţini dintre ei au sosit azi la Kameniţa pe la orele 22 într-o goană şi teamă care nu mai înceta“ [4]. Cancelarul polon Jan Zamoyski surprins de incursiunea lui Baba Novac în Pocuţia, „striga tare“ că

[1] Hurmuzaki, XII, p. 951.

[2] Ilie Corfus, *Mihai Viteazul şi polonii. Cu documente inedite în anexe*, Bucureşti, 1937, p. 109.

[3] P. P. Panaitescu, op. cit., p. 116.

[4] Andrei Veress, op. cit., vol. VII, p. 103—104.

acesta a pustiit o mulțime de localități pe unde a trecut și că este nevoie de contramăsuri.

După lichidarea ultimelor rezistențe în nordul Moldovei, Baba Novac, Deli Marcu și alți căpitani de oști revin la Iași spre sfîrșitul lunii mai 1600, unde se înfățișează voievodului Mihai, raportîndu-i că au îndeplinit toate poruncile primite. În ziua de 2 iunie 1600, Mihai organizează o audiență publică tuturor celor ce aveau de vorbit cu el. În primul rînd a stat de vorbă cu solii turci, apoi cu emisarii imperiali, care căutau să culeagă știri de la voievod. Totodată, s-au adunat și fruntașii moldoveni de la care a primit jurămîntul de fidelitate și a trecut în revistă armata moldovenească. Ține apoi un sfat de război cu toți căpitanii săi, între care și Baba Novac, în legătură cu problemele militare impuse după cucerirea Moldovei. Din tabăra de la Iași, în jurul datei de 25 iunie, Mihai lasă la vatră trupele secuiești, cele recrutate din Muntenia și Transilvania, considerînd că nu mai avea nevoie de serviciile lor [1]. Astfel, corpul de oaste al lui Baba Novac continuă să fie încă.

Forța de bază a domnului român, cît timp el va rămîne în Moldova. Urmărind să anihileze puterea de atac a turcilor împotriva Moldovei, Mihai trimite pe Baba Novac și pe Deli Marcu cu oștenii lor să cucerească părțile de sud ce cuprindeau raiaua Bender cu cetatea Tighina, apoi Chilia și Cetatea Albă, probabil și Ismailul [2]. La 4 iunie 1600 Baba Novac și Deli Marcu pornesc cu oștile lor peste Prut spre Nistru apoi coboară către Dunăre. Pe de altă parte pătrunderea în sudul Moldovei, unde nu avuseseră loc operațiuni militare, avea și scopul de a impune și în această parte a țării noua administrație, dregătorii de aici urmînd să-i jure credință lui Mihai voievod. Baba Novac mai avea poruncă de la Mihai, ca locuitorii din ținuturile eliberate să fie cruțați de orice date pe mai mulți ani de zile [3]. Aceste măsuri de atenuare a fiscalității împovărătoare și de scutire de dări a țăranilor și orășenilor, precum și a unor boieri moldoveni, care devin loiali față de noua cîrmuire, urmăreau crearea unui climat de încredere în voievodul Mihai, obținerea sprijinului păturilor de jos, consolidarea politică și morală a victoriei. În același scop,

---

[1] Hurmuzaki, XII, p. 928 : Al. Gonța, op. cit., p. 155.
[2] Hurmuzaki, IV—1, p. 72—73 ; vol. XII, p. 951.
[3] Hurmuzaki, XII, p. 951.

Mihai interzice „prin straşnică poruncă jaful în oraşe şi sate", pedepsind foarte aspru pe toţi ostaşii care făceau abuzuri în strîngerea proviziilor pentru armată.

Stăpînirea Moldovei reprezenta realizarea celei de-a doua direcţii a amplei manevre politico-strategice începută de Mihai în toamna anului 1599 — înfăptuinea unităţii politice a celor trei ţări româneşti. Pe unul dintre documentele date de Mihai în această vreme, este aplicată pecetea cu stemele celor trei ţări. Cu îndreptăţită mîndrie el se intitula : „Io Mihail voievod, domn al Ţării Româneşti, al Ardealului şi a toată Ţara Moldovei".

Se împlinea astfel o faptă ce nu va pieri niciciînd din minţile şi inimile românilor. O singură cîrmuire şi o singură stăpînire domnea peste toate teritoriile locuite de români. Temeinicia noii stăpîniri se cuvenea asigurată. Scutiri de dări, pe timp de 6 ani, sînt acordate ţărănimii şi orăşenimii. Cu drepturi mai mari sînt dăruiţi clerul şi boierii credincioşi, munteni şi moldoveni, iar un consiliu cu atribuţii de locotenenţă domnească, format din patru boieri munteni, în frunte cu banul Udrea Băleanu, este instituit la Iaşi. Un alt om, cu credinţă faţă de noua stăpînire, Dionisie Rálly de Tîrnovo, este aşezat în scaunul mitropolitan din Iaşi. Acestuia i se adresa populaţia creştină din Tesalia, Epir, Macedonia şi toată Grecia să conducă lupta lor de eliberare, luînd ca exemplu intervenţia lui Mihai Vodă în Moldova [1].

La acest măreţ act politic din istoria milenară a poporului român a luat parte şi Baba Novac, devenind prin faptele sale de arme în oastea românească un vestit general al domnului român. El a fost tot timpul alături de voievod unde era primejdia mai mare, completîndu-i priceperea şi vitejia, temeritatea şi îndrăzneala. Mulţimile nedreptăţite şi oropsite, ţărănimea în primul rînd, dar şi orăşenimea săracă, români, unguri, secui, saşi, fără deosebire, din Transilvania întreagă, şi-au îndreptat spre ei gîndurile generoase, sprijinindu-le îndrăzneţele fapte prin răscoale şi mişcări antifeudale şi antinobiliare. Mihai a mers mai departe. În negocierile cu împăratul german Rudolf al II-lea, el cerea recunoaşterea caracterului de durată al stăpînirii lui în Transilvania, ca şi în Ţara Românească, întemeierea de către el a unei dinastii în aceste ţări. Mai cerea să-i fie restituite Transilvaniei teritoriile care

[1] Hurmuzaki, XIV—1, p. 109.

i-au aparţinut în trecut, iar cele ce vor fi cucerite de la turci şi au aparţinut mai înainte Transilvaniei şi Ţării Româneşti, să treacă la cele două ţări. Mintea ageră şi sabia vitează a neînfricatului domn român a înfăptuit pentru scurt timp independenţa politică şi unitatea sub o singură cîrmuire a celor trei ţări româneşti.

Mihai realizase acum visarea iubită a voievozilor cei mari ai românilor. Căci — aşa cum aprecia Nicolae Bălcescu — „Acum românul s-a înfrăţit cu românul şi toţi au una şi aceeaşi patrie, una şi aceeaşi cîrmuire naţională, astfel precum ei n-au fost din vremile uitate ale vechimei. Statul acesta nou are hotare naturale de minune, el e destul de puternic, pămîntul său destul de binecuvîntat de cer, locuitorii săi numeroşi şi în mare parte omogeni ; el poate trăi, a sta de sineşi şi a se apăra împotriva năvălirilor streinilor“ [1]. Astfel, Mihai a făcut ca ideea de unire să se materializeze în 1600.

„Unirea de la Alba Iulia din 1600 — sublinia tovarăşul Nicolae Ceauşescu — s-a înscris pentru totdeauna cu litere de aur în hronicul ţării, acest act devenind un simbol strălucit, însufleţitor pentru generaţiile care au aspirat spre construirea statului unic naţional“ [2]. Sosirea lui Mihai Viteazul în cetatea Alba Iulia, ca domn al statului român unificat, avînd alături de el unele căpetenii militare între care şi pe Baba Novac, a reprezentat momentul culminant al măreţei acţiuni întreprinse de acesta. Oraşul l-a întîmpinat cu toată cinstea şi admiraţia. Intrarea s-a făcut prin poarta Sfîntul George. Mii de oameni reprezentînd toate clasele şi păturile sociale i-au ieşit în întîmpinare, exprimînd entuziasmul pentru împlinirea acestui deziderat fierbinte al poporului român. Era o realizare spre care conduceau firesc o îndelungată experienţă istorică, clădită pe continuitate şi unitate etnică, pe stadii de civilizaţie uniforme întregului popor românesc din spaţiul dacic. Ideea unirii ţărilor române, în deplin consens cu cerinţele obiective ale istoriei, a rămas însă mereu vie şi a însufleţit generaţiile următoare în lupta lor pentru crearea statului naţional unitar român.

---

[1] Nicolae Bălcescu, op. cit., p. 334.

[2] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste*, vol. 3, Editura politică, Bucureşti, 1969, p. 708.

X

PE MUREȘ (...) LA MIRĂSLĂU

Unirea celor trei țări românești, act istoric de copleșitoare însemnătate înfăptuit, în mare măsură, prin geniul politic și militar al lui Mihai, cît și al căpitanilor săi, între care se impune cu deosebire viteazul Baba Novac, naște reacții violente din partea dușmanilor, dar și a unora din foștii săi aliați. Astfel, pe măsură ce Mihai obținea succes după succes, ura dușmanilor săi sporea, intrigile se țeseau tot mai strîns. Mihai a avut împotriva sa pe nemeșii unguri, pe partizanii movileștilor, pe proprii săi adversari din Țara Românească. Acțiunea acestor opozanți, chiar coalizați, n-ar fi dat rezultate, fără intervenția militară străină — a imperialilor prin generalul Basta și a polonilor. În Polonia se iau măsuri pentru pregătirea unei oștiri care să pornească grabnic împotriva Moldovei. În timp ce voievodul se ocupa cu organizarea acestei țări, „am fost înștiințat — arată el — de ardeleni că Sigismund Báthory vrea să intre în Ardeal cu o grămadă de poloni prin Maramureș și Hust. Eu socotii că nu e lucru bun și plecai și mă întorsei în Ardeal, lăsînd oameni de-ai mei de pază în Moldova sub comanda lui Moise Székely, în care foarte mă îndeam“ [1]. În Transilvania, nobilii temători pentru privilegiile lor, începură să se manifeste fățiș împotriva sa. Spectrul răscoalelor țărănești îi înspăimîntă. Aceste mișcări confereau stăpînirii lui Mihai în Transilvania un temei cuprinzător și trainic, sprijin politicii sale de centralizare, temei puternic consolidării unirii.

Se face legătura între voievod și răsculați ; sînt de același neam. Domnul li se adresa în limba lor. În actele de cancelarie introdusese limba română și slavonă. Recunoașterea de că-

[1] *Memoriul*, p. 52.

tre împărat a religiei ortodoxe pe picior de egalitate cu catolicismul, la cererea lui Mihai, a atras mînia și dușmănia papalității față de voievod. Din cauza unor răscoale și lupte la hotarele din Asia ale Imperiului otoman, sultanul acordase lui Mihai un steag în semn că-l recunoaște drept stăpîn al Transilvaniei și nu interveniseră la nord de Dunăre în timpul campaniei din Moldova. Temerea și invidia, intriga și trădarea și-au dat însă mîna pentru a dărîma întruparea unei idei care deranja multe combinații politice ale imperiilor vremii. Îngrijorat de succesele celui pe care-l voia un vasal supus, împăratul Rudolf al II-lea a încercat să-l scoată pe Mihai din Transilvania, folosindu-se de diplomați experimentați, ca Pezzen, încurajînd ambițiile unor generali, ca George Basta, sau alimentînd nemulțumirile nobilimii ungare. Cancelarul polon Jan Zamoyski organiza la rîndu-i prăbușirea edificiului înălțat de Mihai, pregătind o campanie militară în Moldova și apoi în Țara Românească.

Astfel, dușmanii dinlăuntru, nobilimea și boierimea retrogradă, și cei din afară, imperialii și polonezii, își unesc puterile și răutățile împotriva temerarului român. Gîndurile acestuia țintesc departe, proiectele sale zădărnicesc ambiții deșarte. Trebuie retezate aripile vulturului ce-și rotise privirile în larg. Primii care se ridică împotriva lui Mihai sînt nobilii transilvăneni de origine ungară. O spune chiar Mihai : „Ajuns în Ardeal, Gaspar Korniș îmi dezvălui învoiala pe care Moise Székely o făcuse cu Sigismund, căci îi făgăduise că mă va prinde viu ca să mă dea în mîinile lui Sigismund sau că mă va omorî“ [1]. Mihai era informat de starea primejdioasă ce se crease în Transilvania, ca urmare a uneltirilor din afară și dinăuntru împotriva guvernării sale în această veche provincie românească.

La 24 iunie 1600 [2], domnitorul pleacă din Iași în Transilvania, unde fusese urgent chemat pentru tratative cu delegații împăratului Rudolf al II-lea. Ca soluție provizorie, conducerea Moldovei fusese încredințată unui grup de boieri munteni, iar la Iași, sosește, împreună cu Preda Buzescu și Marcu, fiul lui Petru Cercel, dar toate actele de guvernămînt se întocmesc în

[1] *Memoriul*, p. 52.

[2] În unele lucrări recent apărute se arată că, la 25 iunie 1600, Mihai s-a aflat din nou lîngă cetatea Hotinului, ocupată în continuare de polonii.

continuare în numele domnitorului Mihai. Pentru paza hotarelor Moldovei sînt lăsate detaşamentele comandate de banul Udrea Băleanu, Negrea şi Deli Marcu sub comanda supremă a lui Moise Székely, [1], în care Mihai avea din nou încredere. Voievodul este însoţit de Baba Novac şi de alţi căpitani credincioşi, care, împreună cu oştenii lor, constituiau forţa militară a domnului român în ajunul unor importante evenimente ce se conturau în Transilvania. De remarcat că marşul din Moldova spre Transilvania a fost bine organizat pentru a face faţă unei eventuale răscoale a nobilimii maghiare, avînd în avangardă oşteni din gruparea lui Baba Novac. În drum spre Transilvania Mihai se opreşte cinci zile la Braşov, unde se informează asupra situaţiei din Ţara Românească şi la Dunăre, după care pleacă la Alba Iulia. Aici soseşte la 1 iulie 1600. Ameninţarea că Sigismund Báthory intenţionează să pătrundă în Transilvania cu ajutor polon îl face pe voievod să revină cît mai repede la Alba Iulia pentru a preîntîmpina răscoala nobilimii trădătoare. Sosit în capitala Transilvaniei, Mihai îl trimite pe Ştefan Csáki să ia măsuri pentru organizarea unei oştiri, cu care intenţiona să plece asupra Timişoarei, al cărei paşă era dispus să trădeze.

Semnalul răzvrătirii este dat la 1 septembrie 1600, cînd nobilimea refuză să participe la Dieta convocată de Mihai la Sebeşul Săsesc. Aceasta se adună la Turda şi se declară pe faţă ostilă domnului român. La 4 septembrie Moise Székely îl trădează din nou pe Mihai şi fuge în Polonia la Sigismund Báthory, care se afla în tabăra cancelarului Jan Zamoyski. Ulterior el va trece clandestin pe la Hust în Transilvania, unde se va pune iarăşi în slujba nobilimii trădătoare. Csáki trece şi el de partea nobilimii răsculate, care lansează un apel către păturile privilegiate din Transilvania ca să se ridice pentru recîştigarea drepturilor uzurpate de domnul român. Nobilimea se uneşte cu generalul imperial George Basta, ce nu vedea cu ochi buni succesele lui Mihai, şi împreună se pregătesc de luptă împotriva voievodului. La 14 septembrie 1600, oastea răsculaţilor făcea joncţiunea cu oastea imperială, de sub comanda lui Basta. Trădarea generalului imperial Basta era şi opera Curţii din Viena. El a acţionat conform unor dispoziţii secrete, care nu ne sînt cunoscute. La încercările lui Mihai de a se ajunge la o înţelegere, Basta îl somează pe voievod, în noaptea de

[1] *Memoriul*, p. 66.

17/18 septembrie 1600, să părăsească fără zăbavă ţara, pe care a venit s-o ia în numele împăratului [1]. Aşa cum arată Nicolae Iorga : „El (Basta n.n.) a făcut o politică de înşelare, de trădare, a pîndit pe Mihai, l-a pîrît în toate părţile", s-a aliat cu nobilii, atrăgînd totodată pe unii din căpitanii voievodului.

Unirea celor două tabere duşmane la Turda în ziua de 14 septembrie a fost uşurată şi de trădarea lui aga Lecca, care a predat nobilimii cetăţile Chioarul şi Gherla, înlesnind astfel pătrunderea lui Basta spre Alba Iulia — capitala Transilvaniei. Se pare că trecerea lui Csáki de partea răsculaţilor, al căror conducător devine, a fost în bună parte alimentată şi de ura ce o avea faţă de Baba Novac, pentru credinţa acestuia nestrămutată cu care slujea pe voievodul român. Şi astfel, în tabăra lui Mihai rîndurile ostaşilor „se micşorau prin trădări necontenite", ceea ce a influenţat negativ desfăşurarea ulterioară a evenimentelor. Deci, în momente de grea încercare pentru voievodul român, au rămas statornici în credinţa lor faţă de Mihai numai Baba Novac, Deli Marcu, fraţii Buzeşti şi alţi cîţiva căpitani cu oştenii lor. Cel mai puternic era corpul de haiduci al lui Baba Novac ce număra circa 5 000 de oameni călăiţi în numeroasele lupte, şi cunoscînd, totodată, bine toate plaiurile şi cîmpiile pămîntului românesc, pe care le-au apărat pînă la sacrificiul vieţii lor.

Confruntarea militară devenind inevitabilă, Mihai, care, avea tabăra la Orăştie, îi iese în întîmpinare, fără să mai aştepte ajutoarele din Banat, Moldova şi Ţara Românească, ce din porunca domnului român, se deplasau spre Transilvania, Mihai îşi organiză forţele pe un platou îngust, lîngă Mirăslău, care era legat de poziţia dominantă a adversarului printr-o şa pe unde acesta putea pătrunde chiar în centrul dispozitivului voievodului. Datorită terenului, dispozitivul trupelor lui Mihai nu avea adîncime şi era organizat pe o singură linie. La flancul drept se afla o pădurice şi cursul rîului Mureş, iar la flancul stîng înălţimi împădurite, pe care le străbătea doar o singură potecă, bine păzită de forţele lui Mihai. Aripa dreaptă care se sprijinea pe Mureş, era formată din cazaci şi archebuzieri călări împărţiţi în patru escadroane, două companii de lăncieri poloni şi moldoveni. Numărul lor se urca la 4 500 şi erau comandaţi de Ştefan Táhy şi Francisc Lugási.

[1] Hurmuzaki, IV—2, p. 584.

Apoi urmau secuii pedestraşi, sîrbi şi români cu patru tunuri mici, iar la partea stîngă a aripei era un alt escadron de lăncieri poloni şi moldoveni. Apoi erau călăreţii hunedoreni şi făgărăşeni. „Peste toată această aripă dreaptă era mai mare Baba Novac, cel mai întîi general al călărimii, om — cum zice Spontoni — deşi bătrîn, dar cu mare foc şi curaj şi cu deosebită experienţă“ [1]. La centru era Mihai însuşi cu boierii şi cu nobilii transilvăneni rămaşi credincioşi cauzei sale. În gruparea sa avea pedestraşii secui comandaţi de Pangratie Senneyi, şi trupele sale alese. La stînga — spre deal — erau unităţile de pedestraşi şi cavalerie comandate de George Budai şi Petru Odobaşa. În stînga, pe o înălţime, instalează artileria, care putea bate întregul cîmp din faţa poziţiilor ocupate. Înapoia centrului se păstrase totuşi o rezervă, constituită din 3 000 de ţărani pedeştri şi 3 000 de cavaleri şi secui, sub comanda căpitanului George Farcaş. În total, oastea lui Mihai număra în jur de 22.000 de oameni, între care 12.000 de cavalerişti şi 27 de tunuri.

Armata comandată de generalul George Basta era superioară ca număr şi dispunea şi de unele unităţi de elită, formate din călăreţi silezieni, care aveau şi caii acoperiţi cu armuri, şi pedestraşi germani. Ea număra 12.000 de infanteriştі şi 8.000 de călăreţi, cu 15 tunuri. la care s-au adăugat trupele nobilimii, cu un efectiv de 12.000—15.000 de oameni. În prima linie, Basta avea forţe de cavalerie şi pedestrimea din Cluj şi Bistriţa, sub comanda lui Ştefan Csáki. la centru pedestraşi germani sub conducerea colonelului Henrich Petz, iar la stînga pedestraşi şi cavalerişti, sub comanda lui Rothall. Majoritatea artileriei a fost amplasată în spatele dispozitivului propriu.

Bătălia a început printr-o canonadă de artilerie din ambele tabere. Convins de faptul că nu-l poate ataca cu succes pe Mihai în poziţia întărită pe care acesta o organizase. Basta simulează o retragere în dimineaţa zilei de 18 septembrie 1600, dincolo de Mirăslău. Mihai consideră retragerea lui Basta ca un semn de slăbiciune şi trimite cavaleria împotriva acestora, iar el, cu restul trupelor părăseşte poziţia întărită şi trece la urmărirea inamicului. Basta se retrage pînă în momentul în care ocupă o poziţie dominantă, pe pantele de vest ale dealurilor de dincolo de Mirăslău, face faţă urmăririi lui Mihai. după care îşi dispune trupele pe mai multe linii de luptă. El execută

[1] Ciro Spontoni, op. cit., p. 115—116.

apoi o manevră de întoarcere a aripii stîngi a oastei lui Mihai, concomitent cu un atac de fixare la centru. Pe de altă parte, o ceată de mușchetari aleși au capturat bateria forțelor române și i-au întors piesele împotriva trupelor lui Mihai. Artileriștii au căzut luptînd pentru apărarea tunurilor. Cu toată intervenția unei părți din rezervă, sub conducerea lui Mihai, situația nu a mai putut fi restabilită, deoarece în același timp se produce și un puternic atac inamic de cavalerie asupra centrului dispozitivului armatei române. Astfel, aripa stîngă a fost încercuită. Acum Basta vine să culeagă roadele izbutitei sale manevre. El atacă aripa dreaptă și la centru. Mihai stătea acolo însuși „în cea mai frumoasă orînduială și cu obișnuita lui vitejie" — notează Nicolae Iorga. Baba Novac se lupta la dreapta minunat contra cavaleriei lui Rácóczy și a pedestrimii maghiare condusă de Prunitz. Situația devine din ce în ce mai gravă. Mihai poruncește lui Baba Novac să se lege de cotul Mureșului cu patru cete de cazaci călări, arcași și archebuzieri, și două steaguri de lăncieri din Făgăraș și Hunedoara, aflați sub comanda căpitanului Farcaș. Cavaleria lui Odobașă este lovită năprasnic de artileria inamică. El este rănit și cade de pe cal.

Baba Novac rezistă succesiv puternicelor atacuri conduse direct de Basta, care, după înfrîngerea aripii stîngi a dispozitivului lui Mihai, își concentră ascuțișul loviturilor cu trei regimente imperiale de husari și archebuzieri asupra dreptei comandate de acesta. Cu tot focul concentric la care sînt supuși de cuirasieri, raitieri, mușchetari, toți bine înarmați, haiducii și ceilalți luptători din gruparea lui Baba Novac, nu se dau ușor bătuți, ci continuă să reziste în luptă. Însă „cu toată puternica împotrivire și minunata purtare de vitejie a lui Baba Novac" [1], aripa dreaptă comandată de acest vestit căpitan de oști, este silită să se retragă. Șanse de victorie nu mai erau. În același timp, Mihai încearcă un ultim efort, căutînd să adune în jurul său detașamentele ce părăseau cîmpul de luptă. Trupele rămase în luptă în centru sînt cuprinse de panică. Astfel cedează și dispozitivul centrului comandat de voievod.

Bătălia este pierdută de români, încît orice rezistență era condamnată eșecului. Cazacii se aruncă în albia Mureșului, în care unii se înecară. Mihai însă mai nădăjduia că poate scăpa oastea întreagă, pentru ca, unind-o sub munte cu ostașii lui

[1] Nicolae Bălcescu, op. cit., p. 395.

Pătrașcu și ai lui Sava, să încerce din nou norocul. Ca un falnic stejar în furtună, Baba Novac a stat la postul său de luptă, retrăgîndu-se cel din urmă din încleștarea cu inamicul, cu calm și sînge rece, ca un încercat căpitan de oști. În timp ce Baba Novac se retrăgea luptînd continuu cu inamicul, Mihai, amenințat a fi prins, și-a înfășurat în jurul pieptului steagul cel mare al țării, [1], și, înconjurat de o gardă de ofițeri și cazaci, dădu pinteni calului, dispărînd în vadul Mureșului. „Valahul — arată Spontoni — fuge cu Baba Novac, după care urmează măcelul celor încercuiți, soldat cu moartea a patru mii de oameni de ai lor". Mihai „fu silit — spune același — să se dea la fugă cu Baba Novac și cu cîțiva din ai săi prin aspre piscuri de munți" [2]. De fapt Baba Novac a mers pe alt drum decît Mihai spre Făgăraș, unde se vor întîlni la 21 septembrie 1600. De remarcat este faptul că dintre corpurile de oaste înfrînte în luptă numai cel comandat de Baba Novac s-a retras în perfectă ordine și disciplină, în frunte cu bătrînul lor general, în care aveau o încredere nețărmurită. El știuse să insufle ostașilor săi o încredere și dragoste fără margini față de domnitor. Așa se explică participarea hotărîtă a haiducilor — oameni călîți în lupte — la toate campaniile militare organizate pe pămîntul românesc de către Mihai între anii 1596—1601. Ei nu au fost lefegii (mercenari), cum era o parte din oastea Țării Românești, ci luptători pentru cauza eliberării popoarelor oprimate de turci de la nord și de la sud de Dunăre. De la domnie au primit numai armamentul ce le lipsea sau praf de pușcă, iar întreținerea și-o asigurau direct din regiunea unde erau dislocați, ușurînd prin aceasta cheltuielile voievodului.

La Mirăslău oastea lui Mihai a avut pierderi grele în oameni și materiale, poate mai multe ca în nici una din bătăliile anterioare purtate de domnul român. Opoziția nemeșilor din Transilvania și a unor boieri din Țara Românească și Moldova,

---

[1] Descrierea stindardului folosit de Mihai Viteazul în timpul domniei sale este făcută fidel de Ciro Spontoni. Povestind bătălia de la Mirăslău dintre Mihai și Basta, Spontoni arată, că voievodul avea un stindard de damasc alb, pe care era pictat un corb deasupra unui ienupăr verde, purtînd în cioc o cruce dublă roșie". Marele stindard al voievodului Unirii a fluturat pe cîmpurile de bătaie de la Călugăreni, Șelimbăr, Hotin, Mirăslău și Guruslău, în cortegiul triumfal de la Alba Iulia și, desigur, în fața cortului domnesc de pe cîmpia Turzii. Stindardul nu a fost capturat de oamenii lui Basta, ci a fost păstrat cu cinste și de Radu Șerban, ca steag al țării în vremea domniei sale (1602—1611).

[2] Ciro Spontoni, op. cit., p. 129.

triumfase acum prin sprijinul primit din afară : Basta în Transilvania și însuși marele cancelar Jan Zamoyski în Moldova. Numai intervenția militară a puterilor vecine și ocuparea de către acestea a teritoriilor românești va duce la înlăturarea lui Mihai, la desfacerea unirii politice din 1600. Atitudinea generalului George Basta a fost determinată, de fapt, de aceea a curții imperiale. După Șelimbăr, Rudolf urmărea să transforme Transilvania într-o provincie austriacă ; Mihai înțelegea însă să stăpînească el însuși. Pe dosul actului cuprinzînd cererile formulate comisarilor lui Rudolf, voievodul scrisese cu mîna sa : „și hotaru Ardealului, pohtă ce-am pohtit, Moldova, Țara Românească". După zece luni de tratative, cu propuneri și contrapropuneri, într-o atmosferă de intrigi și bănuieli, s-a ajuns la o soluție intermediară : Transilvania va fi cîrmuită de Mihai, dar cu titlul de guvernator, ca reprezentant al împăratului și fără recunoașterea dreptului de succesiune [1].

Tocmai în aceste momente, ca o supremă ironie a soartei, solul lui Mihai la Praga, Teodosie Logofătul primea confirmarea împăratului că „domnul va fi numit guvernator pe viață în Ardeal". O hotărîre pe care înfrîngerea de la Mirăslău o anulează. Trecerea lui George Basta în tabăra nemeșimii răsculate a fost însă o greșeală politică și pentru Habsburgi ; ea s-a întors împotriva lui Rudolf al II-lea, așa cum au demonstrat-o evenimentele ulterioare.

După bătălie trece apa Mureșului și restul armatei scăpate de pe cîmpul de luptă, al căror număr se ridica la circa 3.000 de oameni. Aceștia se deplasează spre Alba Iulia pe urmele voievodului Mihai, spre a-i veni în ajutor, căci domnul român era însoțit numai de un număr redus de luptători, ofițeri și cazaci, așa cum trecuse Mureșul pentru a nu cădea în mîinile inamicului. La Alba Iulia nu a zăbovit prea mult, fiind expus a fi prins de oamenii lui Basta ce-l urmăreau pas cu pas. Pe la 20 septembrie 1600 voievodul era în drum spre Sibiu, de unde se îndreaptă spre cetatea Făgăraș, ce mai era încă sub stăpînirea sa și unde își avea familia adăpostită. La 21 septembrie Mihai sosi la Făgăraș cu cei 3.000 de oameni, după cum raporta Ungnad împăratului la 22 septembrie, organizînd o tabără lîngă cetate [2]. Această situație o arată chiar domnul

[1] C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, op. cit., p. 358.

[2] Miron Costin, *Opere*, ediție îngrijită de P. P. Panaitescu, București, 1958, p. 54. Wolfgang Bethlen, *Historia de rebus Transsilvanicis*, vol. IV, Sibiu, cartea X, 1785, p. 588—589.

în memoriul către ducele de Toscana scriind: „Cînd ajunsei apoi la Făgăraș, m-am întîlnit cu oamenii mei care veneau din Moldova, care se strînseră în jur de mine ca să mă-apuc cu ei împreună să mă răzbun de rușinea ce mi s-a făcut, fiind gata a muri fiecare pentru mine“ [1]. Jonciunea trupelor sosite din Moldova și din Transilvania s-a făcut în tabăra de la Făgăraș. La revărsatul zorilor sosi și corpul de oaste comandat de Baba Novac alcătuit din 4.000 de oameni, care de la început a fost pentru revanșă [2]. Mihai era îngrijorat de faptul că în timpul deplasării pînă la Făgăraș nu știuse nimic de situația lui Baba Novac, pe care-l lăsase la trecerea Mureșului încă pe cîmpul de luptă de la Mirăslău. Acesta — cum spune Ciro Spontoni, care l-a cunoscut personal pe Baba Novac — era „rănit, cu barba și părul capului arse, cu fața înnegrită de pulberea sîngeroasă a bătăliei, căci el își făcuse cumsecade datoria lui în ziua bătăliei și împlinise, totodată, și slujba unui căpitan prevăzător și a unui soldat valoros“ [3].

În timp ce Mihai se afla în cortul său din tabăra din Făgăraș, i se înfățișează Baba Novac. Cunoscînd vrăjmășiile întreținute și aținate în jurul lui Mihai, Baba Novac s-a arătat foarte îngrijorat că nu cumva vreun trădător să curme viața viteazului domn. De aceea, el îl îndeamnă pe Mihai să treacă grabnic în Țara Românească. „Fugi dar cu lucrurile ce ai mai scumpe, i-ar fi spus el domnului, după cum își imagina Bălcescu, căci dușmanii peste puțin vor sosi aci, vor asedia această cetățuie și atunci va fi peste putință a pleca. Eu însă voi rămînea aci spre a aduna pe ostașii răspîndiți și a sta pînă la moarte împotriva dușmanilor“. [4] Mihai, care iubea și stima pe bătrînul său general, se hotărî a-i urma povața de a se retrage în Țara Românească. El stăruia — ne spune Spontoni — ca să rămînă cu un mic detașament în Făgăraș pentru apărarea cetății. Prin aceasta spera să oprească pentru cîtva timp înaintarea generalului Basta, pînă ce va ști pe voievodul Mihai în siguranță, căci salvarea domnului său o punea cu generozitate mai presus de propria sa viață [5]. Însă Mihai nu a voit să se despartă de el și i-a cerut să-l însoțească în continuare spre Țara Româ-

[1] *Memoriul*, p. 54.
[2] Hurmuzaki, IV—1, p. 138, 157.
[3] Ciro Spontoni, op. cit., p. 122.
[4] Nicolae Bălcescu, op. cit., p. 402.
[5] Ciro Spontoni, op. cit., p. 123.

nească. Aceasta ne arată cît de puternică era comunitatea sufletească între ce doi comandanți de oști, cît de atașat rămăsese Baba Novac cauzei lupei purtată de Mihai, pentru independența și unitatea poporului român, în speranța că va sosi ziua eliberării de sub dominația otomană și pentru popoarele din sudul Dunării. Evenimentele istorice au confirmat legătura strînsă de arme ce se formase între voievodul român și Baba Novac, luînd parte cu aceeași bărbăție atît la biruințe cît și la înfrîngeri.

Înfrîngerea oastei Țării Românești la Mirăslău s-a datorat mai ales impulsivității voievodului, amplificată peste ceea ce-i era caracteristic datorită unui ansamblu de factori interni și externi specifici acelui moment. Declanșarea luptei înainte de a sosi în ajutor trupele din celelalte provincii românești este cauza principală a înfrîngerii domnului la Mirăslău. Infidelitatea Brașovului, blocarea pasurilor carpatice și luptele duse la Bran și Buzău-Teliu din zilele de 12—15 septembrie 1600, au împiedicat trupele venite din Țara Românească conduse de Nicolae Pătrașcu, fiul domnului, să se unească cu ale lui Mihai. Din Banat trebuia să sosească Andrei Barcsai, banul Lugojului și Caransebeșului, cu oșteni din județele Severin și Hunedoara, care rămăseseră credincioase voievodului Mihai [1]. De asemenea, oștile lăsate în Moldova sub comanda lui Udrea banul, Sava armașul și căpitanii Negrea, Deli Marcu și Radu Cluceru au sosit în Transilvania după bătălie. Generalul Radu Rosetti observă în lucrarea sa că „judecății reci, care arătase nevoia și șansele de izbîndă ale ofensivei", i s-a impus „firea impulsivă" [2] a voievodului Mihai. Iar Ciro Spontoni, biograful lui Basta, referindu-se la victoria de la 18 septembrie, la care luase parte, fiind în tabăra generalului imperial, împotriva domnului român, arată că ea „s-a datorat incomparabilei prudențe (...) a lui Basta" [3]. Aceasta a dus la săvîrșirea unei greșeli tactice, anume aceea că Mihai a părăsit dispozitivul său defensiv. Apoi superioritatea din punct de vedere calitativ a trupelor lui Basta, care avea în subordine unități de infanterie dintre cele mai bune din Europa și o cavalerie adaptată noilor condiții, pe care tehnica armelor de foc o impunea. Astfel,

---

[1] Pesty Frigyes, *A Szörényi bánság és Szörény vármegye története*, vol. II, Budapest, 1878, p. 146.

[2] General Radu Rosetti, *Istoria artei militare a românilor pînă la mijlocul veacului al XVII-lea*, București, 1947, p. 401.

[3] Ciro Spontoni, op. cit., p. 119.

această armată a putut fi manevrată „ca la carte" de către un comandant de meserie, altfel mediocru strateg și căpitan, împotriva unor trupe inferioare ca armament și ca pregătire. Cancelarul polon, Jan Zamoyski, bun cunoscător al evenimentelor și adversar ani de zile în șir al lui Mihai Viteazul, referindu-se la lupta de la Mirăslău, arată că domnului român i-au lipsit cele mai bune unități pe care le avea sub comanda banului Udrea, Sava Armașul, Radu Buzescu și Deli Marcu. Între căpitanii de oaste care au luptat cu multă bărbăție pe cîmpul de bătaie de la Mirăslău, a fost Baba Novac. El a comandat aripa dreaptă a oastei românești, care a rezistat pînă la prăbușirea întregii apărări, contribuind astfel la evitarea unei distrugeri totale a trupelor voievodului Mihai.

Pe locul unde pîrîiașul Mirăslău se varsă în Mureș, trecătorul zilelor noastre se poate opri în fața unui monument care amintește de marea bătălie. Sub data : 1600, septembrie 18, stau săpate în piatră cuvintele : „Aici Mihai, domn român, stăpîn pe Ardeal, Țara Românească și Moldova a închinat steagurile pînă atunci totdeauna biruitoare, fatalității. Orice om cu simț pentru vitejie și dreptate, cu ură față de trădare, va simți aici durerea marelui învins al conștiinței sale" [1].

[1] Ion Ionașcu, Victor Atanasiu, op. cit., p. 123.

XI
ÎN LUPTA PENTRU APĂRAREA ȚĂRII ROMÂNEȘTI

După înfrîngerea de la Mirăslău, Mihai începe pregătirile pentru apărarea Țării Românești împotriva polonilor, care între timp invadaseră Moldova, punînd din nou în scaun în Suceava pe Ieremia Movilă. Cancelarul Zamoyski mai aducea cu el pe Simion Movilă și pe Sigismund Báthory pretendenți la domnie în Transilvania și Țara Românească. Intențiile polone erau acceptate și de turci, care nu vedeau cu ochi buni formarea unui stat unitar românesc în spațiul carpato-danubian-pontic. Ofensiva polonă a fost ușurată și de faptul că oastea lăsată inițial de Mihai în Moldova fusese rechemată în Transilvania înaintea luptei de la Mirăslău. La 5 octombrie 1600 armata polonă se afla la Focșani. Moldova era deci pierdută. Zamoyski avea în plan „să-l piarză pe Mihai dimpreună cu toată țara și provinciile lui, adică Ardealul, Moldova și Muntenia". La 6 octombrie, Zamoyski scria soției sale printre altele : „Salutări de la granița Munteniei. Plec cu oastea spre Brașov". Rezultă că el avea în plan să atace Transilvania. Însă polonii renunță la acest plan și, la 9 octombrie, pătrund pe la Buzău în Țara Românească. Cancelarul polon urmărea să-l instaleze și pe Sigismund în Transilvania. În acest scop, la 19 septembrie, el dă ordin lui Ioan Potocki, Moise Székely și Stroici cel Tînăr, ca să treacă munții, spre a reinstala pe Sigismund Báthory în domnie. Împotrivirea generalului imperial George Basta a făcut ca acest plan să nu fie aplicat pentru moment. Totodată, ostașii lui Mihai păzeau încă la această dată, în zona Bretcu, hotarul Transilvaniei pentru a nu pătrunde Zamoyski sau Ieremia Movilă prin pasul Oituz în această provincie. Aceste evenimente arătau lui Mihai că tot ce îi mai rămăsese de salvat — era Țara Românească.

După joncțiunea trupelor la Făgăraș, Mihai ridică tabăra la 22 septembrie și, însoțit de Baba Novac, se îndreaptă prin Codlea la Rîșnov lîngă Brașov, unde ajunge la 23 septembrie 1600. Aici sosesc și forțele din Țara Românească împreună cu fiul său Nicolae Pătrașcu. Oastea munteană, alcătuită din circa 4.000 de oameni, a pătruns în Țara Bîrsei prin pasul Tabla Buții [1]. Tot aici au venit și secuii ridicați la chemarea domnului, 1.000 de moldoveni și 2.000 de călăreți sîrbi, sub comanda lui Deli Marcu. Astfel, pînă la sfîrșitul lunii septembrie 1600 oastea voievodului român ajunsese la peste 16.000 de oameni. În scurtă vreme, după cum aprecia și Nicolae Iorga, Mihai a ajuns să fie deplin stăpîn pe situație și „tot așa de ascultat și de iubit ca odinioară". Generalul George Basta fiind informat că domnul român și-a refăcut oastea s-a oprit la Alba Iulia, renunțînd pentru un moment la urmărirea voievodului. Mai tîrziu, Basta se va căi amarnic pentru greșeala de a-l fi lăsat pe Mihai să-și reconstituie oastea. Basta sosea abia la 6 octombrie la Ghimbav.

La sfîrșitul lunii septembrie 1600, situația din sud-estul Transilvaniei se prezenta astfel : conducerea sașilor, scaunele și districtele de pe pămîntul Crăiesc (Sibiu, Nocrich, Cîncu, Rupea) erau potrivnice lui Mihai. Însă oștile muntene, ardelene și moldovene conduse de Mihai și de fiul său, precum și haiducii conduși de Baba Novac și Deli Marcu controlau aceste regiuni, mai ales Țara Bîrsei. Voievodul, pe lîngă numeroasele trupe, putea conta pe simpatia și puterea militară a secuilor din Odorhei și Trei Scaune, precum și pe solidaritatea țăranilor români din Țara Oltului [2]. În ziua de 30 septembrie a avut loc o încăierare între trupele sîrbești conduse de Deli Marcu și cele brașovene, comandate de Augustinus Misse, lîngă moara de hîrtie de pe rîul Ghimbășel. Basta considera util ca Brașovul să atace din spate pe domnul român. Mihai a asediat Brașovul cu sîrbii și secuii însă fără succes. Aceasta nu a fost ultima acțiune a lui Mihai în Transilvania. Dispunînd de noi forțe și cu moralul refăcut, întreprinde apoi o amplă acțiune de pedepsire a nobilimii trădătoare, după care își așează tabăra la Prejmer. Inițial avea în plan să treacă pe la Oituz în Moldova pentru a-l întîmpina pe Zamoyski, dar în noua con-

---

[1] Fritz Teusch. *Hermanstadt und die Sachsen in Kampf für Habsburg, 1598—1605*, în *Archiv des vereines*, XVI, 1877, p. 372.

[2] Pavel Binder, *Contribuții privind domnia lui Mihai Viteazul în Transilvania*, în *Revista de istorie* nr. 4/1975, p. 592.

junctură, își dirijează oastea la sud de Carpați în Țara Românească. La 2 octombrie, cînd se afla în tabăra de la Prejmer, Mihai, pentru a avea asigurat spatele, a trebuit să accepte propunerile generalului Basta, ca răspuns la solia trimisă la Sibiu prin Radu Buzescu, și anume : jurămînt de credință față de împărat și trimiterea ca ostateci a familiei sale și a unor boieri munteni. La sfîrșitul lunii septembrie 1600 Nicolae Pătrașcu a fost predat ca ostatic generalului Basta și deci nu a luat parte la luptele pentru apărarea Țării Românești. În luna octombrie 1600, fiul lui Mihai a fost trimis de Basta în tabăra lui Ștefan Csáki. Din tabăra lui Csáki a fost dus în castelul Gilău, unde mai tîrziu a venit și doamna Stanca, împreună cu Florica [1].

În timp ce Mihai își refăcea armata, trimite pe Radu Buzescu la Basta ce se afla la Sibiu, cu misiunea de a curma neînțelegerile, cerîndu-i artileria pierdută la Mirăslău, cetățile Făgărașul și Gilăul, precum și cale liberă spre Viena. Totodată, îl pune pe Baba Novac să trimită din tabăra de la Făgăraș, la 30 septembrie 1600, generalului imperial George Basta o scrisoare în care se spunea : „Scrisoarea mea către dvs. o aduc trei oameni de ai mei și vă comunic în mare taină că sînt înclinat să-l părăsesc pe vodă, și să-l servesc cu toată armata mea pe majestatea-sa și forțele ardelene, dacă pot trece hotarul cu siguranță și vom fi răsplătiți cum se cuvine" [2]. Scrisoarea a fost adusă în tabăra generalului Basta la 1 octombrie 1600. Scrisoarea căpitanului Baba Novac, alcătuită cu știrea lui Mihai, avea scopul de a cîștiga timp prin inițierea unor tratative. în care vreme voievodul să se întărească mai bine pe plan militar pentru a rămîne în Transilvania.

Aflînd de declarația scrisă a lui Baba Novac că intenționează să-l părăsească pe Mihai, nobilimea ungară considera că a sosit momentul să-l atragă pe viteazul căpitan de partea lor, scăzînd prin aceasta puterea militară a voievodului român. Nobilimea cunoștea prea bine forța militară a lui Baba Novac în confruntările de la Șelimbăr și Mirăslău. În aceeași zi Ștefan Csáki răspunde printr-o scrisoare adresată căpitanilor, centurinilor și întregii oștiri a haiducilor și rascianilor din oastea lui Mi-

[1] La 18 septembrie 1602, doamna Stanca, Nicolae și Florica erau cu toții la Făgăraș, de unde au trimis o scrisoare, cerînd să fie lăsați să meargă la curtea imperială.

[2] Andrei Veress, *Epistolae et acta Generalis Georgii Basta (1597—1607)*, vol. I, Budapest, 1909, p. 421—422.

hai [1]— fără a mai consulta pe Basta : „Am înțeles din scrisoarea dvs., că voind să-l părăsiți pe voievodul român, cel cu firea atît de păgînească, și voind să veniți aici la noi în tabăra m.s. împăratului și să serviți creștinătatea, care bună și vrednică de laudă intenție a dvs. cu dimpreună cu țara o primii cu bucurie și cu dragoste, siguri fiind dvs. că nici eu nu voi da uitării serviciul dvs., ci d-sale lui Baba Novac ți-am și destinat un sat bun, cu țara dimpreună ; vom ține și altfel seamă de serviciile dvs., astfel ca fieștecare să poată fi mulțumit, din partea noastră nici o scădere nu veți avea. Este însă vorba ca dvs. să nu întîrziați, ci să veniți fără întîrziere în mijlocul nostru și, dacă se poate, să-l aduci și pe vodă însuși, fie de viu, fie orișicum în mijlocul nostru. Oricine-l va da pe mîna noastră, are să fie răsplătit cu un sat bun și îndestulător și cu cinci sute de iobagi. Iară dacă nu s-ar putea să-l dați pe vodă în mîinile noastre, să ne vestiți prin oamenii dvs. vrednici de încredere, și să fiți încredințați că din partea noastră nici o scădere nu veți avea. Dumnezeu să vă ție !".

Astfel, nobilimea invită pe Baba Novac să vină în tabăra lor, căutînd să aducă cu sine și pe Mihai Vodă — viu ori cum se va putea — asigurîndu-l că nu va avea nici o bănuială dimpotrivă, va primi un sat cu 500 de iobagi din partea lor. Lăsînd la o parte amănuntele din această corespondență rezultă că atît Csáki cît și Basta, care apreciau foarte mult valoarea militară a lui Baba Novac și a haiducilor săi, căutau fiecare să-l atragă de partea lor. Dar Baba Novac nu le-a împlinit așteptările, după cum scrie dezamăgit emisarul Ungnad împăratului Rudolf al II-lea, la 7 octombrie, din Brașov : „pe Baba Novac din nou nu mai putem conta"[2]. Ștefan Csáki spera ca în zilele de 4 sau 5 octombrie să aibă pe Baba Novac sub steagul său. Tatonările pornite cu intenția de a induce în eroare pe dușmani s-au desfășurat concomitent cu pregătirile pentru noi lupte. Baba Novac a rămas mai departe credincios domnului român, așa cum va confirma din plin desfășurarea evenimentelor. Eșecul acestei încercări de a lipsi pe Mihai de sprijinul lui Baba Novac a creat o stare de nemulțumire în tabăra inamică. Emisarii imperiali îl cunoșteau bine pe acest comandant, care în toate bătăliile și în alte situații a fost în anturajul voievodului Mihai, și îi asculta sfaturile. La rîndul său Baba

[1] Hurmuzaki, IV—1, p. 148—149.

[2] Szadeszky Lajos, *Erdély és Mihály vajda története. 1595—1601, okleveltarrol*, Timișoara, 1893, p. 572.

Novac îndeplinea cu devotament toate poruncile domnului român. În raportul său din 22 septembrie 1600 către împăratul Rudolf al II-lea, Ungnad îl caracterizează pe Baba Novac ca „un general celebru de haiduci și mereu este în mijlocul preocupărilor domnului Mihai“ [1]. De altfel, Ungnad era bucuros că Baba Novac va trece cu oștenii săi în tabăra împăratului, trădîndu-l pe voievod, ceea ce nu s-a realizat.

Văzînd că uneltirile și amenințările iau proporții îngrijorătoare, Mihai ține sfat de război în tabăra de la Prejmer la care iau parte Baba Novac, Deli Marcu, banul Udrea, boierii Buzești, Mîrza, și hotărăsc să apere Țara Românească din toate puterile lor. Cu cei 16.000 de oameni și căpitani călîți în lupte, Mihai trece munții prin pasul Buzăului în Țara Românească pentru a ieși în întîmpinarea inamicului. O dată cu oastea voievodului trece munții cu repeziciune și corpul de oaste condus de Baba Novac, revenind astfel în Țara Românească, după o absență de aproape doi ani. Aflînd că Zamoyski se apropie de Buzău, Mihai trece cu armata sa pe sub poalele munților și, la 6 octombrie, sosește la Scăeni, localitate situată la nord-est de Ploiești. Pentru a face față unei ofensive polone prin surprindere, voievodul trimite un corp de oaste care să ocupe poziție de luptă la Rătești — la 25 km, nord de Buzău. Însă Zamoyski ocupă orașul Buzău la 10 octombrie și nu a mai fost posibilă organizarea unei apărări pe rîul Buzău. Regrupînd forțele, Mihai coboară pe valea Cricovului Sărat pentru a se opune unei înaintări polone spre Ploiești, și a cîștigat timpul necesar sosirii ajutoarelor ce le aștepta. Dar ajutoarele promise de Basta nu au sosit datorită opoziției nobilimii. Cele de sub comanda marelui ban Calotă Bozianu au fost angajate la începutul lunii octombrie în lupta împotriva unor detașamente turcești care pătrunseseră în Țara Românească pînă aproape de Gherghița. Turcii bat oastea munteană, iar banul este prins și decapitat. Pierderea marelui ban Calotă Bozianu și a oastei sale îl lipsește pe Mihai de un ajutor prețios în lupta decisivă cu polonii. Deși rămas fără sprijin — scria mai tîrziu Mihai lui Rudolf, „nu m-aș fi temut niciodată numai de poloni, dacă n-ar fi început de altă parte și războiul cu turcii“. Înaintarea polonilor devenea tot mai amenințătoare pentru Mihai, întrucît fusese nevoit să trimită o parte din forțe contra turcilor. Voievodul ia măsuri de apărare la Bucov, situat la

[1] Hurmuzaki, XII, p. 853.

est de Ploiești, între rîul Teleajen și Bucovel, paralel cu organizarea hărțuirii trupelor polone pentru a le produce pierderi și a le întîrzia înaintarea în interiorul Țării Românești, pînă la bătălia finală. Această misiune este încredințată lui Baba Novac, „un general de cavalerie — scrie Spontoni — de o mare îndrăzneală (di grandi ardire) și cu o lăudabilă experiență (e di commendabile isperienza)“ [1].

În acest scop Mihai organizează două grupări de oaste : prima sub comanda lui Baba Novac, formată din 7000—8000 de ostași oțeliți în numeroasele lupte la care luaseră parte, trebuia să se opună direct înaintării inamicului, folosind cursurile de apă existente în zonă, în timp ce al doilea urma să atace flancul drept polonez fixat frontal de Baba Novac, folosind numeroasele înălțimi acoperite existente la nordul itinerariului Buzău—Ploiești. Acest plan de acțiune este atestat și de un raport al unui agent diplomatic al lui Zamoyski, care arată că Mihai, fiind informat de înaintarea oastei polone, „a trimis un căpitan al său pe nume Baba Novac spre Buzău“. Baba Novac, luptător prețios, respectat pentru calitățile sale de militar și apoi foarte disciplinat în manierele războiului — ne spune Spontoni — înaintă în perfectă ordine și sîrguință prin întunericul nopții tăcute, iar la ivirea zorilor ajunge într-o pădure deasă, nu departe de dușman, fără să fi fost descoperit. El spera că doborînd dușmanul în bătălia ce urma să se dea, va fi restabilită nu numai reputația voievodului Mihai, dar ea i-ar fi asigurat domnia sa în Țara Românească și în Moldova, ameliorînd astfel relațiile acestuia cu împăratul [2].

Cu acest gînd, Baba Novac se hotărî să nu piardă nimic din vedere pentru a ieși biruitor în lupta cu dușmanii. Înainte de a porni la acțiune bătrînul general și-a adunat oștenii și le-a ținut un înflăcărat discurs, spre a-i îmbărbăta și a-i încuraja, ținînd seama de pierderile deja avute, pentru a face din nou acte de bravură. La marginea pădurii, în zorii acelei zile de 10 octombrie 1600, cînd Zamoyski asedia Buzăul, Baba Novac călare pe cal urcă pe un loc mai ridicat și se adresă astfel ostașilor săi :

„Vitejii mei tovarăși ! Bătălia prin care vom lovi pe neașteptate pe dușmanii noștri cere să vă dezvăluiți toată virtutea necesară în orice alt război, dar mai cu seamă acum pentru ca să puteți răscumpăra printr-o izbîndă strălucită, pierderea du-

[1] Ciro Spontoni, op. cit., p. 115—116.
[2] Ibidem, p. 126—127.

reroasă de la Mirăslău. Ziua de astăzi, dragii mei ostaşi, este aceea în care nu e numai vorba de a ne arăta puternici, ci încă trebuie să biruim cu orice preţ, căci ne luptăm pentru viaţă, pentru cinste, pentru ţara unde sîntem născuţi, pentru oraşele unde este leagănul nostru, pentru soţiile şi copiii noştri, pentru averile noastre, pentru toate cîte depind de aceste braţe şi inimi ! Ş-apoi izbînda este totdeauna cu cei viteji, iar nu cu cei cărora le place mai bine ruşinoasa fugă, decît cinstita moarte apărînd pe domnul său. Pe unii ca aceştia şi oamenii îi dispreţuesc şi soarta îi prigoneşte, căci în focul bătăliei moartea obişnuieşte a secera mai ales pe fugari, păstrînd pentru cei voroşi o viaţă slăvită ; şi chiar cînd ei mor, a muri vitejeşte nu e dat la toată lumea, ci numai la cei de frunte !

Nu vă speriaţi de mulţimea vrăjmaşilor, căci din exemplul trecutului şi din experienţa voastră ştiţi foarte bine că biruinţa nu este a grupărilor mari şi împodobite, ci a celor puţini, ageri şi viteji. Aduceţi-vă aminte de cite ori mai an în Moldova un pumn de-ai noştri fugăreau numeroasele oşti leşeşti, care astăzi sînt tot aceleaşi avînd în fruntea lor pe aceeaşi căpitani şi pe care nu puteţi a nu le bate iarăşi, dacă vă veţi comporta cu aceeaşi vitejie. În sfîrşit, nu uitaţi că slava, zilele şi domnia prea iubitului nostru stăpîn Mihai Vodă se află acum în mîinile voastre. Înainte dară ! Duşmanii nu se aşteaptă a fi loviţi şi nu ne vor putea sta împotrivă ! Cugetul fiecăruia dintre voi trebuie să fie a trăi cu slavă sau a muri cu cinste“ [1].

Ceea ce ne surprinde mai cu deosebire în cuvîntarea lui Baba Novac, este căldura patriotismului curat românesc exprimat de căpitanul de oşti, unind trecutul său întreg cu viitorul acestui pămînt, pe care îl numeşte „ţara unde sîntem născuţi şi casele unde este leagănul nostru“ — scria B. P. Hasdeu [2].

Apreciind real valoarea de luptători a haiducilor săi, Baba Novac hotărî să atace el primul pe polonezi, şi începu înaintarea spre Buzău, unde ajunse în dimineaţa zilei de 11 octombrie. Avea poruncă de la Mihai să urmărească inamicul ziua şi noaptea dintr-un loc bine camuflat, iar la momentul potrivit să-l atace cu hotărîtă îndrăzneală şi fără crîtare. El — voievodul — îl va urma îndeaproape cu restul armatei, spre a-i veni în ajutor [3]. Pentru a nu fi descoperiţi de inamic, s-au repliat într-o pădure de lîngă localitatea Gura Sărăţii, situată la

[1] Ciro Spontoni, op. cit., p. 127—128.
[2] *Românul* din 14 aprilie 1868.
[3] Ciro Spontoni, op. cit., p. 126.

15 km vest de Buzău. La miezul nopții Baba Novac declanșează un atac fulgerător și necruțător asupra taberei inamice. Luați prin surprindere și buimăciți de somn ostașii poloni încep să dea bir cu fugiții. Haiducii lui Baba Novac îi urmăresc, și mulți dintre fugari sînt omorîți. Acest prim succes este asigurat și de Mihai, care, sosește cu oastea la timp la locul de bătaie. Astfel, avangarda polonă de sub comanda lui Sigismund Báthory a fost împrăștiată de ostașii lui Baba Novac. Este singura ciocnire armată pe cîmpul de luptă între Baba Novac și Sigismund Báthory, principele Transilvaniei, și prima pentru Mihai Viteazul.

Pentru restabilirea situației, grosul armatei polone intervine în sprijinul avangărzii lor împrăștiate. Totodată, și-a făcut apariția și Moise Székely în fața armatei polone, în timp ce Mihai era în faza unei bătălii cîștigate. Superioritatea militară a inamicului l-a determinat pe Mihai și pe Baba Novac să se desprindă de adversar. Și după un marș de noapte prin pădurile și drumurile cele mai puțin umblate, în dimineața zilei de 12 octombrie oastea munteană a ocupat o poziție de luptă în vîlceaua strîmtă și bine acoperită a Năenilor, aproape de drumul pe care trecea armata polonă. Între timp trupele polone, scăpate de la o înfrîngere aproape sigură, se regrupează și își reiau înaintarea spre Ploiești. Mihai se afla cu tabăra sa de cealaltă parte a înălțimii și urmărea să atace oastea polonă de front și din spate. Baba Novac primește poruncă să acționeze de front în vîlceaua Năenilor, iar Mihai, cu grosul forțelor, pe la sud de Năeni, în flancul trupelor vrăjmașe. „Intenția lui Mihai — cum atesta un document polonez — era de a asalta din două părți oastea majestății sale".

În Năeni, Baba Novac a așezat o parte din pedestrași în vîlcea și în viile din apropiere, iar pe călăreți înapoia văii pentru a contraataca la nevoie. Dimineața a început lupta și a durat toată ziua. Cu tot avantajul terenului și eroismul ostașilor, Baba Novac nu a mai putut ține piept inamicului, superior numericește, care a cîștigat cu greu această bătălie. Pentru a continua înaintarea, călărețiii poloni au fost nevoiți să descalece și să lupte cu haiducii ca pedestrași. Dacă în timpul luptei nu le-ar fi venit în ajutor artileria și pedestrașii prințului Vișnievietchi, unul din ginerii lui Ieremia Movilă, desigur că Baba Novac nu ar fi putut fi scos din poziția aleasă pentru recunoaștere și luptă. Mihai ar fi putut interveni să restabilească situația, dar inamicul dispunea de forțe superioare,

fapt ce l-a determinat să se retragă spre Ceptura, la 10 km nord-vest de Mizil, urmărit de trupele polone. La 13 octombrie 1600 are loc o nouă încercare de rezistență în apropiere de localitatea Ceptura. Aici, Baba Novac urmărește prin focuri de artilerie și acțiuni de hărțuială să întîrzie cît mai mult cu putință înaintarea inamicului spre Ploiești, unde Mihai organiza în grabă o nouă poziție de apărare. Ca și la Năeni, deși se află sub focul puternic al artileriei polone, Baba Novac nu cedează cu ușurință poziția adoptînd lupta de hărțuială în retragerea sa spre Ploiești, ajungînd la 14 octombrie la rîul Cricovu Sărat fără a se angaja în vreo ciocnire mai mare cu forțele polone. Această tactică folosită de Baba Novac a permis lui Mihai să se întărească în pozițiile alese. În acest timp Baba Novac, cu o oaste de 6000—7000 de oameni, primește ordin de la domnul român ca prin acțiuni rapide să ocupe un aliniament de rezistență pe rîul Bucovel. Totodată, grosul armatei muntene ocupă la 14 octombrie în depresiunea Podenilor, o poziție defensivă în dreapta Bucovelului. Astfel, Bucovul a fost ales ca loc de rezistență a oastei lui Mihai și pentru faptul că în această zonă se deschideau trei direcții : Valea Teleajenului, Valea Prahovei și spre Tîrgoviște pe unde puteau să-i sosească ajutoarele promise de imperiali. După cum remarcă Miron Costin, la Bucov Mihai „a așteptat pe leși puind apa ca o piedică între oști". Pedestrimea a fost masată în pădurea din apropiere. Pregătirile de la Bucov au durat o săptămînă de zile. Zamoyski, nefiind informat asupra manevrei executate de Mihai, și temîndu-se de vreo surpriză, a preferat să aștepte pe rîul Cricovu Sărat între 15—18 octombrie. Apoi a înaintat spre Bucov și s-a pregătit de luptă în fața poziției oastei române, dar nu nestingherit, căci Baba Novac îl hărțuia continuu cu oastea sa, completată de voievod acum pînă la 8000 de oameni (jumătate din oastea Țării Românești), bine plasată în regiunea împădurită și deluroasă de la nord-est de Bucov.

Dispozitivul oștirii muntene consta în organizarea pe marginea pădurii a unei linii de trăgători, întărită cu artilerie, înapoia căreia în pădure se aflau forțele principale, dispuse pe trei linii, avînd infanteria la centru și cavaleria la aripi. Efectivul trupelor lui Mihai număra aproximativ 16.000 de oameni, format în marea majoritate din oaste de țară. În momentul marii nevoi, țărănimea a răspuns — ca de altfel în tot cursul istoriei poporului român — chemării voievodului. Forțele inamice erau mai numeroase, totalizînd în jur de 21.500 de oameni. Dispozitivul inamic avea la centru infanteria și

cavaleria, sub comanda cancelarului, la dreapta trupe de cavalerie constituite din husari și cazaci, iar la stînga, sub comanda lui Ieremia Movilă, pedestrimea și cavaleria moldovenească și poloneză. Deci, inamicul dispunea de o netă superioritate în privința cavaleriei cuirasate.

În ziua de 19 octombrie 1600 a început bătălia de la Bucovel, care în prima zi a constat mai mult din dueluri de artilerie din ambele tabere executate peste apa rîului, așa cum scrie Miron Costin, „toată ziua aceie au stătut războiul numai din tunuri unii la alții, și din sineață, peste apă" [1]. A doua zi — 20 octombrie — Zamoyski bate timp de două ceasuri centrul și aripa stîngă a oastei lui Mihai. În același timp, cazacii și husarii urcă pe malul Bucovelului, protejați de ceață, îl trec și atacă din flanc poziția lui Mihai. Planul polon urmărea executarea unei manevre cu efortul la aripa dreaptă, unde comanda Baba Novac, manevră ce îi asigura pătrunderea în dispozitiv între dealul Mare și dealul Gîlmea, prin care putea să nimicească forțele lui Mihai din centru și, să-și deschidă comunicația spre Tîrgoviște — capitala Țării Românești. Domnul se deplasează cu cavaleria sa în sprijinul aripii stîngi, unde lupta se duce cu îndîrjire, timp de cîteva ore. În timp ce dreapta rezista atacului inamic, Mihai aduce în sprijinul stîngii și o parte din infanterie, dar atacurile repetate ale husarilor poloni nu pot fi oprite decît cu mari pierderi. Astfel, în timp ce toate rezervele lui Mihai sînt angajate pe aripa stîngă pentru a opri atacul de flanc al cazacilor și al husarilor, Zamoyski atacă cu o parte din oastea sa flancul drept, comandat de Baba Novac, și centrul dispozitivului. Baba Novac contraatacă cu putere împrăștiind un regiment polonez de archebuzieri. În timp ce el lupta cu multă hotărîre, pedestrimea română este scoasă din șanțuri. Cedează și aripa dreaptă în fața atacului cavaleriei polone, apoi se retrage și aripa dreaptă cu Baba Novac. Bătălia de la Gura Bucovelului — care durase cîteva ceasuri — este pierdută. Mihai se retrage în ordine, apărîndu-se continuu spre a evita o eventuală încercuire a inamicului pînă ajunge la Tîrgșor. În capul coloanei mergea Mihai înconjurat de cavaleria lui Baba Novac, iar pe aripi se retrăgea pedestrimea. Lupta a fost crîncenă, căci „căzut-a la acel război — scrie Miron Costin — 1000 de trupuri de îmbele părțile, iară din oastea lui Mihai Vodă mulți". Dar nici la Teleajen nu s-a produs o catastrofă pentru armata munteană,

[1] Miron Costin, op. cit., p. 53.

ceea ce a permis domnului să-şi regrupeze o mare parte din oaste pentru noi lupte.

După bătălia de la Bucov-Teleajen, armata polonă a ocupat tîrgul Ploieşti, iar Simion Movilă a fost proclamat domn şi a depus jurămînt de credinţă lui Zamoyski, promiţînd să plătească coroanei poloneze un tribut anual de 40.000 de galbeni. După expediţia victorioasă în Moldova şi Ţara Românească, Zamoyski se retrage în Polonia, lăsînd pentru paza lui Simion pe Ioan Potocki. Noul domn vine la Tîrgovişte, unde primeşte steag de domnie din partea sultanului.

În urma acestei înfrîngeri militare, Mihai, însoţit de Baba Novac, Deli Marcu, fraţii Buzeşti se retrage din valea Teleajenului spre Tîrgovişte, Piteşti, Rîmnic şi apoi în Oltenia, la Craiova. Retragerea s-a făcut în condiţii foarte grele, ceea ce ne oferă un minunat exemplu de dîrzenie. La Craiova, Baba Novac şi boierii Buzeşti l-au sprijinit pe voievodul Mihai să-şi reorganizeze oastea proprie. După lupta de la Bucov, domnul slobozise o mare parte din mercenari. Alături de el rămîneau în continuare oastea de ţară, boierii şi roşii, şi corpul de haiduci comandat de Baba Novac, principala forţă militară a lui Mihai.

La 24 octombrie domnul primeşte ştire despre un atac turcesc la nord de Dunăre, condus de beii de la Vidin şi Nicopole. Mihai trimite împotrtiva lor pe Preda Buzescu, numit mare ban al Craiovei după moartea vitejească a lui Calotă Bozianu. Cei 4 000 de turci care trecuseră Dunărea sînt omorîţi împreună cu cei doi comandanţi, fiind capturate şi trei steaguri [1]. În aceste lupte cade prizonier vestitul căpitan raguzan Deli Marcu, omul care a slujit încă din toamna anului 1594 sub steagul Ţării Româneşti. El este dus ca trofeu la Constantinopol, unde, din ordinul sultanului, este decapitat împreună cu ultimul sol la Poartă al domnului, grecul Dimo [2]. Tot în acest timp unii boieri văzînd situaţia grea a domnului organizează un complot împotriva acestuia. Complotul este descoperit de Mihai şi, cu ajutorul boierilor Buzeşti, banului Udrea şi a lui Baba Novac, voievodul prinde pe făptaşi şi îi omoară [3]. Dar cauza principală a căderii lui Mihai rămîne, deci, părăsirea lui de către cei pe care el îi socotise aliaţi şi interesaţi în realizarea operei sale politice, adică Habsburgii, care prin emisarii

[1] Hurmuzaki, IV, p. 177—178.
[2] Hurmuzaki, IV—1, p. 335.
[3] Hurmuzaki, IV—1, p. 209.

imperiali și prin generalul George Basta, s-au grăbit să lichideze opera voievodului român. Aceștia îl prezentau Curții din Viena în așa fel pe domn, încît căderea lui să apară ca o necesitate politică de prim ordin, ceea ce s-a și înfăptuit.

Văzînd că noul domn Simion Movilă nu îndrăznește să treacă Oltul pentru a-l înfrunta în Oltenia, Mihai face ultima încercare de a elibera Țara Românească de sub dominația polonă și a-și recîștiga scaunul. Această acțiune are loc în a doua jumătate a lunii noiembrie 1600. Cu oștirea sa de 9000 de oameni, și, însoțit de Baba Novac și de boierii Buzești, Mihai se pune în marș de la Craiova spre Muntenia, trecînd Oltul pe la Rîmnic. Continuă apoi deplasarea pe valea Topologului, pînă la Ruda, unde își așează tabăra.

Pe cînd se găsea în această tabără, Baba Novac primește poruncă de la Mihai ca, împreună cu cei 7000 de oameni ai banului Udrea Băleanu, să ocupe Curtea de Argeș. Aflînd de noile planuri militare ale domnului român, Simion Movilă și Ioan Potocki sosesc cu oastea la Curtea de Argeș în vederea confruntării militare cu Mihai. Bătălia are loc în ziua de 25 noiembrie 1600 și este pierdută de oastea munteană după o îndîrjită rezistență. În mîna învingătorilor cădeau 17 steaguri, iar pe cîmpul de luptă rămîneau 1500 de morți. Astfel se consumă încă un episod eroic al dramaticei lupte pentru redobîndirea Țării Românești.

Baba Novac, acționînd cu oștenii săi în stînga oastei comandată de banul Udrea, a atacat cu înverșunare. Oastea lui Simion Movilă însă, grație ocupării înălțimilor care dominau Curtea de Argeș, a înfrînt în cele din urmă rezistența oastei de sub comanda lui Baba Novac și Udrea Băleanu. După luptă, banul Udrea Băleanu s-a predat comandantului trupelor lui Simion, pentru motivul limpede exprimat de el că : „eu sînt fiu de boier din această țară și am moștenire și avere în această țară", avere pe care, ca și ceilalți mari boieri, ar fi pierdut-o în cazul în care l-ar fi urmat pe Mihai în pribegie. Prin pierderea luptei de la Curtea de Argeș. devenise evident că domnul nu mai avea nici o șansă să reziste în Țara Românească. După banul Udrea Băleanu, boierii Buzești, Teodosie Rudeanu și ceilalți boieri care-i rămăseseră credincioși, pînă acum, lui Mihai se supun pe rînd lui Simion Movilă, pe care-l recunosc ca domn al țării [1].

[1] Constantin Zagoriț, *Luptele cu polonii. Sărata-Năeni-Ceptura-Bucovelul*, București, 1908, p. 3—140.

Părăsit de boieri, cu familia zălogită în Transilvania, viteazul voievod și unificator de țară, cu puțina oaste ce-i mai rămăsese, ia drumul spre împăratul Rudolf al II-lea, pentru a-l convinge să-i acorde ajutor ca să-și recapete drepturile sale în țările române, a căror situație devenise foarte grea : Polonia își întindea tentaculele asupra Moldovei și Țării Românești, turcii se pregăteau să-și restabilească la nord de Dunăre dominația știrbită mult de Mihai. Ei pretindeau să li se cedeze cetățile Lugoj și Caransebeș pentru a fi anexate la pașalîcul Timișoarei. Sultanul și hanul tătarilor urmăreau invadarea Transilvaniei, pe valea Oltului și prin Banat [1].

Rudolf al II-lea stătea însă în expectativă. Generalul George Basta, deși se angajase prin alianță să-l sprijine, nu i-a venit în ajutor. În Transilvania, nobilii maghiari îl investeau pe Ștefan Csaki cu dreptul de a confisca toate averile lui Mihai, ale familiei lui, și ale boierilor lui. Familia voievodului se afla în mîna comisarilor imperiali. Zamoyski cerea nobilimii maghiare să-l extrădeze pe Mihai, în cazul în care acesta va încerca să revină în Transilvania. Mihai se aștepta la o asemenea eventualitate. De aceea, el nu rămîne în Transilvania, ci traversează grabnic această provincie românească în drum spre Viena și Praga. Nobilimea maghiară căuta pe toate căile să cumpere și pe ultimii căpitani și oșteni rămași alături de domn, sau să-i omoare. Sîntem însă departe de a avea în Mihai imaginea unui pribeag care călătorește singur prin zăpezile iernii timpurii ale anului 1600. Voievodul era încă înconjurat de căpitani și boiernași credincioși, ca acel Turturea paharnic, care se legase prin jurămînt să-i aducă oseminte le în țară dacă va cădea în luptă, cum de altfel s-a și întîmplat, Anghelachi portarul, căruia i-a dăruit satul Glina „pentru dreapta și credincioasa slujbă ce a slujit domniei lui cu sîngele vărsat în țări străine", căpitanul său viteaz și credincios Baba Novac și alții.

---

[1] Hurmuzaki, XII, p. 361.

XII
LA CURTEA ÎMPĂRATULUI

Domnul român cunoștea bine situația critică în care se afla. El mai știa că răuvoitorii, pe cît de numeroși, pe atît de violenți — George Basta, mercenarul de origine spaniolă, ajuns general al împăratului alchimist Rudolf, sfetnicii imperiali, urzitorii de intrigi îmbrăcați în sutană, nemeșimea niciodată sinceră — nu-l vor cruța acum, cînd se afla atît de strîmtorat, pe el și credincioșii săi slujitori. Și, tot de aceea, vitejii, nedespărțiți în momentele cele mai grele din viața lor, în momentele hotărîtoare ale destinului lor, își împart rolurile. Domnul își îndreaptă pașii grei, plini de mîhnire, spre o nouă confruntare cu „prietenul" fățarnic, împăratul cu două capitale, Rudolf, înconjurat de sfetnici fățarnici, plămădiți din aluatul trădării. Viteazului căpitan Baba Novac i se încredințează rolul de apărător a ceea ce mai putea fi apărat în fața răuvoitorilor și urzitorilor coalizați [1].

Sub vîntul aspru de început de decembrie, cu oștirea sa de 7.000 de călăreți, din care 4.000 erau haiducii lui Baba Novac, forță de loc neglijabilă în acea vreme, capabilă să-l ocrotească pe domn de orice primejdie, Mihai voievod luă drumul pribegiei. Calea de urmat din Craiova spre Viena fu aleasă prin Transilvania, avînd călăuză pe căpitanul Nicolae Sennyei, admiratorul domnului român. Se impunea alegerea acestui drum întrucît Banatul era împînzit de turci. Domnul a luat măsuri de precauție bine gîndite. Înainte de plecare Mihai se consultă cu Baba Novac și hotărăsc să trimită emisari la generalul Basta ca, în numele lor, să-l roage să le acorde liberă trecere prin Transilvania, Vodă urmînd să meargă la majestatea-sa, iar Baba Novac să intre în slujba imperiului cu vreo

[1] Ștefan Pascu, *Baba Novac*, *Tribuna*, Cluj, din 5 februarie 1976.

însărcinare de cancelarie [1]. Tot prin oamenii lui Baba Novac, Mihai trimite un dar de 2.000 de galbeni lui Gaşpar Korniş, comandantul cetăţii Alba Iulia, pe baza căruia primeşte învoirea de a trece prin Transilvania spre graniţa imperiului [2].

Asigurîndu-şi într-o oarecare măsură libertatea de a trece nestingherit prin Transilvania, în fruntea oştirii sale, între care se afla şi corpul de haiduci de sub comanda încercatului şi devotatului Baba Novac, Mihai voievod urcă prin Pasul Vîlcanului, trece prin Ţara Haţegului şi, înfruntînd ostilitatea nobilimii din cetatea Deva, care deschide focul asupra trupelor sale, îşi urmă neabătut drumul pe la Lipova, Inău şi Beiuş — cetăţi care nu îndrăzniră să i se împotrivească — ajungînd la Oradea Mare, în 12 decembrie, după două săptămîni de marş. Înainte de a intra în Oradea Mare, Mihai a cerut lui Baba Novac să-l părăsească pentru a nu stîrni temerile şi opoziţia nobilimii maghiare cu prezenţa unui corp de oaste numeros pe pămîntul Transilvaniei, al cărei domn încă se socotea. Înainte de despărţire, Mihai i-a cerut lui Baba Novac să-i trimită veşti odată pe săptămînă la Viena şi la Praga, pentru a fi la curent cu tot ce se petrece în Transilvania pînă la reîntoarcerea sa. După despărţirea sa de Baba Novac, Mihai mai avea încă 3.000 de oameni în oastea sa.

Aşa cum convenise cu domnul, Baba Novac urma să intre în tratative cu Basta pentru a se înrola în oastea acestuia împreună cu haiducii săi, asigurînd-şi astfel un statut legal şi întreţinerea corpului său de osteni în aşteptarea momentului cînd Mihai avea să redobîndească domnia în ţările române.

Rezultă că domnul român mai spera încă în loialitatea generalului imperial cu care se împăcase în timpul campaniei cu polonii din Ţara Românească. De altfel, Basta nu încearcă să-i împiedice trecerea lui Mihai prin Transilvania. Chibzuinţa îl îndemnase pe voievod să-şi păstreze trupele şi pe Baba Novac pînă în părţile Oradiei, după care pericolul unui atac dispărea fiindcă intra în ţinuturile împăratului pe la Debreţin. De aici Mihai îşi continuă drumul prin Tokay, Caşovia (Kosice), Tyrnavia (Sîmbăta Mare), Bratislava şi Viena. A ales această cale de urmat spre Praga deoarece a trebuit să ocolească paşalîcul de la Buda, de unde putea fi atacat de

---

[1] Ciro Spontoni, op. cit., p. 130.

[2] A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. V, ed. III, Bucureşti, 1927, p. 297.

turci. La Cașovia a concediat încă 700 de oameni, așa cum va proceda și în alte orașe, fiindcă întreținerea acestora cerea mari cheltuieli, iar domnul era tot mai lipsit de mijloace financiare.

Și astfel, la 12 ianuarie 1601, pe la vremea prînzului, pe poarta Carniolă a străvechii cetăți a Vienei își făcu apariția un alai măreț. Era suita lui Mihai, care era însoțit de 40 de persoane, în 16 trăsuri obișnuite, urmate de 70 de călăreți. Este găzduit la marele han vienez „La Cerbul de aur". În timp ce rapoarte din Transilvania veneau la Praga cerînd insistent pedepsirea voievodului, împăratul ezită un timp să-l primească, ceea ce face și arhiducele Matei, deși era convins de dreptatea domnului român. Acest răstimp este folosit de Mihai voievod pentru întocmirea unor memorii pe care le trimite împăratului, marelui duce de Toscana și regelui Spaniei. Avea cu el cronica faptelor sale redactată sub directa lui supraveghere, avea documente de cancelarie cu care va putea demonstra trădarea altora și dovedi credința sa.

În lunile care au urmat, după părăsirea țărilor române de către Mihai, viața lui Baba Novac a fost la fel de agitată ca și cea a voievodului român. Tratativele începute cu Basta se tergiversau pentru că generalul cunoștea atitudinea ostilă a emisarilor imperiali și a nobilimii maghiare față de Baba Novac, și trebuia să fie foarte prudent în luarea vreunei decizii: „deoarece — notează Spontoni — hotărîrile pripite în astfel de situații sînt criticate totdeauna, așa cum cele gîndite nu sînt prevăzute în întregime niciodată" [1]. În cele din urmă Baba Novac este admis cu corpul său de oșteni în slujba armatei imperiale. Era un angajament obișnuit în vremea aceea la oștile de factură mercenară. În raportul său din 17 decembrie 1600 către împăratul Rudolf al II-lea, cu privire la trecerea lui Mihai vodă prin Transilvania și primirea lui Baba Novac în serviciul imperialilor, generalul Basta relata: „A venit la mine unul cu numele Baba Novac, cu aproximativ 1.000 de călăreți și 600 de pedestrași, pe care i-am primit îndată în serviciu și i-am trimis spre graniță, în părțile Lipovei" [2]. Basta mai arată că „un timp oarecare majestatea-voastră nu va avea cheltuieli pentru aceasta, iar dacă între timp s-ar ivi poate o întorsătură am avea, pe drept, nevoie de ei

[1] Ciro Spontoni, *op. cit.*, p. 130.
[2] Hurmuzaki, XII, p. 1114.

[adică de oamenii lui Baba Novac] mai ales că aceştia au jurat majestăţii voastre imperiale, iar pe de altă parte, poporul silezian a fost pus pe liber şi a şi plecat, precum au fost indicate anterior motivele, de a călători la Praga, la majestatea-voastră" [1]. Deci Baba Novac este apreciat şi de inamic ca un comandant de valoare, calitate confirmată din plin în bătăliile purtate cu cele mai bune oşti ale vremii, şi mai numeroase în oameni, faţă de cei pe care i-a comandat el în Balcani, apoi pe pământul românesc şi, peste Nistru, în Polonia. Baba Novac era astfel angajat în armata imperială de către Curtea din Viena pentru a apăra Transilvania şi Banatul împotriva pericolului otoman şi, tacit, el era o forţă militară de rezervă ce putea fi folosită, împotriva nobilimii maghiare, care oscila mereu în politica sa faţă de împărat.

[1] Ibidem.

XIII
SFÎRȘITUL UNUI EROU

În timp ce voievodul Mihai se găsea la Viena (ianuarie-februarie 1601), în Transilvania nemeșimea maghiară, redobîndindu-și puterea, începe să pregătească în taină o răscoală, plănuind să-l recheme iar la guvernare pe principele Sigismund Báthory. Stăpîni pe situație, nemeșii nu mai aveau nevoie nici de Basta. Misiunea lui putea fi considerată încheiată odată cu alungarea voievodului Mihai din țările române. Mai mult chiar, prezența lui în Transilvania îi incomoda, ca și corpul de haiduci al lui Baba Novac, care ca ostaș intrat în slujba împăratului îl putea ajuta, la nevoie, pe generalul George Basta, și cu atît mai vîrtos pe Mihai, în cazul în care acesta reînnoia alianța cu împăratul. Vor dezlănțui dar un cumplit val de represiune împotriva colaboratorilor apropiați ai lui Mihai, săvîrșind acte de rară cruzime, și pe care Basta n-a încercat nicicum să le împiedice.

Pentru nobilime era limpede că acesta este momentul cel mai potrivit. Acum cînd neînfricatul erou de la Călugăreni și Giurgiu, Șelimbăr și Suceava era mințit și umilit la Viena și Praga, ei puteau și trebuiau să acționeze fără întîrziere pentru a-i suprima tovarășii de arme. Trebuiau doborîți mai întîi copacii viguroși, pentru a putea fi doborît apoi stejarul falnic. Planul era ingenios. Primul cade, în ianuarie 1601, Andrei Stăncel, jude regesc al orașului Cluj. Baba Novac se afla în acest timp în nordul Banatului în funcția de comandant al cetății Lipova unde, conform înțelegerii cu generalul imperial George Basta, își cantonase ostașii pentru iernat și aștepta cu nerăbdare veștile ce urmau să-i vină din partea voievodului Mihai.

Aici, în regiunea Banatului îl află ceasul răzbunării lui Ștefan Csáki, conducătorul nemeșimii maghiare, vechi rival

al viteazului căpitan de haiduci, care la 80 de ani ai săi era încă o forță viguroasă, de care dușmanul se temea. El nu se lăsase ademenit de scrisoarea ce i-o adresase Csáki, la 1 octombrie 1600, pentru a-l părăsi pe voievod și a trece în tabăra nemeșimii, iar pentru aceasta trebuia suprimat. De curînd reîntors în Transilvania, Moise Székely se pune în slujba lui Ștefan Csáki, pentru a-l sprijini în acțiunea sa de a readuce pe Sigismund Báthory. Tot el va fi însărcinat cu executarea acestui plan. Ca pretext pentru arestarea lui Baba Novac i se aduse învinuirea că a trimis în ascuns pe preotul său Sașcă cu scrisori la Cafer pașa din Timișoara prin care îl înștiința să fie pregătit ca, la o nouă înștiințare, să ocupe cetățile Lugoj și Caransebeș. Se spunea că preotul ar fi fost prins cu scrisorile în drum spre pașalîcul Timișoarei [1]. Este vorba de un fals țicluit de Ștefan Csáki pentru a-l executa pe Baba Novac. Preotul său n-a fost prins niciodată cu asemenea scrisori. Renumitul căpitan de haiduci care încă din fragedă tinerețe a luptat împotriva dominației otomane pentru eliberarea celor asupriți nu putea să colaboreze cu ei, cu atît mai mult să le predea cele două cetăți care făceau parte din sistemul militar de apărare al voievodului Mihai în partea de sud-vest a țării noastre.

Astfel, la sfîrșitul lunii ianuarie 1601, Ștefan Csáki trimite un corp de oaste sub comanda lui Moise Székely împotriva lui Baba Novac. Atacat prin surprindere în plină iarnă cînd haiducii erau încartiruiți prin satele din jurul Lipovei, bătrînul luptător nu poate opune o rezistență promptă și, după o scurtă încăierare, este prins împreună cu preotul său Sașcă. Legați în lanțuri și sub escorta a 10 dorobanți, sînt aduși la 3 februarie 1601, la Cluj, pentru a fi judecați.

Cunoscînd prea bine tendințele nemeșimii maghiare și prevăzînd evoluția situației în Transilvania, Mihai avertizase pe Rudolf al II-lea, într-un memoriu, de intențiile nefaste ale generalului Basta și ale nemeșimii „pentru înstrăinarea celor trei țări românești [de el, n.n.] din care [fapt] nu puțină primejdie se poate naște" din partea turcilor, pentru întreaga creștinătate.

Previziunile i se împlinesc. La începutul lunii februarie 1601, nemeșii transilvăneni se răzvrătesc împotriva împăratului și trimit din nou după Sigismund Báthory, care se afla

[1] Wolfgang Bethlen, op. cit., vol. V, 1789, Sibiu, p. 7—8.

refugiat în Polonia. În ziua de 3 februarie 1601, Dieta întrunită la Cluj, adoptă hotărîrea de a-l rechema pe Sigismund Báthory. Generalul George Basta este pedepsit pentru naiva încredere în nobili și pentru împăcarea cu Mihai după bătălia de la Mirăslău. Arestat și pus sub pază în locuința sa de la Cluj, el va fi scos apoi afară din țară fără nici o luptă. Tot la 3 februarie 1601, Dieta a început procesul lui Baba Novac și al preotului său Sașcă. Judecata s-a desfășurat într-o stare de spirit foarte agitată. Porțile cetății sînt bine închise, ca să nu poată fugi cei cinci deputați credincioși împăratului, sau Baba Novac.

Procesul a durat aproape două zile. La 4 februarie 1601, Dieta întrunită în orașul de pe malurile Someșului Mic îl condamnă pe Baba Novac la moarte prin ardere pe rug. Aceeași soartă i se va hărăzi și preotului Sașcă. Cel care a însemnat atît de mult pentru puterea militară a lui Mihai Viteazul și pe care voievodul se mai putea sprijini încă cu mare temei, urma să fie pedepsit cu cea mai cumplită moarte, să răzbune astfel toate spaimele nobilimii maghiare, și să fie de pildă pentru felul cum știa nemeșimea să pedepsească pe cei ce se încumetau să n-o slujească.

Execuția a avut loc în dimineața zilei de 5 februarie 1601, în piața din mijlocul cetății [1] (actuala Piața Unirii). Călăii pregătiseră totul pentru un supliciu cît mai mult prelungit, metodic, astfel ca nemeșii să se poată delecta pe îndelete privind la chinurile acestui neînfricat erou, atît de iubit de cei asupriți. La ora 10, Baba Novac este adus sub escortă la locul execuției. O dimineață rece de iarnă învălui trupul dezbrăcat de veșminte al încă vigurosului bătrîn. Călăii începură treaba fără prea multă grabă. Mai întîi l-au jupuit de piele, apoi l-au legat de 2 grinzi deasupra rugului bine încins, aruncînd din cînd în cînd apă pe el, pentru a-i prelungi sfîrșitul. Astfel sadica petrecere a nobilimii maghiare putu să dureze cam o oră și jumătate, după cum ne informează Spontoni, martor la această dramă [2].

La tragicul sfîrșit al viteazului căpitan de haiduci liberi asista și generalul George Basta, care a urmărit execuția de la fereastra camerei unde era arestat. Săturîndu-se pînă la

[1] Hurmuzaki, XII, p. 1153.
[2] Ciro Spontoni, op. cit., p. 144.

urmă de acest spectacol înfiorător — ne spune cronicarul Szamosközy — Basta ar fi intervenit să-i oprească chinurile. Călăii au încetat în cele din urmă să-l mai stropească cu apă, şi aşa a murit repede [1]. De faţă erau şi Ştefan Csáki, precum şi alte vîrfuri înrăite ale nemeşimii maghiare. În aceleaşi chinuri groaznice a murit şi preotul său Saşcă. Dar nobilimea, în frunte cu Csáki, nu s-a mulţumit numai cu arderea pe rug a celor doi condamnaţi. De aceea, a ordonat ca cele două trupuri neînsufleţite ale martirilor să fie trase în ţeapă în afara cetăţii, lîngă drumul Feleacului, pe locul numit astăzi Piaţa Baba Novac, în faţa Bastionului Croitorilor. Trupurile lor au fost lăsate pradă corbilor. „Nici nu se poate spune cu ce iuţeală i-au mîncat corbii carnea, încît în zilele următoare nu i se mai vedeau în ţeapă decît oasele" [2], — notează Szamosközy, unul din cei mai înverşunaţi duşmani ai lui Mihai Viteazul.

Cronica ultimelor zile şi crîncenul sfîrşit al lui Baba Novac au fost consemnate cifric, în limbaj impasibil de cronică, şi de diacul oraşului, în socotelile cotidiene ale administraţiei sale, cu mare grijă pentru amănunte, spre a putea da seamă de cheltuielile făcute cu acest prilej din banii cetăţii. „3 februarie 1601 : Au fost aduşi Baba Novac împreună cu un preot. Dorobanţii au fost 10. Le-au dat din ordinul magistratului 10 pfunzi [greutate de 0,5 kg] de carne pentru friptură, dinari 20 ; 4 pîini de 16,5 eitel [măsuri] de vin, dinari 20. 4 februarie 1601 : Drabanţilor care au fost la Baba Novac : 4 pîini, dinari 16 ; 1 1/2 oţet, dinari 20 ; 1/4 carne de berbec, dinari 0,25 ; carne de căprioară, dinari 25. Am cumpărat doi stînjeni de lemne pentru a fi întrebuinţate la frigarea lui Baba Novac şi a duhovnicului său. Lui Baba Novac şi a tovarăşilor săi, preotul Saşcă, Ioan Selestyei şi Sava armaşul, le-a dat 4 pîini, dinari 16 ; 4 pfunzi de carne de vită, dinari 8; lămîie, dinari 8 ; sfecle, dinari 6 ; 1/2 l. miere, dinari 12 ; ceapă, usturoi, dinari 6 ; 1/2 pfunzi orez, dinari 8 ; lumînări, dinari 15 ; făină din a oraşului. Ţiganilor, pentru că au pregătit rugul pentru Baba Novac şi preot, li s-a plătit, lumînări, dinari 12 ; pîine, dinari 12 ; carne, dinari 10 ; vin 3 l, dinari 12. Cînd au fript pe Baba Novac am cumpărat un lanţ

[1] *Cronicarul Szamosközy*, p. 129, 144.
[2] Idem, p. 144.

de fier cu 60 de dinari cu care l-au legat. 6 februarie 1601 : Am dat ţiganilor pentru că au schingiuit, au torturat, au fript şi au tras în ţeapă pe Baba Novac şi pe preot, celor doi călăi, 3 florini. Am plătit lui Luca Acsi pentru că a cioplit ţeapa pentru Baba Novac, 20 de florini. La 25 februarie 1601 : am cumpărat grinzi de la Gheorghe Ekes, pe care au fost arşi Baba Novac şi preotul său Saşcă, un florin şi 20 de dinari" [consemnare făcută ulterior] [1].

Pentru „serviciile" de călău benevol, Sigismund Báthory, care redevenise la 1 aprilie 1601 pentru a treia oară principe al Transilvaniei, l-a recompensat pe Ştefan Csáki cu multe daruri de preţ şi cu un act prin care-l făcea stăpîn peste cetatea şi domeniul Făgăraşului, „cu însuşirea tuturor satelor care ţin de el — arată un vechi hrisov — locuite de români, pentru răsplata slujbelor şi meritelor". [2]

În aceeaşi zi, alţi doi condamnaţi din oastea lui Mihai au fost supuşi la chinuri groaznice. Lui Ioan Selestyei, arestat la Făgăraş, unde mersese în solie la Basta, i s-au sfărîmat braţele şi picioarele, apoi a fost trimis la închisoare împreună cu armaşul Sava. Celula era aşa de scundă încît condamnaţii nu puteau sta în picioare în ea.

Dieta a mai hotărît dezarmarea secuilor din cauză că luptaseră alături de Mihai împotriva nobilimii maghiare din Transilvania la Şelimbăr şi la Mirăslău. Mai tîrziu, un alt partizan al domnului român, de origine grec, „care a fost inima şi sufletul lui Mihai Vodă, este prins la Bistriţa, şi adus la Cluj, unde a avut aceeaşi soartă". [2]

Faptele trecutului, cele bune, ca şi cele rele, nu sînt date uitării urmaşi, istoria le consemnează cu obiectivitate, iar poporul ştie să răsplătească cu nemurire memoria apărătorilor săi.

După execuţia lui Baba Novac începe să circule o poezie anonimă, consemnată de cronicarul Szamosközy, cu titlul *Cînd Baba a răbdat de frig în gerul iernii,* atunci cînd vorbeşte

---

[1] Arhivele statului Cluj, fondul Primăria municipiului Cluj-Napoca, Arhiva veche. Socotelile oraşului. Pachetul 9, XVI, 1601, fila 5 : Pachetul 9/XVII, 1601, filele 11, 12, 105, 145.

[2] Hurmuzaki, XII, p. 1209—1210.

„Despre Baba Novac ars la un stîlp în Cluj. Anul 1601, ziua 5 a lunii februarie" : [1]

„Cu sosirea căldurii, frigul a încetat.
Iar alţii-şi oploşesc mădularele cu căldura cumpărată.
Dar tu, purtător de furcă, rău te încălzeşti de flăcări gratuite.
Membrele lui Baba hrană corbilor atîrnă.
Nu putu fi aşezat într-un loc mai plăcut.
Haiducilor le fu el bună călăuză.
Iar acum, riaicat pe cruce, păsări hrăneşte".

Sălbatica schingiuire şi ucidere a lui Baba Novac, faptă aprobată de dieta Transilvaniei, alcătuită în marea ei majoritate de nemeşimea maghiară, arată de altfel că viteazul căpitan de haiduci nu era numai o forţă militară de temut, dar avea şi o valoare de simbol pentru cei ce năzuiau spre libertate şi dreptate socială, simbol de care se înspăimînta cu deosebire această aristocraţie sîngeroasă. Rugul din piaţa Clujul se înălţase şi pentru a-i avertiza pe aceşti dezmoşteniţi că cine se ridică împotriva nemeşimii va pieri ca bravul căpitan de oşti care scăpase teafăr din atîtea crîncene bătălii pe cîmpurile de luptă sub steagul marelui voievod Mihai, dar nu şi din ghiarele hulpave de răzbunare a cîtorva aristocraţi. Nedrept l-a răsplătit destinul pe Baba Novac pentru statornicia lui bărbată şi cavalerească, pentru vitejia şi sîngele vărsat în numele libertăţii.

Ştirea arderii pe rug a lui Baba Novac s-a răspîndit repede în Europa, ca şi în Imperiul otoman. Dar nelegiuirea aceasta a cutremurat poporul simplu din sudul şi nordul Dunării, unde amintirea căpitanului de haiduci va deveni nemuritoare.

După dispariţia lui Baba Novac, oştenii săi s-au împrăştiat ; o parte au rămas în ţările române, alţii au revenit în sudul Dunării, unde vor continua lupta antiotomană. Astfel, în timp ce Mihai Vodă se afla la Praga, o parte a haiducilor liberi au ajutat pe boierii Buzeşti să alunge în iunie 1601 pe Simion Movilă din Ţara Românească [2].

[1] *Cronicarul Szamosközy*, p. 130. Consemnată la 15 februarie 1601.
[2] *D.I.R.*, B, XVII, vol. II, p. 238.

La capătul unui lung drum de pribeag, neînfrînt în sufletul lui, Mihai se afla la 23 februarie 1601 la Praga, unde se găsea împăratul. Dreptatea lui nu mai trebuia altminteri dovedită, căci nemeşimea maghiară îl izgonise pe generalul imperial George Basta, la 11 februarie 1601, iar Transilvania, tîrguită atît lui Mihai, era pierdută cu totul pentru Habsburgi. Cu oşti noi şi în tovărăşia aceluiaşi Basta, Mihai se înapoia în Transilvania, unde, la 3 august 1601, înfrîngea la Guruslău pe Sigismund Báthory, revenit la domnie. După regruparea forţelor armate, la 30 iulie, 1601, de către Mihai, Basta şi Rotthal, în tabăra de la Moftinu Mic, s-a pornit în întîmpinarea lui Sigismund Báthory care îşi alege poziţia de luptă la Guruslău. Bătălia de la Guruslău a avut loc în ziua de 3/13 august 1601 şi s-a încheiat cu înfrîngerea zdrobitoare a oştirii lui Sigismund Báthory care, pus pe fugă, nu se mai opri decît la graniţa Moldovei. Haiducii din oastea lui Mihai i-au urmărit şi vînat pe fugari aproape toată noaptea [1]. Perspectivele cele mai largi i se deschideau iarăşi Viteazului Mihai, care nu renunţase la nimic. În Ţara Românească, răscoala din iunie 1601 alungase pe Simion Movilă şi ţara îşi aştepta domnul. Apoi venea la rînd Moldova. Sub steagul domnului român luptau din nou 13.000 de haiduci sîrbi din sudul Dunării, cete de cazaci, de moldoveni şi ardeleni. Vorbind despre armata lui Mihai din ajunul bătăliei de la Guruslău din 3 august 1601, Stavrinos avea să noteze : „Şi Mihai de îndată porunceşte să nu se urnească, precum leii în luptă, să nu se teamă de ei. Haiducii erau, deosebiţi, nouă mii. Sîrbi şi moldoveni, alte trei mii. Căci la Mihai alergau toţi vitejii, deoarece avea nume vestit că este viteaz şi că, oriunde s-a războit, a ieşit cinstit, şi că cinstea şi dăruia pe toţi voinicii" [2]. Cronicarul Szamosközy notează că încă înainte de intrarea lui Mihai Vodă în ţară, haiducii „in grandissimo numero" alergau sub steagurile sale [3]. Între ei se înrolase şi o parte din haiducii lui Baba Novac, care după victoria de la Guruslău s-au răspîndit în diferite locali-

[1] S. Goldenberg, V. Şchiopu, *Înainte şi după Guruslău (30 iulie — 16 august 1601)*, în *Revista de istorie* nr. 6/1977, p. 1090—1093.

[2] Stavrinos, *Viteziile lui Mihai Voievod*, în *Literatura română veche (1402—1647)*, Editura tineretului, Bucureşti, 1969, p. 215.

[3] Andrei Veress, *Documente*, vol. VI, p. 369.

tăți din țările române, unii stabilindu-se definitiv pe pămîntul patriei noastre.

Dar istoria, această judecătoare a faptelor și evenimentelor, cum o caracterizează Michelet și Mihai Kogălniceanu, a făcut dreptate și în cazul lui Baba Novac. Cel dintîi gest reparator va fi făcut după victoria de la Guruslău, cînd Mihai Viteazul, din nou stăpîn pe Transilvania și Țara Românească, poposește la Cluj între 10 și 16 august 1601. Înconjurat de credincioșii săi și de mulțimea de popor, ce-l întîmpină la marginile orașului, urmat de oastea sa din nou biruitoare, în rîndul căreia erau și mulți din haiducii lui Baba Novac, Mihai Viteazul se îndreaptă spre Turnul Croitorilor, oprindu-se lîngă drumul ce vine dinspre Feleac, în locul unde se înălțase țeapa cu trupul căpitanului său de haiduci. În anturajul lui Mihai erau și solii Buzeștilor trimiși la Cluj pentru a se înfățișa domnului, unii dintre ei îl cunoscuseră pe Baba Novac în bătăliile de la Șelimbăr, din Moldova sau din Țara Românească. Printre aceștia amintim pe banul Mihalcea, căpitan de oaste, boierii din Țara Românească și Moldova care i-au venit lui Mihai în întîmpinare în părțile Clujului, la intrarea acestuia în oraș prin partea de nord.

Se oficiază o comemorare solemnă, iar voievodul arborează pe Bastionul Croitorilor un steag bătrîn (öreg zászló, spune cronicarul), în amintirea credinciosului său căpitan.

Gestul lui Mihai avea și o semnificație politică. Pe locul unde, cu șase luni în urmă, un ostaș al său fusese jertfit morții, flutura acum steagul cel mare românesc, arătînd tuturor că acest popor, nedreptățit veacuri de-a rîndul, era repus în drepturile sale legitime. Cuvintele rostite cu acest prilej n-au fost consemnate spre știința posterității. Gîndurile nutrite le cunoaștem, însă, din răspunsul adresat împăratului : stăpînirea asupra întregului pămînt locuit de poporul român. Clujul, unde suferise martiriul căpitanul de oști Baba Novac, era al lui Mihai, nu al lui Sigismund Báthory, nobil ungur, cel învins la Guruslău de marele voievod român.

Omagiul adus de Mihai credinciosului său căpitan „l-a supărat pe Basta", care a cerut orașului „să nu se mai îngrijească de Mihai". Iar cînd cuvintele de nemulțumire ale unui slujitor al domnului, rostite înaintea Casei Sfatului — „vor vedea clujenii, și în scurt timp vor înțelege, că au alt stăpîn, nu pe acela pe care-l cred ei" — i-au fost aduse la cunoștință,

la 12 august, cu prilejul vizitei în cetate, „Basta a ascultat pînă la sfîrşit ceea ce i s-a spus şi a tăinuit ceea ce avea să facă". [1] Drumul spre inima Transilvaniei — Alba Iulia — şi de aici spre Ţara Românească, de unde Simion Movilă fugise, alungat de boieri în frunte cu fraţii Buzeşti, la 23 iunie/3 iulie 1601, era liber. Dar marele voievod nu şi-a mai revăzut ţara şi familia sa niciodată. A pierit, ucis din porunca celui cu care încheiase înşelătoarea „înţelegere" de la Caşovia.

Viaţa marelui voievod român s-a sfîrşit pe Cîmpia Turzii, în 9/19 august 1601, şi cei 376 de ani, cîţi s-au scurs de atunci, n-au fost de ajuns ca să acopere cu uitare mişeleasca faptă ce a pus capăt, la numai 43 de ani, existenţei unuia din marii voievozi ai poporului român. Trebuie subliniat faptul că dacă uciderea lui Mihai Viteazul n-a fost premeditată de suveranul habsburgic, care îl laudă pe Mihai pentru victoria obţinută la Guruslău în scrisoarea expediată din Praga la 17 august 1601, în schimb ea nu l-a deranjat, căci înlăturarea lui Mihai a pus capăt unei eventuale încercări de reunire a Transilvaniei cu Ţara Românească şi Moldova [1] şi scoaterea ei de sub autoritatea imperială.

De asemenea, n-au fost de ajuns să acopere cu uitarea nici groaznica moarte prin ardere pe rug a viteazului căpitan Baba Novac, care la cei 80 de ani ai săi trecuţi prin multe greutăţi şi primejdii a avut parte de un sfîrşit atît de tragic.

•

Folclorul balcanic şi cel românesc a păstrat chipul lui Baba Novac ca pe al unui erou legendar, care a condus lupta popoarelor împotriva dominaţiei turceşti. La sîrbi Baba Novac este unul din cei mai slăviţi haiduci, de obicei numit în balade Starina Novac, care a trăit în munţii Romania din Bosnia. Aceste cîntece de vitejie glăsuiesc despre isprăvile lui Novac şi fiul său Gruie, pe care haiducul îl scoate din captivitatea ţarigrădeană şi se luptă cu turcii chiar în capitala imperiului. Dar Baba Novac a ajuns şi mai popular în cîntecul românesc. La noi se cunosc pînă acum 101 cîntece despre Novăceşti. În unele balade acţiunile Novăceştilor se petrec în Ţara Haţegului, în Banat, în Cîmpia Dunării şi în alte părţi din ţara noas-

[1] S. Goldenberg, V. Schiopu, op. cit., p. 1099—1100.

tră. Faptul că aproape toate poeziile sîrbești despre Novac și feciorul acestuia Gruia sînt legate de muntele Romania, poate fi atașat din punct de vedere etimologic, cum arată Petar Skok, de numele etnic al românilor. În epica bulgară [1], Baba Novac nu apare singur, ci alături de alte personaje, pomenit sub numele de Debel Novac, Stari Novac și Haidut Novac. Indiferent însă de numele ce i s-a atribuit, el este părintele cel mai îndrăzneț și iubit al haiducilor și țăranilor asupriți din Balcani.

Numărîndu-se printre cele mai frumoase balade românești [2], ciclul novăceștilor a răspuns elanurilor spiritualității poporului nostru împotriva expansiunii otomane, dar și a nedreptăților sociale de tot felul, pedepsind pe asupritori, căci :

„Pe unde Gruia mergea,
așa turcii jos pica
cum pică toamna frunza
cînd o ajunge bruma.
Da pe unde Novac mergea
așa turcii jos pica
cum pică vara iarba
cînd o atingi cu coasa“

Pe pămîntul patriei noastre unele localități poartă numele eroului Baba Novac, și anume : comuna Baba Novac (județul Satu Mare), Baba (județul Alba), Baba (județul Maramureș), Novac (județul Dolj), Novaci (județul Gorj), Novaci (județul Ilfov), Novăcești (județul Alba), Novăcești (județul Prahova), satul Novăcești — lîngă comuna Baba Novac (județul Satu Mare), satul Novăcești — lîngă comuna Bistra (județul Alba), satul Baba Novac în hotarul comunei Ardud (județul Satu Mare). În istoricul orașului Novaci (județul Gorj) de sub poalele muntelui Parîng, se arată că pe aceste meleaguri a poposit cîtva timp Baba Novac cu cei 5.000 de haiduci, cînd a luptat sub steagul Țării Românești. Atunci s-au pus bazele înființării acestei așezări, un mic sat de munte atunci, un oraș industrial în continuă dezvoltare azi.

---

[1] Vezi : Ivan Bunin, *Bălgarsko narodo tvorcestro*, tom. I, Sofia, 1963, p. 13.

[2] Vezi : Vasile Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*, București 1866, și I. G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania*, București, 1893.

Este interesant, de asemenea faptul că valurile de pămînt din vestul României, din Banat, şi Crişana mai cu seamă, aceste „limes-uri", drumuri" integrate strategic sistemului defensiv din Cîmpia Tisei sau corelate alteori cu cel din Cîmpia Română, de la Hinova — Mehedinţi — pînă la răsărit de Ploieşti, în lungime de peste 300 de kilometri, poartă, de asemenea, numele de „Brazda lui Novac" (Brazda Uriaşului) ,deşi acest val datează din perioada daco-romană şi a fost întărit în timpul lui Constantin cel Mare (307—337), în vederea apărării posesiunilor romane din stînga Dunării. Astfel faptele sale măreţe, săvîrşite departe de patria sa, dar în speranţa că va veni şi vremea eliberării sale au fost cîntate de poporul nostru ca o recunoştinţă pentru lupta sa curajoasă împotriva exploatării şi împilării străine.

Anii domniei lui Mihai Viteazul, 1593—1601, au fost anii surprinzătoarelor erupţii de energie, anii marilor vitejii, în care românii au izbit cu mînie în regimul asupririi otomane şi au deschis zări largi spre viitorul unităţii şi al libertăţii ţărilor române. Momentul Mihai Viteazul a creat un precedent şi a deschis o perspectivă pentru viitorul politic al românilor de aici. Transilvaniei însăşi i s-a rezervat un loc important în sistemul politic nou creat, Mihai Viteazul aşezînd la Alba Iulia scaunul celor trei ţări româneşti unite sub autoritatea sa. În relativ scurta lui stăpînire asupra provinciei intracarpatice, aduce elemente noi, de concepţie românească, administraţiei, cadrului politic pe care îl găseşte aici în noiembrie 1599.

Mihai Vodă şi-a trăit viaţa ca o revărsare de foc. S-a mistuit luminînd. De aceea, s-a întruchipat în simbol, simbolul unităţii şi libertăţii naţionale. Pe bună dreptate spunea Nicolae Iorga : „De la 1600, nici un român n-a mai putut gîndi Unirea fără uriaşa lui personalitate, fără paloşul sau securea lui ridicată spre cerul dreptăţii, fără chipul lui, de curată şi desăvîrşită poezie tragică". Pentru că a biruit la Călugăreni şi la Vidin, la Bacău şi la Guruslău, pentru că a intrat triumfal în Tîrgovişte, în Alba Iulia şi în Suceava, pentru că a fost tragic înfrînt la Mirăslău şi ucis mişeleşte la Turda, pentru că trupul i s-a topit în sfînt pămînt transilvănean, iar capul i se odihneşte în eterna veghe de la mînăstirea Dealu, Mihai Viteazul a dovedit istoriei că s-a cununat cu doina şi cu balada străbună şi s-a înfrăţit veşnic cu vulturul zărilor carpato-dunărene. În trecerea secolelor Mihai n-a mai fost numai un nume

de viteaz, ci un program de luptă, un ideal — idealul de unitate și suveranitate națională.

Alături de el va rămîne mereu neuitată figura uriașului Novac, haiducul ce va dăinui cu cinste în panteonul marilor personalități ale poporului român.

La 21 mai 1936 pe locul de lîngă Bastionul Croitorilor unde a fost tras în țeapă, urmașii i-au ridicat spre amintire o troiță. În anul 1971 pe același Bastion al Croitorilor, cu ocazia împlinirii a 370 de ani de la victoria de la Guruslău, a fost dezvelită o placă comemorativă pe care stă scris : „După bătălia de la Guruslău din 3 august 1601, voievodul Mihai Viteazul a poposit cu oastea sa în Cluj în 10—16 august 1601, cinstind la turnul Croitorilor memoria generalului Baba Novac".

Dar cel mai mare omagiu i se aduce neîntrecutului viteaz, la 5 februarie 1976, cînd statuia sa turnată în bronz de sculptorul Fulicea, este așezată la Cluj în piața unde a fost ars pe rug, devenind un simbol al solidarității și prieteniei între popoare, și o dovadă de prețuire a gîndului înaripat pus în slujba unui ideal comun, împlinit peste veacuri și conferind dimensiuni superioare prezentului. Scurta unire a celor trei țări românești, desfăcută la suprafață, va lucra în adîncuri. „Pohta" aprigă a lui Mihai Viteazul, se va dovedi, în cele din urmă, a fi fost vrerea istoriei înseși, pe care urmașii acestor viteji au înfăptuit-o.

BIBLIOGRAFIE

LUCRĂRI TEORETICE

Ceaușescu, Nicolae, *Expunere la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi semicentenarului unirii Transilvaniei cu România*, 29 noiembrie 1968, în vol. : *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969.

Ceaușescu, Nicolae, *Expunere prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste*, 2 iunie 1976, Editura politică, București, 1976.

IZVOARE

Arhivele statului București : Achiziții Noi.

Arhivele statului Cluj : fond Primăria municipiului Cluj-Napoca.

Balthasar, Walther, *Scurtă și adevărată descriere a faptelor săvîrșite de Io Mihai, domnul Țării Românești*, în vol. : *Literatura română veche (1402—1647)*, vol. II. Ediție îngrijită de G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, București, 1969.

Bethlen, Wolfgang, *Historia de rebus Transilvanicis*, vol. V, Sibiu, 1789.

Ciorănescu, Alexandru, *Documente privitoare la istoria românilor culese din Arhivele din Simancas*, București, 1940.

Costin, Miron, *Opere*, ediție îngrijită de P. P. Panaitescu, București, 1958.

Crăciun, Ioachim, *Cronicarul Szamosközy și însemnările lui privitoare la români (1566—1608)*, Cluj, 1928.

Documente privind istoria României : veacul al XVI-lea, B, Țara Românească, vol. VI și veacul al XVII-lea, B, vol. I, Editura Academiei, București, 1953.

Cronica domniei lui Mihai Viteazul (Cronica Buzeştilor), în vol. : *Literatura română veche (1402—1647)*, vol. II, Bucureşti, 1969.

Goboglu, Mihail, Mehmed Mustafa, *Cronici turceşti privind ţările române. Extrase*, vol. I, sec. XV — mijlocul sec. XVII, Bucureşti, 1966.

Heidenstein, Reinholdi, *Rerum polonicarum ab excessu Sigismundi Augusti*, libri XII, Francfourti ad Moenum, 1672.

Interviul lui Mihai Viteazul acordat solului polon Lubieniecki la 27 iulie 1595, în vol. : *Literatura română veche (1402—1647)*, vol. II, Bucureşti, 1969.

Hurmuzaki, Eudoxiu, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. III, III—1, III—2, IV—2, XII, XIV—1, Bucureşti.

Iorga, Nicolae, *Documente noi, în mare parte româneşti, relative la Petru Şchiopul şi Michai Viteazul*, în : *Anal. Acad. Rom.*, Mem. secţ. ist., S. II, t. XX, Bucureşti, 1897—1898.

Istoria Ţării Româneşti, 1290—1690. Letopiseţul Cantacuzinesc, ediţie critică întocmită de C. Grecescu şi Dan Simonescu, Bucureşti, 1960.

Letopiseţul Cantacuzinesc, ed. N. Simanche şi Tr. Cristescu, Buzău, 1942.

Mioc, Damaschin, *Letopiseţul brancovicesc*, în vol. : *Mihai Viteazul. Culegere de studii*, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1975.

O istorie a lui Mihai Viteazul de el însuşi, în vol. : *Literatura română veche (1402—1647)*, vol. II, Bucureşti, 1969.

Panaitescu, Petre Petre, *Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul*, Bucureşti, 1936.

Radu Popescu, *Istoriile domnilor Ţării Româneşti*, introducere şi ediţie critică întocmite de C. Grecescu, Bucureşti, 1963.

Simonescu, Dan, *Cronica lui Balthasar Walther despre Mihai Viteazul în raport cu cronicile interne contemporane*, în : *Studii şi materiale de istorie medie*, III/1959.

Spontoni, Ciro, *Historia della Transilvania*, Veneţia, 1638.

Veress, Andrei, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţării Româneşti*, vol. V, VI, 1932—1933.

Veress, Andrei, *Epistolae et acta Generalis Georgii Basta (1597—1607)*, vol. I, Budapest, 1909.

Berza, M., *Haraciul Moldovei și Țării Românești în secolele XV—XIX*, în : *Studii și materiale de istorie medie*, vol. II, București, 1957.

Berza, M., *Variațiile exploatării Țării Românești de către Poarta otomană în secolele XVI—XVIII*, în : *Studii*, nr. 2/1968.

Borovszky, Samu, *Torontál vármegye monografiaja* (Monografia comitatului Torontal), f.a., Budapest.

Burin, Ivan, *Bălgarsko narodno tvorcestvo*, tom. I, Sofia, 1963.

Călători străini despre țările române, vol. III, București, 1971 ; vol. IV, București, 1972.

Dudás, Gyula, *Istoria rolului sîrbilor din Ungaria, 1526—1711*, în : *Buletin*, nr. 3/1885, partea I-a.

Frigyes, Pesty, *A Szörényi bánság és Szörény vármegye története*, vol. II, Budapest, 1878,

Frigyes, Pesty, *Krassó-vármegye története*, vol. II, partea 2-a, Budapest, 1885.

Flora, Radu, *Relațiile iugoslavo-române*, în : *Lumina*, an. XXII, nr. 6/1968, Panciova.

Gavrilović, Andra, *Istorija srpske i hrvatske kujizevnosti usmanoga pestanja*, Belgrad, 1912.

Giurescu, C. Constantin, *Istoria românilor*, vol. II, partea a doua, București, 1943.

Giurescu, C. Constantin, Giurescu, C. Dinu, *Istoria românilor*, vol. II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976.

Istoria României, vol. II, Editura Academiei R.P.R., București, 1962.

Kratkabălgarska ențiklopedia, Tom. I, A, Sofia, 1963.

La Relationi universali Di Giovanni Botero Benese, Divise in quatro parti, Veneția, 1608.

Papazoglu, D., *Monumentul lui Mihai Viteazul*, București, 1866.

Popovici, George, *Istoria românilor bănățeni*, Lugoj, 1904.

Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt, V.

Rosetti, Radu, (generalul), *Istoria artei militare a românilor pînă la mijlocul veacului al XVII-lea*, București, 1947.

Skok, Petar, Budimir, M., *Balkanska sudbina*, în : *Kijiga o Balkanu*, I, Balkanski institut, Beograd, 1936.

Stoicescu, Nicolae, *Curteni și slujitori*, Editura militară, București, 1968.

Ștefănescu, Ștefan, *Țara Românească de la Basarab I Întemeietorul, pînă la Mihai Viteazul*, Editura Academiei R.S.R., București, 1970.

Ștefănescu, Ștefan, *Un document recent descoperit privitor la recrutarea oastei de mercenari de către Mihai Viteazul*, în : „Romano-slavica", V, 1962, p. 157—162.
Tappe, E. D., *Documents concerning Rumanian History (1427—1601)*, 1964, Monton, London, The Hague-Paris.
Teusch, Fritz, *Hermanstadt und die Sachsen in Kampf für Habsburg, 1598—1605*, în : *Archiv des vereines*, XVI, 1877.
Xenopol, A. D., *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. V, ed. III, București, 1927.

LUCRĂRI SPECIALE

Atanasiu, Victor, *Mihai Viteazul. Campanii*, Editura militară, București, 1972.
Bălcescu, Nicolae, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*, Biblioteca pentru toți, București, 1960.
Binder, Pavel, *Contribuții privind domnia lui Mihai Viteazul, în Transilvania*, în : *Revista de istorie*, nr. 4/1975.
Corfus, Ilie, *Mihai Viteazul și polonii. Cu documente inedite în anexe*, București, 1937.
Crăciun, Ioachim, *Baba Novac, generalul lui Mihai Viteazul*, Extras din *Gazeta ilustrată*, nr. 5—6/1936, Cluj.
Decei, Aurel, *Documente din Arhivele Vaticanului privind anul 1595*, în : *Revista Arhivelor*, nr. 1/1967.
George, Marin, *Baba Novac, căpitan în oastea lui Mihai Viteazul*, Editura militară, București, 1975.
Goldener, S., Șchiopu, V., *Înainte și după Guruslău (30 iulie — 16 august 1601)*, în : *Revista de istorie* nr. 6/1977.
Gonța, Alexandru, *Campania lui Mihai Viteazul în Moldova*, în : *Studii*, nr. 4/1960.
Ionașcu, Ion, Atanasiu, Victor, *Mihai Viteazul*, Editura militară, București, 1975.
Iorga, Nicolae, *Istoria armatei românești*, ediție îngrijită de N. Gheran și V. Iova, București, 1970.
Iorga, Nicolae, *Istoria lui Mihai Viteazul pentru poporul român*, București, 1901.
Iorga, Nicolae, *Istoria lui Mihai Viteazul*, Editura militară, București, 1968.
Neagoe, Manole, *Mihai Viteazul*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1976.

Nistor, I. Ioan, *Campania lui Mihai Viteazul în Pocuția*, în: *Anal. Acad. Române*, Mem. secț. ist., seria III, tom. XXVI.
Panaitescu, P. Petre, *Mihai Viteazul*, București, 1936.
Raportul lui Erich Lassota către Rudolf al II-lea, la 31 iulie 1597, din Tîrgoviște.
Sîrbu, Ioan, *Istoria lui Mihai-Vodă Viteazul, Domnul Țării Românești, 1593—1599*, ediție îngrijită de Damaschin Mioc, Timișoara, Editura Facla, 1976.
Stavrinos, *Vitejiile lui Mihai Viteazul*, în vol.: *Literatura română veche (1402—1647)*, Editura Tineretului, București, 1969.
Szádeszczky, Lajos, *Erdélyi és Mihkály vajda története, 1595—1601*, oklevéltárról, Temesvár, 1893.
Zagoriț, Constantin, *Luptele cu polonii. Sărata-Năenii-Ceptura-Bucovelul*, București, 1908.

CUPRINS

I	Creşte pericolul semilunii	7
II	Semne prevestitoare la Dunăre	13
III	Baba Novac	24
IV	Se stîrneşte furtuna în Balcani	30
V	La vadul Călugărenilor	47
VI	Şi văzînd turcul cîtă pagubă îi făceam îmi trimise steagul	54
VII	Acum oricine va putea cunoaşte cîtă pagubă am făcut duşmanului	70
VIII	În iureş spre Şelimbăr. Şi hotarul Ardealului — pohta ce-am pohtit	89
IX	Intrai cu oastea mea în Moldova şi alungai pe duşmani	114
X	Pe Mureş (. . .) la Mirăslău	128
XI	În lupta pentru apărarea Ţării Româneşti	139
XII	La curtea împăratului	152
XIII	Sfîrşitul unui erou	156
	Bibliografie	169

Lector : MARIETA CROICU
Tehnoredactor : CORNEL CRISTESCU

Bun de tipar 3.III.1980. Apărut 1980.
Comanda nr. 1169.
Coli de tipar : 11 + 8 planșe.

Tiparul executat sub comanda nr. 352
la Întreprinderea poligrafică Iași
Str. 7 Noiembrie Nr. 49.

Lei 5,50

Legendar căpitan de haiduci din sudul Dunării, Baba Novac şi-a cîştigat din tinereţe faima de îndîrjit apărător al popoarelor ce sufereau aici de veacuri robia turcească. Cînd în 1594 Mihai Viteazul ridică steagul luptei împotriva Imperiului otoman, Baba Novac — haiducul aproape octogenar — se alătură cu credinţă marelui voievod, şi, după Călugăreni, timp de peste cinci ani, nu va lipsi nici un moment din locul unde era mai mare primejdia, unde era mai multă nevoie de braţul lui oţelit, din bătăliile unde se făurea unitatea naţională a românilor şi se ivea speranţa eliberării tuturor popoarelor din Balcani de sub domnia semilunii.

EDITURA ALBATROS